

Dirshu

דרשו ד' ועוזו

קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

אוגדן עלוני שבת

פרשת צו ♦ תשפ"ה

מיטב עלוני השבת:

לקראת שבת מלכתא

סיפורי צדיקים

באר הפרשה

פאר מקדושים

אגעדאנק

וכל מאמינים

פניני עין חמד

דברי שיח

Dirshu

דרשן ד' ועזון

קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

Dirshu
דרשו' ד' ועזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

לקראת שוב מלכתא

dirshu@dirshu.co.il | לקבלת הגליון למייל:

סיפורים ופנינים מרתקים

גליון מס' 477

פנינים לחג הפסח פ"ה

**שאל המלמד את הילדים 'תאמרו לי אם כן, מה הדבר הכי חשוב בחיים?',
ולפתע קפץ אחד הילדים ואמר 'טשולנט! זה הדבר הכי חשוב'. בתחילה
כעס מאד אבל בעיני הילד לא היה כל זיק של חוצפה...**

מרן הגאון רבי שלמה קנייבסקי שליט"א, ראש ישיבות 'קרית מלך'
'תפארת ציון', על דרכי החינוך לילדים בדור הנוכחי

סבי' הסטייפלער זיע"א, היה אומר שפעם היה משוגע אחד בכל
העיירה, אחר כך היה משוגע בכל רחוב, בהמשך כבר היה אפשר
למצוא משוגע בכל בנין, וכיום - יש לפחות משוגע אחד בכל משפחה...

**דווקא בחור הישיבה לא יודע את מה שכל
הבעלי בתים הפשוטים פה יודעים???**

משאו של נשיא 'דרשו'

הגאון רבי דוד הופשטטר שליט"א

בערב עיון לראשי ורבני 'דרשו' ו'אחינו' | עמוד 4

מצוות חינוך הילדים היא מצווה תמידית המוטלת על כל הורה, והיא
מצווה מאוד רחבה עם הרבה מאוד פרטים. תפקידו של הורה לחנך
את ילדיו לתורה, לתפילה, לעבודת ה', לשמירת המצוות, לשמחה,
למידות טובות, לשמור על הבריאות, לשמור על התנהגות נאותה
ועוד ועוד.

אחד הענפים של מצווה זו, הוא מצוות 'והגדת לבנך', הנוהגת באופן
מיוחד בפסח, ולא עוד אלא דווקא בליל פסח, כשמצה ומרור מונחים
לפניך. זאת הזדמנות נהדרת כדי להרחיב מעט בנושא הזה, ולהזכיר
את מה שכולנו יודעים, שוב ושוב, כדי להתחזק בעניין ולהוסיף עוד
מאמץ לחתור למקום של חינוך טוב, איכותי ונכון יותר לילדים שלנו.
יש שתי גישות כלליות של הורים לנושא הטיפול והחינוך של הילדים
שלהם. יש הורים נבונים ומסורים שמשתדלים להיות מעורים בחייו
של הילד: הם יודעים מה מצבו הלימודי באופן קבוע, מכירים מי הם
חבריו, וערים למצב רוחו. הורים כאלו מודעים לבעיות המתעוררות
אצל ילדם בטרם הם שומעים עליהן מאחרים...

לעומתם יש הורים המתעסקים בפרשת חינוך הילדים רק כאשר
מתעוררות בעיות. רק אז הם הולכים להתיעץ ועמלים לחפש
פתרונות. ואכן, בימינו התחדשו 'פתרונות' רבים ושונים, פתרונות
שאנם פותרים את הבעיה, אלא מאפשרים להורים להסתדר איתה
- יעוץ פסיכולוגי, אבחונים, כדורים ועוד. בוודאי שבדרך כלל יש בכך
תועלת מרובה, וחובה ללכת ולהתייעץ, אבל כשמתחילים לטפל
בבעיות רק לאחר שמגיעים למקרי חירום, קורה לא פעם ש'מומחים'
שונים 'מוצאים' בעיות נפשיות אצל אנשים בצורה מוגזמת.

כל הורה המתבונן בדבר בוודאי שואל את עצמו: האם כך באמת ראוי להיות? האם זו הדרך שבה ילד צריך לגדול - עם רופא או יועץ צמוד?

אנחנו עצלנים...

הבעיה טמונה בנו - ההורים. באופן טבעי אנחנו אנשים עצלנים, וקשה לנו לשבת ולהשקיע בילדים. ילדים דורשים מההורים תשומת לב תמידית. יש ילדים שדורשים זאת מעט, ויש ילדים מאתגרים הדורשים זאת בצורה הרבה יותר קבועה. פעמים רבות הם מגיעים אל ההורים בדיוק ברגע שבו הם רוצים לנוח. האב רוצה לשבת במנוחה, לקרוא את העיתון וכדו', ופתאום מגיע הילד - 'אבא, תראה מה ציירתי בגן!'. האב חיכה במשך כל היום לכמה רגעים של שקט, ובדיוק אז בא הילד ו'מטריד' אותו. אין לנו כח להתעסק עם הילד יותר מדי...

שמעתי פעם סיפור נפלא מאחד המחנכים. התקשר אליו אב דאוג וסיפר לו בחרדה 'בני נהיה אפיקורס!'. המחנך, שהבין שמדובר בבחור מבוגר, שאל בן כמה הבחור, והופתע לשמוע שמדובר בילד בן תשע. 'איך ילד בן תשע נהפך לאפיקורס?', שאל את האב המודאג. האב סיפר שהבן הלך לים עם אחיו הגדול וראה את הים בפעם הראשונה. הוא שאל את אחיו מי ברא את הים. ענה לו אחיו שהשם ברא את הים. אבל אז טען בן התשע, "אתה סתם ממציא, אל תספר לי סתם סיפורים, תגיד לי באמת מי ברא את הים?". כששמע זאת האב, הוא נבהל מאוד, ובא אל המחנך להתיעץ עמו מה לעשות. ענה לו המחנך: הסר דאגה מלבך, בנך אינו אפיקורס. אסביר לך מה קרה לו: כאשר אתה הולך עם בנך ברחוב והוא שואל אותך מי עשה את הכביש, אין לך כח להתחיל להסביר לו שבאו פועלים שיישרו את המקום עם טרקטורים, ולאחר מכן באו עשרות רבות של משאיות מלאות כורכר והטרקטור יישר את הכורכר, ואז הביאו מכבש שדחס את האבנים והרטיבו עם מים ועברו שוב ושוב, ולבסוף ריבדו את היסודות הללו עם שכבה נדיבה של אספלט שזה בעצם אבני חצץ מעורבבים בזפת נוזלית שמתקשה לאחר שהיא מתקררת... במקום להסביר לילד את כל התהליך, אתה פוטר אותו בתשובה פשוטה - השם ברא את הכביש!

לאחר מכן שואל הילד כיצד מגיע החשמל אל הבית, ולאבא אין כח להסביר לו על המגנט שמסובבים בין חוטי הנחושת שגורם לאלקטרודות לנוע במעגלים, ולאחר מכן הרכיבו רשת של כבלים שמייצרת אינספור מעגלים חשמליים שחוזרים בסופו של דבר אל תחנת הכח, וכך יש חשמל...

הרבה יותר נוח לומר לילד שהשם ברא את החשמל, והילד מקבל את ההסבר בשתיקה.

אבל מה לעשות שאחרי תקופה החליט ראש העיר לחדש את הכביש מתחת לבית שלכם, והילד ראה שאת הכביש סוללים פועלים רבים עם כלי עבודה כבדים מאוד ורועשים מאוד.

ולאחר מכן הוא קורא באיזה ספר הסבר איך מייצרים את החשמל, ומבין שהתשובה שאבא שלו נתן לו, לא היתה תשובה רצינית אלא

רק התחמקות.

ממילא, כשהוא מגיע לים ומסבירים לו שהשם ברא את הים, הוא מבטל את התשובה, ומבין שכנראה הביאו איזו מכונה ענקית שחפרה את הבור הענק הזה ולאחר מכן מילאה אותו במים מלוחים...

הילד הזה הוא לא אפיקורוס, הוא פשוט ילד מוזנח! אבא שלו לא מוכן להשקיע את הזמן הנדרש כדי לענות על השאלות שלו... זה סיפור עצוב המראה על מנהג נפוץ אצל הורים רבים. ילדינו באים אלינו לא פעם בשאלות שונות ומשונות, ובאמת לא תמיד יש לנו זמן לענות בארוכה. אך צריך לדעת שזהו התפקיד שלנו, להיות אוזן קשבת ומקור לתשובות לכל השאלות והתהיות שלהם. ומלבד עצם השאלות, הילד צריך להרגיש שהשאלות שלו מעניינות את האבא.

מה יותר חשוב מהתורה?

צריכים להיות מודעים לכך שחוסר סבלנות עלול לגרום לילד לסולם ערכים מעוות, ואי אפשר לתאר במילים אחדות את גודל הנזק החינוכי והרוחני שיכול להיגרם לילד שסולם הערכים שלו מעוות חלילה.

בענין זה שמעתי פעם מעשה נורא שאירע למלמד עם אחד התלמידים. היה זה בערב שבועות, והוא סיפר לתלמידים על חשיבות לימוד התורה, ועד כמה היא הדבר החשוב ביותר שיהודי יכול לעשות.

כשסיים את השיעור ורצה לסכם את הדברים, שאל את הילדים 'תאמרו לי אם כן, מה הדבר הכי חשוב בחיים?', ולפתע קפץ אחד הילדים ואמר 'טשולנט! זה הדבר הכי חשוב'.

בתחילה המלמד כעס מאוד, וחשב שהילד אמר זאת בתור הלצה חצופה כדי ללעוג לו ולעשות צחוק מכל השיעור הנרגש שהוא מסר עתה על חשיבות לימוד התורה. אבל כשהביט בעיניו של הילד הוא לא ראה כל זיק של חוצפה, הוא ראה בהן רצינות וכעס. הוא הבין שיש כאן בעיה, ומשהו מסתתר מתחת לפני השטח. משהו כואב לילד, והוא ניסה להביע את זה.

ניהל המלמד שיחה עם הילד, והתברר שאביו של הילד הוא אברך מתמיד גדול, היושב ולומד מהבוקר עד הלילה. בכל שבת, הוא מכריח את כל אחד מהילדים לומר דברי תורה על שולחן השבת. אינני מבין איזו תועלת צומחת מלהכריח ילדים לעשות זאת, אך אותו אב נהג כך.

'כשאני אומר את דבר התורה שלי' - סיפר הילד - 'אבא אוכל טשולנט. הוא לא מקשיב לי, לא שומע מה אמרתי, ורק שקוע בצלחת שלו. כנראה שהטשולנט חשוב לו יותר מהתורה'.

'אמור לי', שאל המלמד את הילד, 'אבא כעת הלך ללמוד ונמצא בכולל. אם אומר לו שיש לי צלחת טשולנט בשבילו, האם נראה לך שהוא יעזוב את הכולל ויבוא אלי לאכול טשולנט?'

'חס ושלום' ענה הילד, 'הוא לא יעזוב את הלימוד בשביל זה בשום אופן'. 'אתה רואה?', 'הוכיח' המלמד את טענתו, 'הדבר הכי חשוב לאבא זו התורה ולא הטשולנט'.

המלמד היה בטוח שהילד הפנים את הדברים, אך בשומעו את תגובת הילד הוא נשאר ללא מענה: 'נכון, התורה שלו באמת יותר חשובה לו מכל דבר אחר, אבל התורה שלי שווה בשבילו פחות מצלחת טשולנט...!'

דברי הערכה מקנים ערכים נכונים

כולנו ב"ה שומרי תורה ומצוות, כולנו מבינים מה הם הערכים החשובים בחיים, אך לא תמיד אנו יודעים איך לחנך את הילדים לכך. נדרשת תשומת לב מרובה כדי להחדיר בהם את החשיבות של לימוד התורה וקיום המצוות.

לפעמים מגיע אלינו ילד עם איזה דבר תורה או מחשבה תורנית שחשב בעצמו. עבורנו זה נשמע ילדותי ולא רציני, אך עבורו זהו עולם ומלואו. עלינו להבין שילד המוסר דבר תורה לאביו מרגיש בדיוק כמו ראש ישיבה המוסר שיעור כללי. אם הוא לא ישמע דברי הערכה על כך, לא יהיה לו כל חשק לעשות זאת שוב.

סיפר לי פעם אחד מהמחנכים החשובים בתשב"ר, שכשהוא היה ילד המלמד היה נותן פרס למי שהיה מתפלל כראוי. הוא עצמו לא היה משקיע מאמץ מיוחד בתפילה, ובאמת לא קיבל אף פעם פרס. יום אחד המלמד הגיע לאבא שלו ואמר לו שמגיע לילד פרס, כי הוא התחיל להתפלל כמו שצריך: 'עד עכשיו הוא היה הופך בכל פעם שני דפים בבת אחת, ועכשיו הוא התחיל להפוך רק דף אחד בכל פעם. זו התקדמות, ומגיע לו פרס על כך'.

התקדמות היא מושג יחסי. אנחנו לא יכולים לדרוש מהילדים שלנו את מה שנדרש מאיתנו, אך חובה עלינו לשים לב לכל התקדמות, ולעודד אותם בכל פעם שאנו רואים אותם עושים צעד קטן בכיוון הנכון. הרי בסך הכל מדובר בילדים טובים.

יש להם יצר הרע כמו שיש לכל אחד מאיתנו, והוא מפריע להם על כל צעד ושעל, אך הם לא עושים שום דבר בגלל כוונה רעה. לכן צריך להיות ערני, ובכל פעם שהילד עושה איזו פעולה חיובית, בכל פעם שרואים אצלו התקדמות, ובעיקר בכל פעם שהוא בא לספר על הצלחה שהיתה לו בלימוד וכדו', עלינו לייקר את הדברים ככל האפשר, ולהראות לו עד כמה מה שהוא עושה חשוב בעינינו.

לפנות זמן עבור הילדים

אם הילד יראה שאנחנו מעריכים את התורה שלו, את המצוות שלו, הוא ילמד להעריך אותם בעצמו. בענין זה איכשר דרא. בשנים עברו לא היתה מודעות לכך, לא חשבו על כך מספיק, ולא השקיעו מאמץ באמירת שבחים לילד. פעם לא היתה כל בעיה לגעור בילד ולומר לו שהוא מדבר שטויות וכדו', אך כיום ההנהגה היא שונה, וכך היא צריכה להיות.

בזמנו לא ידעו לאבחן בעיות של דיסלקציה בקריאה וכדו', והיו ממהרים להדביק על ילדים חותמת של 'מפגר' וכדו', כשכיום מקרים כאלו ניתנים לפתרון בקלות. גם בעיות של קשב וריכוז, שפעם היו גורמות להתייחס לילד כאל 'פרא אדם' חסר תקנה, נפתרות כיום בדרכים מקצועיות. הילדים מטופלים היום הרבה יותר טוב מאשר

פעם. לכל חיידר שמכבד את עצמו יש מפקח ויועץ, ואף יותר מכך. הבאנו לעיל את דברי הסטייפלער, על אנשים לא רצינים שעלולים לקחת אדם שפעם היה נחשב נורמלי, ולהחשיב אותו כמשוגע. אך כאשר מגיעים לאנשי מקצוע אחראיים ויראי שמים, ניתן להגיע בעזר ה' לתוצאה הפוכה: הם לוקחים ילד שפעם היה נחשב לבעייתי, מטפלים בו, והופכים אותו לילד טוב ומוצלח.

כתוצאה ממצב זה, יש היום מודעות גדולה הרבה יותר אצל ההורים על החובה להיות סבלני יותר, להחמיא יותר לילד, ולהימנע מלגעור בו בצורה פוגענית. אך מצד שני, הלחץ של חיי היום יום הוא הרבה יותר גדול מאשר פעם. פרנסה אין, אך ילדים יש. המשפחות היום הן יותר גדולות מבעבר, יש יותר ילדים במשפחה, והעבודה דורשת מהאמא שעות רבות יותר. המחסור בזמן פנוי תובע הרבה מההורים, כל ילד רוצה את שלו, ולהורים יש קוצר רוח, ומעט מדי סבלנות בשביל הילדים.

הורים או מחנכים?

יהודי אחד בא אלי בשאלה: מה רוצה ממנו הקב"ה? מילא אם מצות 'פרו ורבו' היתה מוטלת רק על מי שיועד לחנך ילדים, אז היה לו נוח: הוא לא יודע לחנך, והוא לא היה מתחתן ומביא ילדים לעולם. אך מה לעשות שהמצוה מוטלת על כל יהודי, בלי קשר לשאלה אם הוא יודע לחנך או לא. אם כן כעת, כשנולדו לו ילדים, והוא לא יודע לחנך, מה רוצה ממנו הקב"ה?

התשובה היא שבאופן טבעי אדם יכול לחנך את הילדים שלו גם אם הוא לא מבין כלום בחינוך. יסוד ושורש חינוך הילדים הוא להנחיל להם מה הם הערכים החשובים בחיים. בשביל זה לא צריך ידע מיוחד, ואין צורך בשיטות חינוכיות מדופלמות. כשילד פעוט שומע את הצעקה של אבא כשהוא רץ לכביש הוא מבין היטב שאת זה אסור בשום אופן לעשות. כשהוא רואה את תגובת ההורים על נסיון לגעת בחשמל או לטפס על הסורגים, הוא מפנים שזה נורא ואיום, לא בגלל עוצמת הקול של אבא, אלא משום שהוא מרגיש וחש, גם בלי כל הסבר, עד כמה זה חמור. הוא רואה איך זה איכפת להורים, הוא שומע את החרדה הנוראה שלהם מהחשש שמא ייגע בחשמל חלילה, ומבין את חומר הענין.

מצד שני, כאשר הוא מדבר לשון הרע או מכה את אחיו, או לוקח ממתקים מהארון בלי רשות, אמנם אבא כועס עליו, אבל הוא לא שומע את החרדה הנוראה הזאת בקולו של אביו מפניו האיסור שעשה. הוא בסך הכל אמר לשון הרע, זה לא שהוא כמעט נגע בחשמל חשוף... הילד מבין מנימת התוכחה שאם הוא יעשה זאת שוב, זה לא יהיה אסון מאד גדול.

קשה מאד לרמות את הילדים. הם קולטים בלי מלים אלו דברים חשובים להורים ואיכפת להם מהם, ומה הם הדברים שפחות חשובים בעיניהם. בשביל ללמד את הילדים מה הם הערכים החשובים בחיים אין צורך במומחיות חינוכית. מספיק שההורים יבינו בעצמם מה חשוב בחיים ומה פחות חשוב. הילדים יתחנכו לכך באופן טבעי ובלי שום מאמץ.

פנה אליו יהודי חשוב והאשים אותו שהעיתון כותב דברים שאינם נכונים, זה לא סגנון ההתבטאות של רבי דן סגל! השיב לו העורך, "יש ברשותי הקלטה של הדברים, וציטטתי אותם במדויק. האם תרצו לשמוע את ההקלטה???"

משאו של נשיא 'דרשו' הגאון רבי דוד הופשטטר שליט"א,
בערב עיון ושיח בצפת עם ראשי ורבני 'דרשו' ו'אחינו'

מסופר על בחור ישיבה שהגיע להתארח במושב, בו היו יהודים שומרי מצוות, אבל לא היה להם רב. הם הבחינו בדמות של בן תורה שנקלעה לבית הכנסת שלהם, ומיד ביקשו ממנו לעלות לבימה ולשאת בפניהם דברים.

הוא פנה כה וכה, וראה שאין איש שמוותר לו על ההזדמנות, והבין שהוא חייב לשאת דברים. עלה לבמה והחל לדרוש:

"מגיע פסח", פתח הבחור, "ובסיומו מגיע 'שביעי' של פסח", בו אנחנו מציינים את המעשה של 'קריעת ים סוף', ולכן נדבר על העניין של קריעת ים סוף, הנס הכי גדול שהיה בהיסטוריה.

"עמדו בני ישראל על הים", הוא מתאר, "מצרים מאחוריהם, הים לפניהם, סכנת נפשות, פחד פחדים. הם היו בסכנת מוות.

"קם יהודי אחד, שהוא היה הכי אמיץ מכולם, קוראים לו גרשון, והוא עומד על הים, מתכונן להיכנס ראשון, לפני כולם".

הציבור שהאזין לדרשה בשקיקה, ניסה להבין אם יש פה טעות. הם לא כאלו תלמידי חכמים כמו בחור הישיבה, אבל הם זוכרים שלאיש הזה קרוא נחשון, לא גרשון...

אחד מהם אומר בקול "גרשון!", ועוד כמה מצטרפים אליו, אבל הדרשן הצעיר שכנראה התרגש מאוד מהעובדה שהוא מדבר בפני קהל כזה גדול, לא שם לב להערות, והמשיך לספר על אומץ הלב של גרשון.

"גרשון עומד על שפת הים, הוא רואה את המים, הוא מוכן למסור נפשו למען עם ישראל, אבל הוא מסתכל במים והוא חייב להודות שיש לו קצת פחד.

"המים עמוקים! מי יודע??? אולי יש שם דגים מסוכנים, אולי מתחבא שם כריש גדול עם 12 שורות של שיניים חדות כתער??? "אבל לא! אני לא חושש", אומר גרשון לעצמו, "אני מוכן! במסירות נפש אני נכנס פנימה ויהיה מה שיהיה!!!"

"הוא עומד על הים כמעט מכניס רגל, אבל קשה, לו. גרשון מתלבט, הוא לא יודע".

הציבור כבר לא יכול להכיל את הטעות... הוא שוב ושוב מדבר על גרשון, כשהם יודעים עוד מאז שלמדו בגן, שלאיש הזה שקפץ ראשון למים קראו נחשון. זה מאוד לא נעים שדווקא בחור הישיבה לא יודע את מה שכל הבעלי בתים הפשוטים פה יודעים, למרות שמעולם לא למדו בישיבה...

"נחשון" הם מעירים, מנסים לתפוס את תשומת הלב של הדרשן,

בלי לפגוע בכבודו יתר על המידה. והוא ממשיך, "אז גרשון עומד שמה והוא מתחיל לומר בחיל וברעדה "שמע ישראל", הוא עומד לקפוץ אל הים. הוא כבר החליט שהוא לא ייכנס בצעדים קטנים ומדודים, הוא יקפוץ בפעם אחת פנימה, ימסור נפשו בכפו למען קיום רצון ה'.

"הוא מסיים לומר "ה' אלוקינו ה' אחת" פותח את העיניים ועומד לקפוץ אל תוך הים הסוער.

"אבל אז מגיע מישהו אחר, נחשון שמו, הוא קופץ פנימה בלי לחשוב, והים נקרע באותו רגע!".

"כשאתם הייתם ילדים בגן", הוא אומר לבעלי בתים ההמומים מהתפנית בעלילה "הגגנת סיפרה לכם על נחשון בן עמינדב. היא לא סיפרה לכם על גרשון שרצה לקפוץ, ובסוף לא זכה להיות הראשון..."

הוא עומד על הים כמעט מכניס רגל, אבל קשה, לו. גרשון מתלבט, הוא לא יודע".

בין 'ציווי' ל'פקידה'

אני רוצה לומר לכם, אחי ורעי ראשי ורבני 'דרשו' ופעילי 'אחינו' המסורים: תחשבו על זה! גרשון הזה יכול היה להיות מושיען של ישראל, וברגע אחד שהוא התאפק, ברגע אחד שהוא לא קפץ לים, הוא הפסיד את התואר הזה לטובת נחשון בן עמינדב. מי זה גרשון? אף אחד לא מכיר, הוא לא עשה שום דבר מעניין, הוא רק רצה לעשות. אני רוצה לשאול את כל ראשי ורבני 'דרשו' ו'אחינו' הנמצאים כאן - מדברים בכל העולם כולו על בינה מלאכותית, יש חשש שהיא

תתפוס את כל העבודות והמקצועות, הכל ייעשה על ידי הבינה המאלכותית. אני רוצה לשאול אתכם, האם ייתכן שבעוד שבעים שנה, יעשו כאן כינוס נוסף של פעילי 'דרשו' ואחינו, וכל מי ששייב כאן בחדר יהיו כלים של 'בינה מלכותית'???

כמובן שלא, ולמה? כי בשביל לעשות את השליחות הזאת שאתם עושים, צריכים מסירות נפש, צריכים את הלב, ובעיקר צריכים לקבל שליחות מהקב"ה בשביל זה!

כתוב בפרשת ויקהל, "ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות את כל מלאכת הקודש ככל אשר ציוה ה'".

החכמה, הקב"ה נתן את החכמה לבצלאל, ועשה בצלאל, הוא עשה מה שהקב"ה ציווה... כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה. ויקרא משה אל בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה בלבם. משה קרא להם והם עשו את המלאכה.

ובפרשת פקודי כתוב: "אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן. ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר ציוה ה' את משה".

מה החזרה כאן? אנחנו כבר יודעים שהקב"ה נתן לבצלאל ולאהליאב ולכל חכמי לב את החכמה הנדרשת, ושהם אלו שצריכים לעשות את המצווה ה', מה התורה מגלה לנו כאן בפרשת 'פקודי' יותר ממה שכבר ידענו אחרי שלמדנו את פרשת 'ויקהל'?

אולי הענין הוא שיש כאן שני עניינים, בפרשת 'ויקהל' אנחנו לומדים שבצלאל והאנשים שהיו איתו קיבלו את היכולת לעשות את אשר ציווה ה', את החכמה הנדרשת לשם כך. אבל בפרשת 'פקודי' אנחנו שומעים שהיה להם משהו נוסף, הם קיבלו פקודה לעשות זאת!

אדם יכול להיות חכם, הוא יכול להיות מוכשר, אפילו בעל כשרון גדול מאוד, אבל למה בצלאל עשה את המשכן? כי זה "פקודת ה'". מה זה אומר "פקודת ה'?"

למדנו בסנהדרין בדף פ"ט שנביא שאומר דבר שלא נתגלה לו אלא לנביא אחר, חייב מיתה. זה יכול להיות בדיוק אותה הנבואה עם אותן מילים בלי שום שינוי. אבל אם הוא אומר את זה הוא חייב מיתה. כי הוא לא פקד, זה לא הפקידה שלו. אז הוא חייב מיתה.

מה זה אומר שנותנים פקידה? מה ההבדל בין פקידה לציווי? אומרת הגמ', אם נביא מקבל נבואה והוא דורש מעצמו ק"ו, הקל וחומר הוא חלק מהנבואה עצמה. הוא קיבל את הנבואה בדרך של קל וחומר. כי יש לו הפקידה על הנבואה והיא ניתנה לו לפרש את הדברים על פי דעתו ולפי לבו.

החילוק בין ציווי לפקידה, שבפקידה זה תלוי במחשבות של הנפקד, ברעיונות שלו, בקל וחומר שהוא דורש מעצמו.

מה הנבואה? את כל אשר ציווה ה' את משה. שבצלאל ידע, הוא עשה את המשכן לפי רוחו של משה רבינו אפילו מה שלא אמר לו משה רבינו. משה רבינו לא אמר לו לעשות את המשכן לפני הארון, והוא מעצמו כיוון לדעתו של משה רבינו. היה לו הפקידה לעשות המשכן ע"פ ה' לפי רוחו של משה רבינו. זה פקידה.

לגרשון לא היתה פקידה, לנחשון היתה פקידה. גרשון לא היה פחות

אמיץ מנחשון, הוא פשוט לא נועד לכך!

וראיה לדבר, שבמדרש כתוב שנלחמו השבטים מי קופץ לים תחילה, כל אחד רצה להיות זה שנכנס ראשון, כלומר, לא בגלל החשש הם נמנעו מלהיכנס, אלא שרק לנחשון בן עמינדב היתה הזכות לעשות זאת, הוא זה שנועד לכך מאת הבורא.

יש סוג תפקידים שהקב"ה נותן לאדם מיוחד, ולא כל אחד זוכה כי הוא לא קיבל את הנבואה הזו.

זה לא לקוסוס - זה הכרחי!

אבל יש גם גדר של "מי לה' אלי - ויאספו אליו כל בני לוי". יש מקרים, אופנים, לפעמים קורה בעם ישראל, יש תקופות, שאין פקידה. יש תקופות שזה פשוט עניין של "מי לה' אלי"!

זה יכול להיות שבט לוי, זה היה יכול להיות שבט יהודה. זה היה יכול להיות שבט דן, יששכר. מי לה' אלי. אין פקידה. מצב של רח"ל חירום, מצב של ח"ו שיש מגיפה רוחנית. מי לה' אלי!

"ויאספו אליו בני לוי", ובני לוי זכו לדורי דורות לעולם ועד שהם משרתי ה' בבית המקדש. מ"מי לה' אלי", מהגבורה שלהם.

לפני זמן מה היינו אצל מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א. במהלך הביקור הוא אמר פעם אחר פעם, "תדעו לכם ש'דרשו' זה לא לוקסוס, זה הכרחי! אנחנו חייבים את הארגון הזה זה הכרחי. זה לא לוקסוס". ווכך חזר ואמר שוב ושוב בהדגשה גדולה מאוד, אני כנראה לא מצליח לבטא את זה בצורה כל כך מודגשת כמו שהגר"ד סגל עצמו ביטא זאת.

כתבו על זה בעיתונים באמריקה, והיה רעש גדול מההתבטאות הזאת של רבי דן, סיפר לי אחד מעורכי העיתונים באמריקה שפנה אליו יהודי חשוב והאשים אותו שהעיתון כותב דברים שאינם נכונים, כי הוא מכיר את רבי דן עשרות שנים, ולא יכול להיות שהוא אמר את זה. זה לא סגנון ההתבטאות שלו! השיב לו העורך, "יש ברשותי הקלטה של הדברים, וציטטתי אותם במדויק. האם תרצו לשמוע את ההקלטה???"

אבל מה באמת הפשט? הרי אותו תלמיד חכם צודק. זה באמת לא הסגנון של רבי דן סגל, הוא לא נוהג לומר דברי שבח כאלו בצורה כזאת על ארגונים, חשובים ככל שיהיו. למה באמת על 'דרשו' הוא כן אמר את הדברים???

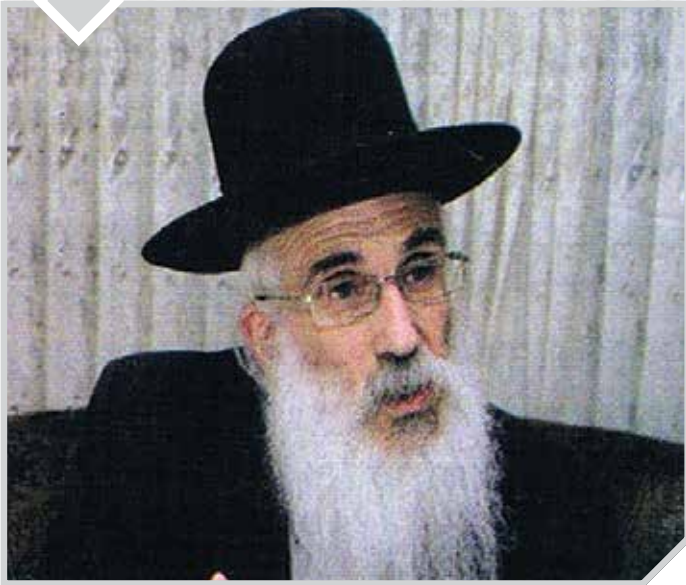
לבי אומר לי, שיש כאן מסר מאוד חשוב עבורנו. במשך שנים רבות הפעילות של 'דרשו' לא היתה בגדר של 'פקידה', אלא יותר באופן של 'ויאספו אליו כל בני לוי'. היה צורך גדול בפעילות הזאת, וכל מי שנדבה רוחו אותו להיכנס לעניין, הגיע ונתן מעצמו במסירות נפש כדי להרבות תורה בישראל.

אבל עכשיו, זה בעצם מה שמונח בדברים שאמר רבי דן סגל, עכשיו דרשו הוא כבר לא 'לוקסוס'. זה כבר הכרחי, זה הופך למצב של 'פקידה'. זה התפקיד שלנו, זה הייעוד שלנו של כל אחד ואחד מהיושבים כאן, ושאר פעילי 'דרשו' ואחינו שאינם נמצאים עמנו כאן היום. עכשיו יש לנו אחריות כפוהל ומכופלת, עלינו למלא את התפקיד ויש לנו את הכח לעשות זאת!

הוא מפלס לעצמו דרך בין טרשים ואבנים, מגיע לירושלים העזובה והנטושה, ואז מכריז בקול גדול, ושואג בכל כוחו "הנה הנם", הם באים, כולם באים!!! עד היום השאגה הזאת של אבא, חודרת לי לעצמות

המחנך הנודע הרה"ח ר' קלמן רוזנגרטן שליט"א,
עם הדרכה מיוחדת לרוצים להדר במצוות "והגדת לבנך", כיצד נוכל לספר את סיפור
יציאת מצרים באופן שיגרום לילדים להאזין בפיות פעורים ועיניים בורקות

יעקב א. לוסטיגמן

לקראת חג הפסח, שהמצווה המרכזית בו היא "והגדת לבנך", והתורה אף העידה כי עיקר ההתעללות בפרעה מלך מצרים ובעבדיו ובעמו היתה "למען תספר באוזני בנך ובן בנך", פנינו לאחד מגדולי ה'בעלי מספרים' בדורנו, המחנך הוותיק הרה"ח ר' קלמן רוזנגרטן שליט"א, שכבר רבות בשנים זוכה להחדיר אמונה תמימה, אהבת תורה ויראת שמים טהורה בליבותיהם של ילדי ישראל, באמצעות הסיפורים המרתקים שהוא מספר באופן מיוחד במינו, כשהוא צובע את העלילה בצבעים עזים, ומכניס את המאזינים הצעירים (וגם המבוגרים) אל תוך הסיפור בכישרון הסיפור המיוחד כל כך בו ניהן.

שאלנו את הרב רוזנגרטן, האם מדובר בכישרון מולד, או שבעצם כל יהודי יכול לזכות להגיע לדרגה כזאת של 'למען תספר', גם אם עד כה הוא לא התבלט כבעל יכולות טובות לספר סיפורים.

"אני אפתח במעשה שהיה לפני שנים אחדות. בליל התקדש החג, בזמן ההפסקה בבית הכנסת, בין תפילת מנחה לתפילת ערבית, שח לי אחד מידידי שהוא מאוד לחוץ: "זאת הפעם הראשונה שאני מתעתד לנהל בעצמי את ליל הסדר", הוא אמר, "במשך כל השנים הייתי מתארח אצל האבא או אצל השווער והם היו אלו שניהלו את ה'סדר' בעוד אני יושב כאחד המשתתפים. הלילה הזה, עלי לשבת בראש השולחן ולנהל בעצמי את הסדר, ואני פוחד שלא אוכל לעשות זאת כראוי!!!".

הרגיש כל אותו הלילה הרגשה מרוממת מאוד

בחסדי שמים, ענית לו תשובה שהאירה את עיניו, וגם את עיני... אמרתי לו שיש הלכה שאף שבכל ימות השנה, אם בעל הסעודה אומר "הב לן וניברך", כלומר סיימנו את הסעודה וכעת נברך ברכת המזון - אסור לו ולאורחים להמשיך ולאכול בלי ברכה, כי סעודתם באה אל סיומה ועליהם לברך ברכת המזון.

אבל, יש יוצא מן הכלל: מה קורה בליל הסדר, כשבעל הסעודה אומר "הב לן וניברך", ולאחר מכן נזכר שהוא לא אכל אפיקומן??? אומרים התוס' שהוא מחויב לאכול אפיקומן ואינו נחשב להיסח הדעת. ולמה? כי "אתכא דרחמנא סמכינן" - בליל הסדר אנחנו אוכלים על השולחן של הקב"ה, והוא הרי רוצה שנאכל אפיקומן,

וממילא לדעת בעל הבית אין שום משמעות, כי בעל הבית האמיתי בליל הסדר זה הקב"ה, הוא זה שמנהל את הסדר.

"אתה יכול להיות רגוע", אמרתי לידידי, "אתה לא מנהל כלום. אתה רק יושב בראש ועושה את התפקיד שלך. מי שמנהל את הסעודה זה הקב"ה בכבודו ובעצמו, הוא ולא מלאך, הוא ולא שרף, הוא ולא השליח!".

למחרת סיפר לי ידידי שהוא הרגיש כל אותו הלילה הרגשה מרוממת מאוד, תחושה של רוגע ושלווה נחה עליו. הוא בכלל לא מנהל, אין שום לחץ, אין דאגה! הוא סמוך על שולחנו של הקב"ה, ואת האווירה הזאת הוא שידר לכל המשפחה, ואכן היה להם ליל סדר מרומם ונעלה.

אף לקוראים הנכבדים נענה ונאמר אותו דבר. רבותי, בלי לחץ! יהודי לא צריך להתחיל לשאול את עצמו יותר מדי שאלות אם הוא מספר לילדים את הסיפור בצורה מספיק מרתקת. הקב"ה מנהל את הסדר, הוא זה שדואג להכל, אנחנו עושים את השליחות שלנו, ותפקידנו לעשות אותה בשמחה ובנחת.

"לגופו של עניין", מגיע הרב רוזנגרטן אל השאלה שהצגנו בפניו, כמו הרבה דברים, גם היכולת לספר סיפורים משולבת מ'כישרון מולד' לעניין הזה, וגם אפשר לפתח את היכולת הזאת, עד רמה מסוימת.

• במקרה שלכם, זה משהו שנולדתם אתו???

אני חושב שכן, אבי מורי שליט"א היה מלמד עד גיל 70, ואמי מורית ע"ה היתה מורה בישראל עד גיל 85. שניהם היו מספרים לנו סיפורים מופלאים, בצורה מרתקת במיוחד, וגם סבתי, אמה של אמי ע"ה היתה מספרת סיפורים בצורה מאוד מאוד מיוחדת, כך שזה לא משהו שהיה לי זר. ב"ה זכיתי גם אני להיות מחנך בישראל וכמובן גם אב לילדים שחנן אותי השי"ת, וממילא נדרשתי לספר סיפורים והחנינון שקיבלתי מגיל צעיר מאוד בא לידי שימוש בסייעתא דשמיא.

תוך כדי דיבור אני נזכר בסיפור שאבא שליט"א היה מספר לנו מדי שנה, בצורה כל כך חיה ומרתקת. הוא היה מדבר בשבת החודש, על היוצרות שאומרים במוסף, המבוססים על הפסוק "ראשון לציון הנה הינם, ולירושלים מבשר אתן" - זהו פסוק בעל שבע מילים, וכנגדו יש שבעה בתים ביוצרות של מוסף ב'שבת החודש'.

ה'מצודות דוד' מסביר פשט בפסוק הזה, "ראשון", היהודי הראשון שיחזור מהגלות ויגיע ל"ציון", יבוא ויודיע לציון בהכרזה נרגשת "הנה הנם", אני אומנם הראשון, אני רק אחד, אבל הנה הנם, הם כולם מגיעים אחרי, כל עם ישראל, "ולירושלים מבשר אתן", הוא מבשר בשורה לירושלים, דעי לך ירושלים עיר הקודש, הנה הם באים, היהודים, הם מגיעים כולם".

אבא היה אומר לנו את זה כמו סיפור, מתאר את היהודי הזה שהולך בדרך לא זרועה, הוא מפלס לעצמו דרך בין טרשים ואבנים, מגיע לירושלים העזובה והנטושה, ואז מכריז בקול גדול, ושואג בכל כוחו "הנה הנם", הם באים, כולם באים, הגיע זמן גאולתך ירושלים". עד היום השאגה הזאת של אבא חודרת לי לעצמות, והסיפור הזה מתעורר אצלי מחדש שוב ושוב, כי זה הכח של סיפור כשהוא מסופר כמו שצריך, הוא נחרט היטב בזיכרון ולא יישכח ממנו לעולמים, לא הסיפור ולא הרגש העז המתלווה אליו".

• אז מה בעצם תפקידו של הורה בליל הסדר, איך מספרים את סיפור יציאת מצרים ומשתדלים לפחות שהילדים לא ישתעממו וירגישו שמספרים להם שוב את מה שהם כבר ממילא יודעים עוד מהגן?

תפקידו של כל הורה הוא להתכונן קצת לפני פסח. אם יש לו בבית ספרים עם מדרשי חז"ל המפרטים את קושי השעבוד ואת המכות וקריעת ים סוף, מה טוב, ואם אין לו, מוטל עליו לגשת לחנות הספרים, ולחפש הגדה של פסח שיש בה ליקוט של מדרשי חז"ל על סיפור יציאת מצרים. יש המון מדרשי חז"ל שמתארים בצורה מאוד מפורטת מה בדיוק היה בכל מכה, והיום הכל נגיש ונמצא ממש מול העיניים, רק צריך להושיט את היד ולקחת.

כל אבא שיישב לפני פסח, אפילו עשרים דקות ביום, במשך מספר ימים, ויכין את עצמו עם מדרשים שנראים לו מעניינים ושהילדים פחות מכירים אותם, ירגיש בליל הסדר אחרת לגמרי. הוא מגיע מוכן ויש לו מה לחדש לילדים מעבר למה שהם כבר יודעים.

אבל אני רוצה לחדד נקודה חשובה. כולנו מאמינים בני מאמינים שבלייל הסדר הקב"ה מוריד שפע עצום של אמונה לעם ישראל,

וכל החפץ לבוא ולמלא את עצמו באמונה, יבוא ויטול. הרי בלילה הזה, ליל מכת בכורות, ירד הקב"ה בעצמו, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף, כל יהודי הרגיש אז איך שהקב"ה עובר ברחובות ופוסח על בתי ישראל בשעה שהוא מכה את בכורי מצרים. האמונה היתה בשיאה, ומקובלנו מרבתינו הקדושים, שמדי שנה מתעורר אותו עניין בחג, כך שיש ביכולתו של כל יהודי לקבל שפע של אמונה.

וכשהקב"ה נותן לנו שפע של אמונה, הוא נותן לנו גם את הכוחות להחדיר אותה בלבבות הילדים שלנו! אז גם מי שבימים כתיקונם הוא לא כזה 'בעל מספר' גדול ולא ניחן בכישרון לצייר במילים את מה שהוא מספר, בליל הסדר יש לו סייעתא מיוחדת מן שמיא.

ולא זו בלבד, אלא שזאת מצוות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים, ואם זו המצווה, בוודאי שהקב"ה נותן לנו את הכוחות לקיים אותה, וכי שמענו על אדם שאינו נוטל לולב כי הוא לא יודע לנענע בכישרון מיוחד, או אחד שפוטר עצמו ממצוות קריאת שמע כי הוא לא מצליח לומר אותה בכוונה הראויה? אנחנו עושים את מה שהקב"ה ציווה אותנו, בין אם אנחנו 'מוכשרים' בזה ובין אם לא.

• כמו שאמרתי, היום כל המדרשים שדרשו חז"ל בענייני יציאת מצרים נגשים, וכתובים בהגדות השונות בשפה ברורה ובנעימה, הילדים עצמם גם קוראים והחרוצים מביניהם מכירים כבר את כל הסיפורים...

ובכן, בדיוק בשביל זה אמרו חז"ל "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים".

ולא זו בלבד, מורי ורבי, הרבי בעל ה'נתיבות שלום' מסלונים זצ"ל, כתב בספרו הסבר נפלא מאוד, בעניין הזה.

מצוות והגדת לבנך, מסביר הרבי זצ"ל, היא מצווה מיוחדת במינה במובן הזה שהיא מועברת כמו שרשרת מדור לדור. כשהודי מניח תפילין, הוא מניח לעצמו, אין לזה קשר לשאלה אם אבא שלו הניח גם הוא תפילין או לא. אבל בסיפור יציאת מצרים, יש מסירה מדור לדור, כמובן שבעיקר מאב לבן, אבל גם מרב לתלמיד, לא כל אב זוכה לספר לילדיו את יציאת מצרים, ובמקרה הזה הם ישמעו את הסיפור מרבים או ממשהו אחר שהוא הרבי שלהם לעניין זה, והוא קיבל מאביו או מרבו, כך שהסיפור מקשר בין הדורות, וכשאנחנו מספרים לילדים שלנו את הסיפור בליל הסדר, זה לא רק סיפור, זה משהו שמחבר אותם אחורה, לכל הדורות שבמעלה השושלת, לאבא שלהם לסבא שלהם, לסבא רבא, וכן הלאה עד שמגיעים לאותו סבא שהיה חי במצרים וזכה לצאת משם, וראה בעצמו את הדם והצפרדע והכינים וכו', ועל ידי זה, כל הדורות כולם מתאחדים ביחד באמונה וזה מה שמשפיע אמונה על הילד, הישר מאבות אבותיו שהיו במצרים. זה כמו זרם חשמלי שמתחיל בקצה אחד של השרשרת ומגיע לקצה השני בו זמנית.

והזמן המסוגל לזה, קבעה התורה שהוא "בזמן שמצה ומרור מונחים לפניך", זהו זמן מוכשר באופן סגולי להשריש את האמונה מאבות לבנים ולכן אפילו אם הבן הרבה יותר חכם מהאבא, והאבא לא מחדש לו כלום, יש מצוה שיספר לבן שלו כי הכח העילאי הזה הוא דווקא על ידי שהבן שומע מאביו".

• מאחר שהזכרתם את הרבי ה'נתיבות שלום' זצ"ל, לא נוכל שלא לשאול האם זכיתם להיות אצלו בליל הסדר???

כן, זכיתי להיות אצלו שנה אחת, כשהייתי חתן. בעיקרון זה לא היה שגרתי שבחורים מהישיבה התארחו אצלו בליל הסדר, אבל אני הייתי אמריקאי והייתי לבד בארץ, אז הוא אירח אותי. יחד איתי היה עוד חבר, גם הוא אמריקאי.

לפני הסדר, אמר לנו הרבי שאומנם ההלכה אומרת שתלמיד אצל רבו אינו צריך להסב, "אבל פה כולכם בנים", הוא אמר, "ובנים כן צריכים להסב כשהם סועדים על שולחן אביהם, ולכן גם אתם תסבו".

לאחר מכן התחיל לערוך את הסדר בדחילו ורחימו, הוא היה נרגש ונלהב מאוד, עד היום חקוקה אצלי הדמות שלו כפי שהוא היה נראה באותו לילה נשגב.

לפני שנטלנו ידיים לאכילת המצות, אמר לנו הרבי "שאלה לי אליכם. תארו לעצמכם שהממשלה החליטה להטיל מס מיוחד על אכילת מצה, ומחייבת כל אזרח שאוכל מצה בליל הסדר, לשלם לה סכום של עשרת אלפים דולרים עבור הזכות הזאת. האם תסכימו לשלם את הסכום הנדרש, או שתוותרו על אכילת מצה??? בוודאי שהיינו כולנו משלמים את הסכום ולא מוותרים על המצוה הגדולה הזאת. אז עכשיו אנחנו הולכים ליטול ידיים ולאכול מצה, בואו נשמח באכילת המצה לפחות כמו שהיינו שמחים אם מישו היה נותן לנו עכשיו עשרת אלפים דולר במתנה...".

פעם אחרת, כשהקימו את היישוב עמנואל, התגוררתי שם בשנה הראשונה, ובערב פסח התקשרתי לרבי זצ"ל, ממש לפני החג, כדי שיכין אותי לליל הסדר שיהיה כדבעי. הרבי אמר לי "הולך להגיע כזה לילה קדוש! כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, כולם נקראים בנים, החכם, התם, זה שאינו יודע לשאול ואפילו הרשע, גם הוא נקרא בן. הלכה כרבי מאיר שבין כך ובין כך נקראים בנים".

• נפלא מאוד, אבל נחזור לענייננו, ונשאל, אחרי כל ההקדמות וההכנות לגבי קדושת הלילה הנשגב הזה וחשיבותו העצומה של סיפור יציאת מצרים דווקא מאב לבן ומרב לתלמיד, איך בכל זאת, יכולים האבות הקוראים את הדברים, לצאת עם כלים מעשיים כיצד להשביח את האופן בו הם מספרים את סיפור יציאת מצרים לילדיהם?

הסוד בסיפור הוא לא למהר לשום מקום. לספר את הסיפור ולהיכנס לתוכו. אני רוצה לומר לכם סוד כמוס שכתוב באור החיים הקדוש, על הפסוק הראשון בתורה "בראשית ברא אלוקים", אומר רבינו האור החיים הקדוש שחז"ל אמרו שמי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים - "הטעם כי הירא את דבר ה' מדבר מתוך עומקת נפשו, ממעמקי לבו, וכיוון שכן תכיר נפש השומעת ותקבל תוכחת מוסר". אם הדברים יוצאים מהנשמה, הם נכנסים אל הנשמה, אבל אם הם יוצאים רק מהגוף ולא מגיעים מעומק הנשמה, איך יוכלו להיכנס לנשמתו של השומע???

כשמספרים את הסיפור לילדים, האבא צריך לצייר את הסיפור לעצמו, לספר אותו גם לעצמו, לדמיין את אותה אמה מצרייה

שמושיבה את בנה בגיגית של מים כדי לרחוץ אותו, יוצאת לרגע להביא את המגבת ונחרדת לגלות בשובה שהוא יושב בגיגית של דם! אמא'לה, איזה פחד! תדמיין את זה, תחשוב על זה. תריח את הריח של הדם, תרגיש איך הוא סמיך ודביק, איך כל הבית מתמלא בכתמים של דם וכל הבגדים מגואלים בדם, ה' ישמור ויציל... ואי אפשר לשתות, ותחושת הצמא הולכת וגוברת, עד שפתאום רואים שם את העבד שלהם, זה שאתמול הם הכריחו אותו לרקוד לפניו והתעללו בו, הוא מסתובב לו עם כד ושותה ממנו מים לרוויה... הם מבקשים ממנו את המים שהופכים מיד לדם... ואז הם רוצים לשתות יחד איתו וכו', ועד שלא משלמים לו טבין ותקילין, הם לא זוכים לשתות מים!

כשהאבא ידמיין את הסיטואציה ויחיה אותה בעצמו, ממילא הוא ידביק את הילדים. אבל הציור צריך להיות מלא, לא רק את הדם, כשהאבא נבהלת הוא צריך לצעוק בבהלה להשמיע קול של אבא, וכשמגיע האבא וצועק עליה שתפסיק לצרוח בבית כי היא מפריעה לו לישן, זה צריך להיות קול גברי עמוק, עם עיניים טרוטות משינה עמוקה, ואז מגיע יהודי עדן ונעים הליכות, ומדבר בשפה ברורה ובנעימה...

אבל זה לא מספיק, כאן צריכים לעשות 'אויס פירן', כלומר להסיק את המסקנה המתבקשת מהסיפור. האבא צריך לספר לילדיו, אתם שומעים ילדים, הסתובב שם ילד יהודי צעיר ממש בגיל שלכם, קראו לו נתנאל, והוא לא הבין, איך זה ייתכן? למה ליהודים יש מים ולמצרים יש דם?

הוא שאל את אבא שלו, והוא לא ידע מה לענות. הם הלכו ביחד למשה רבינו, שקיבל אותם בחביבות, ושאלו אותו, משה רבינו, למה למצרים יש דם ולנו יש מים??? ומשה רבינו ענה להם: "מי עשה את המים??? הקדוש ברוך הוא! כשהוא רוצה יש מים, וכשהוא מחליט אחרת המים הופכים לדם. הכל שייך לו והוא מחייה את הכל, הוא שולט בכל העולמות, יש לו ממשלה על כל דבר!

ממשיכים למכת צפרדע, עם כל התיאורים, ותחושת הגועל כשהצפרדע נכנסת למצרי למיטה, ולאחר מכן קופצת לו בתוך הבטן, ולבסוף הילד שואל את אביו למה רק למצרים יש צפרדעים ולא ליהודים, והוא לוקח אותו למשה רבינו ששואל אותו "מי ברא את הצפרדעים??? הקדוש ברוך הוא!!! כשהוא רוצה הם נמצאים במים, וכשהוא רוצה הם נכנסים לבתי המצרים...

במכת כינים, הילדים כבר יוכלו לדקלם לבד, האבא רק אומר להם "מי ברא את הכינים", והילדים כבר יצעקו בקול גדול "הקדוש ברוך הוא", וכן הלאה את המשך הדקלום.

הרעיון הוא גם לשתף את הילדים בסיפור, ובעיקר להכניס בהם את האמונה. להחדיר אותה, זה הלילה של האמונה, זה התפקיד שלנו בלילה הזה. עוד אמונה ועוד אמונה.

אפשר לשיר שירי אמונה, ואפשר גם לחבר לבד שירים, לקחת מילים על אמונה ולהדביק אותם ללחן קליט שהילדים מכירים. למשל, "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה", במנגינת "הטוב הטוב הטוב כי לא כלו רחמיך".

הילדים שאלו יפה מאוד את השאלות, והאבא? הוא אומר ווארטים ומשלים וסיפורים ומגלה את המצות ומכסה אותן, ושותה כוסות בהסיבה, ואוכל מצה ומרור וחרוסת... דבר אחד הוא שוכח... לענות להם תשובה...

הגה"צ המקובל רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, בהכנה נפלאה לפני 'ליל הסדר'

יעקב א. לוסטיגמן

שוחחנו עם ראש ישיבת 'שער השמים' הגאון המקובל הרה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, וביקשנו לשמוע מפיו דברי הדרכה והכנה לליל הסדר, ובמיוחד לנושא 'והגדת לבנך'.

"במשך 24 שנים זכיתי בזכות נפלאה ועצומה, שאבי מורי רבי אלופי ומיודעי הגאון בעל ה'מעדני השולחן' היה מתארח אצלי בליל הסדר, וזכיתי לשאול אותו את הקושיות, 'וכאן הבן שואל'. בבתים רבים יש מעין בושא שהילדים מתביישים לשאול את אבא, כי הרי 'מה נשתנה' זה עסק לילדים קטנים... חלילה וחלילה מלחשוב כך. 'כשאבי התבגר והזדקן, והיה קשה לו לצאת מהבית, הייתי מזמין אנשים לביתי והיינו מתפללים ברוב עם בתוך הבית שלי. באו הרבה אנשים והיה מניין גדול מאוד ב"ה.

"בהפסקה שבין מנחה למעריב, הייתי מסתובב בין הקהל, תפסתי בידי את הזקן שלי שכבר היו בו יותר מכמה שערות שיבה, ואמרתי בניגון מיוחד לכל הנוכחים, ובמיוחד לילדים: "ילדים יקרים, ילדים חביבים, אתם רואים שיש לי כבר זקן לבן??? אתם יודעים מה אני הולך לעשות היום??? היום אני אשב על יד אבא שלי בליל הסדר, ואני אשאל אותו בקול מתחנן: אבא יקר, טאטע לעבן, אני רוצה לשאול אותך שאלות. יש לי ארבע שאלות שאני רוצה לשאול, ואני מבקש שתענה לי עליהן בבקשה. מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה. טייערער טאטע, אבא יקר, תסביר לי בבקשה, למה לא אוכלים היום חמץ? למה???

"זאת בושה לשאול את אבא ארבע קושיות??? חלילה וחלילה. זאת הלכה, אנחנו אנשים דתיים, אנחנו שומרי מצוות. מה שכתוב בשולחן ערוך אנחנו עושים בלי להתווכח ובלי לעשות חשבונות אם זה כן 'לעניין' או לא 'לעניין'...

הילדים והבחורים הצעירים ראו את זה, והפנימו, כמה חשוב העניין הזה של שאילת השאלות, ועוד לא דיברנו בכלל על הכוונות הטמירות והנסתרות שטמונות בכל מילה בהגדה, כולל בארבעת הקשיות.

איפה התשובה???

"יש איזה דבר שאני מאוד רוצה שתפרסמו", אמר לנו הגאון רבי גמליאל שליט"א. "רבי זונדל קרויזר זצ"ל היה מעורר על זה כל שנה מחדש, ובכל זאת הציבור לא מספיק מודע לעניין.

"הרי כששואלים את ארבעת הקושיות, האבא מקשיב לילדים שלו ושומע את השאלות בסבלנות. זאת הרי מצוות הלילה העיקרית. נו, הילדים שאלו יפה מאוד את השאלות, ומה הוא עונה להם האבא? הוא מתחיל לקרוא טקסט קדום במנגינה מאוד מיוחדת, ואומר וארטים ומשלים וסיפורים ומגלה את המצות ומכסה אותן, ושותה כוסות בהסיבה, ואוכל מצה ומרור וחרוסת...

"דבר אחד הוא שוכח לעשות... לענות להם תשובה. שאלו אותך שאלה, למה כולנו מסובין? למה אנחנו מטבילים שני פעמים, מה ענית? אתה מתיש את הילד באגדות חז"ל במורא גדול זה גילוי שכינה, ואת לחצנו זו הדחק... אבל איפה התשובה לשאלה???

"אמר רבי זונדל זצ"ל שצריך לשים לב לזה, שהתירוץ לשאלות הוא "עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוצאנו ה' אלוקינו משם" וצריך להוסיף ולהסביר לילד בשפה שהוא מבין וברמה שתתקבל על דעתו.

עשיתי דברים משונים וטיבלתי כרפס במי מלח. הקדוש ברוך הוא אמר לנו לאכול רק מצה הלילה הזה, בגלל זה אנחנו מסובין, כדי שאתה תשאל את השאלות האלו, כל הכבוד לך ששאלת!!! ואחרי ששאלת אני יכול לומר לך שהיינו עבדים ואילו לא הוציאנו הקב"ה משם, הרי אנו ובנינו וכו', משועבדים היינו לפרעה עד היום הזה...

"זה עיקר ההגדה!!! שלושת הדברים הללו שאומרים בקטע הראשון: "עבדים היינו!!!", "ויוצאנו ה' אלוקינו..." ו... "אפילו כולנו חכמים... מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים".

"זאת מצווה גדולה לפרסם את הדבר הזה, כדי לזכות את עם ישראל בקיום מצוות 'והגדת' בהידור כדת וכדין".

הלכנו יחד בערך אחרי חצי הלילה - ולא הורשו שאר אנשים להיכנס - וישבנו להבדיל בין החיים, שלשה: החזון איש ואדמו"ר מסאטמר זי"ע ואני הקטן, ולא היה להם בתחלה שפה משותפת כל כך...

מֶרֶן פּוֹסֵק הַדּוֹר רִבִּינוּ בַּעַל 'שֵׁבֶט הַלּוֹי' זִי"ע א, בַּמִּלָּאָה עֲשׂוֹר לְהַסְתַּלְקוּתוֹ בַּלַּיִל הַקֹּדֶשׁ הַחֹג תִּשְׁעֵי הַ

הוא את חששם של תלמידי חכמים לגשת אל הקודש לערוך חיבוריהם בכתב, מחשש שמא יכשלו בלשונם ויאמרו חלילה על טמא טהור או על אסור מותר, והוסיף, כי גם אצלו יכול לקרות כדבר הזה. אלא לדעתו, זו איננה סיבה לחשוש מפניה, מכיוון וניתן למנוע את המכשול באמצעות הגהת הדברים כמה פעמים, בטרם עלייתם על מזבח הדפוס. אך בשום אופן לבל תהיה זו עילה להימנע בשל כך מלכתוב. דבריו אכן פעלו אצל רבינו וכפי שמעיד על כך יבולו הענק של רבינו בשדה ההלכה.

באותן שנים ספורות שהיה רבינו בירושלים נתן בו את עיניו כ"ק מֶרֶן הַבֵּית יִשְׂרָאֵל מִגּוֹר זִי"ע, שהיה עוקב בהשתאות באותה תקופה שקודם הנהגתו אחר קצות דרכיו של האברך המופלא, העולה ומתעלה במעלותיה של תורה, והיה שומר את אורחותיו. לא פעם ראוהו לבנו הגדול של ה'אמרי אמת' כשהוא עומד באשמורת הבוקר על מפתן דלתו של רבינו, ומטה אוזן לקול התורה החרישי שבקע מן הבית. בעינו החדה קלט ה'בית ישראל' היטב את דמותו העילאית של רבינו, ומני אז שמר לו בליבו מקום של כבוד והערכה. לימים, בעת שרבינו כבר כיהן כאב"ד זכרון מאיר, היה הרבי חולק לו כבוד מלכים, אם זה בביקורים שערך אצלו, או כאשר רבינו היה מבקר במעונו. קשר עמוק ורב שנים היה לרבינו עם כ"ק אדמו"ר רבי יואל מסאטמאר זצוק"ל, שהחל עוד בתקופת מגורי רבינו בירושלים, בה התגורר אז גם הגה"ק מסאטמאר במשך כשנה עד עזיבתו את הארץ כדי להשתקע בארה"ב.

קשר אמיץ היה לרבינו עם כל גדולי ירושלים בעת ההיא. כמי שנמשך מאז ומעולם לחזות בזיו תואר פני הצדיקים ולהתחמם לאבוקתם, נהג רבינו כן גם בשנות אברכותו, ולא החמיץ הזדמנות להתרועע עם גדולי תורה וענקי דעת שהתגוררו בירושלים. אחד מאלו היה הגאון האדיר רבי זעליג ראובן בנגיס זצ"ל, שלימים כיהן כממלא מקומו של מהרי"צ דושינסקיא ושימש כגאב"ד ירושלים לאחר פטירתו. הוא נהג להשתעשע בדברי תורה עם רבינו פעמים רבות. סיפר אחד מאנשי ירושלים שהיה עד למעשה מופלא הממחיש גדלותו העצומה של רבינו בתורה: באחד מימי הפורים, כאשר עלה רבינו למעונו לבקר ולהגיש לו משלוח מנות, שמח עמו עד מאוד והושיבו לצידו כשפניו מפיקות שמחה.

כטוב ליבו במשתה היין, ביקש הימנו הרב בנגיס בבדיחות הדעת שיזאיל נא לטייל עמו ברחבי הש"ס מתחילתו ועד סופו. בענוותנותו ניסה רבינו להתחמק מכך, אך לבסוף תקפה עליו בקשתו של רבי זעליג ראובן, וכך במשך שעה ארוכה ישב עמו כשהם משוטטים בעל פה בין דפי הש"ס בבקיות נפלאה.

גם עם הגאון האדיר רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל שבפגישתו הראשונה עמו ציין כי יש ביניהם קרבת משפחה נהג רבינו להתרועע ולשוחח בדברי תורה, והיה רבינו מפליא אודות תכונתו המיוחדת והאצילית להבין ולבאר דעת חכמים אחרים גם אם לא עלתה בקנה אחד עם מחשבתו ושיטתו.

בפסקיו, היה רבינו מצטטו כשהוא מתייחס לדעתו בזהירות ובכובד ראש. באחת מתשובותיו אף מזכיר רבינו את אחד מביקוריו שערך אצלו בעת שכבר התגורר בבני ברק. במהלך אותו ביקור, הפליג הגרא"ז בשבחו של החזון איש בכך שהוא חותך שאלות של דיני נפשות תוך רגעים ספורים, והוסיף כי הפלא הגדול הוא שמרבית מתשובותיו קולעות ומכוונות אל האמת.

רבינו היה מזכיר את העובדה, כי זוגתו של רבי איסר זלמן. אשת חיל עטרת בעלה, הרבנית הצ' מרת בילא הינדא ע"ה, היתה כותבת את כל חידושי וועורכתם לדפוס. לא אחת אף היה מקריא באזניה את החידושים שנפלו ברעיוניו, והיא היתה מזדרזת להעלות את דבריו על גבי הכתב רבינו היה מעלה על נס התנהגות נדירה זו ומשבחה בכל פה.

לא סיבה להימנע

הגרא"ז גם היה הראשון שהמריץ את רבינו להעלות את הגיגיו וחידושי תורתו על הכתב על מנת להדפיסם, והיה אומר לו, שמבין

כל ימיו רחש הגה"ק מסאטמאר הערכה רבה לרבינו, ואף היה מתבטא אודותיו נשגבות כממשיך דרכו ומורשתו של מרנא ה'חתם סופר זי"ע, וכמעביר מסורתו ההלכתית. בארבעת ביקוריו בארץ הקפיד תמיד להיפגש עם רבינו, ואף רבינו היה משתתף בשולחנותיו הטהורים שערך בלילי שבת קודש.

עם שני גדולי עולם

בביקורו בארץ ישראל בשנת תשי"ב, התפלל בישיבתו של רבינו תפילות שחרית ומוסף של ראש חודש מנחם-אב, מאחר ולחסידי סאטמאר טרם היה אז בית-מדרש קבוע בבני ברק. בין פגישותיו שערך עם גדולי ישראל בבני ברק במהלך ביקורו, ביקש להתראות גם עם מרן ה'חזון איש' זצוק"ל.

בפגישה נדירה זו בה התראו שני ענקי הרוח של היהדות החרדית, היה רבינו נוכח יחיד מלבדם, ומלשון קדשו השתמרו עדויות היסטוריות על חילופי הדברים ביניהם, וכך כתב רבינו בלשונו המיוחדת:

"כשבא כ"ק אדמו"ר מסאטמר זי"ע פעם מאמריקה, בקשני היות שאני קרוב להחזון איש והוא רוצה להכירו, שאלוה אליו בביקורו אצל החזון איש והלכנו יחד בערך אחרי חצי הלילה - ולא הורשו שאר אנשים להיכנס - וישבנו להבדיל בין החיים, שלשה: החזון איש ואדמו"ר מסאטמר זי"ע ואני הקטן, ולא היה להם בתחלה שפה משותפת כל כך והצעתי על השולחן נושאים שונים שנשאו ונתנו ביניהם ועיקרי הענינים איך אפשר להרים כח היהדות בתקופתנו - והחזון איש אחרי שתיקה ושמיעה סיים השיחה במילים אלה: - ואני אומר לכם' עוד ישיבה ועוד ישיבה, עוד ת"ת ועוד ת"ת, עוד שיעורי תורה ועוד שיעור, עוד בית חינוך חרדי ועוד, יותר אין בידינו לעשות עד ביאת משיח צדקינו - ובזה נסתיים השיחה שביניהם ז"ל."

דבר פלא ארע שם, כך סיפר אחד מבאי ביתו של החזון איש שטיפס על חלון הבית והיה עד ראיה לפגישה המיוחדת. הייתה זו כאמור שעת לילה מאוחרת, והפגישה הלכה והתארכה אל השעות הקטנות של לפנות בוקר. ולאחר שסיימו לדון ולדבר בעניני הנהגת הדור, החל הרה"ק מסאטמאר לדבר בלימוד כשהוא פותח בשאלות

המשך מעמוד 8 | הרה"ח ר' קלמן רוזנברטן שליט"א

בהלכות שמיטה, אולם מרן החזון איש מטעם הכמוס עמו לא יכל או שלא רצה להגיב. משכך פנה הרבי אל רבינו שנכח שם ושאלו אם הוא מבין מה אומרים כאן.

רבינו בהורמנא של שני זקני גדולי הדור שישבו לצידו, החל משיב בבהירות כשהוא מרצה את שיטת החזון איש בנושאים שעלו על הפרק, שבענין זה דעתו כך, ובנושא זה שיטתו כך, ותוך כדי שהוא עובר מנושא לנושא ומהלכה להלכה בבקיות מופלגת ומבאר את דרכו של רבו הגדול אשר בצילו הסתופף.

החזון איש שישב כל העת מכונס בשתיקתו, שמע את רבינו מרצה את שיטתו ולא אמר דבר, אך ניכרה עליו קורת רוחו והנאתו המרובה מדבריו של רבינו, כשהוא מחייך למשמע הדברים.

אדם שמקבל יהודים עד אור הבוקר

לימים, בעת שנתכבד פעם רבינו בקביעת מזווה להיכל חדש שהוקם בישיבת סאטמאר הסמוכה למעונו, הבחינו מקורביו כי רגליו מנתרות היו על הארץ ומתנועעות בחדוה כשפניו מפיקות שמחה וגיל, במה שנראה כעין רקידה של מצווה. דומה היה כי חזונו של החזון איש המתממש לנגד עיניו אודות הרחבת גבולות הקדושה, גורם לרבינו אושר עילאי.

ברוב הערכתו את רבינו, אף שלח אליו הרבי חלק מחיבוריו קודם הבאתם לדפוס, כדי שיוון בהם את עיניו ויחווה עליהם את דעתו. פעם העיר לו רבינו על חידוש מסוים בספרו שלדעתו היה לו להביא לכך הוכחה מגמרא מסוימת טפח הרה"ק מסאטמאר על מצחו ונענה לעומתו בהתנצלות: "וכי מה כבר אפשר לדרוש מאדם שמקבל יהודים מידי יום ביומו ושומע צרותיהם של ישראל עד אור הבוקר?"... ולמרות החיבה הגדולה ששררה ביניהם, סרב רבינו בתוקף לקבל הימנו תמיכה כספית כלשהי. באחת הפעמים, כאשר הפציר בו הגה"ק מסאטמאר כי יטול ממנו סכום כסף הגון כמנהגו, השתמט רבינו באמרו כי איננו חפץ שהקשר ביניהם יהיה על ענייני גשמיות וחומר, כי אם רק בענייני רוחניות, תורה ועבודת ה'.

מתוך 'אבי ההוראה'

המצרים, לא של היפנים או הרוסים והטורקים, לא של האמריקאים והבריטים. רק שלנו! של עם ישראל!!!

לאחר מכן חשבתי ביני לבין עצמי שזאת הצעה שלא מתאימה לגיל. הם היום ילדים ממש צעירים. אבל אחרי ליל הסדר סיפר לי אחד הילדים שהוא ואחיו שהיה איתו בקייטנה, במשך כל ליל הסדר הם עשו עניין גדול בכל פעם שאמרו 'אלוקינו' וגררו אחריהם את כל המשפחה, הם ממש חיכו ושמוחו בכל פעם שאמרו עוד פעם שהקב"ה הוא האלוקים שלנו... כלומר, לפעמים גם רעיון שנראה גבוה מדי לילדים בגיל מסוים, יכול להתקבל לפחות אצל חלקם בצורה יפה מאוד, ולחולל אצלם שינוי גדול.

יעזור ה' ונזכה כולנו לקבל את השפע הגדול היורד בליל הסדר להנחילו לבנינו, ונקיים את מצוות הלילה בשמחה ובטוב לבב, ונזכה לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים.

• זה נשמע כמו ליל הסדר מיוחד מאוד, אתם חושבים שבכל הבתים הילדים ישתפו פעולה אם ההורים ינסו לעשות זאת???

אי אפשר לדעת, ואנחנו לא מודדים את עצמנו לפי התוצאות אלא לפי ההשקעה. כל אבא צריך לעשות את המקסימום שהוא יכול, ובזה הוא יוצא ידי חובת קיום המצווה. מה שיקרה בפועל, זה כבר בידי שמים.

אבל אני רוצה לומר לכם שלפעמים יש הפתעות. פעם ביקשו ממני לדבר לפני ילדים צעירים מאוד, בקייטנה של הימים שלפני פסח. אמרתי לילדים שבליל הסדר זה הזמן שבו נהיינו לעם, והקב"ה נהיה לנו לאלוקים, כמו שכתוב "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים".

הצעתי לילדים שבליל הסדר, כל פעם שאומרים בהגדה 'אלוקינו' בכל ברכה שמברכים וכדו', שיגידו את זה בהתרגשות, ויכוונו שעכשו ממש אתה נהיית האלוקים שלנו, ורק שלנו! לא של

"בתחילה חשבתי שזה מנהג של חסידים בלבד", אמר מרן, "אבל אחרי שנים, הייתי בשבע ברכות של בן זקוניו של מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, רבי מאיר סולובייצ'יק זצ"ל, וראיתי שהרב מבריסק אכל עוף עם הידיים"

ראש ישיבת 'אמרי משה' הגאון רבי יהושע מישקובסקי על רגעי ההוד במחיצתו של מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, בשעות אחר הצהריים של שבת חול המועד פסח, בשנת תשע"ג

יעקב א. לוסייגמן

ב"ה יש לנו הזכות להביא עוד פרק בסדרת השיחות המופלאות שאנו מביאים מעל גבי הגיליון מדי שבוע בשבוע, מפיהם של שניים מהמקורבים ביותר לרבן של כל בני הגולה, מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, ראש ישיבת 'אמרי משה' הגאון רבי יהושע מישקובסקי ומשיגה הישיבה הגאון רבי איסר זלמן שוב.

וכך מספר הגר"י מישקובסקי 'אחד מרגעי ההוד שנחרטו בזכרוני באופן מיוחד במחיצתו של רבינו זצ"ל, היה בשבת חול המועד פסח של שנת תשע"ג, בשעות אחר הצהריים, לאחר תפילת מנחה. זכיתי להיות נוכח כשראש ישיבת 'מאור התלמוד' הגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א הגיע לבקר את מרן, יחד עם חתנו הגאון רבי משה אהרן פינקוס שליט"א, וכן תלמידו החביב של רבינו, הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א, והועלו שם נדונים רבים בהלכה ובאגדה, ועוד רבות. לאחר שכלו ימי הפסח ישיבתי וכתבתי חלק מהדברים כמיטב זכרוני, וכעת אני נרגש לשתף אותם עם הציבור.

באותה שיחה אמר מרן שיש צורך לחזק את האמונה בפסח, ואף הסביר שיש שני חלקים בעבודה של כל יהודי בחג הפסח. הדבר הראשון הוא לחזק את ההכרת הטוב שלנו לקב"ה, וגם להתחזק באמונה שהכל מאתו יתברך ושהוא מנהיג את העולם כרצונו ואין אדם נוגע במוכן לחברו כמלוא נימא.

הוסיף מרן והזכיר את מה שה'חובת הלבבות' כותב בשער הבחינה משל עם תינוק שנאסף מהשוק וגדל בבית אנשים טובים שדאגו לכל מחסורו, ולעומתו אדם מבוגר שהשתחרר מבית האסורים בעירום ובחוסר כל, והיה מי שאספו אל ביתו ופרנס וכלכל אותו ונתן לו כל מחסורו למשך שנים - מי מכיר יותר טובה למארח שדואג לו כל כך? בוודאי האיש המבוגר שכבר ידע עוני ומחסור וזוכר כמה קשה היה לו, ולכן יודע להעריך את מזה שנתנו לו.

לעומתו, התינוק שלא היה מודע למצבו ומעולם לא הרגיש במחסור, אינו יכול להכיר טובה באותה מידה כמו האיש הנ"ל.

ולכן חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, להבין ולהתבונן בקושי השעבוד עד כמה שהדבר אפשרי, ולכן מתחילים מ'עבדים היינו' כי אם לא נזכור שעבדים היינו, לא נשמח בשמחה של יציאת מצרים, ולא נכיר טובה כראוי.

והוסיף מרן ואמר שכל יהודי יכול למצוא אצל עצמו ובמה שעבר

עליו מעין 'הוציאנו מאפלה לאורה'. ואף הוא עצמו היה פליט חסר כל אחרי המלחמה ולא היה לו כלום, אבל הקב"ה ריחם עליו ונתן לו זכות לכתוב ולהדפיס כל כך הרבה ספרים, וכעין זה יכול כל יהודי למצוא בעצמו.

והביע מרן את גודל צעריו על כך שהוא שומע כשמנהל מוסד פלוני חושש שמישהו אחר יפתח מוסד דומה ואולי ייקח לו תלמידים או תורמים וכדו'. "היכן האמונה שלהם?", שאל, "הרי אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלוא נימא, לקב"ה יש מספיק לתת לכולם. וכי קצרה יד ה' חלילה מלסייע למי שפתחו עוד מוסד בעירו או בשכנותו???" כל אחד יקבל כל מה שנגזר עליו!

ואמר מרן שבעניין הזה צריכים להתחזק בפסח, לחזק ולבסס את האמונה שבלב שהכל מאתו יתברך והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים וממילא אין לכל המהלכים הללו שום הפשעה על הפרנסה או על מידת ההצלחה של האדם.

לאכול דגים עם הידיים

בדבריו על התקופה בה התגורר בשווייץ, סיפר מרן שבאותה העת הגיע הרה"ק רבי יואל"יש מסאטמאר זיע"א לציריך בירת שווייץ, ושהה בה ב'שבת פרה', ואף נשא דרשה ארוכה עפ פלפול גדול במה שאמרו חז"ל במדרש כשעלה משה למרום הוא שמע את הקב"ה

אומר "אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה פרה בת שתיים".

לאחר אותה דרשה, שוחח עם מרן בלימוד משך זמן רב, וסיפר שהוא היה אחוז התפעלות מהשליטה העצומה של ה'דברי יואל' בכל חלקי התורה באופן מבהיר ממש.

הוסיף מרן וסיפר שראה שהרבי מסאטמאר זצ"ל, כשאכל דגים, אכלם עם הידיים ולא עם כף או מזלג. "בתחילה חשבתי שזה מנהג של חסידים בלבד", אמר מרן, "אבל אחרי שנים, הייתי בשבע ברכות של בן זקוניו של מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, רבי מאיר סולובייצ'יק סזצ"ל, וראיתי שהרב מבריסק אכל עוף עם הידיים".

הוסיף מרן ואמר שאצל החסידים נותנים רמז למנהג אכילת הדגים עם הידיים כי כתוב "כל דגי הים בידכם ניתנו".

אגב הדברים סיפר מרן שלמעשה הוא היה גם בחתונתו של רבי מאיר סולובייצ'יק שהייתה בתל אביב, ורצה לגשת לאביו מרן הגרי"ז כדי לומר לו 'מזל טוב', אבל היה שם קהל גדול ורבים נדחקו סביב הגרי"ז כך שהוא נאלץ לוותר על הרעיון.

כשהתקיימה שמחת השבע ברכות במלון וגשל בבני ברק, סיפר מרן, כבר היו הרבה פחות אנשים ויכולתי לגשת ולומר לו מזל טוב. הרב מבריסק שאל אותי היכן הייתי בחתונה, והשבתי לו שאכן הייתי אבל לא יכולתי לגשת אליו כדי לומר לו מזל טוב מפני הדוחק הגדול שהיה שם, ונחה דעתו בהסבר זה.

להביא כינים לליל הסדר

באותה שיחה סיפרו למרן שבתקופה האחרונה הגיעו נחילי ארבה לארץ ישראל, והיה אחד שתפס כמה חגבים ושמר אותם בצנצנת, כדי להראותם לבני ביתו בליל הסדר, כשיספר להם על מכת ארבה. התפתח דיון האם אין בזה חשש מוקצה, שהרי הארבה אינו ראוי לאכילה, אבל מצד שני אצל התימנים כן יש מסורת בעניין ונוהגים לאכול חגבים, וממילא אינו מוקצה.

לאחר הדיון ההלכתי הפטיר מרן בהתבטאות חריפה: "בשביל מה צריך את הדבר הזה?", כלומר להביא ארבה כדי להראות בליל הסדר, "בסוף יביאו גם כינים כדי להראות לילדים..."

באותה הזדמנות שאלו למרן, מה שכבר הבאנו בשמו באחד המאמרים הקודמים, איך מתפללים ביום טוב "והופע עלינו רוח חכמה ובינה, רוח דעת ויראת ה'", וכי איך אנו יכולים לקבל רוח הקודש במצבנו, וענה, ראשית כל התפילה היא על הכלל כולו ושיהיה בתוך כלל ישראל רוח הקודש וזה ודאי שייך, וגם על היחיד והפרט "גיסו וידו באין כאחד", כלומר מתפללים אנו שנהיה ראויים לכך ואז גם תשרה עלינו רוח הקודש.

הסבת הכהנים בעזרה

הגרמ"ב זילברברג שליט"א סיפר למרן על דרשת שבת הגדול שנשא בשיכון ה' בעיר, שם הקשה שהגמרא אומרת שהכהנים יכלו לצאת ידי חובת אכילת מצה בשיירי המנחות שהיו אוכלים רקיקי מצות.

והקשה הרב זילברברג שהרי ידוע שאסור לשבת בעזרה, חוץ ממלכי

בית דוד שלהם מותר לשבת, ואת המנחות הרי אסור להוציא אל מחוץ לעזרה, ואם כן חייב להיות שאכלו אותן בעמידה, ואם כן כיצד ייתכן לומר שיצאו ידי חובת אכילת מצה באכילה כזאת כשהיא בלי הסיבה, ואנחנו יודעים שכדי לצאת ידי חובת מצב חייבים להסב??? אומנם, יש שתירצו את הקושיא הזאת שהרי ידוע שתלמיד אצל רבו פטור מהסיבה, והכהנים בבית המקדש היו במצב של 'לפני רבו', לפני הקב"ה המשרה שכינתו בבית הזה. עם זאת, עדיין יש מקום לשאול, טען הגרמ"ב זילברברג, כי הרי אם הרב מורה לתלמידו להסב, מחויב התלמיד בהסיבה, והקב"ה הרי מצווה על כולנו להסב, לכאורה גם על הכהנים בבית המקדש ואם כן הם שוב חייבים בהסיבה...

מרן דחה את שאלתו וטען שאין כאן אפילו לא 'סרך קושיא', כי הרי העניין של הסיבה היא שכך היא דרך חירות, ובעזרה לא שייך להרגיש חירות, וממילא מי שאוכל מצה בעזרה פטור מהסיבה, כמו תלמיד אצל רבו, ובמקרה זה לא יעזור מה שרבו מורה לו להסב.

"י"ט שקצים וחבריהם"

באותו מעמד התבטא מרן באופן חריף וחריף מאוד אודות רדיפת הציבור החרדי על ידי גורמים פוליטיים שכל כולם מבוססים על שנאה ליראי ה' וחושבי שמו.

"יש לי המון עוגמת נפש מה-י"ט שקצים וחבריהם", אמר מרן. תואר זה, י"ט שקצים, היה הכינוי שהדביק למפלגתו של רשע גדול שהיתה אז מיוצגת על ידי 19 חברי כנסת, ולמרבה הצער קיימת עד עצם היום הזה ובראשה עדיין עומד אותו רשע מרושע.

וכשדיבר מרן על 'חבריהם' של אותם 'י"ט שקצים', הוא התכוון למפלגה אחרת שכרתה איתם 'ברית אחים' והסכימה לכל פועלם נגד יראי ה' וחושבי שמו, ולא בחלה לסייע להם בניסיונות להרוס ולהחריב את עולם התורה, היה לא תהיה.

ניסה הגרא"י קוק ללמד עליהם מעט זכות ואמר שבין אותם 'חבריהם' יש גם שומרי מצוות, אבל מרן ענה בתקיפות גדולה שזה לא נקרא שומרי מצוות.

הגרמ"א פינקוס ניסה גם הוא ללכת בדרכי חמיו ולרכך מעט את האווירה באומרו שלפחות חלק מאותם שקצים וחבריהם הם תינוקות שנשבו.

אבל מרן מיאן לקבל את דבריו ה'תנחומים' הללו ואמר בחריפות נוראה "מה שייך להגיד על רוצחים שהם תינוקות שנשבו??? ואם יבוא 'תינוק שנשבה' לרצוח אותך, וכי לא יהיה בזה דין של 'הבא להורגך השכם להורגו'?

"הם באים למעט תורה! למעט תורה זה למעט חיים, לקחת חיים מבני אדם! הרי התוס' ב'בבא בתרא' אומר שעל רגע אחד של ביטול תורה מעבירים מלמד מאומנותו, כי אותו רגע לא חוזר לעולם, הם רוצים לקחת לנו חיים, הם רוצים לרצוח אותנו - "ימח שמם וזכרם"!!!".

היינו המומים ומזועזעים אל מול המראה התקיף והנורא הזה, איך שרבינו בוער בקנאת ה' נגד מחריבי הדת ולא חס עליהם בשום

אם מישהו היה מתחצף בצורה מזעזעת, הוא היה צועק עליו "סמקון ירקון איזמרגדיין שבזיז". וכשהיו כל הילדים עושים יד אחת כנגדו, הוא היה דופק על השולחן דפיקה עצומה וצועק "קרום ימא! בורלא פנתירי!!!". הם רעדו מפחד מהמילים הללו!

כיצד זכה יהודי פשוט שבנו סיים את הש"ס בתחילת ישיבה גדולה, ומה עולה בגורלו של ילד הנכנס לספונג'ה של אחותו?

הרב עמרם בינעט

חכם מה הוא אומר (הגדה של פסח)

לפני למעלה מעשור ישבתי ב'אבות ובנים' עם הילדים שלי, ולמדתי איתם, נהנה לקצור את פירות העמל והיגיעה שהשקיעו המלמדים שלהם במשך כל השבוע. גם אני עצמי הייתי מחנך במשך שנים רבות, וכמו שהורי התלמידים שלי קטפו את פירות העמל והיגיעה שלי, כך גם אני נהניתי לראות את ההשקעה של המלמדים של הילדים שלי.

מדי פעם אירע שב'אבות ובנים' התיישב לידי אחד מתושבי האזור, שאני מכיר אותו כמי שאינו תלמיד חכם מופלג. יהודי פשוט, אפילו מאוד פשוט. עובד בעמל כפיים לפרנסתו, מתפלל בזמן, לא מפספס ברכת המזון, מגיע כל ערב לשיעור ומשתדל להבין את מה שהמגיד שיעור אומר, אבל לא מעבר לזה.

יחד איתו ישב בנו, ילד רגיל שנראה כאחד שהולך בדרכי אביו. לא ה'שפיץ' הכי חד בקלמר. ילד נחמד, שמשתדל לעשות מה שצריך, לא הרבה מעבר לזה.

הילד היה קורא את הגמרא ומסביר, והאבא מהנהן בראשו ומחמיא לו: "כל הכבוד! איזה יופי אתה אומר! אתה מדבר כמו רב אמיתי!!!". שמעתי כאלו מחמאות, והחלטתי להטות אוזן לשמוע אם הוא אכן ראוי להם... ובכן, לא היו הפתעות גדולות. הילד לא תמיד אמר את הפשט הנכון, בדרך כלל הוא הסביר רק חצאי דברים, ולא ממש ידע לתרגם את המילים, אבל הוא היה אומר את הגמרא עם ניגון בדיוק כמו שהמלמד אמר בחיידר, והאבא פשוט התמוגג מנחת.

באחת הפעמים האבא ממש יצא מהכלים מרוב התפעלות מהבן שלו, ולא יכול היה להתאפק. הוא טפח לי על השכם ואמר: "אתה רואה מה זה! תראה את הבן שלי, איך הוא אומר את הגמרא כמו מגיד שיעור, גם אתה היית ככה כשהיית ילד או רק כשגדלת התחלת להיות מגיד שיעור אה? תגיד ת'אמת!!!".

ראיתי שהילד שותה בצמא את המחמאות, ושהאבא לא נהיה שבע מלהחמיא לו...

החלטתי שאני עוקב אחרי הילד הזה. רציתי לראות אם האמון המלא שהאבא נתן בו, והמחמאות שהרעיק עליו בלי שום פרופורציה

למצבו האמיתי, אכן ישפיעו עליו.

רבותי, מה אומר ומה אדבר, הילד הזה הוא היום בחור בישיבה גדולה, ולא מזמן השתתפתי בסיום הש"ס שהוא ערך, ושמעתי את ההדרן שהוא אמר. תשמעו, זה מדהים! הוא בחור מחונן ושקדן, נעים הליכות, עדין לגדולות!!!

ראיתי שיש אנשים שמתפללים. איך זכה יהודי כזה פשוט לבן כל כך מיוחד? אבל אני יודע את הסוד להצלחה הזאת שלו. מחמאות, עידוד, אימון! זה מה שבונה ילד.

איך 'מאבחנים' חכם???

התורה אומרת "כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת" (שמות יג יד), אומר רש"י במקום: "כנגד ארבעה בנים תם רשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך חכמה".

נשאלת השאלה, למה את הבן הרשע מכנה רש"י בכינוי שלו, רשע! את התם מכנה רש"י תם! וכן את 'שאינו יודע לשאול', ואילו את החכם מגדיר רש"י "השואל בדרך חכמה", שיכתוב 'חכם'???

אמר לי יהודי, ווארט חזק, לאבחן טיפש זה קל. שמעת שהוא אומר דבר מטופש ואתה יודע מיד שהוא טיפש. כנ"ל לגבי תם או רשע רח"ל.

אבל כדי לזהות על אדם שהוא חכם, לא מספיק רק לשמוע אותו שואל שאלה חכמה. כי גם טפשים אומרים לפעמים משהו חכם. יש פתגם שאומר "גם שעון מקולקל, פעמיים ביום מראה את השעה הנכונה", או "גם תרנגול עיוור מוצא לפעמים גרגיר". באידיש יש לזה ביטוי יותר חזק: 'א נאר זאגט אויך א מאל א גוט ווארט' - גם טיפש אומר לפעמים דבר נכון.

לכן, כשהילד שואל "מה העדות והחוקים והמשפטים, זאת שאלה חכמה. הוא שואל בדרך חכמה, אבל אנחנו עדיין לא יודעים לומר בוודאות שהוא חכם, זה הפשט ברש"י.

כמובן שמיד לאחר כזה תירוץ, מתעוררת קושיא חזקה לא פחות - אם כך, למה בהגדה של פסח אנחנו כן רואים שהשואל בדרך חכמה מכונה 'חכם'??? מה קרה פתאום שאנחנו כבר יודעים לומר שהוא חכם??? אלא התשובה היא כדברינו... בליל הסדר הילדים יושבים יחד עם האבא. הבן שלך שאל שאלה טובה? אל תגיד לו שהוא עדיין בעיצומו של תהליך אבחון, תגיד לו שהוא חכם!

ככה בונים ילד, ככה מרימים לו את הראש, וגורמים לו לשאוף קדימה. ככה מעודדים אותו, ומתווים לפניו דרך לעלייה בתורה וביראת שמים. רק ככה!

הטעות החמורה בעולם

התארחתי פעם אצל חבר, ישבנו זמן ממושך על פרויקט כלשהו. עיינו בדפים ודיברנו וכו', ובינתיים הבית שלו המשיך להתנהל בשגרה. אחת מבנותיו שטפה את הרצפות במטבח, ובדיוק נכנס הביתה אחד הילדים היותר קטנים. הוא פתח את הדלת כרוח סערה, פניו סמוקות ממאמץ... "איזה חום היום!", הוא הכריז ונכנס למטבח כדי למזוג לעצמו כוס מים ולהשיב את נפשו.

נו... כולנו יודעים מה קורה כשגבר נכנס לתוך הספונג'ה של הגברת... וכשזה אח שנכנס לספונג'ה של אחותו, זה יכול להגיע לכדי סכנת נפשות של ממש.

האחות הגיבה כמצופה, נזפה באחיה כהוגן על כך שהוא העז להציג את כף רגלו על הרצפות הרטובות, אבל במקום לחרף ולגדף, היא החמיאה: "יוסלהההה!!! איזה מוכשר אתה! גאון, פשוט גאון, אי אפשר להאמין איזה גאון אתה. מאז ששתי ימי בראשית ועד היום עוד לא נולד כזה צדיק כמוך שנכנס ככה לספונג'ה שלי..."

אמרתי לידידי, "עברת את המבחן". הוא שאל אותי למה אני מתכוון ואמרתי לו שהרי ידוע ששותא דינוקא בשוקא או דאבוא או דאימיה. אם הבת הצעירה מדברת כך, זה סימן שהיא גדלה בבית של מחמאות. אפילו כשרוצים לתת למישהו ביקורת, ואפילו כשזה מתוך כעס, זה בא בצורה טובה. אומנם זה היה בציניות, אבל האמינו לי שהילד שמח לקבל את המחמאות הציניות האלו הרבה יותר ממה שהוא ישמח לשמוע כמה הוא טיפש ורשע ומושחת וחסר אנושיות בסיסית בגלל שהעז לדרוך על רצפות רטובות.

לעקוף את המכשול

אני אכתוב כאן עוד סיפור, שלעניות דעתי צריכים להפיק ממנו

מוסר השכל חשוב מאוד לחיים.

בצעירותי היה לי חבר שסבל מלקות בדיבור. הוא היה מוצלח ומוכשר מכל הבחינות, אבל גמגם. היינו קבוצה מגובשת של חברים, וקיבלנו את זה בלי לעשות מזה סיפור, זה לא הפריע לו מבחינת מעמד חברתי וכדו', אבל עדיין, היתה לו לקות בדיבור וזה כמובן לא דבר נחמד.

שנים אחרי, היתה לי פגישה מחוץ לעיר, ומאחר והגעתי בתחבורה הציבורית הקדמתי לבוא, ונכנסתי לבית כנסת באזור כדי לפתוח ספר בזמן שנשאר לי עד הפגישה. התברר שבבית הכנסת פעל כולל אברכים, והנה אני רואה את אותו חבר משכבר הימים יושב ולומד. זה כבר היה ממש בסוף הסדר, ובסיומו הוא סגר את הגמרא וקם לצאת, ניגשתי אליו לחצנו ידיים ושוחחנו, מה נשמע, איך אתה, איפה אתה מרגיש. מה אתה עושה היום וכו', כמו שקורה בדרך כלל כששני חברים נפגשים אחרי שנים.

שמתי לב למשהו מוזר. הוא לא גמגם! בכלל!!! הדיבור שלו זרם ושטף בצורה נהדרת.

לא היה לי נעים לשאול אותו ישירות, אז שאלתי מישהו אחר שמכיר אותו, אם הוא יודע איך הוא הצליח להתפטר מהלקות בדיבור. בטח הוא מצא מטפל מאוד מוצלח!

השיב לי החבר שאכן, הוא מצא מטפל מוצלח, אבל מה שמעניין זה שהמטפל לא ריפא לו את הגמגום, בכלל לא. הוא פשוט אבחן אותו, מצא את הבעיה ולימד אותו לעקוף אותה.

מה התברר? המטפל שם לב שכל פעם שהוא נתקע זה דווקא בתחילת מילה, ודווקא באותיות מסוימות. קשה לו לומר מילים שמתחילו באותיות מסוימות.

אז מה הפיתרון? לא להשתמש במילים הללו!!! הוא הכין לו רשימה של המילים שבהם לא משתמשים, ולימד אותו להשתמש במילים נרדפות במקרה שיש. ואם אין מילה נרדפת, יש עוד דרכים להימנע משימוש במילה כלשהי.

נניח שהוא לא יכול לומר את המילה ירושלים, הוא יכול לומר 'עיר הקודש'. במקום לומר "אני נוסע לירושלים", הוא יכול לומר "אני נוסע להר נוף" או "מחר אני עולה לביקור ברוממה". וכן על זה הדרך. רבותי, יש לנו פה מוסר השכל עצום! לפעמים כל מה שצריכים לדעת זה באילו מילים לא כדאי להשתמש. אם נדע באילו מילים לא כדאי לנו להשתמש כשאנחנו מדברים עם הילדים שלנו, נוכל להגיע איתם רחוק! אני לא רוצה לכתוב כאן רשימה מפורטת, אבל כל אחד מבין לבד, שכל מילה של השפלה, חוסר אימון, ייאוש מהילד או הקטנה ודחייה שלו, אלו לא מילים שיביאו אותנו להצלחה גדולה בחינוך הילדים.

הונגריה עסיסית

ראיתי שמביאים משמו של מגיד המישרים הנודע רבי יעקב שיש שליט"א את הסיפור הבא, ודומני שהוא משלים את התמונה מכיוון נוסף.

**ראשי ורבני דרשו ביום תפילה וחיזוק
על ציון הרשב"י במירון יחד עם ערב עיון ושיח בצפת,
בראשות נשיא דרשו הגאון רבי דוד הופשטטר שליט"א**

אמר לו היהודי, אני למדתי אמנם רק שלש שנים באוניברסיטה, אבל הלימודים היו באוניברסיטה שממנה אתה היית עף, אחרי חודש אחד!! הוא לא הבין, איזו אוניברסיטה יש שאני, העורך הדין המדופלם שכולם רועדים לשמע שמי לא הייתי מחזיק מעמד חודש ימים?

הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה' ומחבר ספרי 'להאיר' על הלימוד הגדול שאנו לומדים משבת הגדול, והכח שיש ליהודי מול אתגרי החיים

השבת שלפני חג הפסח מכונה כידוע 'שבת הגדול', וטעמים רבים נאמרו בדבר. כותב ה'טור', ספר ההלכה הבסיסי שכל יהודי חי על פיו, שהטעם הוא שכל יהודי קנה שם לקרבן פסח בעשירי לחודש ניסן שחל אז בשבת, וקשרו אותו לכרעי המיטה כדי לשחוט אותו בארבעה עשר בניסן, והמצרים שהיו עובדים לשה וחשבו אותו לאלוהיהם, שאלו את בני ישראל מה התוכניות שלהם לגבי אותו שם, ובני ישראל השיבו להם בפיה מלא ובצורה ברורה שהם עומדים לשחוט אותו, ובכל זאת, המצרים לא עשו להם דבר, והיה זה נס גדול מאוד, ולכן קוראים לשבת זו שבת הגדול.

והאמת שזה פלא גדול, הרי במשך תשעה חודשים חוו המצרים תשע מכות שכל אחת מהם היה נס מופלא העוקר לחלוטין את כל דרכי הטבע. בני ישראל היו שם, ראו את המראות, שמעו את הקולות, הם ראו את המצרים סופגים עונשים כבדים כל כך ולכל בני ישראל היה אור במושבותם ולא אירע להם שום נזק. הם חיו במשך תקופה ארוכה במצב תמידי של ניסים עצומים ונוראים, ודווקא זה שהמצרים הבליגו על כך שהם עומדים לשחוט כבש, זה הנס הגדול מכולם שעל שמו נקראה השבת 'שבת הגדול'???

אבל באיזה כח משך הקב"ה את ישראל מתוך מצרים? בכוחה של הקרבת קרבן הפסח. וננסה לבאר בס"ד.

שמונים אחוז - יהודים!

בכולל אברכים בחיפה, אזור מנותק מאידשקייט, בדרך כלל אין נכנס ואין יוצא לביהמ"ד חוץ מאותם אברכים שמגיעים משכונות אחרות ללמוד שם במקום - ביום מן הימים נכנס אדם ומבקש אם יש מישהו שיכול ללמוד איתו חצי שעה.

מה אתה רוצה ללמוד, שאל האברך, והוא השיב שלא משנה לו מה, העיקר ללמוד תורה.

אם כך, אמר האברך, אלמד אתך גמרא! הם התיישבו ללמוד, ולמחרת הוא הגיע שוב וכך במשך מספר ימים, ואז ניגש אליו ראש הכולל ושאלו מי הוא, מאיפה הוא, מי שלח אותו הנה, ומה עניינו בלימוד הגמרא?

ענה לו היהודי: אני תלמיד בטכניון בחיפה, גדלתי בבית תפנוקים, כסף לא היה חסר שם, הייתי בן יחיד, הורי היו לוקחים אותו למרכזי

קניות ונותנים לי לבחור כל מה שרציתי. כך גדלתי ללא מחסור, אבל יחד עם התבגרותי צפו ועלו לי המון שאלות שהציקו לי, עם סיום הצבא טסתי למזרח הרחוק, 'חיפשתי את עצמי' ועדיין לא מצאתי, עד שאמרו לי שיש נזיר בכפר נידח בטיבט. נסעתי לשם, ישבתי אצלו יחד עם כמה עשרות בחורים שאלתי שאלות רבות וקבלתי תשובות לחלק משאלותי אבל ממש לא לשאלות רבות מהותיות. יום אחד פניתי לאותו נזיר ושאלתי, אני עוקב אחרי היושבים אצלך ואני רואה שקרוב לשמונים אחוז יהודים, מדוע? אמר לו הנזיר מה פירוש מדוע הרי בין שבעים לשמונים אחוז בעולם הם יהודים ברור אפוא שאחוזים אלו גם מגיעים אלי!

תמהתי בפניו: אני חי בעולם... יש מיליארד וחצי סינים, ועוד מיליארד הודים ועוד כמה מאות מיליוני אמריקאים מה אתה מספר לי שקרוב לשמונים אחוז הם יהודים? והוא מתעקש על שלו! "אני ישבתי כאן, על השטיח הזה, ליד אבי שהיה גם הוא נזיר והוא לימד אותי כל מה שאני יודע, ואמר לי במפורש ששמונים אחוז מהאנשים העולם, הם יהודים!!! למה אתה מתווכח איתי???

הבנתי שהוא לא מחובר לקרקע המציאות, ועזבתי את המקום. אבל השאלה הזאת המשיכה להציק לי, היא צריכה לקבל מענה: מה

פתאום כשבעים עד שמונים אחוז מהאנשים הפוקדים את הנזיר הזה, הם יהודים???

הגעתי ללמוד כאן בטכניון ויצאתי לחפש רב שיסביר לי את התופעה, ראיתי מולי יהודי עם זקן מכובד, נישתי ואמרתי שאני מחפש רב, אמר לי אנו מוכר בחנות אינני רב, ובכל זאת יש לי שאלה ואתה בהחלט נראה לי רב אולי יש לך מענה, ושאלתי, היהודי אמר לי אני באמת לא רב אבל התשובה לשאלתך פשוטה וברורה, וכך אמר:

יהודי הוא בעל נשמה גבוהה ומרוממת, הנפש היהודית מבקשת לחתור אל האמת ועד שהיא לא מגיעה לאמת היא איננה רוגעה כלל כולל, הגוי מסתדר גם עם חיי הבהמיות שלו, די לו בחיי גשמיות עם קצת מזון לנשמה. יהודי ממש לא די לו אם הוא לא מגיע לאמת, ולכן היהודים בכל מקום שבו הם חושבים שיש מענה לדחפים שלהם, הם מבקשים את אותה אמת שחסרה להם כל כך, אבל הם לא הגיעו לכתובת הנכונה ולכן הם לא רגועים, מה שגורם להם להמשיך בחיפושים עוד ועוד. הכתובת הנכונה היא בבית המדרש, בלימוד התורה...

"באתי אפוא ללמוד תורה ולקבל מענה לנשמה!!!" הסביר הסטודנט.

שעה אחת - חמצן לשבוע

סיפור שני, יהודי אשדודי, שי שמו, עובד בכיר בהיטק באחד המקומות הטובים במרכז - עבודה בכירה החל משמונה בבוקר ועד תשע בלילה. שכנו שומר תורה ומצוות, מנסה לשכנע אותו להגיע בימי שני לבית הכנסת בו פועלת מדרשה של 'לב לאחים'. תחילה סרב, אך לאחר מספר פעמים הגיע פעם אחת. שובץ לו חברותא ללימוד משותף, אברך בשם הרב אריאל כהן, הם למדו בלילה הראשון, ושי החל להגיע גם ביום שני הבא בשעה שבע בערב, וכך שבוע אחרי שבוע, עד שהבוס שלו שם לב שאחת לשבוע שי יוצא בשעה שש במקום בתשע! לשאלתו מה זה הוא עונה זהו היום בו אני נותן חמצן לנשמה, הולך ללמוד גמרא!

גמרא? הזדעק, מה לך ולגמרא? אינני מסכים אתה עובד שלי וזמן עבודתך הוא עד תשע בערב, שי בשלו אני על השעה השבועית הזאת אינני מוותר, וכך ביום שני הבא שי ניגש להעביר את האצבע בשעה שש, ליד מכוניתו ממתין לו הבוס, הוא מודיע לו אם הנך נוסע עד צומת מסובים תקבל למכשיר שלך את מכתב הפיטורין! ושי... נכנס לרכב ונוסע!

הוא מגיע ללמוד כרגיל, בסיום הלימוד הוא מספר לאברך על הפיטורין שקיבל, האברך עומד המום על הגבורה הגדולה, ושואל, ומה עם פרנסה? אתה עובד בכיר משכורת גבוהה איך הנך מוותר על זה בשביל שעה בשבוע?

"שעה בשבוע?", שואל שי, "זה חמצן לכל השבוע! ועל עבודה אל תדאג, עוד לא הגעתי לצומת ראשל"צ ועל הקו כבר היה אדם שלא שמע על פיטורין, אבל שמע על יכולותי בהיטק וביקש שאצטרף לחברה שלו. אמרתי לו "נראה אם אתה מציע הצעה

גבוהה יותר מזו שאני מקבל כיום", הוא ענה לי שהמשכורת שלי גבוהה מאוד ואין לו יכולת לשלם יותר ממה שהורגלתי לקבל, "אבל אני יכול לשפר לך תנאים, אצלי תעבוד באותה משכורת עד חמש אחת!" צ"ל. יש לי אפוא מעכשיו עוד ארבעה לילות בשבוע ללימוד גמרא!!!

את הסיפור סיפר האברך בסיום מסכת שעשה עם שי במסגרת המדרשה, כיום הם לומדים בחברותא מסכת קנים!

ואנו שואלים, מה זה? לא מדובר באברך תלמיד חכם, שמוכן להפסיד כסף בשביל הלימוד. מדובר באדם שהוא עדיין לא דתי! ובכל זאת הוא מוכן לקחת סיכון על משכורת שמנה, בשביל לא להפסיד שעה של לימוד, איך זה קורה?

התשובה ניתנת לנו בשבת הגדול, בציווי לבני ישראל לקחת קרבן להקרבת קרבן פסח, נאמר בתורה הקדושה:

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחֲטוּ הַפֶּסַח: (שמות יב כא)

לא היתה כאן ציווי סתם לקחת שח ולא הקריבו, היתה כאן עבודת חיים קשה שלא היו מסוגלים לה עד עתה, וכך כותב הילקוט:

רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, וכי יש לך אדם שמתבשר בשורה ואינו שמח? "נולד לך בן זכר", "רבך מוציאך לחירות", ואינו שמח? אם כן מה תלמוד לומר ולא שמעו אל משה? אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה!!!"

(ילקוט שמעוני שמות ו רמז קע"ח)

עם ישראל שהיה טמון בקרבו של המצרי חי את עבודת האלילים שלהם והיה לחלק ממנו, עד שגם כשמה רבנו ע"ה מבשר להם את גאולתם הנפלאה, אין ליבם מסוגל לשמוע כי גאולה זו כרוכה היתה בעזיבת ההרגלים המצריים, וזה מה שמונח ב"ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". כאן הם נצטוו - משכו ידיכם מעבודה זרה והידיבקו במצוות, תמשכו ידיכם מאותם הרגלים.

ומה עושה כוח של שינוי עצמי? כל יהודי הינו בנם של אברהם יצחק ויעקב. על אברהם נאמר "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" את הלב הנאמן לבורא רכש אברהם אבינו בעמדו מול עולם שלם ונעמד מעברו השני של העולם ודבק בד', דביקות זו הביאה את החיבור השלם של דביקות אברהם וזרעו לבורא, והכלל והיסוד שכל דבר נמשך אחר מקורו, האילן נמשך לשורשיו, וגם כשמתרחק האדם משורשו רק יטעם את טעם השורש יאיר לו הדבר באור יקרות.

נבין אפוא את מה שהביא הטור: ודאי שהניסים שהיו בכל מכות מצרים היו גדולים ונכבדים יותר מאותו נס שאף אחד לא פגע בעם ישראל כששחטו את אלוהי מצרים לעיניהם, אבל כאן היה הדבר לא מההתעוררות עליונה כמו במכות, הגילוי הוא שכאן הנס הזה צמח מתוך היהודים עצמם, הם גם היו במקום של המצרי, כשהיהודי נשאל ע"י שכנו המצרי על הטלה ושכנו קיבל תשובה הוא בוודאי זעק מקרב לב אתה נורמאלי אתה הרי שוחט את האלוהים שלך! עד אתמול הלכת אתי יחדיו לכנסייה וסגדת לו כמוני?

והיהודי היה צריך להיות חדור אמונה ולומר למצרי, לא! אני לא במקום שלך! אני מאמין באמונה שלמה שמחר בלילה כל בכורות

מצרים ימותו, ורק מי שישחוט את אלוהים ויתן מדמו על המשקוף ועל שתי המזוזות, ישאר חי!

אוניברסיטת ברגן בלז

אחרי שהבנו את הכוח הזה נעלה מדרגה נוספת, ונקדים: סיפר איש החינוך הרב משה בלוי שליט"א שנכנס אל רבינו מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל ובקשו להגיע לשיבתו לדבר בפני הבחורים, מרן כבר היה אז בגיל מאה ענה לו קשה לי מאוד לדבר, אבל אני מוכן לבוא ואחד מרבני הישיבה ידבר ואני אח"כ יברך כל בחור, וכך היה, הרב שדיבר בפניו סיפר סיפור מיוחד מאוד את מרן ראש הישיבה:

יהודי אחד ששרד את שנות הזעם באירופה הגיע לאמריקה הגדולה ופתח מפעל ליצור שוקולד. היה שם באזור מפעל ותיק ומנוסה, שבעליו לא התלהבו מכניסתו של מתחרה חדש לשוק. הם החלו להצר את צעדיו, והצליחו אף לתפור לו איזה תיק משפטי. הוא הוזמן למשפט, וביום המיועד הגיע לבית המשפט.

ניגש אליו עורך הדין של החברה הגדולה ושאלו לזהותו משמע שהוא הנידון שאלו עם מי הוא הגיע, והוא ענה רק אני הגעתי, לשאלתו איפה עורך הדין שלו ענה לו אני עורך הדין של עצמי, שאל אותו האם למד משפטים? לתשובתו החיובית שאלו כמה שנים למד? ענה לו שלש שנים! שלש שנים למדת ואתה בא לעמוד מולי, אני למדתי למעלה משנים עשרה שנה משפטים ואני עורך הדין של החברות הגדולות ביותר באמריקה, אתה מנסה להתחרות איתי? אמר לו היהודי, אני למדתי אמנם שלש שנים אבל הלימודים באוניברסיטה שאני למדתי אתה היית עף מהמקום אחרי חודש אחד!!

הוא לא הבין, איזו אוניברסיטה יש שאת, העורך הדין המדופלם שכולם רועדים לשמע שמי לא הייתי מחזיק מעמד חודש ימים? אמר לו: אני הייתי באוניברסיטת 'ברגן בלז' לקחו לי את הפרנסה, לקחו לי את החירות, לקחו לי את המשפחה והקהילה והחברים, היום אני בא לכאן להקים חיים חדשים, פרנסה חדשה, אני רוצה להצליח, אני באוניברסיטה בברגן בלז למדתי לא להירתע מקשיים, חייתי כל היום צמוד להקב"ה חייתי אמונה, חייתי ביטחון, אתה גדלת בתוך בריכות שמנת, חודש לא היית מחזיק מעמד במקום הזה, אני מוכן לעמוד ולהתמודד מולך.

כשמשנה רבינו שואל את הקב"ה הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת לי להם אלקי אבותיכם שלחתי אליכם ואמרו לי מה שמוז קזה אמר אליהם: "אומר לו הקב"ה:

"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אִתְּךָ וְיֹאמַר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם. וּמְבֹאֲרִים חֲז"ל: "אהיה עמם בצרה וזאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות"

אנו לומדים פשוט שיש כאן המשך הגילוי של הסנה שבו הראה הקב"ה שעמנו הוא בצרתנו.

אבל יש כאן בתוך הגילוי הזה גילוי נוסף, אנחנו צרכים לגלות את הקב"ה בתוך הצרות, כשאנו חשים את הקב"ה בכל זמן ובכל עת בין בעתות שמחה ובין בעתות צרה, אנו מהדקים את הקשר שלנו עם הבורא, זה עצמו מחבר בינו לבין הבורא. החיבור הזה הוא המביא את ה"אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות", כלומר הדבקות והחיבור שלנו על אף הקשיים הוא שמביא את ה"משוך חסדך ליודעך".

מכאן מובטח לנו שלא תהיה שום מעצמה שתוכל לנו, אין משהו שיכול לעמוד מול מי שעובר אוניברסיטה כזאת של דביקות בד' בכל זמן ובכל מצב.

המשך מעמוד 13 | מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל

שהשתתף בהפגנה היתה מפני שמרן הגרי"ז מבריסק חתם על 'קול קורא' שהורה לקהל יראי ה' לצאת ולהפגין, והוסיף רבינו ואמר שמרן הגרי"ז אמר לו בעצמו שהוא לא רצה לחתום על ה'קול קורא' הזה כי גם הוא התנגד מאוד ליציאה להפגנות, אבל במקרה זה מאחר שאחרים יזמו את ההפגנה, הוא חתם על הקריאה כדי שלא לפרוש מהם.

נקודה נוספת שהזכיר מרן באותה שיחה, היתה הנושא של ספירת העומר על ידי נשים, ואמר מרן שהוא הורה לזוגתו הרבנית תמר ע"ה, שתספור ספירת העומר בלי ברכה, מחשש שמא תשכח באחד הלילות ויהיה חשש של ברכה לבטלה בלילות הקודמים. לכן היתה סופרת מדי ערב בלי ברכה, ורק בלילה האחרון של ספירת העומר, כשראתה שכבר ספרה בכל הלילות הקודמים ואין עוד חשש של ברכה לבטלה אם תספור עכשיו, היתה מברכת בשם ומלכות לפני שספרה 49 ימים בעומר."

אופן. היתה זו הפעם היחידה שאנחנו או באי ביתו האחרים שמעו אותו מוציא מפיו את הביטוי הזה כלפי בנאדם כלשהו. והאמת שמסופר גם על מרנא החפץ חיים שמעולם אל אמר כך על אדם כלשהו, למעט איש אחד שכשהיה החפץ חיים ילד, ניסה אותו איש לפתותו להשכלה רח"ל, והחפץ חיים לא סלח לו כל ימי חייו ואף קיללו קללה נמרצת.

אומנם, על אף התקיפות הנוראה, הדגיש מרן באותה השיחה שאין זו דרך ישרה שיבור לו האדם לצאת להפגנות נגד הממשלה ואפילו נגד רודפי הדת המנסים להחריב את עולם הישיבות.

וסיפר מרן שהוא עצמו הלך להשתתף בהפגנה שהתקיימה בירושלים נגד פתיחתה של בריכת שחיה שהיה בה פריצות גדולה והיה זה ממש פריצת גדר של קדושה בחומות ירושלים, והסיבה

פרידה כואבת, על אף שבסך הכל יציאה לפנסיה כשלעצמה היא אירוע מאוד מרגש שבו יהודי חותם פרק בחיים, ועובר לשלב שבו הוא מתחיל לחיות בלי להיות מחוייב למסגרת של עבודה ומשטר זמנים קפדני.

הרבי נפרד מתלמידיו בלבביות, ואחד התלמידים שהיה חביב עליו במיוחד, החליט לנסות ולפענח אחת ולתמיד את התעלומה הגדולה.

הוא ביקש לומר כמה דברי פרידה מהרבי במהלך המסיבה, ובתוך דבריו אמר שהוא משמש כפה לכל החברים וכל התלמידים שלמדו אצל הרבי לאורך השנים, ורוצה לדעת מה זה הקללה הזאת שהרבי אומר בהונגריה בכל פעם שהילדים מרגיזים אותו יתר על המידה... הרבי לא הבין על מה הם מדברים. "אני מקלל??? ה' ישמור, חלילה לי מלהעלות דבר קללה על דל שפתי. מה זה הדבר הזה שאתה אומר עליי???"

כל הילדים התחילו לומר במקהלה "כרום ימא בורלא פנתי, סמקון ירקון ברקון, סבהלום קנכירי!".

חיך המלמד חיוך רחב ואמר להם: "תלמידי החביבים, אני מציג שנתח בחד חומש שמות, בפרשת תצוה, ונראה את שמות אבני החושן: "אודם פטדה וברקת, לשם שבו ואחלמה, נופך ספיר ויהלום..."

"עכשיו תראו כיצד מתרגם אונקלוס את שמות האבנים???" "סמקון ירקון וברקון, אומרגדין שבזי וסבהלום קנכירי טרקא יעין עגלא, פרום ימא וברקלא ופנתי".

"אלו לא קללות חס וחלילה, לא גידופים, ה' ישמור! אלו שמותיהן של אבני החושן, אבנים יקרות. בכל פעם שתלמיד כמעט הוציא אותי מהכלים ועלתה בי מחשבה שצריך לתת לו 'טיפול שורש', הזכרתי לעצמי שזה לא סתם גוש של בשר ועצמות שעומד מולי. זאת אבן יקרה, אבן מאבני החושן, "סמקון ירקון וברקון", צריך להתנהג איתו בכבוד, לדבר אליו יפה, לתת לו עידוד ומחמאות, לפעמים צריכים גם להעמיד ילד במקום, אבל גם אז זה צריך להיות מתוך כבוד והערכה אליו, כמו שמשייפים יהלום יקר ערך בזירות, בעדינות, בכבוד ובהערכה!".

לפני כשלושים שנה, אולי יותר, היה מלמד אחד בבני ברק, שהיה יליד הונגריה, ודיבר הונגרית שוטפת.

הוא היה איש נעים הליכות, חכם ולבבי, הילדים מאוד אהבו אותו. לא היה בכל החיידר מלמד יותר מוצלח ממנו, ובאמת משנה לשנה יצא שמו לתהילה בפי כל ילדי החיידר, שהמלמד הזה הוא הטוב מכולם.

הכיתה היתה 'על גלגלים'

אבל היה לו דבר אחד, שממנו הילדים נורא פחדו. בכל פעם שהילדים היו חורגים מהכללים הוא היה מכיל את זה ומסתדר איתם בדרכי נועם, אבל כשהם עברו את הגבול וממש הצליחו להרגיז אותו, הוא היה פותח את הפה ומשמיע כמה מילים בהונגרית, מה שהיה גורם לילדים להפסיק מיידית את ההתנהגות הלא ראויה.

אם היה ילד שבאמצע השיעור נפלה לו חבילה שלמה של גולות על הרצפה וכל הכיתה היתה 'על גלגלים' - הסיוט של כל מלמד - הוא היה מסנן מבין שיניו בזעם עצור: "סבהלום קנכירי!". אם מישהו היה מתחצף בצורה מזעזעת, הוא היה צועק עליו "סמקון ירקון איזמרגדין שבזי". וכשהיו כל הילדים עושים יד אחת כנגדו, הוא היה דופק על השולחן דפיקה עצומה וצועק "כרום ימא! בורלא פנתירי!!!".

הם רעדו מפחד מהמילים הללו, והיו מעבירים לילדים בשנה שלאחר מכן: "אתם לומדים אצל הרבי הורביץ??? איזה כיף לכם! הוא הרבי הכי טוב, אבל תזהרו לא לעצבן אותו כי אז הוא אומר משהו בהונגרית, אנחנו חושבים שזה אולי קללה נוראה!!!".

זה היה קצת לפלא בעיניהם, הוא כזה רבי טוב, איך יכול להיות שהוא מקלל את תלמידיו האהובים חלילה וחס? אבל הם הסבירו זה לזה, שכנראה בגלל שהוא ניצול שואה הוא מתנהג כך, ואסור לדון אותו כמובן...

באחת השנים, בשנה האחרונה לעבודתו, לפני שיצא לפנסיה, עשו התלמידים מסיבת סיום גדולה במיוחד, לא רק שהם נפרדים מהרבי האהוב, אלא שהוא עצמו נפרד מהחיידר שכל כך אהב, זה שלב של

גליון 'לקראת שבת' יו"ל בחסות
'אמונה וחסד' דפוס וכריכיה בע"מ 02-6715501

זיכוי הרבים בהפצת גליון זה
לע"נ הרה"ח בנימין ב"ר דוד צבי רוזנטל זצ"ל
נלב"ע ר"ח אב תשע"ו

הנה כאן בסמוך לנמל חיפה הייתה התפוצצות עזה בתוך הים, מיליוני חלקיקים החלו לעוף באוויר מחמת ההדף של הפיצוץ, עד שנחתו כאן בסדר מופתי בצורת חנות, והנה היא לפניך!!

סיפור יציאת מצרים - הוא יסוד האמונה התורה והמצוות!

הרב בנימין בירנצוויג

וְהָיָה לָךְ לְאֹת..... כִּי בַחֲזֶק יָד הוֹצֵאתָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם (שמות יג, טז)

בהתקרב חג הפסח שומה עלינו לחקור ולשאול מה עלינו ללמוד מסיפור יציאת מצרים? מדוע ציותה התורה בצווי מיוחד לזכור סיפור יציאת מצרים, ואף חייבה להקדיש זמן מיוחד בכל שנה להעביר סיפור זה מדור לדור, בהגדתו לילדינו?

את השאלה הזאת שואל רבינו הרמב"ן, והוא גם מסביר את הסוגיא באר היטב. מופתי יציאת מצרים הם ההוכחה הנצחית לאמונתנו חוסן בבורא העולם! - כתב הרמב"ן בסוף פרשת בא, ובוזה ביאר לנו סיבת החיוב המיוחד שחייבה התורה לזכור בכל יום ולספר לדורות הבאים את סיפור יציאת מצרים, ואלו דבריו הנשגבים שם, שהם יסודי אמונתנו: "ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובנינו לבניהם לדור אחרון, והחמיר מאד בענין זה".

דבריו אלו מהווים הסבר לגודל חשיבותה של מצות והגדת לבנך שבילילה האמונה - ליל הסדר, כי על ידי סיפור יציאת מצרים משריש האב בבניו את גילויי האמונה הגדולים שנראו לעין כל בזמן יציאת מצרים וכך עוברת מורשת האמונה מדור לדור. וכמו שכתב רבי אייזיק חבר 'שסיפור יציאת מצרים בליל הסדר, הוא יסוד ושורש התורה והמצוות', כי מכח סיפור זה אם יגיע באופן מוחשי, אזי מתקבעים בליבותינו וליבות ילדינו, תוקף האמונה בבורא עולם שהיא יסוד קיומנו!

התעודה - ראיה מספקת!

ביטוי מוחשי לדברי הרמב"ן ניתן למצוא במעשה המעניין הבא שקרה עם גאון המוסר רבי ישראל מסלנט זצ"ל, באחת מנסיעותיו בעיירות שונות הגיע רבי ישראל למלון בו היה רגיל להתאכסן, בעל הבית היה יהודי ששמר על קלה כבחמורה, ואף הקפיד בכובד תלמידי חכמים, ודאג תמיד לארח בכבוד הראוי את גדולי ישראל אשר התאכסנו באכסניתו. הפעם הרגיש רבי ישראל באותו בעל אכסניא שלבו בל עמו, ושחלה התדרדרות גדולה באמונה שלו וביראת השמים שלו.

לשאלתו של רבי ישראל מה קרה ומדוע חל בו שינוי זה? סיפר לו בעל האכסניא את צפונות לבו, שלפני זמן מה היה אצלו איש רע

מעללים, שהטיל בו ארס של עכנאי וקירר את האמונה שלו, על ידי כך שהטען שהוא עצמו אוכל טריפות, ולא אירע לו שום דבר ורע ולא קיבל שום עונש על כך, ואם כן סתם היה חששו מפני עונשו של הקב"ה עד כה...

ומיני אז נכנסה רוח שטות זו במוחו מספר בעל האכסניא וכל אמונתו נתרופפה...

שתק רבי ישראל ונכנס לחדרו... כעבור שעות מספר חזר בנו של בעל האכסניא מבית הספר וסיפר בעליצות שקיבל היום תעודת גמר עם שתי הצטיינות בחשבון ובנגינה, שמע זאת רבי ישראל וקרא לילד וביקשו לנגן לפניו כדי להוכיח לו שהוא באמת יודע לנגן וראוי להצטיינות, אך הילד סירב, כששאל האיש את בנו בתמהון כיצד הוא ממרד את פיו של גאון ישראל רבי ישראל מסלנט, השיב לו בנו, שהתעודה שבידו הוכחה מספקת היא, והוא אינו מרגיש צורך להוכיח את יכולותיו לפני כל מי שיבקש ממנו לעשות זאת.

האם מתקבל על הדעת שבפני כל איש שלא יאמין לי אהיה נאלץ להראות את כוחי בנגינה? שאל, הרי לשם כך העניקו לי את תעודת ההצטיינות?

שמח רבי ישראל על תשובתו הניצחת של הבן, ופנה לאביו ואמר לו, הנה בנך ענה תשובה ברורה וניצחת לשאלתו של אותו איש רע מעללים! הלא כבר הוכיח ה' לעיני כל העמים את כוחו הגדול והשגחתו הפרטית על ידי הניסים הגלויים ביציאת מצרים יש לנו גם תעודה המעידה על כך התורה הקדושה, הוכחה נוספת הראתה ההשגחה בימי אליהו הנביא בפגישתו עם נביאי הבעל, וכן בימי

מרדכי ואסתר בנס החשמונאים ובעוד כמה מאורעות היסטוריים, שבהם ראו את יד ה'.

האם נראה לך הגיוני שבגלל כל שוטה שיבוא וישאל שאלות, ישנה ה' את סדרי בראשית או תהלוכות הטבע כדי להוכיח לו שיש דין ויש דיין?

מי שרוצה לדעת את ה' יווכח מהתעודה הנצחית שלנו אשר אושרה לעיני כל העולם! אין צורך בהוכחות נוספות!

בליל הסדר כאשר אבות ובנים יושבים יחד מסובין ומתבוננים בתעודה היא ההגדה ומספרים ביציאת מצרים מתגלים לעיניהם הניסים והנפלאות האותות והמופתיים שעשה ה' במצרים שהרי לשם כך נעשו כמו שנאמר "ולמען תספר באזני בן ובן את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם" כשהמטרה הבלעדית היא "וידעתם כי אני ה'".

אלו גם דברי בעל ההגדה "בכל דוד ודור חייב אדם להרגיש עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" ומה הענין בזה? מדוע לא די במה שאדם יקרא את ההגדה ויספר בסיפור יציאת מצרים? אלא שסיפור יציאת מצרים זה לא סיפור גרידא, אלא ביסוס והחדרת האמונה בבורא עולם, וזה אפשר רק כשנרגיש בעצמנו את יציאת מצרים והניסים הגדולים לעין כל שנעשו אז, ונבין שזה התעודה וההוכחה כלל הדורות כי יש בורא לעולם! (ע"פ 'תנועת המוסר')

חנות אקראית

סיפור מוחשי עד מאד על אמיתות האמונה בבורא העולם, סיפר מרן המשגיח רבי דן סגל שליט"א סיפור נפלא ששמע מהגאון רבי אלחנן קונשטט זצ"ל מראשי ישיבת קול תורה:

רבי אלחנן נכנס פעם לחנות מסוימת בשעה שבעל החנות עזב לרגע את החנות, באותו זמן נכנס לחנות יהודי שחזונו הוכיחה עליו שהוא רחוק משמירת התורה והמצוות, הלה שאל את רבי אלחנן 'האם אתה הוא בעל החנות' השיב לו רבי אלחנן 'לא! לחנות הזאת אין בעלים', התפלא האיש מה הפירוש? איך יתכן שאין כאן בעלים? מי סידר כאן על המדפים את כל המוצרים? מי קבע מחיר לכל פרט ופרט העומד כאן? מי פותח את החנות בבוקר ומי סוגר אותה?

בערב? האם אינך רואה שיש כאן יד מטפלת?

רבי אלחנן המשיך בקו שלו 'אני אסביר לך, הנה כאן בסמוך בנמל חיפה הייתה התפוצצות עזה בתוך הים, מיליוני חלקיקים החלו לעוף באוויר מחמת ההדף של הפיצוץ, עד שנחתו כאן בסדר מופתי בצורת חנות, והנה היא לפניך!'

האיש הסתכל על רבי אלחנן כמי שהשתבשה עליו דעתו, 'רוץ לרופא' המליץ לו בחום, 'נראה שאתה אדם בלתי שפוי בעליל'.

בדיוק לרגע זה חיכה רבי אלחנן, הוא פתח את פיו והחל בתוכחה גלויה ונוקבת, אם על חנות אחת שעומדת כאן בלי בעלים אתה מסרב בכל תוקף להאמין שהיא לא נבראה מעצמה, ויש מישהו שקנה ובנה וסידר ותמחר, העולם כולו שבו אנו מצויים ובו מצויה גם החנות הזאת, האם לו אין מנהיג ובעלים שברא וסידר כל דבר על מקומו???

אם כן, איך אתה מרשה לעצמך למנוע עצמך מתורה ומצוות???

דומני שעכשיו אתה צריך לרוץ לרופא, כי אתה הוא זה שנשתבשה עליו דעתו!

(ע"פ 'אוצרותיהם אמלא', בראשית)

קו השיעורים של 'דרשו'

***4992**

077-2222666

המוזג נענה מיד לבקשתו של ה"ט", נתן לו כוסית משקה ורשם על קיר בית המרזח: 'הרב חייב קופיקה אחת'

מדוע החליטו פרנסי העיר פרוביז'נא להדיח את המרא דאתרא מתפקידו הרם

הרב ישראל ליוש

וַיֵּשֶׁא הָעָם אֶת בִּצְקוֹ טָרָם יַחְמִיץ... (שמות יב לד)

תרשום את חובי ואשלם לך בהקדם בעז"ה. הנהוג במקום היה שכל חוב היה נרשם על קיר בית המרזח, כדי ללחוץ על החייבים שימהירו לפרוע את חובם ובלבד ששמו לא יופיע לעין כל ברשימת החייבים. כך עשה המוזג גם הפעם, הוא רשם על קיר בית המרזח: 'הרב חייב קופיקה אחת'. בבוקר המחרת כשהגיעו ראשוני השתיינים, התפלאו לראות על קיר בית המרזח את שמו של הרב שחייב קופיקה על שתי כוסית.

הולכי הרכיל ששו כמוצאי שלל רב על מציאתם והתלחשו זה עם זה על עיסוקו החדש של הרב, 'חשבנו שהרב שלנו מתמיד גדול ושקוע בלימוד, והנה אנחנו נוכחים לדעת שהוא מבלה את לילותיו בבית המרזח', חיש מהר השמועה עשתה לה כנפיים והגיעה אף לאוזניהם של הגבאים, שהחליטו לפטר את הרב מתפקידו. שמש בית הכנסת נבחר להודיע לרב על החלטת הגבאים, אך בהיותו אדם עדין נכנס אל הרב ששקד על תלמודו, הסתובב בחדר באי נוחות ולא פצה את פיו. 'מה אתה מחפש?' שאל הרב את השמש, 'את הרבנות של פרוביז'נא אני מחפש, היא אבדה...!' ענה השמש. ה"ט"ז היה פיקח מאוד, והבין מיד את אשר אירע, הוא לא ניסה להסביר את מעשיו וקיבל עליו את הדין באהבה. ארז את מטלטליו הדלים, ועזב את העיירה.

תקופה לאחר מכן התמנה כרבה של העיר 'לבוב', שהיתה עיר גדולה וחשובה, תורתו ואישיותו התפרסמו והיה לאחד מגדולי הפוסקים, וזכה שפירושו על השולחן ערוך הוא אבן יסוד ללומדי ופוסקי ההלכה.

מה ראה הקב"ה לכוין את שעת יציאת עם ישראל ממצרים בעוד שבצקם טרם החמיץ? שואל הסבא מקלם בספרו (חכמה ומוסר ח"ב מאמר קי"ט), מדוע שלא תדחה יציאת מצרים עד שהבצק יאפה לגמרי, ויוכלו לשאת עמם לדרך לחמים אפויים כדבעי? אלא - אומר הסבא מקלם - רצה הקב"ה ללמדנו פרק חשוב בדרכה של תורה, וכמאמר המשנה פת במלח תאכל ומים ובמשורה תשתה וכו'.

אדם שיתאווה כל העת לתענוגות העולם הזה, לעולם לא יגיע אל סיפוקו, ותמיד יהיה בצער כי אינו משיג את מבוקשו. לעומתו, האדם המסתפק במועט וחי בפשטות, הרי אין מאושר ממנו, כי לעולם אינו מרגיש חיסרון, ושמח בחלקו.

זה מה שרצה הקב"ה ללמד את עם ישראל: בשעה שאתם יוצאים ממצרים, דעו לכם! שלא יצאתם כדי לחיות חיי עונג ונחת, אלא לקבל על עצמכם עול מלכות שמים, ולא תהיו מאושרים בעול זה, אלא אם כן תלמדו להסתפק גם בחיי צער ודחקות, כי אי אפשר להשיג אושר רוחני יחד עם חיפוש תענוג גשמי. ואדרבה זוהי החירות האמיתית, וכמאמר חז"ל: 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה'.

עניות מחפירה היתה מנת חלקו של ה"ט"ז - רבינו דוד הלוי סג"ל, ואף שבזכות גאונותו העצומה בתורה זכה לשמש ברבנות בעיירת פרוביז'נא כבר בצעירותו, עובדה זו לא הקילה עליו מבחינה כלכלית, כי עיירה קטנה ודלה היתה, והאנשים הדלים שגרו בה, לא הצליחו להפריש מפת לחמם עבור משכורתו של הרב.

כך בדלות ובעניות, כשבביתו אין אפילו כדי הצרכים הבסיסיים, המשיך ה"ט"ז לעמול ולשקוד על התורה בהתמדה רבה יומם ולילה. לילה אחד, בעודו יושב והוגה בתורה, חש כאבים עזים בשיניים, כל ניסיונותיו להתעלם מהכאבים ולהמשיך לצלול בים בתלמוד, לא צלחו, הכאבים היו חזקים ממנו, והוא הרגיש שכך אינו יכול להמשיך ללמוד.

פתאום עלה לו רעיון, לפנות לבית המרזח המקומי ודאי ימצא שם משקה אלכוהולי להרגיע את שיניו, וכך יוכל להמשיך ללמוד. בעל בית המרזח, נענה מיד לבקשתו של הרב, ונתן לו כוסית משקה. הכאב נרגע מעט, והרב שאל כמה עליו לשלם על הכוסית, 'קופיקה אחת' - ענה המוזג, ואילו הרב השיב לו 'אין לי כרגע אף מטבע,

עיניו שקועות ויוקדות, הקול שלו קצת צרוד והוא תמיד אומר "חסדי ה', חסדי ה'..."

הסופר הנודע הרב שמעון טיקוצקי בהדרכה קצרה וקולעת, כך נקיים 'והגדת לבנך'

את בנו אליצפן שאותו כמעט לא זכה להכיר... איזו שמחה, איזו התרגשות. עכשיו יש טעם אחר למצה ולמרוור, עכשיו יש טון אחר באמירת ההגדה ובשירת הפיוטים. "זה דורש קצת השקעה בתחילת הסדר, אבל זה גורם בהמשך לאמירת ההגדה לזרום בצורה חיה ואינטראקטיבית, כשכל אחד מהילדים מתכבד בתורו לתאר כיצד מרגיש עכשיו יששכר שלנו, מה הוא אומר עכשיו, איך הוא מגיב לקושי הזה, איך הוא מסתדר עם המכה הזאת, איזה טכסיס הוא נוקט כדי לשאול כלי כסף וזהב משכניו.

"אגב, כדאי לתאר גם את מחמוד אם הוא גבוה או נמוך, יש לו צלקת בסנטר וחסרה לו שן. כשהוא שותה מים בתחילת מכת דם, פתאום נוזל לו דם על הצלקת... וכשהכינים משגעו אותו הוא חורק שיניים בכעס גדול, וכשהאבא מדגים את חריקת השיניים הוא לא שוכח להזכיר כבדרך אגב, את השן החסרה... ככל שנצבע את הדמויות בצעים יותר מציאותיים, וככל שהתיאורים הללו ישתלבו באופן טבעי בתוך העלילה, כך הילדים יתחברו יותר לסיפור וירגישו שהם חווים אותו בפועל. לתינוק אליצפן יש כפות ידיים שמנמנות, ולאבא שלו, יששכר בן זביאל יש עיניים שקועות ויוקדות, הקול שלו קצת צרוד והוא תמיד אומר "חסדי ה', חסדי ה'...". כשנותנים לדמות צורה וסגנון, הילד וגם המבוגר יתחבר אליה יותר ויחווה את הסיפור בצורה קרובה יותר.

"אבל כמו בכל סיפור טוב, צריך לדעת את הגבולות, לא למתוח יותר מדי את העלילה, לא לשעמם, ומאידך לא לקצר במקום שכדאי להאריך, בעצם כל אחד מאתנו נדרש קצת להיות 'סופר' בליל הסדר.

הילדים של כולנו כבר שמעו את הסיפור ומכירים אותו, איך אפשר לספר את אותו הסיפור שוב, בצורה מרתקת שהילדים באמת ירצו להקשיב?

הסופר הנודע הרב שמעון טיקוצקי חושף טפח וטפחיים מסודות המקצוע: "יש דרכים שונות להפוך את סיפור ההגדה למעניין ומוחשי יותר, אבל אני רוצה להציע דרך מאוד קלה לביצוע, למרות שהיא מצריכה קצת הכנה מראש.

"כל אב שרוצה לספר לילדיו את סיפור יציאת מצרים כראוי, יכול לבנות בתחילת אמירת ההגדה דמות של מישהו מבני ישראל, שהילדים יכירו אותה, את הדמות וגם יתחברו אליה.

"זה יכול להיות דמות של אבא במצרים, או דמות של ילד, ילדה, או בחור. כדאי לתת לו שם מקורי, 'יששכר בן זביאל' למשל, לצבוע אותו בדימויים משעשעים, ותיאורים שקרובים לליבם של הילדים, ממש איך הוא נראה, מה הוא לובש, כמה ילדים יש לו, ואז אחרי שכל הילדים התחברו לדמות אפשר לצאת לדרך כשלאורך ההגדה אתה, עורך הסדר, 'מלביש' עליו כל קטע, כל פסוק, מסביר מה בדיוק עבר על 'יששכר בן זביאל' שלנו.

"הנה נולד לו תינוק, מזל טוב! איזה תינוק חמוד! הוא ממש דומה לאבא, ויש לו את האף של אמא... הוא בוכה, איזה בכי דק ועדין. קצת השיער שמתחיל לצמוח לו בוחק בצבעו הכתום, ובברית מחליטים לקרוא לו אליצפן וסבתא תופרת לו את החליפה הכי יפה במצרים.

"אבל אוי, מה קורה פה, שליחי המלך מגיעים, פורצים הביתה, ואחד מהם, מחמוד, הוא אכזר במיוחד. מחמוד תופס את התינוק החמוד ולוקח אותו כדי להשליך אותו אל היאור!

"הילדים נכנסים לאווירה, הם מבינים את קושי השעבוד! כואב להם על המצב של בני ישראל, ואז כשמגיעות עשרת המכות, הם לא סתם שומעים שלאיזה מצרי אחד היה דם באמבטיה! זה אותו מחמוד שלפני רגע זרק את אליצפן התינוק הג'נג'י ליאור! "מחמוד שותה דם ויורק בגועל, הוא מתעורר לקול קרקורי הצפרדעים שמעירים אותו באמצע הלילה... מגיע לו! רשע שכמותו!

"וואי וואי הכינים לא נותנות לו מנוחה, ובערוב הוא מאבד חצי יד כי אריה רעב ניסה לטרוף אותו וגם הצליח באופן חלקי...

"כשמגיעה הגאולה, והיהודים יוצאים ממצרים ופוגשים את אליצפן החמוד שהושלך ליאור אחרי שהוא כבר הפך לילד גדול, עכשיו הילדים שמחים על הגאולה! הם שמחים ש'יששכר בן זביאל' סוף סוף הצליח להשתחרר מהעול המעיק של שעבוד מצרים ולמצוא

מתי ראוי לאכול סעודה שלישית, והאם מותר לאכול חמץ בחדר שנמכר לגוי???

הלכות הנוהגות בערב פסח שחל בשבת קודש, מתוך 'ילקוט הליכות - ועניינים הנוגעים למעשה' להגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א, מורה צדק בק"ק לעלוב ומרבני בית שמש

הפוסקים שלא לנהוג כן, דלפי הרמ"א בסי' תסב ס"ד, אין אוכלין מצה עשירה בפסח, וכתב המ"ב שם ב' טעמים בדבר א' דחוששים לשיטת הפוסקים שגם מי פירות מחמיצים, ב' שמא יתערב בהם מעט מים ולדעת כולם יכול להחמיץ, וממילא גם בערב פסח יש להיות נזהר בזה, ועוד דהשעה צ"ב בסי' תמד סק"ה, הביא מהגר"א דלדעת הרמב"ם גם מצה עשירה אסורה באכילה בערב פסח.

האוכלים חמץ במרפסת או בחצר ואת שאר הסעודה בבית

א. האוכלים את החמץ בחצר או במרפסת ורוצים לחזור לבית להמשיך באכילת בשר ודגים וסעודת שבת, יכונו בעת הקידוש שרוצים לאכול החמץ במרפסת או בחצר שדינם כחדר שני בבית אחד, ובעת הצורך מועיל הכוונה בזה שייחשב לקידוש במקום סעודה, ונכון יותר שיוכל המקדש לראות את המרפסת או חצר, ומי שיכול גם לקדש במרפסת או בחצר, ודאי שזה יותר טוב. [ע"פ שו"ע רמ"א ובה"ל סי' רעג ס"א, ועיין מה שהוספנו בזה בסוף ההערה דלהלן אות ב. וכתב בשו"ת חשב האפוד ח"ג ס"י, דכשחוזרים אחר כך לבית לאכול את כל הסעודה, אין צריכים לברך על מה שאוכלים, לפי שאינו נחשב כסילוק מהפת, על פי הרשב"א דאפילו מי שמשך ידו מהפת אינו צריך לברך על דבר שבא להשביע כבשר ודגים, ובפרט בערב פסח שאינו מסלק עצמו מהפת אלא כדי להינצל מחשש חמץ].

ב. ובגמר הסעודה יכולים לברך ברכת המזון בבית, ויותר טוב לברך ברכת המזון במקום שאכל החמץ. [בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' מח, כתב דהאוכל חמץ בחדר אחד והסעודה בחדר אחר, יקדש בחדר שאוכל החמץ, ולפני ברכת המזון, יחזור לחדר שאכל חמץ ויאכל שם עוד כזית ויברך ברכהמ"ז. אמנם בסימן קפד ס"א כתב המ"ב: ואם היה לו מניעה שלא יוכל לברך בחדר שאכל, מותר לברך בחדר שסמוך לו אם יכול לראות מקומו שאכל, ואם דעתו היה בשעת ברכת המוציא לברך בחדר אחר בבית זה, אפשר דיש להקל בשעת הדחק, אפילו אינו רואה מקומו הראשון. ובשו"ע הרב שם כתב,

תענית בכורים - ביום חמישי או שישי

א. כתב הטור [סי' תע] הבכורות מתענים בערב פסח, זכר לנס שניצולו ממכת בכורות.

ב. כשחל פסח במוצאי שבת, מתענים הבכורים ביום חמישי י"ב ניסן, דבשבת אין מתענים, ולא קבעוהו לערב שבת כדי שלא יכנסו מעונים לשבת, בשו"ע [שם ס"ב] הביא ב' דעות אם צריך להתענות כלל, והרמ"א הכריע להחמיר, גם אלו שמתענים בכל שנה, בשנה זו מקילים לצאת בסיום. [שו"ת מהר"ש הלוי ס"ג, חק יוסף שם סק"ב]. מאידך יש מחמירים לעשות סיום גם בערב שבת לצאת דעת כל הראשונים. [בקונטרס ערב פסח שחל בשבת להג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, וכך נהג הרה"ק מהר"א מבעלז זצ"ל].

להפריש חלה מהמצות בערב שבת

צריך לזכור להפריש חלה מהמצות בערב שבת, כי בשבת ויום טוב אסור להפריש חלה, ונוהגים לשרפן בשריפת חמץ.

לבשל חמץ בכלים שיצטרך להדיח בשבת

כתב השו"ע [שם ס"ג] דנוהגים שלא לבשל חמץ לכבוד שבת בכלים שיצטרכו להדיח בשבת, כי לא הותרה הדחת כלים בשבת רק כשהוא לצורך שבת, ובדיעבד, כתב המשנה ברורה להתיר ההדחה רק על ידי נכרי, אמנם בזמנינו שמשתמשים בסירים חד פעמיים שיכולים לזורקם לאשפה, מותר לבשל בהם לכבוד שבת. [ילקוט הליכות].

אכילת חמץ חם מכ"ד שעות קודם לסוף זמן אכילת חמץ

א. אלו שיש להם סתימות, כתרים, קוביות, בשינים, ראוי שלא יאכלו חמץ חם [לדוגמא: קוגל, קניידל, וכיוצא בזה], מכ"ד שעות לפני זמן איסור אכילת חמץ. [שו"ת מנחת שלמה ח"ב ס"נ].

ב. כתב המשנה ברורה [שם] דהמנהג לאכול חמץ קר בסעודות שבת, ומאכלי שבת החמים בכלים של פסח.

להאכיל מצה לקטנים בערב שבת וליל שבת

א. הוראת בעל הבאר משה מדעברצין [הו"ד בנט"ג], שמותר להאכיל לקטנים מצה בערב שבת, הגם שנוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן, מכל מקום חשש התעסקות הקטן בחמץ גרע טפי.

ב. בערב פסח ממש מעלות השחר, בקטן שאינו מבין מסיפור יציאת מצרים, מותר, ואם מבין כבר, אסור. [י"א דאיסור אכילת מצה של ערב פסח מתחיל מהלילה, וי"א דהאיסור מתחיל מסוף זמן אכילת חמץ, אולם להלכה לא נפסק כן אלא דאסור מעלות השחר. בהליכות שלמה הובא, דאחד שאל להגאון רש"י אויערבאך זצ"ל שבכל שנה נוהג להחמיר שלא לאכול מצה מר"ח ניסן, ועכשיו מפני חשש חמץ רוצה לאכול מצה עד ערב פסח, האם צריך לזה התרת נדרים, השיב הגרש"י, שכיון שאין המנהג מוסכם לכל הפוסקים די בהתרת נדרים ומסירת מודעה של ערב ראש השנה. יש שנהגו לאכול בשבת כוז מצה עשירה, דהיינו מקמח כשר לפסח שנילוש רק במי פירות, אכן הוראת

לאכול חמץ במקום שמכרו לנכרי

יש ב' מהלכים בפוסקים באופן המכירה בשנה זו, א', שעושים המכירה והקנין הכל בערב שבת, וחלות המכירה והעברת החמץ לרשותו של הנכרי נעשה בשבת לפני סוף זמן הביעור, ב', שהכל נעשה בערב שבת, רק שמבקשים לנכרי רשות השתמשות בשבת זו עד סוף זמן אכילת חמץ, ועל כן לב' המהלכים יש להאכלים שם על מי לסמוך.

סדר הסעודות וההפסקה ביניהן

א. בשבת זו נוהגים להשכים, כדי שיוכלו להספיק לאכול ב' סעודות לפני זמן איסור אכילת חמץ, וזמנה המדויק מופיע בלוח שנה שבכל עיר, אמנם אין חייבים לאכול פת יותר משיעור כביצה בכל סעודה, והוראת הפוסקים שבעת הצורך אפשר לצרף מצה ללחם משנה, דכיון שראוי להאכילו לקטן אינו בכלל מוקצה. ב. ויפסיק בין סעודה לסעודה זמן מה, לדעת הדרכי תשובה, רבע שעה, לדעת החזון איש, חצי שעה, והמהרש"ל [בהגהות על הטור ס' רצא] כתב, שנוהגין להפסיק מעט בדברי תורה או בטיוול קצת. ג. אך כיון שלדעת רוב הפוסקים אין יוצאים ידי חובת סעודת שלישית כשאוכלה בבוקר, רק לאחר זמן מנחה גדולה, על כן צריך לאכול לאחר מנחה מיני פירות או בשר ודגים, ויכוין לצאת בזה ידי חובת סעודה שלישית, וטוב יותר שיאכל בשר ודגים. [ע"פ שו"ע רמ"א ומ"ב שם ס"א].

צחצוח שיניים, ושיניים תותבות

א. ינקה את שיניו מהחמץ הדבוק בהם, בלא מברשת מחשש הוצאת דם מהחניכיים. ב. כתב בשו"ת מנחת יצחק [ח"ח סל"ז] דמי שיש לו שיניים תותבות אזי לאחר שניקה אותם היטב, מותר לערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון, לפי שאין צריך להכשירם כיון שלא אכל חמץ חם בכ"ד שעות האחרונים והבליעות נותן טעם לפגם, וגם דנראה כמדיחים לנקיון, ואין כאן משום איסור מתקן מנא. [ודע, כי הוראת הגר"י פישר והגרש"ז אויערבאך היה, שלאחר גמר אכילת חמץ, ישתה מים חמים או תה חם, שיש בזה מעין הגעלה לסתימות והכתרים הזקוקים להגעלה, דהגם שלא אכל חמץ חם בכ"ד שעות האחרונות, מכל מקום הרי יאכל בפסח דברים חריפים, ודוחקא דשיניים עם החריפות מפליט את החמץ הפגום ומשביחו].

ביעור וביטול החמץ בשבת קודש

א. צריך להשליך את כל החמץ הנשאר לבית הכסא או לאשפה שברשות הרבים, ויאמר את נוסח הביטול כבכל שנה, ויראה להספיק הכל עד סוף זמן ביעור חמץ, כל עיר לפי הזמן המופיע בלוח. [שו"ע ומ"ב שם סעי' ד-ה. ועוררו כמה רבנים שהזרק חתיכות חמץ גדולים בשירותים, יכול לגרום עגמות נפש לשכנים, כשיעלה אצלם החמץ מחמת סתימה וכיו"ב, וזה מעשים שאירעו, ועל כן נכון יותר לזרוק החמץ הנשאר באשפה שברחוב דנחשב הפקר גמור, כהוראת המנחת יצחק והגרש"ז אויערבאך].

משעה שישית החמץ אסור בטלטול

בשעה חמישית החמץ עדיין אינו מוקצה אפילו שאסור לאכול, דיכול להאכילו לבעלי חיים או ליתן לנכרי, אכן משעה שישית הרי זה מוקצה, ועל כן אם ימצא חמץ אחר שעה שישית, יאמר לנכרי

לזרוק לבית הכסא או לאשפה, או יכפה עליו את הכלי, כדין המוצא חמץ בשבת ויום טוב של פסח, ויבערנו מיד במוצאי יום טוב. [שו"ע הרב ומ"ב שם. בער"פ שחל בשבת האחרון, באו לפני משפחה שפתחו את המקפא בשבת אחה"צ ומצאו שם לחם פרוס שלם, והוריתי להם לחפש נכרי שיזרוק הלחם לאשפה].

המחליף את בגדיו לקראת יום טוב

הרוצה להחליף בגדיו לקראת יום טוב לבגדים אחרים, יחליפם מבעוד יום, כדי שיהנה מהם גם בשבת ולא יהיה בכלל מכין משבת ליום טוב. [ע"פ כה"ח ס"י תקכ"ט סק"ג].

סידור הבית ושולחן הסדר מבעוד יום

מוותר לסדר הבית ולנקותו מפני כבוד השבת עצמו, אך אסור להכין את השולחן לצורך ליל הסדר כי אין שבת מכין ליום טוב. [דעת תורה ריש ס' תמד].

לנוח בשבת לכבוד ליל הסדר

ראוי לנוח בשבת אחר הצהרים כדי שיוכל לערוך את הסדר ללא עייפות. [הנהגת הראשונים]. מכל מקום אין לומר שהולך לנוח לצורך הלילה, משום איסור הכנה משבת ליום טוב. [מג"א ס"י רצ סק"א].

לומר המבדיל בין קודש לקודש

נשים שלא התפללו ערבית בליל יום טוב, ולא אמרו 'ותודיענו' בתפילה, יאמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש', קודם עריכת השולחן לסדר, הדלקת הנרות ועשיית מלאכות המותרות ביום טוב. ולענין אכילה ושתיה צריכות להמתין לקידוש. [מ"ב סימן רצ"ט סק"ו].

להכין את ה'פתיל צף' מערב שבת

א. צריך להכין אש דולק מערב שבת, כדי שיוכל להעביר ממנו אש במוצאי שבת לצורך הדלקת נרות יום טוב.

ב. כתב הגאון רבי עקיבא איגר [בסימן תקא בהגהותיו על ה"ט"ז סק"ז] שמותר להוציא את הפתילות הישנות שכבו ולהחליפם לחדשות בליל יום טוב. [על פי מה שכתב הרמ"א בסימן תקט"ז דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב, ולכתחילה טוב שינער את הפתיל צף הישנים לתוך האשפה כי אין עושים גרף של רעי לכתחילה, ובדיעבד אם ינערו על השולחן מותר לטלטלם לאשפה, שו"ת באר משה ח"ח סימן קס"ז].

ג. יש להכין את הפתיל צף בערב יום טוב. [ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ט סק"ח או"א, דאם לא הכין מערב יום טוב, מותר להכניס השעוה לתוכן ביום טוב. אמנם שמעתי מהגר"מ סירוטה, דפתיל צף שמחוברים יחד, אסור להפרידם ביום טוב משום איסור מחתך, ולפעמים גם הנקב אינו פתוח לגמרי, ואם לא הכינם מערב יום טוב, יכין נרות אחרים].

סדר קידוש יקנה"ז

א. מברכים ברכת מאורי האש, על הנרות שהדליקו לכבוד יום טוב, שעיקרם להאיר, אם יכול לחבר ב' נרות יחד כדי שיהא לו אבוקה, יעשה כן, ויש נוהגים שלא לחבר ב' נרות יחד, אלא מברך עליהם כך, ואפשר לברך גם על נר יחיד. [מטה אפרים סימן תר באלף המגן סק"ג, שש"כ פס"ב ס"ח, והעיר הגרש"ז אויערבאך דצריך עיון אם מותר להדליק אבוקה ביום טוב כשאין כוונתו להאיר אלא להידור אבוקה, שש"כ שם. ובקובץ מבית לוי הביא שבעל שבט הלוי בירך על הנרות שהדליקו לכבוד יום טוב ולא קירב הנרות זה לזה, וכך נהג גם הגר"י פישר. ושמעתי עצה יפה מהרה"ח רבי יוסף יואל הכהן ברוסקי, שאחד הנרות שמדליקים לכבוד יום טוב יעשנה אבוקה ובוזה יצא למצוה מן המובחר].

ב. אין מברכים על הבשמים, ואם טעה וברך, אין זה נחשב הפסק. [מ"ב סימן תעג סק"ג, שש"כ שם סכ"א].

אף הוא מחמיר על עצמו כמה חומרות ומדקדק על עצמו כמה דקדוקים כדי שלא ייכשל ב'משהו חמץ'. ילמדני רבנו, שאל אותו מקורב אחד ממקורביו – שיעור זהירות בהלכות פסח עד היכן הוא?

פנינים ופרפראות משולחנם של בני מלכים, לעשות את הפסח כהלכתו ככל משפטו וחוקתו

הרב יאיר ארלנגר

מעות חטים

אתה מטריח עצמך. פטור אתה מלנקות הכיסים מחמץ, כי אתה יהודי עד הכיס ולא יותר, וכיסיך המה רק כאילו: "חור שבין יהודי לעכו"ם (פסחים ח, ב) ופטור מבדיקה..."

כמה עולה יין לארבע כוסות

איש עני ואביון בא פעם בערב פסח לרבי חיים מוולאזין זצ"ל, לשאול שאלה: "האם מותר לו לקיים מצות ארבע כוסות "בחלב"? ר' חיים הוציא שלושה רובל מכיסו ונתנם לעני לקנות יין. אחרי שהעני הלך לו, שאלו תלמידיו: רבי! שתי תמיהות לנו בדבר הזה: (א) מדוע לא עניתם לו על שאלתו, הוא שאל: המותר לו לצאת ידי חובת ארבע כוסות בחלב?

(ב) אפילו שהוא צריך לארבע כוסות יין דוקא, הלא מספיק לזה בריוח רובל אחד ולא שלושה רובל, שזה המון כסף.

ענה להם רבי חיים: מדוע אינכם מבינים. האיש הזה, מלבד שאין לו יין, גם בשר אין לו. כי לולי היה לו בשר, לא היה לו לשאול שאלה זו. לכן נתתי לו כסף לקנות בשר ויין, ושלושה רובל אינם יותר מדי...

על מנת להורות הלכה

רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, היה נוהג בליל הסדר לגמור עריכת סדרו בשעה קצרה אחרי התפלה ושכב לישון. אחרי שעה היה קם ללמודיו. טעמו לנוהג זה: העיר גדולה היא, והרבה נזקקים לשאלת חכם, וכל הדיינים והמוצי"ם הרי שתנו בסדר ארבע כוסות ואסור להם להורות, לכן אני מקדים סדרי, ישן ומפיג את היין ומוכן להורות ולהשיב.

העמידן על שלוש

מעשה ברבי מרדכי מראקוב, שהיה אורח בליל הסדר אצל עשיר קמצן אחד. משהסבו לשולחן ראה רבי מרדכי שכוסות היין קטנות הן מכשיעורן. כשהגיעו ל"עשר מכות" באמירת ההגדה, פתח ואמר: כל ימי הייתי מתקשה: מה ראה רבי יהודה, שנתן סימנים בעשר מכות והעמיק על שלושה ראשי תיבות: "דצ"ך עד"ש באח"ב"? עכשיו באו הכוסות הללו והבהירו לי את פשר הדבר: שקד רבי יהודה על תקנתו של אורח, שכוס קטנה לפניו, ואם ישפוך הימנה עשר פעמים לכל מכה ומכה מעשר המכות נמצאת כוסו ריקה. לפיכך נתן בהם רבי יהודה סימנים והעמידן על שלוש...

רבי ישראל מסלנט זצ"ל בא פעם לאיש עשיר לקבל ממנו "מעות חטים". העשיר הזה נתעשר מאוד במשך השנה האחרונה, ובכל זאת לא רצה להוסיף ולתת יותר ממה שנתן אשתקד. אמר לו רבי ישראל, עכשיו נתברר לי פירוש הכתוב: "הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד" (תהלים קיב, ג). ישנם עשירים כאלה שהונם ורכושם מתווסף אצלם משנה לשנה, ובכל זאת: "וצדקתם עומדת לעד"... חלק הצדקה שהיו רגילים לתת עוד בראשית דרכם לעשירות, לא גדל, וממשיכים לתת זאת לצדקה כמקדם...

פירוש הסימנים

איש צדיק אמר פעם בליל "הסדר": "קדש", אם רוצה אתה להיות איש קדוש "ורחץ", תרחץ לך את הידים ושמור אותם מן הגזל ועשה צדקה; "כרפס", זכור שיש עניים שאין להם יותר מתפוחי אדמה וקצת מי מלח לחג הפסח, ולכן: "יחץ", תתחלק עם העני, תן לו משלך שיהיה לו בריווח בחג המצות; ואז "מגיד", תוכל אחר כך להגיד "כל דכפין ייתי ויכול"; "רחצה", אז תוכל ליטול ידיים בברכה ולהגיד "שאו ידיכם קודש".

הלכות 'מעות חטים' מנהל הכרמלי

בקניגסברג, במקום בו היתה כהונתו של המלבי"ם, דר שם סוחר גדול שבית מסחרו היה בקניגסברג, והוא עצמו היה גר בעיר אחרת. לפני הפסח כשביקשו מהעשיר הזה שישתתף "במעות חטים"; אמר העשיר הזה: אני לא גר כאן ואיני צריך לתת מעות חטים. טובי העיר תבעו אותו לדין תורה אצל הרב דמתא. כשמוע הרב טענות הצדדים, פסק, שהעשיר הזה כן מחוייב לתת מעות חטים, כי כתוב בפסוק (שמואל-א, כד) אצל נבל "איש במעון ומעשהו בכרמל". זאת אומרת: גר היה במעון, ומעשהו מסחרו היה "בכרמל", ובכל זאת קורא אותו הכתוב: "נבל הכרמלי"...

הכיסים אינם צריכים בדיקה

מסופר כי רבי אייזל חריף נכנס פעם לאיזה עשיר סמוך לחג הפסח, לבקש ממנו שיתן "מעות חטים" והעשיר סירב לתת. בעמדו שם, ראה שהעשיר מנקה כיסי מלבושיו מחמץ. אמר לו ר' אייזל: לחנם

מקורב אחד ממקורביו – שיעור זהירות בהלכות פסח עד היכן הוא?
אמור לי – עונה רבי יהושע לרב – עד היכן שיעור 'משהו' ואומר לך
עד היכן שיעור זהירות...

ארבע כוסות

חסיד גור אחד, תקפתו לפני הפסח 'שטף-דם' במוחו והיה במבוכה גדולה בנוגע לארבע כוסות בליל הסדר. מאוד השתוקק לקיים מצות ארבע כוסות כדין, אבל ירא לנפשו מפני הסכנה. פתאום קיבל מה'אמרי אמת' מגור זצ"ל בקבוק יין בצרור מכתב קטן, בזה הלשון: "בריש כל מרעין אנא דם, בריש כל אסון אנא חמר" (בראש כל המחלות אני דם, בראש כל הרפואות אני יין) (בבא בתרא נח, ב). נשתומם מאוד החסיד על המחזה, ושמח מאוד לראות, שרבו פתר לו ספקו מבלי ששאלו... שתה מהיין בליל הסדר ונתרפא.

רבי דוד מלעלוב היה צובר פרוטה לפרוטה במשך זמן רב ובעמל גדול לקנות לו מצות שמורה לחג הפסח. כשהצטבר הסכום הדרוש התבונן בהתלהבות דקדושה לדרכו לסדר כל צרכי המצה ולהביאם הביתה.

בדרך פגש יהודי יושב לארץ וממרר בבכי. לשאלתו: מדוע אתה בוכה? סיפר לו האיש: כי סוסו, שהיה מקור פרנסתו היחיד, מת לפתע ואין לו שום משען ומשענה אחרת...

מיד נתן לו בשמחה ובמאור פנים את צרור הכסף אשר ייעד למצות מצה, ודיבר אליו דברי פיוסין: "קח לך, יהודי יקר, ממוון זה וקנה לך סוס אחר והיה ברכה".

כשחזר לביתו הסביר לתמיהת מקורביו: כתוב בתורה "ושמרתם את המצות". חכמינו (רש"י שם מהמכילתא): "אל תהי קורא את המצות", אלא "את המצוות" – בדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין להחמיץ את המצוות. אלא, אם באה לידך עשה אותה מיד". והנה באה לידי מצוה, האם רשאי אני להחמיצה עבור המצה?

מצה השמורה לשלום בית

פעם אחת בערב פסח, נזדמן אצל ה'אוהב ישראל' מאפטא, שבאו גבאי צדקה של העיר לגבות מצות עבור העניים, והרבנית היתה טרודה בהכנות ליום טוב, הלכו אנשי הבית לתת לגבאים את המצות, ומרוב הטרדה שכחו ולקחו את מצות-השמורה, שנאפו בערב פסח עבור הרב, והיו מונחות במפה מיוחדת בחדר, ונתנו לגובים. הללו נטלו המצות והלכו להם.

אחרי כן, כבוא הרבנית להחדר, וראתה כי מצות השמורה אינם במקומם, עשתה חקירה ודרישה, ונתוודע לה שנתנו אותן לגבאי הצדקה. נזדעזעה מאוד ונפל לבה בקרבה, ולא ידעה מה לעשות, כי יראה להגיד הדבר לבעלה. נמלכה בדעתה ולקחה מצות פשוטות, ושמה במקומן בתוך המפה, ועשתה עצמה כלא יודעת מכל הנעשה. ול"סדר" הוגשו המצות הפשוטות.

מיד לאחר חג הפסח בא זוג אחד אל הרב להתגרש. שאל הרב לבעל: – מה לך כי תגרש אשתך? השיב: אשתי לא רצתה לבשל בשבילי בפסח בכלים מיוחדים בלי 'שרויה'.

אז ציוה הרב לקרוא לרבנית, ויאמר לה: – הגידי נא האמת: איזה מצות הניחו לפני בליל הסדר? ותחרש הרבנית, כי יראה להגיד. שאל אותה שוב: – הגידי נא, אל תיראי. ותען הרבנית: – מצות פשוטות... ותספר את כל המעשה. אז אמר הרב לבעל האשה:

ראה נא, בני: אני אכלתי מצה פשוטה בליל ראשון של פסח, ועשיתי את עצמי כלא יודע וכלא מרגיש, למען לא אבוא לידי הקפדה, או ח"ו לקטטה; ואתה רוצה לגרש את אשתך בשביל "שרויה"?

כמה זה 'משהו'?

רבי יהושע לייב מברסק זצ"ל, זהיר היה זהירות יתירה בהלכות פסח. אף הוא מחמיר על עצמו כמה חומרות ומדקדק על עצמו כמה דקדוקים כדי שלא ייכשל ב'משהו חמץ'. ילמדני רבנו, שאל אותו

מצה של אמונת חכמים

חכמינו סיפרו, שדרש רב מתנה לפני אנשי פפונאי, כי אין ללוש את המצות אלא במים שלנו. למחר באו כולם אל רב מתנה ואמרו לו: הב לנו מים! שכן סבורים היו, כי "מים שלנו" היינו: המים שלו – של רב מתנה. אז ביאר להם רב מתנה, שהוא נתכוון למים שנשאבו ולנו לילה אחד בכלי (פסחים מ"ב).

לשם-מה מספרים לנו חכמינו זאת, ואיזה לקח אנו לומדים מבורותם של אנשי פפונאי?

אלא, חכמינו מתכוונים בכך להראות לנו, כמה גדולה היתה אז אמונת-חכמים אפילו אצל המוני-העם הנבערים מדעת. אילו, למשל, היה חכם אחד מכריז ואומר. שאין ללוש המצות אלא בקמח שלו או במים שלו. הלא אז היה העולם נהפך ממש לתוהו ובוהו, כולם היו מתקוממים כנגדו בקול צעקה וטוענים: כלום קמחו או מימיו של הרב קדושים יותר מכל קמח או מים אחרים בעולם? והיו מטילים בו ברב כל מיני חשדות של נגיעות.

אבל בני פפונאי, כשנדמה להם שרבים, רב מתנה, דורש מהם להשתמש רק במים שלו, לא שאלו שאלות ולא הטיחו נגדו דברים, אלא בתמימות של אמונה הביאו לפניו את כליהם וביקשו ממנו "מים שלו" – עד כדי כך הגיעה אמונת-חכמים אצל פשוטי ישראל שבפפונאי...

חכמינו סיפרו איפוא מעשה זה על-מנת שישמש דוגמה מופת לאמונת-חכמים אמיתית.

(אבני נזר" – סוכטשוב)

האם צריך להסיר חפצי מוקצה מדלת המקרר לפני שבת? והאם מפת השולחן נחשבת כ'בסיס' לפמוטות?

חפץ שמוותר לטלטלו בשבת, שהניחו עליו לפני שבת חפץ של מוקצה, על מנת שיהיה מונח שם במשך השבת - נעשה בכך 'בסיס לדבר האסור', ואסור לטלטלו אף במקרה שהמוקצה נפל מעליו במהלך השבת. ואם הניחו על הבסיס גם חפץ של היתר, החשוב יותר מחפץ המוקצה - מותר הבסיס בטלטול. אולם, כאשר מטלטל בשבת את הבסיס, לא יטלטלו יחד עם המוקצה, אלא ינער תחילה את המוקצה מעליו על ידי הטיית הבסיס הצדה, וכדומה. ואם חושש שהמוקצה יפול למקום שצריך להשתמש בו, או שמונח על הבסיס גם חפץ שעלול ליפול מחמת ניעור הבסיס ולהינזק - מותר לטלטל את הבסיס יחד עם המוקצה שעליו למקום אחר, משום שזהו טלטול 'מן הצד'. ובמקרה שיוודע שיצטרך להשתמש בשבת בבסיס כזה - לדעת הגר"ז **אוייערבך זצ"ל**, אינו צריך לסלק את המוקצה מעליו לפני שבת על מנת למנוע טלטול מן הצד בשבת; ואף באופן שמדובר בבסיס שלא ניתן להטותו ולנער מעליו את המוקצה לפני טלטול הבסיס, וכגון דלת של מקרר שיש בה מאכל בלתי מבושל. אולם, לדעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל**, יש להחמיר בדבר.

ובמקרה שלא היה בכוונת המניח שהמוקצה יהיה מונח על הבסיס בשבת, אלא ששכחו שם - אין חפץ ההיתר נחשב כבסיס לדבר האסור, אלא אם כן דרכו להיות מונח שם. ואם בשעת הנחת המוקצה על החפץ היתה דעתו שישאר שם בשבת, ואחר כך נמלך בדעתו והחליט להסירו, אך שכח לעשות זאת - לדעת הגר"ז **אוייערבך זצ"ל**, אין החפץ נחשב כבסיס לדבר האסור, ולדעת הגר"נ **קרליץ זצ"ל**, יתכן שנחשב כבסיס. ואם הניח על חפץ המוקצה גם חפץ של היתר, החשוב יותר מחפץ המוקצה - אין החפץ התחתון נחשב כבסיס למוקצה. ואם הניח את המוקצה על הבסיס, והיה בדעתו להניח עליו גם חפץ של היתר, אך שכח לעשות זאת - לדעת האגרות משה, הגר"ש **אלישיב זצ"ל** והגר"נ **קרליץ זצ"ל**, נחשב החפץ כבסיס למוקצה; אך לדעת הגר"ש **אוייערבך זצ"ל**, יתכן שאינו נחשב כבסיס.

ומי שהניח חפץ של מוקצה בארון או במגירה על גבי חפץ של היתר, אך אין בכוונתו שיהיו מונחים דווקא כך, אלא שאין די מקום להניח את כל החפצים ישירות על קרקעית הארון או המגירה, ולכן הם מונחים זה על גב זה - נחלקו הפוסקים אם חפץ ההיתר נחשב כ'בסיס' למוקצה, ובמקום הצורך ניתן להקל. ואם הניח את חפץ המוקצה על גבי חפץ ההיתר מטעם שהשימוש במוקצה תדיר יותר מהשימוש בחפץ ההיתר - לדעת **הבן איש חי**, אף לפי שיטת המתירים הנ"ל חפץ ההיתר נחשב כבסיס למוקצה; ולדעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל**, גם במקרה כזה יש להקל לפי שיטת המתירים הנ"ל. ומפת שולחן שהניחו עליה את הפמוטות עם נרות השבת, או כל מוקצה אחר - לשיטת המתירים הנ"ל, אינה נחשבת כבסיס למוקצה שעליה, משום שאין מניחים את המוקצה מעל למפה אלא משום שאין אפשרות להניחו ישירות על גבי השולחן; ולדעת האגרות משה, המפה נחשבת כבסיס למוקצה אף לדעת המתירים הנ"ל.

ועוד בענין 'בסיס לדבר האסור': דין 'בסיס' אינו חל אלא על חפץ של היתר שהמוקצה היה מונח עליו במשך כל זמן 'בין השמשות' של כניסת השבת; ולדעת האגרות משה והגר"נ **קרליץ זצ"ל**, יש להחמיר אף במקרה שהמוקצה היה מונח על הבסיס רגע אחד מתוך בין השמשות. ואף מי שקיבל עליו את השבת לפני בין השמשות - אין דין בסיס חל לגביו אלא בזמן בין השמשות. ולכן, לדוגמה, אשה שהדליקה נרות שבת על גבי השולחן, ונזכרה ששכחה להניח עליו את החלות במטרה להתיר את טלטולו לאחר מכן, יכולה להניחן לאחר הדלקת הנרות.

שולחן בבית הכנסת שהונח עליו מוקצה - האם נאסר מדין 'בסיס'?

והאם בחור בישיבה יכול לאסור את טלטול המיטה מדין 'בסיס'?

ואם ראובן הניח חפץ של מוקצה על גבי חפץ של היתר השייך לשמעון, על דעת שיהיה מונח שם בשבת, ועשה זאת ללא נטילת רשות משמעון - אין חפץ ההיתר נחשב כ'בסיס לדבר האסור', ומותר לטלטלו בשבת לאחר ניעור המוקצה מעליו; וזאת, אף אם חפץ המוקצה עצמו גם הוא שייך לשמעון. וטעם הדבר, משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כלומר, אין אדם זר שליט בחפץ לייחדו לשימוש כבסיס למוקצה ללא הסכמת בעליו. ואכן, אם הניחו ראובן שם בהסכמת שמעון,

וכגון אורח שהניח חפץ של מוקצה על גבי חפץ של היתר בהסכמת המארח, הריהו נחשב כבסיס למוקצה.

אך במקרה שאילו ידע שמעון היה מרוצה מכך, וכגון שהדבר מונע נזק - נחשב חפץ ההיתר כ'בסיס לדבר האסור'; והוסיף הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שדין זה הוא אף באופן שאילו נכח שמעון עצמו במקום היה מניח על גבי הבסיס חפצי היתר החשובים יותר מהמוקצה, כדי שלא יאסר מדין בסיס [ראה לעיל].

ברם, כל האמור הוא רק בנוגע לאדם זר, אבל אשה או שאר בני הבית שהניחו חפץ של מוקצה על חפץ של היתר - הורו הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל, שבאופן שיש רשות לאשה ולבני הבית לסדר ולהניח את החפצים כרצונם, הרי זה כאילו הניחו את המוקצה בהסכמתו המפורשת של בעל הבית, וחפץ ההיתר נאסר מדין בסיס. ומאידך, בנוגע לחפץ ציבורי, הורה הגר"נ קרליץ זצ"ל שלמרות שיש ליחיד רשות להשתמש בו, אין באפשרותו לאסור מדין 'בסיס', ולכן, לדוגמה, אם הניח אדם מוקצה על גבי שולחן בבית הכנסת, השולחן אינו נאסר בטלטול מדין בסיס; וכן דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל, אך הוסיף, שאם החפץ השייך לציבור מיוחד לשימוש האישי של אדם זה, וכגון מיטה בפנימיה, הריהו נאסר מדין בסיס למרות שהוא רכוש הציבור.

קופסת שימורים שנפתחה בשבת - האם מותר לאכול את תכולתה?

חפץ או מאכל שבכניסת השבת לא עמד לשימוש האדם מחמת איסור, אסור לטלטלו במשך כל השבת, ואף אם באמצע השבת התבטל האיסור. דוגמה לדבר: הנוהג כדעת האוסרים פתיחת קופסת שימורים בשבת [מחשש איסור דאורייתא] בכל אופן שהוא, ואדם אחר פתחה בשבת - לדעת החזון איש, אסור לו לאכול את המאכל שבתוכה, משום שעל פי דעת האוסרים, בכניסת השבת לא עמד המאכל לשימוש בשבת. לעומת זאת, לדעת האוסרים בפתיחת מקרר בשעה שהמנוע אינו פועל - דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שמותר לפתוח את המקרר בשבת בשעה שהמנוע פועל ולהשתמש במאכלים שבתוכו, אף אם בזמן בין השמשות לא פעל המנוע; משום שאף בזמן בין השמשות היה

ידוע שהמנוע ישוב ויפעל, וזו דרכו, ובאופן אין איסור. וכן הורה הגר"נ קרליץ זצ"ל.

077-2222-666 או *4992

קו השיעורים של 'דרשו' - לחייג, ללמוד, לדעת

ליל התקדש החג

"לאחר שאמר את הדברים האלו ברגליים רועדות ובפנים חיוורות, הלם ה'שמח ישראל' בידו בחוזקה על השולחן, ולפתע נהפכו פניו החיוורות של הרבי והיו לאדומות. לזהטות כאש!"

המשפיע הגה"ח רבי ישראל נח גולדברג שליט"א עם עדות ששמע מפיו של החסיד רבי משה בונים שזכה לעשות את ליל הסדר בצילו של הרבי ה'שמח ישראל' מאלכסנדר זיע"א

"הלם הרבי בידו בחוזקה על השולחן, עד שהכלים שהיו עליו נעתקו ממקומם מעוצמת החבטה, ולפתע נהפכו פניו החיוורות של הרבי והיו לאדומות. לזהטות כאש!"

רבי משה היה מדגיש שלא היתה זו דרכו של ה'שמח ישראל' להיות סוער כל כך. היתה לו הנהגה מאוד מאופקת של התרגשות פנימית שאינה נראית בהכרח כלפי חוץ, ובוודאי לא בצורה כל כך נסערת. אבל הפעם התפרץ לרגע אחד הלהט הפנימי, והחסידים הרבים זכו להצצה קטנה אל רגשותיו הסוערים של רבם הקדוש והטהור.

להיות כאותו בן חכם

"למען האמת", מוסיף רבי נח שליט"א, "היסוד הזה שבלי ליל הסדר אפשר לצאת ברגע אחד מהשפלות הכי גדולה לדרגה הגבוהה ביותר, זה יסוד שקיים בעוד מקומות בספרים הקדושים.

הרי בני ישראל היו בתחתית המדרגה במצרים. הם היו במ"ט שערי טומאה, ואז בא הקב"ה וברגע אחד העלה אותם למדרגה הגבוהה ביותר, כמו שכתוב בספרים הקדושים. וידוע מה שאומר האריז"ל שבכל שנה ושנה מתעורר מחדש הכח שהיה באותו החג שמוזכר בתורה הקדושה. כל יהודי יכול ברגע אחד להגיע ליציאת מצרים הפרטית שלו, והרי במצרים מי שלא האמין בגאולה ממצרים, לא נגאל. כך אנחנו גם אומרים לבן הרשע בהגדה - אילו היה שם, לא היה נגאל.

ולכן חשוב מאוד שנתכונן כראוי לליל הסדר, ונצל את הלילה הזה ואת הימים הקדושים והנוראים הללו לצאת מהבחינה בה אנחנו נמצאים למדרגה הגבוהה ביותר, כאותו בן חכם שעליו מדברת ההגדה, ונזכה שנהיה כולנו חכמים וכולנו נבונים וכולנו יודעים את התורה, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח."

(מתוך שיחה עם הרב יעקב לוסיגמן, 'לקראת שבת', ערבי פסחים תשפ"א)

מנהגו של הרבי הקדוש בעל ה'שמח ישראל מאלכסנדר' זיע"א היה לערוך את ליל הסדר במחיצתם של אלפי חסידים.

בכמה הזדמנויות זכיתי לשמוע מפיו של החסיד הישיש רבי משה בונים זצ"ל, (נפטר בגיל 100 בשנת תשל"ב) תיאור נפלא של ליל הסדר במחיצתו של הרבי ה'שמח ישראל'. הוא סיפר את הדברים מזיכרוננו, ותיאר את החוויה בצבעים עזים באופן מיוחד מאוד. בעיקר זוכרני איך הוא תיאר את כניסתו של הרבי ל'ליל הסדר' באחת השנים.

"הקהל כולו עמד על רגליו", תיאר רבי משה באימה וביראה, "היינו עומדים בשתי שורות, ובאמצע נשאר מרווח רחב למעבר הרבי שעמד להיכנס לעריכת ליל הסדר.

"והנה פתאום נראית דמותו של הרבי מתקרבת, בידיו הקערה של 'ליל הסדר'. חרדת אלוקים נפלה על הקהל, הרגליים רעדו מפחד והתרגשות. הרבי צועד בסך, גם הוא עצמו נרגש ומלא פחד וחרדה מחמת גודל קדושת היום. פניו חיוורות כסיד. היו לו שתי פאות רחבות וארוכות. זקן לא היה לו. המראה היה ממש כמלאך ה'.

"הרבי התקרב לשולחן והניח את הקערה על השולחן, ואז פנה לכל הקהל בקול גדול: "ליל התקדש החג! ווער סי גלייבט נישט אז די נאכט, קען מען ארויס גיין פון די נידריגסטע בחינה אויף די העכסטע מדרגה - דאס איז דער רשע וואס די הגדה מיינט!"

נתרגם את זה ללשון הקודש: הרבי פנה לקהל בקול גדול: "ליל התקדש החג! מי שאינו מאמין שבלי לילה הזה אפשר לצאת מהבחינה הרוחנית הנמוכה ביותר לדרגה הרוחנית הגבוהה ביותר - זהו הרשע שאליו התכוונה ההגדה!"

"לאחר שאמר את הדברים האלו ברגליים רועדות ובפנים חיוורות", היה רבי משה בונים מתאר את המחזה כאילו חווה אותו ממש עכשיו,

העלון מופץ לזיכוי הרבים, אנא הימנעו מקריאה בשעת התפילה וקריאת התורה

גליון 677
שנה י"ד תשפ"ה

סיפורי צדיקים

יו"ל לע"נ הרה"ח ר' הלל ז"ל בן ר' פינחס נחום המבורגר ז"ל

סיפורי חז"ל

נכרי שאכל קרבן פסח

מעשה בגוי אחד שהיה עולה לירושלים ואכל שם קרבן פסח, ובא לפני רבי יהודה בן בתירה ואמר לו: כתיב בתורה "כל בן נכר לא יאכל בו". וכתיב "וכל ערל לא יאכל בו", ואני אכלתי מן הטוב שבטובים שבהם. אמר לו רבי יהודה בן בתירה, כלום נתנו לך מן האליה לאכול, לא נתנו לך רק מן הכחוש שבו, (כוונתו של רבי יהודה היה להטעותו בכדי שילך פעם שניה ויבקש לתת לו מן האליה ואז יתברר שהוא גוי). אמר לו: לא נתנו לי מן האליה, אמר לו רבי יהודה בן בתירה, בעת שתעלה עוד פעם לירושלים, אמור להם שיתנו לך לאכול מן האליה שבכבש (ואליה של כבש נקרכת לגבוה, ולהטעותו אמר לו כן), כשעלה הנכרי לשם אמר להם תנו לי לאכול מאליה של כבש, אמר לו מה אתה מבקש האם לא ידעת שהאליה אינה נאכלת, רק לגבוה נקרכת, אמרו לו מי אמר לך כן, אמר להם: רבי יהודה בן בתירה אמר לי שאין אתם נותנים לי מן היפה אלא מן הכחוש, והלוא אני משלם כמותכם. אמרו מה זה הדבר שבא לפנינו, בדקו אחריו ומצאו שהוא גוי, והרגו אותו, שלחו ואמרו לרבי יהודה בתירה, שלום לך רבי יהודה בן בתירה שאתה במקום נציבין ומצודתך פרוסה בירושלים.

(מסכת פסחים)

פרשת השבוע

נבוכו. מי שנותר שליו ושווה נפש היה רבי משולם עצמו, שנענה ואמר, כסבורים אתם שהמצות שלי לבדו כשרות, וכל ישראל אינם אוכלים חלילה מצות כשרות? חלילה מלחשוב כך, מצותיהם של כל היהודים כשרות הן, אלא שחייב אדם להדר עד היכן שידו מגעת. ברם, אם לא עלה בידי להדר, אקיים את המצוה כהלכתה במצות אחרות, ואל יגרע ממנה מאומה.

ושאינו יודע לשאול – את פתח לו

חסיד אחד נכנס אל הרה"ק רבי שלמה בעל ה"תפארת-שלמה" מראדומסק זיע"א והתאונן על מצבו הקשה במסחרו, אין לי מזומנים להתחיל בעסק כלשהו, אמר במר לבו. השיב הרבי: עשה מה שכולם עושים, לך ללוות כסף ועסוק במסחר. ענה האיש: אבל הסוחרים מכירים את מצבי הכושל ואינם מוכנים להלוות לי, אם כך הוא הוסיף הרבי, הלא הדבר מפורש בהגדה של פסח "ושאינו יודע לשאול", כאשר אין היכן לשאול – ללוות, "את פתח לו", הקדוש ברוך הוא עצמו, כביכול, יפתח לך את אוצרו הטוב ויעזור לך, ואני מברכך: "יפתח לך השם את אוצרו הטוב את השמים ויברך את כל מעשיך".

מצותיהם של כל היהודים כשרות

הרה"ק רבי משולם איגרא זיע"א רבה של טיסמניץ החמיר עד מאד בעניני הפסח, בכלל היתה לו יראת חטא מופלגת עד אין שיעור, מה גם בענין חשש חמץ, שהחמירו בו באיסור משהו, וידועים דברי הרדב"ז שכתב בטעמו של דבר, כי חמץ בפסח רומז ליצר הרע, והוא שאור שבעיסה, ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש בכל מבואות ממבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטל, והרי זה אמת ונכון, ולא בכדי הבטיח האר"י הקדוש שהנוהר במשהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה. היה רבי משולם איגרא אופה את מצותיו בתכלית ההידור הזוהריות והזרירות בתכלית הכוונה לשמה, ומייחדן לכזית המצוה של ליל הסדר.

שנה אחת, בהגיע ערב החג, ערכו את שולחן ליל הסדר וחיפשו אחר המצות המהודרות ולא מצאון, נחרדו, חקרו ודרשו, והמשרתת סיפרה לפי תומה כי אכן אלו הן המצות שפוררה ובישלה מהן כופתאות קניידלאך למרק. מיד נעשה רעש גדול, הרבנית התעלפה והמשרתת נבהלה וברחה, והכל

זמני השבת

זמני יציאת החג

ירושלים: 7:44 ת"א: 7:47 ר"ת: 8:21

חג הפסח

זמני כניסת החג

ירושלים: 7:44 ת"א: 7:46

מתנה מיוחדת לאפיקומן

יהודי ירושלים ששו על קיום רמיזה קלה של הגאון הקדוש מבריסק זיע"א, שמרו כל תנועה קלה שלו ויחד עם זאת ציפו לברכתו, כְּפֶר מִזֶּל נחשב מי שזכה לברכתו, אחרי שנוכחו עין בעין כי אכן צדיק גוזר והקב"ה מקיים. האשה הצדקנית מרת שרה, בתו של הרה"ק רבי עקיבא יוסף שלעזינגער זיע"א, לא חדלה מלהפציר בבעלה רבי דוד, כי ילך עם בנם הקטן ולמנקה שזה עתה מלאו לו תשע שנים, אל הגאון רבי יהושע לייב כדי לקבל ממנו ברכה שיזכה ליראת שמים. אך רבי דוד דוחה את בקשתה מכל וכל, "קשה עלי למלא משימה זו" הוא טוען, "להיכנס אל הגאון מבריסק סתם ככה כדי לבקש ברכה עבור הילד, אינו דבר פשוט וקל כל כך כפי שהוא נראה בעינייך" מסביר רבי דוד לזוג' הצדקת, "גם גדולי עולם נרתעים בבואם אל בית הרב, ועוד אברך שכמוני?"

רבי דוד מספר לאשתו, כי זה עתה הגיע לירושלים מכתב של אחד מגדולי הדור הגאון רבי יוסף דב סולובייצ'יק זיע"א בעמח"ס "בית הלוי" וגאב"ד בריסק, הכותב כי ידיו מרתתין זה שני שבועות מאז התחיל לכתוב מכתב להגאון רבי יהושע לייב דיסקין בירושלים. ואם גדולי הדור ככה רותתים, אנו האנשים הפשוטים, מה נאמר? אולם כל ההסברים הללו לא הניחו את דעתה של שרה, אדרבה ככל שבעלה הגדיל בעיניה את דמותו ואת ערכו של הרב מבריסק, כן גברה תביעתה ממנו להכניס את הילד אל בית הרב ולזכותו בברכתו. אך רבי דוד באחת: "מורא רבי עלי".

הימים לפני חג הפסח שרה טרודה בהכנותיה לקראת החג, אך מבקשתה אינה פוסקת: "הלוא אתה הוא אחד מעשרת האברכים שהרב מבריסק בחר בהם, כדי לייסד את ישיבתו 'אהל משה', הכי גם לך כה קשה להיכנס אליו פנימה ולבקש ברכה לילדך?" ואילו רבי דוד מחזיק בשלו. מה עשתה צדקנית זו כשראתה שדמעותיה ותחנוניה אינן פועלות על לב בעלה. בערב חג הפסח יעצה לזלמנקה שלה, לחטוף בליל הסדר את האפיקומן של אבא, ולא להחזירו עד שיקבל את הבטחת אבא שיוליכנו אל הרב מבריסק לקבל ברכה.

זלמנקה אשר פקחות ותמימות שמשו בו כאחת, עשה ככל אשר צוותה עליו אמו, וחטף את האפיקומן בשעה שאביו היה

דבוק ועסוק בדרכו בסיפור יציאת מצרים. כיון שהגיעה שעת אכילת האפיקומן נוכח רבי דוד כי הוא נחטף על ידי בנו כנהוג, אבל לא ידע כי הפעם יצטרך לשלם מחיר כה יקר, וכאן התחיל המשא ומתן בינו ובין זלמנקה: "אקנה לך מתנה ספר 'נפש החיים' מבטיח לו אבא תמורת החזרת האפיקומן. זלמנקה אינו מסכים. "אקנה לך 'פני יהושע'". "לא" משיב הילד. רבי דוד מנסה להבטיח עוד ספר ועוד ספר, אך להפתעתו, זלמנקה אינו מסכים. הילד מבקש מאביו שיבטיח לו כי הוא יכניסו אל הרב מבריסק כדי לקבל ממנו ברכה. שרה היושבת ממולו מרמזת לבנה שיחזיק מעמד ולא יסוג מדרישתו. רבי דוד קורא את המצב אל נכון, השעה קרובה לחצות ובאין ברירה, הוא נכנע לדרישת הילד, הוא מתנצל לפני ילדו כי אינו יכול להבטיחו על כך. אבל מבטיח הוא להשתדל ככל יכולתו.

המשא ומתן נסתיים, והאפיקומן הוצא ממחבואו כשפני הילד קורנים מגיל ומשמחה. ביום הראשון של חול המועד הגיע זמן פירעון ההבטחה אשר הבטיח אבא. הילד מזכיר לאביו על כך והאב מכיר בצדקת דברי הילד. כאשר רבי דוד חוזר מבית המדרש, מבשר הוא לאשתו כי החליט לגשת עתה עם הילד אל הרב לקבל את ברכתו.

הבית כולו נתמלא ששון ושמחה, הילד מרקד מהתרגשות, ושרה שפתותיה נעות בתפלה להשי"ת שתהא שעה זו של ברכת הרב, שעת רצון ורחמים, ולא תאונה כל סיבה לעיכוב הברכה חס ושלום. רבי דוד תופס את הילד בידו ושניהם הלכו יחדיו לכיוון בית הרב. עיני הילד מפיקות אושר, סוף סוף מוליכו אביו אל הרב, עוד רגע ועוד רגע, והרב הגדול מבריסק ישים את כפות ידיו הקדושות על ראשו ויברכהו.

רבי דוד וילדו מתקרבים אל בית הרב, הם מגיעים עד דלת חדרו, רבי דוד מציץ פנימה דרך הסדק של הדלת הפתוחה, והנה רואות עיניו את הרב הדומה למלאך ה' לבוש בגדי חג כולו הדר, יושב על כסאו שקוע בהרהורים. בחדר מושלך הס דומיית קודש. לימינו ולשמאלו של הרב יושבים גדולי תלמידיו. הגאונים והצדיקים רבי יוסף חיים זונגפֿעלד, רבי הירש מיכל שפירא, רבי ישעיה ובנו רבי יעקב אורנשטיין, רבי נפתלי הירץ הלוי ורבי אליעזר דן רלב"ג. כולם יושבים ברדת ללא זיו כלשהו ומסתכלים באימה בדמותו הקורנת של הרב השקוע במחשבות גבוהות אשר מי יבוא בסודן.

משל ונמשל

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא

יצא ממצרים

איתא בגמרא (ברכות י"ב ע"ב) אמרו לו, לא שתיעקך יציאת מצרים ממקומה, אלא הגאולה עיקר ויציאת מצרים טפילה לה. נראה להמתיק הדבר במשל: עני אחד חלה חולי האי צטומכא שלא היתה לו שום תיאבון וחשק לאכול, עד שחמל עליו רופא אחד וריפא אותו בחינם, עד שחזר לבריאותו ולאיטנו, להיות מתאוה לכל מאכל אשר יאכל. אמנם ע"י שהיה עני ביותר היה מתאוה, ואין לו במה למלאות תאוותו ולשבור רעבונו, משום כך כשהיה פוגש באותו הרופא, הגם שהיה חייב ליתן לו תשואת חן על שריפא אותו, אך לבו בל עמו מרוב רעבונו אשר הוא סובל. לימים נתעשר אותו העני וזכה להתענג על רב טוב, ואז הכיר טובת הרופא למפרע, ומיד הלך לביתו ונתן לו הודאה גדולה וברכה כפולה על רפואתו בפה מלא בלב ונפש חפצה, ואמר לו דע אדוני הרופא, כל הימים שהייתי שקוע בעניי לא הרגשתי באמת הטובה הגדולה שעשית לי, אך עתה שזכיתי לעושר, אני מכיר טובתך כי לולא רפואתך כבר הייתי מת ולא הייתי זוכה לעושר ונחת רוח כמוני היום.

הנמשל: כך בני ישראל, כל זמן גלותנו שאנו סובלים חיי צער ועניות, היה קשה לנו לספר הניסים של יציאת מצרים בלב שמח, ולהרגיש הגאולה באמת וקיימנו הסיפור בדרך חוק וגזירת מלך, ולכך תיקנו בנוסח ההגדה "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" שאמר לשון חיוב כי הוא גזירת המלך בדרך חוק, שהרי מה בצע לנו בנס העבר מאחר שנשארו לחיי צער, אמנם כשנוכח בגאולה האחרונה לחיי עונג עד נצח, אז נכיר ונרגיש טובתו וחסדו למפרע על כל הניסים שפעל עמנו, בין במה שהוציאנו ממצרים ובין בשאר ניסים, שע"י זה נשארו בחיים וקרבנו לעבודתו ית"ש, וזכינו בזה להתענג על רב טוב עד עולמי עולמים. ובוזה מבואר המאמר שאמרו במסכת ברכות (י"ג ע"א) שתהיה גאולה אחרונה עיקר ויציאת מצרים טפילה לה, ר"ל שע"י גאולה האחרונה נכיר יותר בניסים של יציאת מצרים.

(בשם המגיד מווילקומיר זיע"א)

ראה רבי דוד את המחזה ונרתע לאחוריו, לא, אי אפשר לו לפתוח את הדלת ולהיכנס פנימה, לבו מפעם והוא נעצר בדרכו ירא לנפשו, ושוב נוטל הוא את הילד המאוכזב בידו, וכבר אומר לצאת מבית הרב ולחזור הביתה כלעומת שבא.

אך כאן לא יכול היה הילד להתגבר, והוא פורץ בבכי סוער. הרבנית מבריסק ששמעה את בכי הילד, נבהלה ויצאה החוצה, משראתה את זלמנ'קה אשר הכירה אותו כבנו של רבי דוד, הציעה לו שקדים ויין מתוק, אך הילד אינו נרגע מבכיו. "מה אתה רוצה זלמנ'קה ואתן לך" אומרת הרבנית, זלמניקה אינו משיב, קולו נחנק מתוך בכיה. "היכן אביך?" שואלת אותו הרבנית, הילד מצביע לעבר החדר, לבסוף שואלת הרבנית את רבי דוד, מדוע בוכה הילד? ורבי דוד משיב "הוא רוצה ברכה מהרב". "נו" משיבה הרבנית, "אם דמעות כה רבות כבר שפך הילד על כך, בודאי מגיעה לו ברכה, אני בעצמי אוליך אותו אל הרב". כרגע קט הכניסה הרבנית את זלמנ'קה אל הרב שזה עתה ננער ממחשבותיו, ובקשה לברך את ילדו של רבי דוד, הרב נשא כפיו על ראשו הקטן של הילד ובירך אותו: "יהי רצון דו זאלסט זיין א ערליכער איד" "יהי רצון שתהא יהודי אמיתי". בהתרגשות רבה יחד עם כל הרבנים הנוכחים, ענה הילד "אמן" אחר ברכת הרב. אף רבי דוד שבינתיים התקרב סמוך לילדו, הספיק לענות "אמן אחר ברכת הרב הקצרה, לפני שזרם דמעות חמות שטף את פניו.

שרה הצדקנית עומדת זו שעה ארוכה בקוצר רוח ליד אשנב ביתה, ועיניה צופיות לחזרתם של בעלה ושל זלמניקה שלה המצויד בברכת הרב. וכיון שראתה את זלמנ'קה רץ בשמחה, יצאה וחבקה אותו בזרועותיה תוך כדי מתן תודה והלל להשי"ת אשר עשה את רצונה. "א ערליכער איד" זאת הברכה אשר ברך הגאון מבריסק את רבי זלמן רבי דוד'ס, וברכתו נתקיימה. מאז ועד יומו האחרון של רבי זלמן, קדושה פרישות וטהרה נראו בו וכל מעשיו בלתי לה' לבדו.

(עפ"י "ירושלים של מעלה")

צ'ין אדם לחברו

להימנע מחלישות הדעת של הזולת

מסופר על הרה"ק רבי יוסף יואל הסבא מנובהרדוק וז"ע"א. שפעם בתקופת הבדידות שלו, הגיע בערב פסח אחר חצות, בכדי לאפות את המצות שמורה בדקדוקי הדת ופרטיה וכו' ובבואו הרגיש שמעשה זה עלול לגרום חלישות הדעת וקיפוח הכבוד של המרא דאתרא שירננו אחריו לומר: הביטו היאך הפרוש הזה מדקדק וממנהר בקיום המצוות, מה שלא ראינו מרבינו הרב שלנו. ובאמצע האפיה הפסיק בכדי שלא לבייש את רב העיר, וכמובן שגם מלאכתו או נעשתה בזוהירות באופן אחר שהמצות נאפו כדבעי.

אכילת מצה בשמחה

מסופר על חסיד אחד שנכנס בערב חג המצות אל רבו הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז וז"ע"א, כשהוא עצוב ומדוכה על כי חיטי השמורה שלו נחמצו, ואין להשיג חיטים אחרות בשום אופן, כך שיהיה עליו לאכול בפסח מצה פשוטה. אמר לו הרבי: מצה שמורה דוקא הרי מצוה דרבנן, ואילו לשמוח ביום טוב מחוייבים מן התורה, מוטב איפה לאכול מצה פשוטה בשמחה, מאשר לאכול מצה שמורה בעצבות.

לימוד זכות בליל הסדר

הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב וז"ע"א בעל ה"בני יששכר" היה נוהג בכל ליל פסח, לפני שהיה עורך את הסדר בביתו, ללכת ולראות כיצד עורכים את הסדר המוני העם. מכל בתי ישראל בקעו הקולות של הקוראים בהגדה של פסח, ליד אחד

הבתים התעכב הרבי ושמע קול יהודי קורא בהגדה: "כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם ואחד רשע וכו', ובכל פעם שהגיע למילת "אחד" צעק בקול רם "אחד" כמו בקריאת שמע, אחר כך סיפר ה"בני יששכר" בהתפעלות, שהיהודי הפשוט עשה מארבעה הבנים, גם מהבן הרשע, תפילה קדושה כמו קריאת שמע.

אהבת ישראל אמיתית

אומר היה הרה"ק מרוזין וז"ע"א: חושבים שאהבת ישראל פירושה לטפוח ללידך בכתף טפיחת חיבה, לא כן, הפירוש האמיתי של אהבת ישראל הוא, שאם כואבת ציפורן ליהודי שיושב בקצה העולם, מרגישים זאת בקצה השני של העולם.

לא אצער אדם עבור מצות מהודרות

רבה של ירושלים עיה"ק, הרה"ק רבי יוסף חיים זוננפעלד ז"ע"א היה משקיע מאמצים רבים באפיית המצות שהיו בתכלית ההידור והכשרות. ופעם קרה בשעת אפיית המצות שאחד מעוזריו העיר לו, שאחד העובדים מתרשל קצת בגלגול העיסה, ומן הראוי שהרב יגער בו ויזרו אותו. השיב לו רבי חיים: חס וחלילה, זאת לא אעשה, אני אצער פועל עני וקשי יום, ואגער בו, רק משום שאני חפץ במצות מהודרות? אני מצידי עושה כל מה שביכולתי ואינני חוסך בהוצאות, ובנוסף לכך מתפלל אני להש"ת שיוכנו במצות ביתרון ההידור והכשרות, וסמוך ובטוח אני שהקב"ה יקבל תפילתי, כי הוא בוחן לבבות ויודע עד כמה אני חפץ לקיים מצוה זו כהלכתה, אבל לקבל מצות מהודרות תמורת גערה בפועל עניי יצא שכרה בהפסדה.

תלולא דצדקיא

שבת קודש י"ד ניסן
הרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ ב"ר אליעזר לייפמן (תר"ה)
הגה"ק רבי אברהם יפה'ן מנובהרדוק ב"ר צבי אשר יפה (תש"ל)
יום ראשון ט"ז ניסן
יצחק אבינו
הרה"ק רבי מאיר מקריסטיןופאלי ב"ר צבי (יד המאיר - תקע"ה)
הרה"ק רבי אלישע ב"ר ברוך מגורליץ (תש"א)
יום שני ט"ז ניסן
לוי בן יעקב משבטי קה
יום שלישי י"ז ניסן
הרה"ק רבי יצחק מסקווירא ב"ר מרדכי מטשענוביל (תרמ"ה)

יום רביעי י"ח ניסן
רבי מאיר הלוי ב"ר טודרוס (הרמ"ה ה"א ד')
הרה"ק רבי חיים אברהם ממיקאליוב ב"ר שלמה (תרל"א)

יום חמישי י"ט ניסן
הרה"ק רבי יהושע פאלק ב"ר אלכסנדר הכהן (דרישה סמ"ע - שע"ד)
הרה"ק רבי אהרן מקארלין ב"ר יעקב (תקל"ב)
רבי יעקב יוסף ב"ר ישראל חיים מספינקא

יום שישי כ' ניסן
רב האי גאון ב"ר שרירא גאון (ד"א תשצ"ח)
הרה"ק רבי יעקב ווייסבלום ממאגלינצא ב"ר אלימלך מליזענסק
הרה"ק רבי יחזקאל ב"ר יוסף פאנעט (מראה יחזקאל (תר"ה))

זכותם תגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מצווה הלכות

מאת הרה"ג נטילאל הכהן רביטוביץ שליט"א
מח"ס "ב"מ אור"ח" רפרסס יוסף הדרש" על המצוות.

חוקות הגויים (ו')

נחלקו הפוסקים אם מותר לנטוע אילנות ופרחים בחצר בית הכנסת, ואחד מטעמיהם של האוסרים הוא משום בחוקותיהם לא תלכו. (עיין רמב"ן פרשת שופטים ט"ז, כ"א, וברמב"ם פ"ו מהלכות ע"ז ה"ט). ואם נטע בשינוי מדרך שהם נוטעים מותר, ואף שינוי במקצת מהני. (שו"ת מהרש"ם, ח"א סימן קכ"ז, ח"ו סימן ה'; וע"ע שו"ת מהר"ם שיק, אור"ח סימן ע"ח ע"ט, שו"ת צ"א, ח"ד סימן כ"ו, ושו"ת ויברך דוד, ח"א סימן כ"ח). ויש שכתבו שבזמן הזה כיון שהעכו"ם נוטעים כן רק לנוי וצל, אין לאסור עוד. (שו"ת קרן לדוד, אור"ח סימן מ'). אך סיים שם, שאף על פי כן לכתחילה חלילה לחלוק על הגדולים שהחמירו בזה, למיגדר מילתא שלא להתדמות כלל לשלחם. (וע"ע שו"ת היכל יצחק, אור"ח סימן י', שו"ת בנין ציון, סימן ט', ושו"ת משיב דבר, ח"א סימן י"ד, שהתירו זאת)

קרית קרעטשניף רחובות

טל': 052-7144471 מייל: sipureitzadikim@gmail.com

א כאשערן און אפריילאכן פסח
לב"ק מרן אדמו"ר שליט"א
לכל הנילווים אליו
ולכל בית ישראל

בחסות דפוס פוסטר

דפוס אישי מקצועי

08-8422112 ההגנה 54 רחובות

P6422112@gmail.com

גליון באר הבדשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

פסח

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодезь Торы
info@kolodetztory.com

ארה"ב:
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישורים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2025 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פסח

אמונה

- ה ליל ה'סדר' - הכל משמים בסדר הנכון והראוי לו.....
- ט כורך מצה ומרור - גם ה'מרור' הוא ב'סדר' נכון להביא את הגאולה.....
- יא כימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות - לחזק את הלבבות בעת צר ומצוק.....

שבת הגדול

- יג שבת הגדול - מעלת השבת ויום ארבעה עשר.....

ליל התקדש חג

- טז לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה.....
- יז רוב ניסים הפלאת בלילה - בכל שנה ושנה נשפע שפע רב בליל זה.....
- כב כבני חורין - בשמחה וטוב לבב בכל מצב שהוא.....
- כד והגדת לבנך - זמן השרשת האמונה בקרבנו וביוצאי חלציו.....
- כה ולקחתי אתכם לי לעם - ההתקרבות שבין הבורא לבני ישראל בלילה זה.....
- ל בצאתי ממצרים - אף הפחות שבפחותים מתעלה בלילה הזה עד רום המעלות.....
- לא הבן שואל - עת רצון למלא משאלותיו וביותר לזש"ק ופתיחת הלב בתורה.....
- לב ונצחק אל ה' - הזמן גרמא ומסוגל לקבלת התפילות לפעול בו כל מיני ישועות.....
- לז כל המרבה לספר - סגולת סיפור יציאת מצרים.....
- לח תאכלו מצות - מעלת המצווה.....
- לט מצות תאכל - סגולת המצוה.....
- לט על מרורים יאכלוהו - מתיקות המרור.....

שביעי של פסח

אמונה

- מא ויאמינו בה' - סגולת היום לבוא לידי אמונה בהקב"ה.....
- מב אשירה לה' - מרוב בטחונם החלו לזמר בעת הצרה ועי"ז נושעו.....
- מג ארדוף אשיג - סוף דבר נתגלה שגם היסורים היו לטובה.....

באר הפרשה - תוכן הענינים

עיצומו של יום

ויושע ה' ביום ההוא - בכל שנה ושנה מתחדשת שוב קריעת הים מוג
 אז ישיר - אמירת שירת הים בשמחה ובכל כוחו מז
 ביום השביעי מקרא קודש - קדושת היום מח
 הושיעני כי באו מים עד נפש - על ידי מסירות נפש זוכה לניסים מט
 ברוך המקדש שמו - מסירות נפש למען שמו באהבה נב

ספח"ק בת עין

אך בדרך רמז נוכל לומר, שחמץ מרמז על מדות הרעות, וכן מצינו בלשון הגמרא החמיץ (ר"ה ג), וכתב האר"י ז"ל (ע' לק"ת פ' שמות) כי ענין איסור חמץ שאיסורו **שבעת ימים**, ואכילת מצה שנוהגת כל **שבעה**, היא **סגולה לשבר ולהכניע ז' מדות הרעות, ולבא לז' מדות הקדושות**, וההפרש שבין חמץ ומצה הוא רק וא"ו, שבחמץ הוא"ו מדובק לגוף הדל"ת, ובמצה יש הפסק בינה ובין הדל"ת...

ואפשר לומר, שזה ענין **ערב פסח בשעה ששית**, שאז מתחיל זמן הביעור ז' מדות הרעות, וזמן ביעור לכל הוא, וכשאדם חוזר בתשובה שלמה לפניו ית', ומבער ומבטל בלבו כל מעשיו הרעים, אז הוא **עת רצון לפני הבורא ברוך הוא יותר מכל השנה**, והבא לטהר מסייעין אותו (שבת קד.) ולזה בשעה ששית שאז נפסק ענין חמץ הרמז ליצר הרע מתחיל ענין מצה שתלוי כרעיה דה"א, לרמז כי הרוצה ליעול בתשובה יעול ואז הוא **עת רצון כמ"ש**. ולזה מתחיל האיסור אחר שש שהוא וא"ו (שעה וא"ו משעות היום), שאז נפסק כרעיה דה"א, ונעשה מבחינת חמץ בחינת מצה (כי ההפרש שבין חמץ ומצה הוא רק וא"ו כנ"ל), שהיא ביטול ז' מדות הרעות מכל וכל.

(בת עין פרשת מצורע ד"ה זאת תהיה תורת המצורע)

ונ"ל גם 'אם תבקשנה ככסף' מרמז על חודש **נסן** (בלא יוד) גימטריא **כסף**, גם מרמז על **פסח** כמאמר הכתוב (ישעיה נב א) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו דקאי על הפסח.

...היינו שבחודש נסן שהיה יציאת מצרים שיצאו ישראל מהקליפות ונכנסו בבחינת קדושה, ובכל שנה נתגלה מאותו האור ומאיר על ישראל עם קרובו בחי' קדושה ואור ה'. (שם, פרשת אח"ק ד"ה כמעשה ארץ מצרים)

פסח

הגלות כמו על הנאולה, אך יש דורות שסדר הנכון להם הוא הגלות, ויש שמיוחדין אל החירות והנאולה כפי דעת היודע תעלומות, ועל זה אמרו חז"ל (ברכות נד.) 'בכל מדה שמודד לך הוי מודה לו במאוד מאוד', כמו שכתוב (דברים ו ה) 'בכל מאודך', שהקב"ה הוא היודע לסדר לכל דור סדר הטוב לו יותר מכל הסדרים, והכל בחסד כמו שכתוב הנהג בחסדו כל דור. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל (הרה"ק ה'חידושי הרי"ם זי"ע) על מה שאמרו בהגדה 'וירעו אותנו כמה שנאמר וכו', ונצעק כמה שנאמר 'כו' לומר שנעשה מכל זה פרשה בתורה, ושכל העיניו והצעקה הכל היה על פי דרך התורה, ודברי פי חכם חן, והן הן הדברים שכתבתי כי הכל היה בסדר המיוחד, והכל בכלל סידור שבחו של מקום ברוך הוא. עכ"ל.

ונכלל בדבריו 'שתיים שהן אחת', עצם השם 'ליל הסדר' מורה על עיקר מהות ליל התקדש חג - שהוא להשריש בקרבנו כי כל הנעשה בעולם הוא ב'סדר' נכון וראוי כפי הכוונה העליונה אשר קבע הקב"ה להנהיג את עולמו, ואין 'מקרה' או 'שבע' בעולם כלל, אלא הכל הוא בהשגחה פרטית 'בסדר מיוחד'.² וכל

ליל ה'סדר' - הכל משמים בסדר הנכון והראוי לו הנה ליל התקדש חג נקרא בפי ישראל קדושים בשם 'ליל הסדר', וכן אומרים בסיום ההגדה 'חסל סידור פסח כהלכתו', וכבר נאמרו בזה פירושים ומעשים לרוב, לבאר עניין ומשמעות השם ליל הסדר, איזהו ומהו טיבו של ה'סדר'. נפלאות מצינו בזה להרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרנ"ד) המבאר תוכן הפנימי של יסוד חג הפסח וליל הסדר, בדברים קצרים אשר המה 'מועט המחזיק את המרובה', תן לחכם ויחכם עוד, ונביא תחילה את דבריו ככתבם וכלשונם.

זו"ל, ונראה לי עוד פירוש 'סדר', לרמזו שגם כל תהלוכות הגלות היה הכל סדר מיוחד, שלא נאמר כי קרה סיבה ששלט פרעה על בני ישראל, רק הכל היה בכוונה מכוונת כמו שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים, ואפילו כל פרטי העינים וקושי העבודה היה הכל בסדר מיוחד, והלא כל סיפורי הגדה הם מתהלוכות עניים וצעקתם, והוא בכלל סיפור יציאת מצרים, שהכל היה בהשגחת השם יתברך לטובת בני ישראל. לכן המצוה על מצות ומרורים, שיש לשבח על

א. נודע הטעם לתקנת חז"ל לשתות ארבע כוסות בליל הסדר שהוא כנגד ד' לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, אמנם רש"י (פסחים קח. ד"ה ארבע) מבאר שהוא כנגד ג' פעמים שנזכר לשון 'כוס' בחלומי של שר המשקים, וכדכתיב (בראשית מ יא) 'וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים וְאֶשְׁחַט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה', ועוד כוס של ברכת המזון (ומקור הדברים הוא בתלמוד ירושלמי פ' ערבי פסחים), וצריך ביאור מה עניינם של כוסות אלו שבחלום שר המשקים לעניין ליל הסדר.

וביאר בספר 'שערי ליל הסדר' (עמ' קמה) באופן נפלא, כי אם נדקדק בדבר נמצא שכל גלות וגאולה מצרים נסתבב על ידי זבוב אחד... הוא הזבוב אשר נפל לתוך כוסו של שר המשקים בשעה שהגישו אל פרעה מלך מצרים, שעל כן קצף עליו המלך ונתנו במשמר בית האסורים, על יד יוסף, ועי"ז פתר יוסף את חלומי וסיפר שר המשקים לפרעה אודות יוסף שיודע לפתור חלומות, ועי"ז נתגלגל הדבר שעלה יוסף למלוך על כל ארץ מצרים, וירדו יעקב ובניו למצרים...

והנה תכלית ליל הסדר הוא וידעתם כי אני ה', על כן אין די בסיפור הניסים שהיו ביציאת מצרים, אלא עלינו להשים אל ליבנו כיצד קורא הדורות מראש משגיח על הבריאה על כל פרט ופרט, וכבר מתחילה הכין את הגלות והגאולה, ועלינו להתבונן כיצד ה'זבוב' היה בהשגחה פרטית נפלאה שיפול לתוך הכוס... כדי שע"ז ירדו בני ישראל למצרים, וזו 'הגאולה' האמיתית כאשר אנו זוכים לאור האמונה לדעת כיצד כל דבר הנעשה בבריאה, קטן כגדול, הוא רק ברצונו ית', על כן תקנו לשתות ד' כוסות כנגד ה'כוסות' שהיו בחלומי של שר המשקים.

ב. כיוצא בדבר ביאר גם הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל מווייטצען (דבר צבי לליל הסדר), בהקדם מה שכתב הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע (דבר תורה ח"ט אות לב), שהנה יש המתערעמים ומתאוננים על רוע מזלם, ומבכים

העובר על האדם, הן הזמנים הטובים והן ח"ו להיפך, מחמת שכך דרכו של עולם, או שבאה אליו ההצלחה חלילה לו מלחשוב שאירע לו כך וכך ב'מקרה' או בכוחו ועוצם ידיו ואילו הרעה באה אליו באשמתו,

במר ליבם 'מה נשתנה' חלקנו מאחרים, מדוע באה עלינו הרעה הזאת, אמנם באמת כל 'תלונוניהם' אינם באות אלא לקוצר דעתם ושכלם, ש'נדמה' להם כי רעה וחשכות מנת חלקם, אמנם, לו חכמו ישכילו לראות שאין כאן רעה כלל, והדבר דומה למי שנכנס באישון ליל לתוך ארמון המלוכה בעת שהחושך יכסה ארץ, ולכל פינה שפונה הוא נתקל בחפצים המונחים שם, כגון הכסאות והשולחן וכיו"ב, והרי הוא זועק ותמה, וכי לזה יקרא ארמון מלוכה, מקום שמונחים בו חפצים מפוזרים 'בלי סדר', ונראה כי כל תכליתם הוא רק להכשיל את האיש אשר יתרע מזלו ויבוא אל הארמון... אין זה אלא מלך רע וחסר לב... אמנם פשיטא שאין לך שטות גדולה מזו, כי אין לו אלא להדליק נר ולהעלות את האור או להמתין עד לזריחת השמש, ואז יגלה בעיניו תפארת המלוכה, ויגלה את יופי והדר כל כלי הבית העומדים על מכונם בדיוק במקום הראוי להם, וכל אותם תמיהות שהיו לו יפלו מאיליהם.

וכדבר הזה הוא ממש, אשר בני אדם לקוצר דעתם נדמה להם על הדברים אשר אירעו להם 'כי אינם במקומם', וברור להם כי רוצים להרע להם, אך לעתיד לבוא לעת יזרח אור שמשו של המשיח יתברר למפרע כי כך היה צריך להיות בלי שינוי כלל. וכן רמזו זאת בלשון הכתוב (תהילים פב ה) 'לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו', כי הבריות אין יודעים ומבינים על מה עשה ה' ככה, אך כל זאת הוא רק מאחר שבחשכה יתהלכו, מה יעשו - ידליקו בקרבם את אור האמונה הזכה וממילא 'נסו הצללים', ויזכו להכיר ולדעת כי צדיק וישר הוא, ולא עולתה בו.

ועל פי זה מבואר הטעם מדוע נקרא ליל זה בשם 'ליל הסדר', כי הלילה הזה הוא זמן חיזוק והשרשת האמונה בלב מתוך התבוננות בכל ניסי יציאת מצרים, וכאשר זוכים להשגת האמונה אכן רואים שכל הבריאה והנהגת ה' היא ב'סדר' נכון, וכל דבר צריך להיות כך, בעתו ובזמנו, בלא שום שינוי כלל.

ג. כבר מילתנו אמורה בקושיא הנודעת בסדר 'חד גדיא', כי לכאורה ה'שונרא' נהג שלא כהוגן בכך שאכל את הגדי על לא עוול בכפו, וממילא נמצא שה'כלבא' היה צדיק בדרכיו על שאכל את השונרא, וכן על זה הדרך עד שעולה שמלאך המות נהג כשורה, וא"כ מדוע 'אתא הקב"ה ושחט למלאך המות'...

ושמעתי מ'חכם אחד', שאותו 'אבא' חשב בלבו שהוא ב'כחו ועוצם ידו' זה שקנה את ה'חד גדיא' בתרי זוזי שלו, שיגיע וטרח להשיגם, לכן סיבבו מן השמים ש'אתא שונרא ואכלה לגדיא'... אך אם היה מרגיש מתחילה שהכל בא לו מן השמים כי בידו לגדל ולחזק לכל והעושר והכבוד מלפניו וה' מוריש ומעשיר, היה נשאר עם הגדי ברשותו עד היום הזה... ולפי זה כל החשבון עולה היטב, השונרא נהג כהוגן ואילו הכלבא לא צדק במעשיו, וממילא לא היה למלאך המות לשחוט את השוחט, על כן בדין הוא שהקב"ה ישחטנו...

ד. הנה בסדר הקערה של האר"י הק' איתא, תפארת מרור כנגד יעקב, יסוד חזרת כנגד יוסף - ושניהם בתחתית ה'סגול' שאנו מעמידים בקערה, ובא להשוות ביניהם, וללמדנו שהנה נראה לאדם שצרותיו של יעקב בלבן דינה ועשו אכן הגיעו אליו מן השמים, אך צרות יוסף עם האחים ואשת פוטיפר לכאורה רבו האומרים מדוע גרם לעצמו בידיים - ע"י שגרם להם לשנוא אותו, וגם הלך אל אחיו, ומכאן נלמד שגם הנעשה בידיים הכל בידי שמים, ולכן עומדים שניהם בתחתית הסגול לומר ששניהם שקולין, ואין אדם גורם רעה לעצמו... כי גם 'ידי' בידי שמים הם.

מן הבאר

וכך אמרו לבאר בחיוב ההסיבה על צד שמאל בליל הסדר זכר לחרות, כי כבר שמענו רבים התמהים ושואלים, וכי ישיבה כזאת תיקרא 'חירות' - כשא"א לו לישב כדרכו אצל השולחן, הוא נשען על צד שמאל והיין נשפך מימינו ומשמאלו... אלא ביאורו, כי מיסודי האמונה הנוגעים למעשה הוא בענין הפרנסה - שידע שלא מלאכתו מביאה לו הפרנסה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, וממילא יבין שאי אפשר לבריה בעולם להפסידו ולחסר ממנו ומזונו, לזה באו לומר אל תשב זקוף כמי שבא לעשות מלאכה, אדרבה השאר נא על מקומך, שעון על מיטתך, ותראה שמאכלך יבוא עד לפיך אפילו כשאתה 'על צד שמאל'... וזהו 'דרך חירות' - לצאת לחירות ולגאולת עולם מהשעבוד לעסק הפרנסה והרדיפה אחר כל ההשתדלויות למיניהם באופן מבוהל...

הטהורה שהבורא ית"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים¹, הן סיפור יציאת מצרים, ובכלל זה גם מצוות 'והגדת לבנך', וכמו שנאמר להדיא (שמות י ב) 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'', וכדברי רבינו הרמב"ן הנודעים (בסוף פרשת בא) בזה"ל, ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ וכו', ואמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ - להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו וכו'... זמן הנסים הגדולים המפורסמים (ביציאת מצרים וקרי"ס בהם שידד הקב"ה מערכות שמים וארץ) אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם'.

גם אכילת מצה ואיסור אכילת חמץ נועדו לשם כך, וכמו דאיתא בזה"ק (ח"ב קפג:) שהמצה היא מיכלא

אלא יסוד החיים של איש יהודי לדעת ש'אמת מלכנו אפס זולתו'², אין שום כח בעולם כלל אלא אחד אלוקינו בשמים ובארץ, הוא בורא וכן מנהיג לכל הברואים, ורק הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, הוא שהביא אליו את הטובה והברכה, והוא שהביא עליו גם את ה'רעה'. וכמו שכתב ה'שפת אמת' ואפילו כל פרטי העינים וקושי העבודה היה הכל בסדר מיוחד, וכן הביא בשם זקנו ה'חידושי הרי"ם' לדייק מלשון ההגדה 'וירעו אותנו כמה שנאמר וכו', ונצחק כמה שנאמר' - 'שכל העיני והצעקה הכל היה על פי דרך התורה', כלומר אין בכח המצריים ושאר שונאים ומזיקים להרע לאדם כלל אם לא נגזר כן מלעילא, אלא ה'וירעו אותנו' היה כמו שנאמר בשמים וברצון עליון, ולא מכוחם כלל.

ו'כל מצותיך אמונה' (תהילים קיט פו), כל מצוות הלילה הק' הזה תכליתם אחת הוא - לחזק את האמונה

וכך דייקו מלשון הכתוב (תהילים כג ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי', שלכאורה מהו 'אלך בגיא צלמות' וכי ראית אדם שמעצמו החליט לילך ולהכניס עצמו לגיא צלמות, הרי אחרים מוליכים אותו בעל כרחו שמה, והיה צריך לומר 'גם כי יוליכוני' או 'גם כי אתהלך' וכיו"ב, אלא שאפילו אם הוא עצמו 'גרמא לנזיקין' - שנראה שהוא גרם לעצמו לילך בגיא צלמות, גם כן לא אירא רע כי באמת אתה עמדי, ומן השמים הזמינו שאלך בעצמי לאותו מקום היזק, ועדיין הקב"ה עמדי להצילני מכל רע.

ה. נהגו ישראל קדושים ללבוש 'קיטל' בליל הסדר, ויתכן לבאר הטעם בזה, כי הנה בדרך כלל, בימי צעירותו יש לאדם כל מיני דמיונות 'תכניות' (פלענער) ומחשבות אודות עתידו במשך כל ימי חייו, מה יהיה עמו בעניין בני חיי ומזוני, וכן בכל שאר ענייניו. אמנם עם הגיעו לשנות העמידה, הרי מזמן לזמן הינו נוכח לדעת בעוד ועוד עניינים שרק הקב"ה מנהיג ומנהל עולמו, וסוף דבר יהיה כפי רצון הבורא, ולא כפי ש'רבות מחשבות בלב איש'. והמליצו על כך, כי כמו מנהג המלחמות כאשר צבא מדינה אחת נכנע בפני הצבא שכנגדו, אזי ירימו הנכנעים 'דגל לבן' כאות כניעה, להראות שהם מקבלים על עצמם את מרות המדינה המנצחת אותם, כמו כן גבי האדם, בהגיעו לשנות העמידה מתחילים שערותיו להלבין, והוא כעין דגל לבן לגבי הקב"ה - שמידי כמה שבועות מוציא עוד שיער לבן, להראות הכנעתו, ולומר אף בענין פלוני הנני מכניע את עצמי, והנני מכיר כי בורא עולם הוא המנהיג ולא אנכי, ואח"כ מוסיף להודות בעוד ענין וכו' וכו'. אך החכם עיניו בראשו, וכבר בצעירותו אינו בוטח וסומך על כוחותיו, ומבטל דעתו להקב"ה בשלימות. ולזאת לובשים קיטל בלילי פסחים - כי בלילה הזה מאיר ובא אור האמונה, ובה מראה האדם ש'כולו לבן' לא רק שערה פה ושערה שם, אלא כולו מכיר ונכנע תחת ממשלת הבורא כי הוא אדון עולם, ובידו הכח והממשלה בכל הנהגת העולם כולו.

ו. ומפורש הוא בדברי רבינו מנוח (פ"ז מה' חו"מ ה-ו) לבאר הא דאיתא במשנה (פסחים קטז.) 'רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו', מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים שנאמר (שם לט) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו', מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר (שם א יד) וימררו את חייהם'. ומבאר רבינו מנוח בזה"ל, כלומר צריך לאמרן ולפרש טעמן, כי לכל המצוות יש טעם וידיעת טעם המצוות עיקר גדול אחר עשייתן וכו', כל שכן דרישת טעם מצות בפסח, לפי שבהזכרה יתעורר האדם להאמין בה' אמונה תמה ושלמה, כי בגאולה ההיא נגלה לכל ישראל וגלוי לכל העמים כי לו לבדו הממשלה בשמים ובארץ.

(שמות ה ב), ומהות הכפירה היא שלא ראו שיש מנהג לבירה, רק חשבו שהטבע שולט בעולם ועולם כמנהגו נוהג ומעצמו הוא מתנהל ח"ו, ולכן מצאו אל נכון להעמיד את ה'טלה' שהוא בכור וראש למזלות כעבודה זרה שלהם, ונעשו כמי שאומרים הנהגת העולם בידי הטבע והמזל היא, ודייקא משום כך, בהגיע זמן הגאולה שידד הקב"ה מערכות שמים וארץ באותות ומופתים, והראה השגחתו שהוא למעלה מן הטבע, וכל הטבע בלא היה, להורות על הנהגת העולם בידי הקב"ה, וזוהי 'ציאת מצרים' - שנאמין ונדע כי הקב"ה מושל בכיפה, ולא המזלות וטבע העולם ח"ו. ולכן נצטוו בני ישראל לקראת צאתם ממצרים, לקחת טלה הרמוז לבכור המזלות, לשוחטו כ'קרבת פסח' ולזרוק דמו לשם ה', להורות שכח המזלות ג"כ כפוף תחת השגחתו והכל תחת השפעתו ויכולתו יתברך'.

דמהימנותא', וביאר בזה הר"ק הבני יששכר זי"ע (מאמר ד דרוש א, על דרך הרמז), כי הנה דרך החמץ להתנפח ולהגביה את עצמו יותר מכפי שעשאה האומן, שהוא לא נתן אלא קמח ומים, והעיסה מגבהת את עצמה אחר כך בפעולתה יותר ממעשה האומן ויוצאת מן הגדר וגבול שגבלה האומן, אמנם מצה נשארת כפי פעולת האומן, ואינה עושה כלום מעצמה, ולזה ציוונו הקב"ה לאכול מצה שלא הוסיפה שום פעולה מעצמה אלא כפי שעשאה האומן, כי היא מורה על האמונה שהכל בהשגחת ה'אומן' - הקב"ה. ואף מצוות אכילת מרור יש בה משום חיזוק האמונה, וכדלהלן.

וזוהו עניינו של קרבן פסח^ט, וכאשר הרחיב בדבר הר"ק הבני יששכר זי"ע (חודש ניסן ד ה), כי זומאת מצרים היא עצם היותה ממלכת ה'כפירה', ואף מלכם 'פרעה הרשע' הכריז 'מי ה' אשר אשמע בקולו...'

ז. שמעתי מחכם אחד להמשיל, כי הנה ב'רפואת הנפש' נהוג היום ב' מיני רפואות, אחד הנקרא פסיכולוג ואחד הנקרא פסיכיאטר, וההבדל ביניהם, כי הפסיכיאטר נותן לחולה 'כדורים' (tablets) - הוא מתאים את הכדורים לפי המחלה ומסדר את החולי ואת החולה, ואילו הפסיכולוג דרך אחרת יש לו, הוא מדבר 'שיחות נפש' עם החולה, ומכוון את דעותיו מחשבותיו והרגשותיו למקום שצריך לכוונם (פעמים הנצרך הוא שיחות חיזוק, ופעמים ענין אחר). כיו"ב ממש אנו מרפאים את נפשותינו בחג המצות, נפשות אשר נחלו במשך השנה, מבולבלים באמונה, האמונה בהשגחה פרטית, ובאין עוד מלבדו לפעמים מקולקלת ומבולבלת, וזוהי רפואתנו, אכילת המצה (בליל הסדר ובמשך כל ימי החג, כמבואר בזה"ק שבמשך כל שבעת הימים המצה היא המרפאת את הנפש) היא כעין ה'כדורים' הניטלים בפה, והדרך הב' היא ה'שיחות' שמדברים דיבורי אמונה וסיפורי הנהגת ה' בעולמו בסיפור יצי"מ (ובכל החג, כשמו הנקרא פסח - פה סח), ובזה תתרפא הנפש לגמרי.

כלל הדברים הוא כמו שאמרו בדרך מליצה כי 'ליל הסדר' עניינו לסדר את הראש המבולבל בכל ימות השנה... ח. וכן כתב הנצי"ב ב'העמק דבר' (ויקרא ב יא) לבאר טעם איסור אכילת חמץ בפסח וכן איסור הקרבת חמץ וכל שאור בבית המקדש, כי השאור נעשה כהוספה על הבריאה - ע"י מעשי בני אדם, וז"ל, (ומכיוון) ששאור הוא אמצעי להוסיף על הבריאה מהבורא ית' על ידי תחבולות בני אדם, משום הכי הזהיר עליו הכתוב בבית המקדש. ללמדנו, דכל המתקרב יותר לה' ראוי למעט יותר בתחבולות אנוש. ועיי' מה שכתבתי (שמות יג ג) דמשום הכי הזהיר הכתוב על החמץ בפסח משום שאז זמן השרשת אמונה בלב ישראל, אכן במקום הקרבה לפני ה' אזהרה תמידית היא. עכ"ל.

ט. ובזה ביארו את הציווי לאכול את קרבן הפסח כ'שנעליכם ברגליכם' (שמות יב יא), כי כידוע כל בגד ובגד אפשר לו לאדם ללבושו אף אם אינו מתאים כ"כ למידותיו, בין אם הוא גדול או קטן עדיין ראוי הוא ללבישה, אבל המנעלים חייבים להתאים למידת רגלו בדיוק ממש, כי אם יהיו מעט גדולים יפול הלוּבשם בעת הילוכו, ואם יהיו קטנים ייפצעו רגליו עד זוב דם. (ולכן תקנו ברכת שעשה לי כל צרכי על המנעלים, כי משם תלמד 'לכל צרכיך' שהכל תפור ומיועד לאדם משמיא כפי מידותיו - כפי הנצרך לו בדיוק נמרץ - לא פחות ולא יותר), ולזה אמר לנו ה' בחג הקדוש הזה - זמן האמונה, נעליכם ברגליכם, מהנעליים אשר ברגליכם תלמדו 'שיעור' באמונה, איך שהכל מדוד ושקול מן שמיא, וניתן לאדם כפי צרכו ברוח ובגשם, כל חד וחד לפי הנצרך לו לא פחות ולא יותר.

י. ובאמת גם עצם ה'זמן' של חמשה עשר בניסן אינו ב'מקרה' ח"ו, כי 'בדיוק' אז יצאנו ממצרים, אלא אף הוא ככוונה תחילה להורות כי 'אתה מושל בכל', וכמו שמסיים ה'בני יששכר' וז"ל, וזהו שאמר בטעם המצה 'כי בעצם היום הזה' (שמות יב יז), היינו בט"ו לחדש ניסן תכלית גובה מזל טלה בכור המזלות, אז הוצאתי את צבאותיכם מארץ

כורך מצה ומרור - גם ה'מרור' הוא ב'סדר' נכון להביא את הגאולה

עוד נתבאר בדברי ה'שפת אמת', כי חלק מ'סדר' הנהגת הבורא בעולמו הוא כל הצער והקושי העובר על בני ישראל בכלל ובפרט, והכל בהשגחה מדוקדקת בבדי להביא עליהם את הטובה והברכה, וקורא הדורות מראש הוא ייעד דורות שהסדר הנכון להם הוא גלות, ויש דורות שמיוחדים ומיוחדים אל הגאולה, אך ה'צד השוה' שביניהם הוא שהכל לטובה, וכפי שנאמר (בפיוט 'וכל מאמינים') 'הנוהג בחסדו כל דור'.

ביסוד זה הלך גם המהר"ל (גבורות ה' פ"ס) לבאר מה שמצינו בעניין קרבן הפסח כמה פרטי דינים המורים על מניין 'אחד', וכמו דכתיב (שמות יב ה) 'שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם' - שמשגדל השה יותר מבן שנה אחת נפסל מלהקריבו לפסח. כן נצטוו (פסוק מו) 'בבית אחד יאכל' ולא בשנים ושלשה בתים, 'ועצם לא תשברו בו' - שלא לחלק עצם אחד לשנים. שכולהו לדבר אחד מכוונים, שבליל זה ישריש האדם היטב במוחו וליבו שאחד אלוקינו בשמים ובארץ, ולהשביט כליל את המחשבה הטמאה שיש אפס זולתו ח"ו.

מצרים, הנך רואה שאין שום טבע המזל יכול לעשות שום דבר מבלעדי השגחתו ית"ש, על כן מחויב האדם להשליך ית"ש על ה' ולהתרחקות בגזרותיו, הוא היודע את הטוב לאדם, ולבקש ולחנן על כל דבר מלפניו כי ממנו הכל. עכ"ל. יא. הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע סיפר פעם בליל הסדר, מעשה בעני מרוד שנתהפך מזלו ונתעלה להיות מעשירי העיר, והיה הדבר לפלא בעיני כל מכיריו, הללו היו מבקשים אותו ומפצירים בו בכל עת שיגלה להם את 'סוד' עשרו (אולי יעלה גם בידם עשות כמוהו), אך העשיר חסם פיו ולא גילה סודו לאיש. לימים נזדמנו ידידיו לסעוד עמו סעודתם, ושם שתה העשיר יין רב כיד המלך עד שנפל לשכרות. ומכיוון ש'נכנס יין' מיד הצליחו מכיריו להוציא ממנו את סוד העשירות, וכיצד היא באה לידו.

אף אנו כיו"ב, בליל קדוש זה, לאחר שאנו עורכים את הסדר הקדוש ככל משפטו וחוקתו, ומסיימים לשתות את ארבע הכוסות הרי אז 'נכנס יין', וממילא 'יצא סוד' - מגלים את הסוד הגדול השמור בלבו של כל אחד מישראל - 'אחד אלוקינו שבשמים ובארץ'... אין עוד מלבדו ואפס זולתו.

וכבר אמרו, שמהאי טעמא אומרים בסוף הסדר פיוט 'אחד מי יודע', שהוא כבוחן את האדם אם הבין נכונה את ענין האמונה, וכך הוא סדר המבחן - שואלים אותו 'אחד מי יודע' - כלומר במה הנך נזכר בשומעך מספר אחד, ובידו ה'בחירה' להשיב בשאר דברים שיש בהם מספר אחד - בענייני ממון או שאר ענייני עוה"ז, אך אם הבין לנכון את ענין 'אמונה פשוטה' ישיב - 'אחד' אלוקינו שבשמים ובארץ.

יב. וכך שמעתי לפרש מאמרם ב'הגדה של פסח' אחד חכם ואחד רשע. כי הנה כל אשר בשם ישראל יכונה יענה ויאמר 'מאמין אנכי כי ה' הוא האלוהים' והכל במאמרו נעשה... אלא שיש מי שיוסיף אכן, הכל בידי שמים אבל מדוע הזיק אותי פלוני, ומדוע הקדימיני פלוני בעסק שרציתי לגמור, מה רוצה פלוני מאתי ומדוע הוא יורד לחיי... על כגון דא רמז בעל ההגדה אם אמונתו תמה באחד שמאמין ש'הוא לבדו עשה ועושה לכל המעשים', הרי זה חכם. אבל אם ואחד, כלומר בוא"ו החיבור, שאכן הקב"ה עושה אבל מדוע גם פלוני עשה לי כך וכך... הרי זה רשע ל"ע.

יג. בליל התקדש חג הפסח שנת תש"ד בברגן בלזן ערך הרה"ק מבלאזוב זי"ע את הסדר בפינה נידחת בלי 'שולחן עורך' ובלי 'הסבה' כי אם בישיבה על הקרקע, יחד עמו נמצאו מספר קטן של ילדים... ואנשים מבוגרים, הניחו לפניו מצות אחדות, תפוח אדמה וראש סלק בתוך שארית כלי שבור ששימש כקערה, זרוע ביצה חרוסת לא היו בנמצא, מרור היה להם די והותר בכל המצב שהם שרויים, בו השתקף שיעור רבתי - שיעור מהודר של מרור, ככתוב באיכה 'השביעני במרורים הרוני לענה', הרבי סיפר לילדים אודות יציאת מצרים, אחד מהם השמיע את ארבע הקושיות 'מה נשתנה', עיני הנוכחים זלגו דמעות כאשר הילד בקולו הצעיר המצלצל חזר על הקושיות עתיקות היומין, שיהודים בכל רחבי תבל חוזרים עליהן מזה אלפי שנים.

הפעם, כשסיים הילד, חזר הרבי על הקושיות ונתן להן פירוש שונה מן הרגיל, פתח ואמר 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות', והרי הגלות החשוכה נקראת לילה, מדוע נשתנתה גלות זו לרעה יותר מכל הגלויות שגלו ישראל, 'שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה' - החמץ תופח ומתנשא, המצה רדודה ונמוכה, מדוע בכל הגלויות היו לנו זמנים של עליה וזמנים של ירידה ואילו הפעם הננו לגמרי בשפל המצב הרי מעולם לא היתה כנסת ישראל כ"כ מוכה ומושפלת כמו בזמן הזה, מדוע הלילה, בגלות הזה 'כולו מרור וכולנו מסובין' - שוכבים לארץ, אי אפשר לזקוף קומה, מדוע.

ג) 'ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים', וברש"י, 'כזאת - כחשבון הזה', ולכאורה צריך ביאור מה כוונת רש"י באמרו 'כחשבון הזה', אלא שבא לרמז לו כי כל ענין ה'מכירה' התנהל ממעל 'בחשבון' מדויק, ולא יבעס על האחים שמכרוהו, כי הם לא עשו כן מדעתם ומבחירתם, רק כל מעשיהם היו כ'חמור' המוכרה לעשות רצון אדונו - והוא פועל לאדונו ואינו יודע מה פועל, כמו כן האחים הקדושים - שבטי י-ה לא ידעו בעת המכירה את מטרת פעולתם, שהרי תכלית ירידת יוסף למצרים היתה כדי לפרנסם בשנות הרעב, להביא לידי 'נושאים מטוב מצרים', שיצאו לעתיד ממצרים ברכוש גדול, ובעיקר יש לומר כי על ידי ירידת מצרים זכו בני ישראל להיות 'עם סגולה', נמצא כי הכל היה לטובה.

והנה איתא במדרש (בר"ר צד ב) מהו טוב מצרים - זה גרים של פול. ואין הדברים אומרים אלא דרשוני, מה ראה יוסף לשלוח לאביו דייקא גרים פול, ולא עוד אלא שהעיד עליהם הכתוב שהם 'טוב מצרים' - הדברים הטובים והמעולים שבמצרים ולא פחות. ומבאר המהר"ל (גור אריה שם, גבורות ה' פ"י) שהנה יעקב התיירא לירד

והוביח זאת כי הנה חלק מסיפור יציאת מצרים אשר אנו מספרים בסדר ההגדה עוסק בקושי השעבוד, וכלשונו והלא כל סיפורי הגדה הם מתהלכות עניים וצעקתם, ולכאורה מה מקום יש להזכירם בליל שימורים - כי נראה שיש לנו לספר מענין ה'מכות' והנאולה, מה ענין הקושי וכל ענין השעבוד ל'סיפור יציאת מצרים', אלא מכן נלמד, שאכן, גם על זה 'עלינו לשבח לאדון הכל', להודות ולהלל גם על הצרות והרעות כי הם היו הבנה אל הטובה. ולכן סיפור יציאת מצרים הוא על מצות ומרורים, שהמצות הם זכר לחירות ואילו המרור הוא זכר לוימרור את חייהם, כי הכל בכל הוא בכלל השבח והסיפור.

הן הן הדברים אשר כתב עוד השפת אמת' זי"ע (תר"מ ד"ה אלו) לבאר במה שאנו אומרים 'זהו שעמדה', וז"ל, הוא (היינו) הגלות מצרים והנאולה, כל זה היה הכנה לכל דור ודור שעומדין עלינו. לכן אנו שמחים על גלות מצרים גם כן, ואוכלין מרור זכר לעבודת שכל זה היה לטובתנו, עכ"ל י"ד.

הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע היה חוזר על דברי המהר"ל זי"ע (גבורות ה' פ"י) בפירוש הפסוק (בראשית מה

כאן נשא הרה"ק את עיניו השמימה, והמשיך, דעו ילדים שבכל לילה טרם יאיר השחר החושך מתגבר, אנו כבר קרובים מאד לגאולה השלמה, ולכן כל כך חשכו עינינו, דבר זה מרומז בתירוצו של מחבר ההגדה 'עבדים היינו' - נוטריקון של עבדי"ם הוא דוד בן ישי עבדך משיחך, לרמז, שזו סיבת קושי גלותנו, משיח צדקנו עומד לבוא בקרוב ויגאלנו, בדיבורים אלו חיזק ועודד את רוח היהודים המעונים שהתקבצו סביבו באותו לילה כיום יאיר (מספר 'לעד בבני ישראל' עמוד 66).

יד. מעשה באיש יהודי שהשיא כמה מצאצאיו ועול החובות עלו והשתרגו על צווארו עד למעלה ראש, בלית ברירה נטל את מקל נדודיו למדינות הגולה לזכות נדיבי עם לקחת חבל ונחלה בנשואי בניו ובנותיו, אחר תלאות שונות ומשונות שם פעמיו לחזור לביתו, בעודו בדרך התנחם על כל תלאותיו כי 'קבלת פנים' יפה תיערך לו בביתו כפיצוי על השבועות הקשות שעברו עליו... משהגיע הביתה אחר נסיעה מייגעת ומפרכת כשהוא עייף ורעב נכנס למטבח הבית ולא ראה מאומה על השולחן החל מתאונן ואומר לעצמו 'וכי כך מקבלים את פני...?' אחר שבועות שביזיתי עצמי למען בני ביתי... שכחו ממני לגמרי... וכי אינם מבינים שאחר דרך כזאת נעשה האדם רעב וצמא ועייף... וכי אינם מתביישים בהנהגה כזאת... כך הוסיף בטענותיו עד שעבר בסמוך לחדר הגדול שבו אוכלים בשבתות וימים טובים וירא כי הוכנה לכבודו סעודה כיד המלך ברוב פאר והדר לשם ולתפארת... אף המקום הוכן כראוי לסעודה נכבדה... או אז נתכסו פניו בבושה נוראה ולא מצא לעצמו מקום לרוב הבזיון שכה התלונן בשעה שבעודו בדרך כבר טרחו בני הבית וייגעו לכבודו באופן נפלא...

אף אנו מהלכים בעולמו של הקב"ה מלאים טענות כרימון כי 'נשכחנו...' ואיננו משימים על לב לפקוח עיניים לראות כי הקב"ה עומד כביכול ומכין עבורנו מכל הטוב שבעולם.

אולי י"ל דלכן לובשים 'קיטל' (בגדי לבן) בליל הסדר, כי באותו הלילה מתגלה אור האמונה - אז אנו רואים כי בתוככי החושך הוכנו בעבורנו טובות נפלאות, וכל הנראה כרעה טובה עצומה היה בעדנו... ממילא אנו מתמלאים בושה וכלימה על כל 'טענותינו' במשך ימות השנה, וכדינו של המתבייש ש'אזיל סומקא ואתא חיוורא' לובשים אנו לבן כדמות הלבן שנתכסה פנינו...

תמיד מספרים כבוד א-ל (יוצר אור לימות החול), וביאר ב'ליקוטי מהרי"ח' (הנהגת הסדר) שכוונת דבריו לרמוז שאנו מראים בזה כי גם כשהנהגת השי"ת היא בבחי' מרור ו'תמכא' עדיין אנו מספרים כבוד א-ל, ו'תמיד' אנו מודים להקב"ה בכל מידה ומידה שהוא נוהג עמנו, מתוך ההכרה שהכל מאיתו ית', וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

כימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות - לחזק את הלבבות בעת צר ומצוק

כתב רבינו מנוח (פ"ו מה' חו"מ ה-ו) לבאר מה שתקנו חז"ל לומר ב'הגדה של פסח' בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו יצא ממצרים, כי 'בזכירה הזאת תהיה יראת ה' על פניו, שמיד בראותו השגחת השם שהיתה בישראל ולא יסור לבו ממנו ית' לעולם, ואם יצר לו זמנו מאד יבטח בה' מקוה ישראל מושיעו"י

למצרים מפני שידע שזו תחילת גלות בני ישראל, 'ולפיכך שלח יוסף אליו כי הגלות הוא טוב, כי יהיו ישראל פרים ורבים מכח השעבוד וגלות, כדכתיב (שמות א יב) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפריץ, וזהו ששלח לו גריסין של פול, שהם פולים השבורים לחלקים על ידי שמוחנים אותם בריחיים והם נשברים לחלקים רבים, וכדמיון זה היו בני ישראל במצרים, שהעבידו אותם בפרך 'בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו' (לשון רש"י שמות א יב), ועל ידי זה נתרבו ומאחד נעשה ששה, שילדו ששה ששה בכרם אחד. וזהו שאמר 'מטוב מצרים', לומר, כי דייקא מתוך שעבוד מצרים תצמח להם טובה גדולה"ו.

ורמז לה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (הג' על שו"ע תע"ג ס"ה) באחד ממיני ה'מרור' שיוצאים בהם ידי חובה בליל הסדר הנקרא 'תמכא', שהוא 'ראשי תיבות'

טו. זאת אפשר ללמוד גם מעניין ה'יחץ', שחוצים את המצה האמצעית, ואת החלק הגדול מבין שתי החלקים מוציאים מה'קערה' ומצפינים אותה, מעתה יש מקום לאותה 'מחצית' להתלונן 'מה נשתנה' חלקי משאר חברותי, מדוע יגרע חלקי שלא להיות בשולחן ה'סדר' כמו ידידי המצות השוכנים אחר כבוד ב'קערה' שלפני בעל הבית... אבל האמת, שכעבור זמן יתברר שמחצית מצה זו היא ה'חשובה מכולם', ומה שסילקוה מעל השולחן אינו אלא לפי רוב חשיבותה וגדולתה, שמצניעים אותה לאפיקומן, ולא עוד שכל המחזיק בה יקבל בעדה מתנות... כיו"ב לדידן, כאשר נדמה לאדם כי נגרע חלקו, אזי יקיים בעצמו חבי כמעט רגע וסופו של דבר יריקו עליו כל מיני שפע ומתנות טובות.

עוד יש להתבונן מדוע כשהתינוקות מחטפים וגונבים את האפיקומן אין בעל הסדר בוכה ומתאונן כדרך כל 'נגנב' הבוכה בשאר גניבות... אלא שכמה טעמים בדבר, א. יודע הוא שכך הוא סדרו של לילה, ב. ברי לו שעתידים להחזיר לו את 'הגניבה', ועל כן לא זו בלבד שאינו מתלונן אלא הוא גם נותן מתנות גדולות, איש כמתנת ידו כברכת ה'. וללמדנו פרק בהלכות אמונה לכל השנה בכל מיני גניבות והזיקות אשר יבואו על האדם, שאם יתבונן בהם וישרישם בעצמו שוב לא 'יבכה' ויתלונן. א. כי כך נקבע מלמעלה, ולא 'פלוגי' גנב אלא הוא שליח ההשגחה העליונה. ב. כי עוד עתיד הקב"ה להחזיר לו כמו שנגנב, ואף יקבל ע"כ שכר הרבה על שקיבל את הדין באהבה.

טז. וכך כתב הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (פרשת בשלח ד"ה והן המצוה), וז"ל, והן המצוה על כל איש שיסב בליל פסח זכר לחירות, ויתנהדר בשולחנו בכסף וזהב, להראות ניסי ה' איך עבדים היינו במצרים והוציאנו ה' ויתן לנו את כל זאת, והעשיר לבו לב שמח ומיסב כדרך עשירים, אבל עני אין לו מה לאכול וכמעט שאפה לחם עוני לפסח ואין בביתו כלום, ריק מכל, במה ישמח עד שיסב ולבו בל עמו, אלא, שלבו בטוח בה', מאחר שמזכיר ניסי ה' במצרים ויותר על הים, כי ישראל היו בצרה מוכפלת ומצרים עמדו שם ברכבו ופרשיו ובכל עושר, וכמעט רגע נתהפך הדבר כי נפלו מצרים בים והם בזו עשרם, בטוח לבו - כי אם אז כשלא קבלו התורה הושיעם ה' על העתיד כי יקבלו התורה, ק"ו שלא יעזוב ה' יראיו, ועל זה מיסב, ולבו בטוח על ישועת ה'.

ועל פי זה מבאר מה הא דאיתא במדרש (שמו"ר כ יח) על הפסוק (שמות יג יח) 'ויסב אלוקים את העם דרך המדבר ים סוף' - מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה שנאמר ויסב אלוקים, ולכאורה תמוה מה עניין 'ויסב' ל'הסיבה'... אלא שעיקר הטעם שסיבבם הקב"ה דרך המדבר ים סוף, 'כדי שתמיד יהיה חרות על לוח לבם כי אין מעצור לה' להושיע, מכאן אפילו עני שבישראל יסב ויזכיר נס זה, וגם לו הישועה תבא מאת ה'".

אוצרים הון ועושר רב לעצמם, ולמעשה, תכלית הדבר היה בכדי שכל ההון והעושר הלזה יגיע לידיהם של בני ישראל, ותתקיים הבטחת הבורא 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (בראשית טו יד). ומטעם זה גופא ירדו בני ישראל ונשתעבדו למצרים, כדי שבגמר השעבוד יצאו ברכוש גדול, ויעשו את מצרים כמצולה שאין בה הגים (ברכות ט:), נמצא שכל ההסתר פנים בשעבוד בני ישראל לא היה כי אם לתכלית טובתם.

וזהו תכלית 'סיפור יציאת מצרים' - את אשר 'שיחקתי' במצרים, כי הנה כל זה (הרעב והשובע ושעבודם) אך כג' מאות וכ' שנה, והרבה מבני ישראל לא ראו את הטובה אלא נולדו ואף מתו בימי הרעה, אבל המאמין יודע שהבורא הוא 'היה הוה ויהיה' - והוא עשה הכל על פי חשבון, לזה עלינו לספר ביציאת מצרים שעל ידי זה תקבע האמונה המהורה בלבבות בני ישראל לכל הדורות, שבכל נסיון והסתרה ידעו בבירור שהקב"ה מסובב כל הסיבות לטובתם, אלא שבשעת מעשה אין בידי 'בשר ודם' להבין דרכי ההנהגה העליונה, וזוהי ה'עבודה' - להאמין שהכל לטובה ולקנות לחסדיו יתב"ש.

עפי"ז מבאר החת"ס את הכתוב (תהילים קן ו-י) 'חטאנו עם אבותינו העווינו הרשענו, אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רוב חסדיך וימרו על ים בים סוף'. שהרי 'חטא' היינו עבירה בשוגג, ו'עוון' הוא במזיד (יומא לו:), והנה אבותינו שהיו במצרים אף אם הוקשה להם על דרכי הבורא עמם, לא היה זה

בעת צרה", וכמו צרת גלות מצרים שהיתה סיבה להיטיב להם באחריתם, כן כל צרות הגלות הזה הם סיבה לישראל להושיעם תשועת עולמים. עכ"ל"י.

ואכן, ענין זה הוא מעיקרי תכלית מצוות סיפור יציאת מצרים, וכדכתיב (שמות י א-ב) 'ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שיתי אותותי אלה בקרבנו, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, וברש"י התעללתי - שיחקתי. ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ ד"ה אשר התעללתי) מהותו של 'השחוק' אשר שחק הקב"ה על המצריים, כי הנה בהיות אבותינו בארץ מצרים עבדים לפרעה הרשע, היה יכול לעלות בלבבם תמיהות וקושיות, על מה אירע ככה להם עם ה' - בני בכורי ישראל, להיות משועבדים בתכלית השעבוד למצריים, באופן שהיה נראה שישארו הם ובניהם עד סוף כל הדורות משועבדים לפרעה במצרים, (וביותר תמוה, שהרי פרעה הוא מבני בניו של 'כנען' אשר נתקלל על חטאו של חם - 'ארור כנען... ויהי כנען עבד למו' (בראשית ט כה-כו), כיצד אירע שבניו של חם משתעבדים בבניו של שם), ועוד יפלא, על מה שכל הכסף והזהב שהיה בעולם הגיע למצרים בשנות הרעב, שהרי מכל קצוי תבל באו לקנות שם אוכל להשיב נפשם בשנות הרעב, וכל זה הוא כעין 'שפחה כי תירש גבירתה'.

אמנם 'בצאת ישראל ממצרים' נתגלה ש'שחוק' גדול שחק ה' במצריים, שהראה להם כאילו הם

יז. וכבר כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק בא אות ט) בזה"ל, עיקר זכרון יציאת מצרים, שיזכור האדם אף בצר לו מכל מקום כשיפנה עצמו לה' יתברך יושיעו מכל צר ועקו דיליה, כמו שהיו במצרים בעומק הקליפות וכו' מכל מקום הוציאים השי"ת, כן כל איש אשר ידע נגעו לבבו לא יתיאש חס ושלוש מלבקש עזר ה' להושיעו מן המצר.

יח. אגב זכרון יציאת מצרים נביא מאמר נורא שכתב הגה"ק רבי שמעון סופר זצ"ל (ה'מכתב סופר', דרשות, דרוש יד) בשם אביו הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע, וז"ל, בעת צאתנו מארץ מצרים אשר היתה מצות ה' עלינו אל יצא איש מפתח ביתו, והכתוב מעיד על הצעקה והמהומה הגדולה אשר היתה בלילה ההוא בארץ מצרים, ועם ה' אלה לא היו רשאים לילך לחוץ לראות ולשמוע מה הרעש הגדול השודדים הבאים עליהם וכו' ועם ה' אלה התחזקו ועמדו באמונתם, וזכות אמונה זו היא שעמדה להם, כי זה נסיון גדול ונורא, בזכות זה נגאלו. כן יהיה לעתיד במהרה בימינו, בחבלי משיח לזכותנו ולבחון אותנו בנסיון זה, ועוד כדמיון נסיון זה על הים שראו את מצרים נוסע אחריהם, וכבר היו סמוכים להם, ואין בדרך הטבע שום מקום להינצל מהם, כך שמעתי מאבי אדוני מורי ורבי מאור הגולה (ה"ה החת"ס), ואמר בפירוש שאומר ומסביר כן, לשום על לב בני ביתו שלא נתיאש ח"ו בבוא חבלי המשיח, מי יודע מה יהיה בימים ההם מנסיונות גדולות כאלה אשר יתחמץ לב האדם עליהם בראותו כאלה וכאלה, על כן ראוייה לשום על לב ימי צאתנו מארץ מצרים. עכ"ל.

שבת הגדול - מעלת השבת ויום ארבעה עשר

הנה גם גדול נעשה לבני ישראל בשבת זו, כראיתא ב'סדר עולם' (פרק ה) שיום ט"ו ניסן, יום יציאת בני ישראל ממצרים, היה ביום חמישי בשבת, נמצא שעשירי לחודש - שלקחו אז 'שה לבית' היה ביום השבת, ונעשה להם גם כפי שהביא הטור (או"ח סימן תל) בשם המדרש 'ולקחו להם כל אחד שה לפסחו, וקשר אותו בכרעי מיטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול' (ועי' תוס' שבת פז: ד"ה ואותו).

ידועה קושיית המפרשים, מדוע מייחסים את הנס ליום השבת, ולא ליום י' ניסן שבו ביום אירע הנס, כשאר מועדים שנקבעו ביום החודש שחלו בהם ולא ביום השבוע. ומבאר הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע (ליקוטי גי' השמטה לשבת הגדול) דמה שקיימו בני ישראל בי' בניסן - משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצווה, ודבקו נשמתם בבורא כל עולמים, היה זה בכוחו של יום השבת שהוא יומא דנשמתא (כמבואר בוו"ה"ק ח"ב רה.), לכן נקבעה לדורות גאולה זו ביום השבת שהוא יומא דנשמתין ואז יוצאים מגלות הנפש.

להם כי אם חטאנו - בשוגג, שהרי עדיין לא ראו שהכל 'הכנה' לטובתם, אבל אנחנו, אם תחלש אמונתנו בשעת הסתר לא יחשב זאת כשוגג אלא העווינו והרשענו במזיד, והטעם, מאחר שאבותינו במצרים לא השבילו נפלאותיך, עדיין לא ראו לנגד עינם את גילוי עומק דרכי ה' שהם אכן עומדים לצאת משם עם כל רכוש זה, על כן וימרו על ים בים סוף, אבל הדורות שלאחריהם שכבר ראו וידעו את גודל הניסים שעשה הקב"ה לאבותיהם במצרים, אם כן יש להם להבין ולדעת כי כל קושי אינו כי אם הקדמה והכנה לרוב הטובה שקרובה לבוא עליהם, ואם כן 'מה יתאונן אדם חי'.

ובזה יתבאר מה שמצינו בהלכות הפסח, שהנה נפסק בשו"ע (או"ח תעה א) שאין דין 'הסיבה' באכילת 'מרור', כיוון דהסיבה באה לרמוז על דרך חרות, ואילו המרור מרמוז על גלות ולא על חרות, ומעתה צריך ביאור, מדוע ה'כורך' - שהוא מרור (עם מצה), נאכל בהסיבה. ואומרים משם הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע, שמצה מרמזת על 'אמונה' (כראיתא בוו"ה"ק) דהוא מיכלא דמהימנותא, ומכיוון ש'כורך' יחד עם המרור את ה'מצה' - האמונה בה' אחד, ומאמין שהכל לטובה וה' עמו בכל עת ובכל שעה, בזה גופא תתבטל ממנו כל ה'מרירות', שהרי יודע שגם 'המרור' הוא לטובתו, ושפיר אפשר לו להסב אז בדרך חרות כבני מלכים ט.

יט. הוסיף בה הגאון רבי שלמה קלוגער (בהגש"פ מעשה ידי יוצר) שלכן דווקא הלל היה נוהג לעשות 'כורך', שהרי מצינו בגמ' (ברכות ס.) 'מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, ועליו הכתוב אומר (תהילים קיב ז) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה', והיינו שבגדל בטחונו בהשי"ת השריש כן גם בבני ביתו שכל הקורה אינו אלא לטובה, וממילא אין מקום ל'צווחה' כלל, ומשמועה רעה לא יירא, ומהאי טעמא נמי היה 'כורך' את המצה והמרור כאחד להמתיק כל 'מרירות' במיכלא דמהימנותא, וכדרכו בקודש. כ. הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (לשבת הגדול ד"ה ענין שבת הגדול) הביא בשם הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע טעם לשם שבת 'הגדול', משל למלך רם ונישא שהכין סעודה גדולה לכל אוהביו, וכיון שאין עניות במקום עשירות הכינו העבדים את כל צרכי הסעודה בהרחבה גדולה וכיד המלך, וממילא בתום הסעודה נשארו הרבה מאכלים ומשקאות, באו וסיפרו כן לפני המלך, ויצו המלך לחלק את השיריים לאנשי המדינה, ועדיין נשאר משיירי הסעודה ואין זה מן הכבוד להשליך לאשפה את מאכלי המלך, הורה המלך להאכיל את הפושעים היושבים בבית האסורים ולתת להם לאכול ולשתות [ויש להוסיף עוד, שמן הסתם הוציאו אותם מכלאם והושיבו אותם במקום מכובד כדי לאכול מן הסעודה, שהרי אין זה מדרך כבוד לאכול מאכלי המלך בבית האסורים].

והנמשל, למלך מלכי המלכים שלא כלו רחמיו, ולכן יגיע מרחמיו וחסדיו גם אל הפושעים והחוטאים, כדכתיב (תהלים כא יא) 'וסלחת לעוני כי רב הוא', והקשו המפרשים מה הנתנית טעם באומרו 'כי רב הוא', אדרבה אם רבו מעשיו בפשע וסררה מדוע יזכה לסליחה וכפרה, אך להאמור אתי שפיר, דיש לומר שתיבות 'כי רב הוא' קאי על חסדי ה' שהמה מרובים למאד, וכדי שלא ילכו לאיבוד צריך להשתמש בהם אף לחוטאים ופושעים.

ובזה מפרש ה'בית אברהם' דלכן נקראת השבת 'שבת הגדול', כי גדול וקדוש הוא השבת לחסות תחת כנפיו אפילו לפחות שבפחותים, לפושעים ולמורדים - לטהרם ולהכניסם לחג הקדוש.

באר הפרשה - פסח

ומבער ומבטל בליבו כל מעשיו הרעים, אז הוא עת רצון לפני הבורא ברוך הוא יותר מכל השנה, והבא ליטתהר מסייעין אותו. ולזה בשעה השישית שאז נפסק ענין חמץ הרומז ליצה"ר (ונעשה אז מ'ח' לה') ואז מתחיל ענין מצה שתלוי ברעיה דה', לרמוז כי הרוצה ליעול בתשובה יעול (מנחות כט:), ואז הוא עת רצון, כמ"ש.

כתב הגה"ק רבי עקיבא איגר זי"ע ב'מכתב' (מכתבי רעק"א יב) וז"ל. 'גם צריך להזכיר בענין ערב פסח, כי בזמן שהיו ישראל שרוים על אדמתן היה לנו יום טוב בשמחה ובשחיטת פסח וקריאת הלל, וכעת בעונותינו צריכים עכ"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום, להיות ירא וחרד ועוסק במצות כל היום בביעור ובביטול חמץ ותיקון והכנת הסדר, עכ"ל. ומתוך דבריו למדנו ענין 'וגילו ברעדה', מצד אחד הוא עת שמחה וששון מחמת הקרבת קרבן פסח, לאידך, יש לנו להיות בחרדת קודש על ידי ביעור החמץ - כפשוטו, וכמדרשו דקאי על עקירת היצר הרע מתוך לבו של אדם.

ה'לבוש' (סימן תל סעף א) ביאר, שלכן נקראת שבת הגדול כי היא הקדמה לגאולה"א, שנאמר בה (מלאכי ג כג) 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול' והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'.

איתא ב'אוהב ישראל' זי"ע נשגבות בקדושת שבת זו (הובא בספרו שם), דהנה מבואר בזוה"ק (ח"ב סג): 'מיניה מתברכין כל שיתא יומין', פירוש שכל ימות השבוע יונקים מקדושת השבת שלפניו, אולם כל השבתות כולן יונקות כוחן משבת הגדול ושבת שובה, הרי שכל השבתות של כל השנה גנוזות בגוויה.

ומה גדול וקדוש יום ארבעה עשר בניסן, וכמו שמצינו נוראות בספר 'בת עין' (דרוש לפסח, בפר' מצורע) על סגולת הזמן להתקרב אל הבורא ית"ש, וז"ל, ואפשר לומר שזה ענין ערב פסח בשעה שישית... זמן ביעור לכל הוא, וכשאדם חוזר בתשובה שלימה לפני ית'

שמעתי מאחד מנכדי הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע שזקנו היה חוזר בכל עת על דברי הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, שלכאורה קשה, וכי מה ייחוסה של שבת זו שנקראת 'גדולה', והרי כל שבת ושבת 'גדולה' היא, וכמו שאומרים בברכת 'רצה והחליצנו' - כי זה יום גדול וקדוש הוא לפניך, אם כן מהי מעלתה של שבת הגדול, אלא, שיום שבת זה הוא ה'גדול שבגדולים'.

כא. מן העניין להביא מה שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות רמז: ד"ה בהפטר) לפרש בלשון הכתוב (מלאכי ג ד) 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות', והוא תחילת ה'הפטר' לשבת הגדול, שהנה יום חנוכת המשכן היה בא' ניסן שחל באותה שנה ביום ראשון (שבת פז): נמצא שפסח באותה שנה חל במוצ"ש, כמו כן 'פסח גלגל' בשנה הראשונה לביאת בני ישראל לארץ ישראל היה במוצאי שבת (עיי"ש), גם תחילת נשיאותו של הלל, שעיי"ז חזרה קרן מלכות בית דוד למקומה, היתה בערב פסח שחל בשבת (פסחים סו.), וכתב החת"ס מזה נראה שזמן כזה ראוי לגאולה יותר, ועפ"י מבאר בלשון הכתוב וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם - כימים שנברא בהם העולם (שהתחיל ביום ראשון) וכשנים קדמוניות - כמו שהיה בשנים קדמוניות.

ושני נביאים מתנבאים בסגנון אחד ה"ה הרה"ק ה'אמרי נועם' (פקודי ד"ה ביום) וז"ל, קביעות שנה זו בה חל ערב פסח בשבת היא דבר חשוב ויקר מאוד, כי גם הגאולה העתידה תהיה בקביעות כזו, עכ"ל, ומאריך להביא ככל האמור בדברי החת"ס, ומסיים 'הראיתי לפניך שקביעות כזו מסוגלת לישועת ישראל, כן יתן ה' ברחמיו, אמן'.

הוסיף על כך בנו הרה"ק ה'עטרת ישועה' זי"ע בהקדם דברי הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימינוב זי"ע (מנחם ציון) אשר הגאולה העתידה תהיה בערב פסח שחל בשבת, וטעמו ונימוקו עמו, שהלא אמרו חז"ל (עירובין מג:) 'כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח', והרי הגאולה העתידה תהיה ביו"ט ראשון של פסח, וכיצד יוכל אליהו הנביא לבשר טוב יום מקודם - והרי אינו בא בערב יו"ט מפני הטורח, אכן בהאי שתא אין 'טורח' בערב יו"ט כי שבת היום לה', וממילא יכול להופיע בשב"ק ערב פסח איש טוב לבשר טוב על ביאת משיח צדקנו למחרת ביו"ט ראשון. הוסיף על כך ה'עטרת ישועה', שזהו שאמרו חז"ל (שבת קיח:): 'אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים', כי נכלל בכוונתם שיהיו ישראל משמרין שתי שבתות ביחד זו אחר זו, ולא יתכן כזאת אלא בשנה שחל פסח במוצ"ש, כי גם פסח נקרא שבת, וכדכתיב (ויקרא כג טו) 'וספרתם לכם ממחרת השבת', נמצא ששבת ופסח למחרתו הינם ב' שבתות, והגאולה תהיה בשנה שיש בה ב' שבתות ביחד, וכן יהי רצון שנזכה לזה, ועוד בהאי שתא נאכל מן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון.

היום בתקופת תמוז, 'וראו' כל העם את דינו של הקב"ה במצרים), דכתיב (תהלים קל"ט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה', ואף לדור דורים מאיר לנו הקב"ה בלילה הזה ברוח וגשם, מוטל עלינו להכין עצמנו לזכות לקבל וליהנות מהאור הנורא הלזה¹, וכך המשיך הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (לשבה"ג), כי בשם שא"א ליהנות מאור השמש הזורחת בקרניה אא"כ יפתח תחילה את שערי דלתותיו² וחלונות הבית, 'שאם יהיו סתומים לא תוכל החמה לזרוח להבית' ויהא חלקו בין הכסילים ההולכים בחושך ח"ו, כך על האדם להכין את עצמו מבעוד מועד כדי שיוכל לקבל את האור הגדול שעתיד לזרוח.

ובלשון הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (ויקרא תרע"א בסופו) ולפי טהרת הלב³ ויחוד המעשה שבימים אלו זוכין אח"כ להארה אלוקית בימי הפסח.

ולא עוד, אלא שעל ידי ה'הכנה' יזכה שיהיה האור הגדול בר קיימא, וישאר אצלו רישומא דקדושה והתעלות מחג הפסח לכל השנה⁴. וכמו שביאר הרה"ק

עוד הבטחה גדולה הבטיח הנה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע ה"ה, שכל מי שילמד את מכתבו בכל שנה ובפרט בערבי פסחים 'מובטח שהוא ניצול כל אותו השנה, מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל'.

והגם שבמושכל ראשון נראים הדברים כעמוקים ובלתי מובנים, אעפ"כ יתאמן האדם לעיין בו. וכאשר ילמד את המכתב במתינות וביישוב הדעת יראה שאפשר להבין את דבריו הקדושים בדרך הפשט, ולכן נכון מאד לכל אשר בשם ישראל יכונה ללמוד מכתב קדשו עכ"פ פעם אחת בשנה - בערבי פסחים, ויזכה לשמירה יתירה בכל דרכיו⁵.

והנה עומדים אנו סמוך ונראה ליל הסדר - אשר בו לילה כיום יאיר, וכך איתא בזה"ק (ח"ב לח). 'ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקוב"ה (אותו הלילה היה האור מאיר כבצהרי

כב. סיפר כ"ק אדמו"ר מערלוי זי"ע, שבשנות האימה במלחמת העולם השנייה איקלע באחד מימי חודש אלול לסכנה גדולה, וכפסע היה בינו לבין המוות, ולפתע נזכר שבאותה שנה עדיין לא למד את מכתבו של הגר"ש, מיד פרש לצד ולמד את המכתב, ומאז זכה לסייעתא דשמיא בכל דרכיו, עד שניצל מצפרני הרשעים הארורים. עוד סיפר על זקנו ה'התעוררות תשובה' זצ"ל, שכבן צ"ד שנה היה בפטירתו זקן ושבע ימים, ומדי שנה בשנה הקפיד ללמוד את מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי, בשנתו האחרונה עלי אדמות לא הספיק ללמוד את המכתב, ובאותה שנה נסתלק לגנוי מרומים, כי לא היתה לו ההבטחה להישמר מכל נזק באותה שנה.

כג. מסופר על הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שפעם נכנסו אליו עסקנים בחודש ניסן ורצו לדבר עמו בעניני ממונות של מוסדותיו הקדושים, אך הוא סירב לקבלם ונימוקו עמו, כי אמר הרה"ק רבי יהושע מקראלי זי"ע מי שאינו זוכה לרוח הקודש בליל הסדר אינו בגדר אנושי [והגה"צ רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים ת"ו שהיה מצאצאי הרה"ק מקראלי, מסר בשם זקינו בנוסחא חריפה הרבה יותר 'מי שאינו זוכה לגילוי אליהו בליל הסדר וביום הכיפורים סימן מובהק הוא שלא עמדו רגליו על הר סיני', ובודאי התכוון בזה לעורר את עדת מרעיתו להתכונן כראוי לקראת ליל הסדר], ובכך אמר לאלו שביקשו לדבר עמו בעניני ממונות שיבואו אליו אחרי החג. כד. נהגו ישראל קדושים לפתוח דלת הבית לפני אמירת 'שפוך חמתך', ומקובל כי הוא פתיחת דלת לאליהו הנביא שיבוא ויגאלנו במהרה בימינו, וידועה הקושיא, וכי אליהו הנביא שהוא 'מלאך' נצרך לפתיחת הדלת, והרי אין הדלת מעכבת בעדו מאומה... אלא מבאר ה'נפש חיה', שאכן אליהו הנביא בעצמו אינו נצרך לפתיחת הדלת בכדי להיכנס לבית, אבל אנו זקוקים לפתיחת הדלת כדי שיכנס אליהו בקרבנו... אם נפתח לו דלתי לבנו ייכנס ויאיר לנו בזה הלילה, ואם לאו...

כה. פעם שאל הרה"ק מקאברין זי"ע בערב חג הפסח את אחד החסידים האם כבר יש לו אתרוג לכבוד החג, תמה הלה ושאל, מה ענין אתרוג לחג הפסח... אמר לו הרבי, 'אתרוג - דא ליבא' (תיקו"ז כט.), ובזה פסח וסוכות שווים שצריך להכין את הלב לקראת היום טוב (בית אברהם סוכות ד"ה האתרוג).

כו. וכבר איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (קנ"ד): לפרש במשמעות 'זמן חרותנו' שהוא מלשון 'חרות על הלוחות' (שמות לב טז), כלומר שיהיה החג חרות וחזק בלוחות הלב לאורך ימים. וכמו שאמר אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע 'שהוא סדר של כל השנה להיות רישומו ניכר, וזכרוננו - זכר ליציאת מצרים כל ימי חיך'...

להכין את ה'כלי' לקבל את האורות העליונים, אבל לאחר הפסח - אין 'מפטירין' ואומרים הוציאו כלים, כי אם לא יבין עצמו קודם הפסח לא ישארו אצלו ההארות הנשגבות שזוכים להם בליל הסדר. ורק אם יתבונן על ידי ה'עדות והחוקים' יזכה שיהא להם קיום יי וישארו בקרבו לאורך ימים^כ, ואז יזכה כי יהיה ה'סדר' - 'סדר' לכל השנה.

לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה איתא בזה"ק (ח"ב מ:): שהקב"ה וכל הפמליא של מעלה יורדים לחזות בנועם וזו עבודת בני ישראל בלילה הזה^{כט} (וע"ע ב'פרי עץ חיים' שער חג המצות פרק א ופרק ח), ונמצא שהאדם יושב בביתו לפני מלך מלכי המלכים פשוטו כמשמעו ממשל, והקב"ה בביכול עומד על גביו.

ה'בת עין' זי"ע (פסח ד"ה חכם) במאמר שבהגדה של פסח 'חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', כי הנה איתא מהאר"י הק' (פע"ח שער חג המצות פ"א) שהארות ליל הסדר יורדים מן השמים באיתערותא דלעילא ובבחי' 'דילוג', וכל אחד מ'ישראל' יכול לזכות להשגות גדולות ונפלאות למעלה מכפי מדרגתו, וממילא שואל ה'בן החכם' מה העדות והחוקים - מה צורך יש בהכנה בתורה ובמצוות ולעשות את עצמו 'כלי קיבול' לכל אותם הארות, והרי אף בלא הכנה יוכל לזכות בהם. ועל כך עונים לו 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', ומלשון 'אפיקו מן' (פסחים ק"ט:), ונרמז בזה על עניין ה'כלים' ['מאן' בלשון הגמ' היינו כלי], ור"ל, שאכן בפסח עצמו ניתן להוציא מבחי' כלי - שאין צריך

וכבר איתא מהרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (לשבת הגדול) וז"ל, 'ליל שימורים הוא לה', פירוש, הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל הלילות מכל השנה, וזה לשון רבים 'שימורים' קאי על כל הלילות. כז. ויזכור דברי הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע כי 'ליל שימורים' הוא כעין הנקרא 'קופסת שימורים' (Tin can), כלומר, כפי שהרוצה לשמר דבר מאכל לזמן ארוך שיעמוד 'בחיותו' הרי הוא מניחו בתוך קופסה וסוגרו היטב היטב לבל ישלוט בו האוויר, ואז יעמוד לאורך ימים, כך צריך האדם לשמר בקרבו ולאגור את כל אוצרות הקדושה מליל הסדר לכל השנה כולה.

מעין זה אמר הרה"ק רבי לייבל איגר זי"ע (ראה כע"ז ב'תורת אמת' שנת תרכ"ז ליל ראשון) דלכן אוכלים ביצה בליל הסדר (עי' רמ"א סי' תעו סעיף ב), לרמז לנו שנלמד מטבע הביצה, שהנה תכליתה הוא - להוציא ממנה אפרוח, אך בפועל לא יולד אפרוח אלא אם כן תשב התרנגולת על הביצה ותחמם אותה, ואם לא יעשו בה מאומה לא יצא אפרוח לעולם, כמו כן, ביד האדם לזכות להרבה השפעות בליל הסדר, אך כל זה בתנאי קודם למעשה, שיתייגע ויחמם לאורך ימים בקרבו את האור הגדול, שישאר רושם ממנו, ובלאו הכי יהא הכל לשעתו ותו לא מיד. הסמיך לזה הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (א"א תרע"ה) מדברי חז"ל (ביצה ב:): 'כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה'. כי כדי שיזכה האדם שאכן 'תגמר' הביצה כלומר שתבוא לידי תכליתה, עליו להיות מוכן ומזומן מאתמול, היינו להכין עצמו בהכנה כראוי (ולכן מניחים ביצה בקערה, עיי"ש).

כח. וכמו שביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (בא תרנ"ט ד"ה בפסוק) בלשון הכתוב (שמות יב לד) 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם', כי משארותם היינו מלשון 'נשאר', והכוונה, שנשתייר בהם רושם מהמצווה, וכיצד באו לידי כך, ע"י שחיבתו את המצווה, וכדאיתא במכילתא לפרש למה נשאו את שיירי המצה בשמלותם, וכי לא היה להם בהמות, אלא לחבב את המצווה. ומבאר השפ"א כי כאשר עושין המצוות ברוב אהבה ותשוקה נשארת הארת המצוה בנפש האדם.

כט. לפני כמה שנים, בעת שמכר הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל את החמץ אצל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנער זצוק"ל כמנהגו, אמר לו בלכתו, שיעזור השי"ת ונזכה מחר [בליל הסדר] להשראת השכינה, נענה הרב וואזנער ואמר להשראת השכינה ודאי נזכה, שכך מבואר בזה"ק שכל הפמליא של מעלה באים לשמוע סיפור יציאת מצרים מישראל, אבל צריך לבקש לזכות שהשראת השכינה תישאר אצלנו לאורך ימים ולא תסתלק חלילה... ל. שמעתי מחכם אחד, שבכל השנה אמרו בגמרא (ברכות ג.) 'אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם' אך כל זה אינו אלא בכל השנה, משא"כ בלילי פסחים, כי אז אכן יושבים על שולחן אבינו שבשמים. וכעין מה שמצינו להלכה (שו"ע סי' תע"ז ס"ב ובמ"ב סק"ח) שבליל הסדר 'אתכא דרחמנא סמכינן' - סמוכים אנו על 'שולחן' הקב"ה.

תעג סקע"א) שאין יושבים בהסיבה בעת אמירת ההגדה, ויש שנתנו טעם לדבר, מפני שהקב"ה עומד על גבינו, וכביכול הרי אנו כתלמיד אצל רבו שאינו מסיב לי.

נוראות כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשב"ג תקס"ב ד"ה כי תבואו) דבתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש, בו נאמר 'מועט מחזיק את המרובה' - עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום, גם המזון נתברך בו להיות מועט מספיק לרבים, ובוה מבאר מדוע מכריזים בבית פנימה 'כל דכפין יתי ויכול', והלא מן הראוי היה להכריז כן מיד אחר תפילת ערבית - בעודו בביהכ"ס, למען ישמעוהו העניים הרעבים, אלא (ו"ל) כי מקום הקדושה אינו מחזיק מקום בעולם הזה הגשמי כלל... וזה אני חושב במאמר 'כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא' (היינו ש)זה הוא המאכל של עינוי ועוני

וכן פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ליום ב' דפסח ד"ה בלילה ההוא) בלשון המשנה (פסחים קיד.) 'הביאו לפניו, וכן (שם קטו.) 'מוזגין לו' וכדומה, [ומדוע נקטו 'לפניו' - לשון נסתר, אלא ד'] 'לפניו' קאי על הקב"ה לא, מביאים לפניו סדר מצוות הלילה בשעה הזאת, וישראל הם המביאים והמוזגין לפני המלך הקב"ה, וזהו 'לפניו' כדאמרינן 'ונאמר לפניו שירה חדשה' לב.

עוד מביא ה'תפארת שלמה' (שב"ג בד"ה מצות תאכל) את דברי הוזה"ק (ויקהל קצו.) עה"כ (אסתר ז, ח) 'והמלך שב מגינת הביתן' שבכל לילה בהגיע שעת חצות, הקב"ה נכנס ל'גן עדן' ומשתעשע עם הצדיקים שם. אבל בלילה זה יורד הוא כביכול להיות עם בני ישראל העושים רצונו במצוות הלילה בעולם הזה.

ואין אלו הפלגות בעלמא, אלא שהם נוגעים להלכה ולמעשה, וכפי שכתב השל"ה (הובא במשנ"ב סימן

לא. יסוד לדבריו מצינו כבר בדברי רבינו הרמב"ן על הפסוק (בא יב מב) 'שמורים לכל בני ישראל לדורותם' וז"ל, שישמרו אותו לעבוד בו לפניו באכילת הפסח וזכירת הנסים, ולתת הלל והודאה לשמו, עכ"ל.

לב. מקובל על הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטינין זי"ע שלא היה יכול לישן בליל הסדר, והסביר טעמו במשל, לאחד שנודע לו ששמו עלה בהגלת ה'לוטו' וזכה בסכום עצום של רבבות אלפי דינרי זהב, הרי פשוט הדבר שמרוב אושר והתרגשות לא יוכל האיש להירדם, והכי נמי בחג המצות מתעשר כל יהודי בעשירות נפלאה ברוחניות, ומי יכול לישן בעת כזאת.

לג. על הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל מקובל, שבלייל הסדר היה עושה 'תענית דיבור' לבלתי יכשל בדיבורים בטלים, וטעמו ונימוקו עמו, דהא כתיב (שמות יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה' - דהיינו הלילה שאנו עומדים בו עכשיו, ודרשו חז"ל 'ועברתי' - אני ולא מלאך אני ולא שרף, נמצא שהקב"ה בכבודו ובעצמו שוכן בתוכנו, ואיך יעז בשר ודם לדבר לפני המלך דברים של מה בכך.

וכבר כתב השל"ה הק' (מסכת פסחים, נר מצוה) בזה"ל, על כן ראוי לאדם להיות נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדבקות השי"ת רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצוות הלילה הזה ובסיפורי ניסי מצרים לפרסם אותם לבני ביתו.

ומהאי טעמא מפרש ה'ערוגת הבושם' זי"ע (הגדת 'הלל נרצה' הא לחמא), שעל כן פותחים את ההגדה באמירת 'הא לחמא עניא' בלשון ארמי, ללמדנו שבלייל הסדר אין האדם זקוק למלאכי השרת שיעלו את תפלתו לפני כסא הכבוד, ואין זה כשאר תפילות שאמרו חז"ל (שבת יב:) 'כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי', מפני שהשכינה שורה בביתו של כל יהודי ויהודי, והוא יתב"ש שומע ומאזין בכבודו ובעצמו לדברי בני ישראל ולכן אפשר להתפלל אף בלשון ארמי [כעין המבואר שם, דבחולה אפשר להתפלל בלשון ארמי כי שכינה למעלה מראשותיו].

הוסיף על כך חכם אחד, שלכן אומרים בסיום הסדר פיוט 'חד גדיא' שגם הוא בלשון ארמי, כדי ללמדנו שהשכינה הקדושה בתוכנו מרישא ועד גמירא, ובכל זמן עריכת ליל הסדר יש השראת השכינה בבתי ישראל.

ולא זו בלבד, אלא מובא משמיה דה'חוזה' מלובלין זי"ע, שעל כן תיקנו לומר 'חד גדיא' בלשון ארמי שהוא 'לחש' כנגד עין הרע, כי אחרי התגלות והארה כזאת איכא למיחש שמא יקנאו המלאכים בכנסת ישראל, ועל כן הקדימו רפואה למכה לבטל הנזק שבא על ידי עין רעה, וללמדנו מכאן שבני ישראל מתעלים במעלה גבוהה מעל גבוהה עד שיש לחשוש שמא יקנאו בהם המלאכים, והדברים מלהיבים.

תורה, ומסיים וליל שימורים הוא כיום הכיפורים בזה הענין, ומעם שניהם נסתר.

וכה גדולה היא 'רוח המהרה' היורדת בליל זה על בני ישראל, עד שהביאו הפוסקים (ט"ז ומנ"א או"ח סימן תעב סק"ב) את דברי המהרי"ל (הלכות סדר ההגדה עמוד פח), שבליל פסח מותר להניח על השולחן משכונות של גוים ולשמות בראייתם, ורבים תמהו, דאף שאולי מצד הדין ליכא איסורא ליהנות מצד הנחתם על השולחן, אך מסברא אין ראוי שיעלה דבר שמא של גוי על שלחן מלכים זה שלחן הסדר אשר לפני ה'. ומבאר ה'חתם סופר' בדרשותיו (שבה"ג, ח"ב דף רנה) שהקב"ה השפיע קדושה על בני ישראל בלילה ההוא עד שנתבטלו כל כוחות המומאה בתתק"ס חלקי הקדושה (כי תתק"ס היינו שיעור מקוה, וזה שיהר הכלים). ולכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות של עכו"ם, כי חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יוצא בפועל ממש בכל שנה ושנה ממצרים, ונמצא עומד באותו מקום ובאותו זמן, לכן גם עתה בזמן הזה אין שולט בנו כח המומאה, וכלשון החת"ס ולכן בכל ליל פסח מותר להשתמש במשכונות

שאכלו במצרים מחמת רעבון ועינוי, והוא בעצמו המאכל שאנו אוכלים ושמחים בו בהיות ברכת ה' חופה עלינו בספרנו ניסיו ונפלאותיו. ולא עוד אלא אעפ"י שלא הכנו אלא (כדי) צרכינו, מ"מ - כל דכפין ייתי וייכול, וכל דצריך ייתי ויפסח, ויהי מספיק לכל הבאים... [ובמקום אחר כתב תשלום בו הברכה ויתרבה כמו שהיה אצל אלישע והאשה השונמית ב'אסוך שמן']. גם דירתנו ומקום מושבנו לא יהיה דחוק לכל הבא, כי להיות עתה ביתנו מקום קדוש שמו הגדול, וספור נפלאותיו הרי הוא מעין ארץ הקדושה, כי עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל לקבוע בארץ ישראל (מגילה כט.), והיינו השתא הכא לשנה הבאה תהי' הבית הזה קבוע בארץ ישראל.

צא ולמד מדברי מהר"ל (הגש"פ ענין לבישת הקיסל) נוהגים ללבוש בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר כמו שהיה הכה"ג לובש בגדי לבן בהכנסו לפני ולפנים ביוה"כ... כי מעלת וקדושת כל יהודי ויהודי בלילה זה הוא בדוגמת הכהן גדול בעת שנכנס לקדשי קדשים ביום הכיפורים^{לד}, ומאריך בענינים וסודות עמוקים וסתרי

לד. בזה הסבירו מנהג צדיקי בית בעלזא זי"ע, שהיו נוהגים לספוק כף על כף קודם אמירת 'מה נשתנה', והיינו טעמא, כי הכהן גדול נצטווה ללבוש מעיל שתלויים בו פעמונים ומפורש טעמא בקרא (שמות כח לה) 'ונשמע קולו בבואו אל הקודש', ודומיא להכי סופקים כפיים להשמיע קול בבואו אל הקודש.

מעתה בין נבין גודל האור שזכו לו הצדיקים בליל הסדר, כי התקדשו בקדושה עילאה ביותר עד שלא יכלו להביט בתואר קדשם, וכפי שהעיד הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע על חותנו הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף' מקאצק זי"ע שכל השנה היה לו תואר של מלאך ה' צב-אות (תואר זה כותב על חותנו בתשובותיו אבה"ע סימן קכב אות מ) ובסדר ליל פסח היה תואר פניו כאחד משרפי מעלה.

ועוד אמר, כי בליל פסח היה חותנו הקדוש כל כך מורם מזה העולם, מה שאפי' ביום כיפור לא ראו אצלו כזאת, ופעם אחרת אמר כי היה חותנו הקדוש מופשט מענייני העולם וגבוה מהם, עד שבחציו השני של הסדר יצאו מפניו ניצוצי אש ממש (ראה כל זה באביר הרועים אותיות עג, שמד), וידוע שה'אבני נזר' לא היה אומר גוזמאות ולשונו לא היתה 'לשון מליצה' כלל, וכמו"כ חישב מאד בנתינת תוארים, וכל דבריו היו מדודים ומדויקים.

סיפר הגה"צ רבי עקיבא סופר גאב"ד פרעשבורג זצ"ל על זקנו הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע שבליל הסדר בערו פניו כלפיד אש והיו מאירים כשמש בצהרים. וכשיפרו בנותיו של החת"ס להרבנית חוה לאה ע"ה מחברתו בקודש של הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע, כי אי אפשר להביט אל מראה אביהם בלילה זה מגודל האור המבהיק מפניו, סברה כי אך גוזמא היא זו, אולם בבואה לפניו ניסתה ולא יכלה להסתכל בפניו, עד שאמרה שכשם שאי אפשר להביט אל השמש ביקידתה בצהרי היום, כך לא היה אפשר להסתכל בפני חותנה הקדוש.

אגב אורחא, הנה מקום איתנו להתבונן בדרכי הצדיקים, כי הגם שבערו כלפיד אש ממש אך מכל מקום סיפרו ביציאת מצרים ולא 'שרפו באש' את המסובים על שולחנם... ומכאן ילמד כל אחד, שאף אם בוער באש ונמצא בעולמות עליונים, וכולו אומר קדושת החג, מ"מ יזהר שלא יבוא מחמת כן לידי כעס ומריבה ולשריפת נשמה בגוף קיים, ודי בהערה זו.

רוב ניסים הפלאת בלילה - בכל שנה ושנה נשפע שפע רב בליל זה

אין לשער ואין לתאר גודל ההארה והשפע הנשפע עלינו בליל זה, עד שכביכול הקב"ה פונה מכל עסקיו אלינו לעשות לנו ניסים בזמן הזה כבימים ההם, וכך איתא במדרש (פנים אחרים, נוסח ב פ"ו) אלוהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם ניסים בלילה הזאת.

ובן איתא ב'תרגום יונתן' (פר' תולדות) על הפסוק (בראשית כו א) 'ויהי כי זקן יצחק ותבהין עיניו מראות - [מתורגם ללה"ק] ויקרא יצחק לעשו בנו הגדול ביום י"ד ניסן, ואמר לו, בני, בלילה הזה משבחים כל משרתי עליון לבורא עולם, ואוצרי טלין מתפתחין ביה לו - ואוצרות השמים נפתחים לו.

ובן שנינו בפרקי דר' אליעזר (פל"ב) שבליל הסדר נפתחין כל שערי שפע^ל.

של עבד"ם כי אז מבח ההתלהבות הסיפור יציאת מצרים לא יישלש בנו כח הטומאה אעפ"י שלא נטבלו... והקב"ה הפליא בחסדו ונשא אותם על כנפי נשרים משערי טומאה והביא אותם אל מ"ט שערי קדושה, עכ"ל.

ומכל זה נלמד עוד עד כמה כל מנהגי ישראל שבליילה הק' הזה יסודתם בהררי קודש, ואין לנו שמץ השגה עד כמה הם פועלים בשמים ממעל באופן נשגב. וכמו שכתב המהרי"ל (מנהגים תחילת ליל הסדר) וז"ל. דרש מהר"י סג"ל כתיב (משלי כח יד) 'אשרי אדם מפחד תמיד', וכתיב (תהלים קיב ז) 'משמועה רעה לא יירא' קשיין קראי אהרדי. אלא ר"ל, 'מפחד תמיד' אל דבר מצוה לעשותה כתיקונה, כך יהא כל אדם חרד באימה לקיים מאמר חכמים שתקנו מצות הסדר וההגדה, ולא יהא הדבר קל בעיניו, אף אם כמה דברים יש בסדר שנראה בעיני האדם שאין הקפדה בהן, ישכיל בדעתו לקיים, שאין שום דבר ריק בהן^ל.

לה. שנה אחת כאשר סידר האדמו"ר רבי שלום משאץ זי"ע את קערת ליל הסדר, נענה ואמר, בספרי מקובלים האריכו בסדר עריכת הקערה, היכן לשים ולהניח כל דבר ודבר, כי זה מעורר דין וגבורה, וזה רחמים וחסדים, ברם, אנשים פשוטים אנחנו ואין לנו השגה ועסק בנסתרות, ומכל מקום עלינו לדעת שעל ידי הפעולות והמעשים בעולם הזה גורמים 'מהפכות' בכל העולמות העליונים.

והסביר בדרך משל, לריחיים של חמור, שהבעלים נותן עול על החמור והוא הולך ומושך את האבן הגורמת לגלגל את הריחיים אשר שם החיטים נטחנים, החמור שאינו בר דעת תמה מדוע מוליך אותו בעליו סחור סחור לשאת אבן גדולה ללא תכלית, בשלמא אם היה מבקש ממנו להוליכו לעיר רחוקה נחא, אך מדוע מתאכזר עליו ומעבידו ומענה אותו בעבודת פרך בחינם, אולם האמת שרק 'חמור' חושב כך, שהרי באמת יש תועלת גדולה בכך, שעל ידי משא האבן גורם לגלגל ולטחון החיטים יפה יפה, ועי"ז ירוויח בעליו את מטה לחמו, כמו"כ אנו, ע"י סידור הקערה פועלים גדולות ונצורות בשמים ממעל, אך כל נהיה כחמורים אשר שכלם רפה ומבטם מצומצם.

כמעשה הלזה היה גם אצל הרה"ק הנתיבות שלום זי"ע בעת שסידר את ה'קערה', ואחד מהמסובים שאלו, מהו עניין 'זרוע - חסד', כיצד הנחת הזרוע פועלת וממשיכה חסד. ענה לו הרבי, הנה יושב לו הטייס הנוהג במטוס (עראפלאן), כשהוא משתמש בכפתור מסוים מיד מתרומם המטוס ועולה עד שמי מרומים, וכי הוא מבין כיצד נעשים הדברים, מדוע כפתור זה מרומם אותו ומשנהו מוריד אותו עדי ארץ, לא ולא... (שהרי אינו אלא בקי בתורת ה'הנהגה' אבל הוא לא בנה את המטוס). אלא כך הוא מציאות הדבר, ע"י כפתור זה יארע כן וע"י השני יארע להיפך. כן הוא גם לעניינו, אף אם אינך מבין סוד הדברים אך מאמינים אנו באמונה שלימה שכל פעולה ופעולה פועלת גדולות ונצורות בעולמות העליונים, ומגביהה גם אותנו עד שמי מרומים.

לו. על פי דברי התרגום יהונתן כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (תולדות) לפרש מה שנאמר (בראשית כו ז) 'ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר, שלכאורה צריך ביאור מהו שנאמר ב' פעמים 'לאמר', ומבאר בזה"ל, רק ששמעה מיצחק אבינו עליו השלום, שהיום הזמן גרמא שיוכל כל איש לפתוח פיו לאמר הן בתפילה והן בברכה, כי מתעורר היום רחמים. ובאמת חפץ יצחק לברך את עשו בכח החסד הגדול הזה וכו', וליל התקדש חג יוכל כל אחד לפתוח פיו הן בתפילה והן בברכות, לפי שאז מתעורר רחמים רבים ממקום גבוה מאד נעלה ממילא יוכל כל אחד לפעול לעורר רחמים רבים ולפעול בתפילתו כל טוב. ובכח קדושת 'הזמן' רצה יצחק לברך את עשו אף שבבחי' 'נפש' איננו טוב - יגבר בחי' ה'זמן' להתברך. ואור הזה נתגלה במצרים בחי' אני ולא מלאך אני ולא שרף וכמבואר בארוכה בספה"ק, ובכל שנה בחג הפסח בליל התקדש חג מתעורר זה

הזמן. עכ"ל. ועיי"ש שמפליג ביותר בקדושת הזמן שהוא שווה ליוה"כ, וכשם שביוה"כ אין רשות לשטן לקטרג כך הוא גם בליל שימורים, עיי"ש עוד בהרחבה גדולה.

לז. בהגדה של פסח עם פירוש 'גבורות ישראל' להרה"ק המגיד מקאז'ניץ זי"ע איתא, וז"ל. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. כי יש סדר לכל אחד מישראל ועת לכל חפץ וכו' וכתבתי לעיל שיש אופן בתוך אופן להשתנות מזלו מרעה לטובה וכו', וזה נקרא יציאת מצרים שיצא מגבוליו לטובה [כי 'מצרים' הוא מלשון מִצְרִים וגבולות, שכביכול האדם נמצא בתוך גבול ומחיצות שאינו יכול להיחלץ מהם, וזהו עניין יציאת מצרים - שיוצא מגבוליו ומשתנה מזלו לטובה], ותחילת זה היה במצרים שהיה התחלה לכל הגאולות, ובכל ליל פסח נתגלה ויכולין לבטל כל גזירה רעה להפכו לטובה, עכ"ל (בדרך רמז אמרו כי הנה 'מזל' ר"ת זכר ליציאת מצרים, וללמדנו כי זכרון יציאת מצרים כוחו גדול כנגד ה'מזל').

מִן הַבָּאָר

כה גדול הוא הלילה עד שכתב ה'פרישה' ריש סימן תע"ג בשם רב עמרם גאון לבאר (קו' הטור ועוד) מדוע אין מברכין בליל פסח 'שעשה נסים' משום דיום ישועה הוא ועדיף מנס, עכ"ל. ונראה כוונתו בפשטות שאם יודו על ה'נס' אינו אלא ממעט מהנעשה ונפעל בזה הלילה - כי היום יום ישועה כלומר שהכל מתהפך לטובה (ולא רק נס בענין מסוים, אלא בכל הענינים).

בשבת הגדול שנת תקצ"ח לפ"ק (וחזר עליה בשנת תר"ב) דרוש דרש הגה"צ רבי אליהו גוטמאכער זצ"ל הנודע בכינוי 'הצדיק מגריידיץ', דברים חוצבים להבות אש קודש לפני קהל עדת מרעיתו בגודל קדושת ליל הסדר, למוצאי שבת העלה את הדברים על גבי הכתב וציוה לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

בדרשתו האריך בגודל סגולת הלילה להיעשות בו ניסים לישראל, ואף מי שנולד במזל רע, בבני - בצער גידול בנים וכדו'. בחיי - בענייני בריאות וכדו', או בממוני - שהיכן שמניח ידו נהפך כחומר חותם, כל חד וחד יש לו להתפלל על זה בלילי פסח - ליל הסדר, ויפעל לשנות מזלו לטוב.

ומבאר בדרך משל לאחד שנתנוהו במקום המוקף חומה גבוהה ובצורה שאין ביכולתו לטפס ולצאת, ואין שום דרך שיוכל לצאת מאפילה לאורה זולתי בהתחכמות גדולה לעשות אפילו נקב אחד, אמנם, אחר שכבר ניקב הנקב, הרי בידו להכות בפטיש סביבות החור ולהרחיבו יותר ויותר, עד שיגיע לבסוף לשבר את כל החומה.

ועל פי זה ביאר, דלכאורה יפלא על מרדכי הצדיק שגזר תענית ביו"ט ראשון של פסח (מגילה טו.), כמו שנאמר (אסתר ד יז) 'ויעבור מרדכי' - שציווה להתענות מי"ד ועד ט"ז ניסן, ומדוע מיהר מרדכי לגזור כבר עתה תענית - לבטל את מצוות הלילה ולהשבית את החג בדבר שאינו צורך השעה, והרי זמן רב עמד לרשותו - והיה אפשר לו לגזור שיתענו אחר החג, כי לא הייתה הגזירה אלא ליום י"ג אדר - בעוד י"א חודשים. וביותר ייפלא דהיה לו לקבוע התענית ב'יום הדין' - ראש השנה ויום הכיפורים שאז 'ספרי חיים וספרי... פתוחים לפניו'.

אלא, שהרי 'מרדכי ידע את כל אשר נעשה', וידע שהגזירה נכתבה ונחתמה בטבעת מלכו של עולם, ולא מלך טיפש - אחשוורוש, גזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אלא הקב"ה גזר כן, ואין עצה ואין תבונה כנגד ה', ולא יועילו שום תפילות ותחנונים לבטל הגזירה. אולם הזמן היחיד שניתן לבקוע כל השערים הוא ליל הסדר, שהוא כדוגמת החור שבחומה, מכיוון שלילה זה נקבע משנים קדמוניות להושיע את ישראל, שהרי ראש האומה אברהם אבינו ע"ה נלחם עם ארבעת המלכים בליל ט"ו בניסן וניצחם, ונאמר שם (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה', והביא רש"י - 'ומדרש אגדה שנחלק הלילה בחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים', ומני אותו הזמן נקבע 'ליל שימורים' הוא לדורותם, ועל כן גזר מרדכי תענית דייקא בליל הסדר שהוא הזמן המסוגל לבקוע שערי ברזל ולהרחיב את הפרצה שבחומת הדין. ואפילו גזר דין שיש בו שבועה אפשר לבטלו בזה הלילה.

ובזה מבאר מה שנאמר (ישעי' מט ח) 'כה אמר ה' בעת רצון עניתך וביום ישועה עזרתך', שבעת רצון היינו יום הכיפורים שבו 'עניתך' מלשון עינויים, שגזרתי להתענות בו חמישה עינויים, וביום ישועה היינו ליל הסדר, אזי עזרתך, שהקב"ה עוזר בו להושיע מכל צרה וצוקה.

ומביא משל לאחד שמבקש מרעהו הלוואה אך אין מעות ברשותו לכן שולח אותו לפלוני ידידו שילוה ממנו, והוא יהיה ערב בעדו, ועל דרך זה הזקוק לישועה ומבקש עליה בזה הלילה, הרי אף אם אי אפשר להושיעו ימציאו

דוד ודור ומציריו, ועתה הננו יוצאים ממצרים אלו בכח אותה יציאת מצרים הפועלת פעולתה כהיום הזה בכל שנה ושנה.

והיינו טעמא, כי בליל זה מתעלה כל הבריאה למעלה מהנהגת הטבע, וממילא ביד כל אחד לשנות את מזלו לטובה, ויש שרמזו זאת ב'יחזק' - לפי המנהג שעושים מצות 'עגולות', כי העולם הזה דומה לבדור העגול, ובשבירת המצה מרמזים שבלילה הזה יש בידינו בוח לשבור את ההנהגה הטבעית הנרמזת בדבר עגול, ולהתרומם מעל לדרך הטבע.

ובכללם כל אשר נעשה אז חוזר שוב עלינו, וכבר הובא בזהר הק' (ח"ב לה.) שבלילה זה אור היה להם כ'שמש בצהריים', והגידו צדיקים, שלא דווקא בשנה בה יצאו בני ישראל ממצרים היה כן, אלא בכל שנה ושנה מאיר לנו הלילה באור גדול כשמש בצהריים ממש^ל. וכן מפורש ב'אור החיים' הק' שמדקדק בלשון הפסוק (במדבר כג כב) 'א-ל מוציאים ממצרים' - בלשון הזה, וז"ל. על דרך אומרים ז"ל (פסחים קמז:) 'בכל דור

ובכל הדורות זכו בני ישראל לניסים ונפלאות בזה הלילה, החל מאברהם אבינו במלחמתו עם המלכים בלילה זה וניצחם, ככתוב התם (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה'. ובליל פסח התגלה הקב"ה אל יעקב אבינו בחלום הלילה בהיותו אצל לבן, וכן כל חיילי סנחריב מתו בליל הסדר, ועוד ניסים הרבה כמוזכר בפיוט 'ויהי בחצי הלילה'.

בכפתור ופרח יובנו דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ח ד"ה כל המרבה) לבאר את הנאמר (איוב ט ז) 'עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר' ולכאורה צ"ב מהו 'אין מספר', כי אף אם הם ריבי רבבות ניסים עדיין יש להם מספר. אלא ביאורו מאחר שבכל שנה ושנה נעשה מחדש ניסים לבני ישראל נמצא שאי אפשר שיהיה להם מספר - שהרי עדיין לא נגמר מנינם. ע"כ. ובה אפשר לבאר הלשון 'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו מצרים הרי אנו ובנינו משועבדים', שלא נאמר 'היינו משועבדים' בלשון עבר, אלא הרי אנו לשון הווה, כי הכוונה על מצרים של ימינו - כל

לו מן השמים תשועה גדולה ממקום אחר, שכן בכח הלילה להושיעו בוודאי מצרתו. והוא על דרך מעיין שכבר נחפר ויצא ממנו מים בעבר שבנקל ניתן עתה לחופרו ולמצוא מים חיים, וכך בלילה הזה שכבר נעשו בו ניסים לאבותינו אזי קרובה ישועה לבוא (הובא בקובץ 'מוריה' של"ז של"ח [שנה כ"ט א-ב]).

מן הבאר

ובזה ביאר הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע הא דכתיב (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, וקשה, מדוע לא כתב ואת בתיהם הציל, שהרי מדבר על הדור שיצא ממצרים, אלא ביאורו, דאכן, קאי על הבתים שלנו, ואת בתינו הציל, כי גם אנו ניצולים ויוצאים מכל המצרים, ע"י שאנו מספרים בנסים של אותה הלילה.

לח. סיפר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שכאשר היה אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ילד צעיר לימים שאל פעם את אביו ה'שפת אמת' זי"ע, מדוע נוהגים ללבוש 'קיטל' בליל הסדר, השיב לו אביו, שמכיוון שלובשים בגדים חדשים לכבוד ה'יו"ט, ורוצים שלא יתלכלכו הבגדים על כן לובשים כעין סינר (שירצ"ל) בעת האכילה שלא יעלה כתם על הבגדים.

לימים אמר ה'אמרי אמת', שעתה הינו מבין את עומק דברי אביו, כי ב'פסח' יורד ובא שפע גדול לעולם, וכדי שנהיה ראויים לקבל השפע לאורך ימים עלינו להתעטף בבגד זה המזכיר לאדם את יום ה... וימלא יראת שמים, וע"י יראת ה' טהורה ישארו נפשו ונשמתו נקיים לנצח.

לט. הנה כתיב בפרשת בא (יג ח) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, ולכאורה צ"ב, כי בחז"ל מבואר שזמן הסיפור הוא 'בלילה' ליל ט"ו, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך... ומדוע קרא לזמן הזה ביום ההוא. ואיתא ב'אור החיים' הקדוש וז"ל. ואמר ביום ההוא הודיע במתק לשון צדיק כי הלילה ההוא יום יקרא, לא לילה. והוא אומר (תהלים קלט יב) ולילה כיום יאיר. ומסיים האור החיים 'ואולי כי סמך ביום ההוא עם והגדת, כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה, שמצוה עלינו לספר לבנינו שאותו הלילה היה אור לכל בני ישראל במושבותם.

'ליל הסדר', והנה מעיקרא דדינא צריך ביאור, דהא ה'נס' מחוץ לגבול הטבע הוא, והוא שלא מסדר הבריאה, ואיך שייך 'סדר לנס'. אלא ביאורו, דעצם בריאת העולם בסדרי הטבע הוא מטובת הבורא לברואיו, וכמו שכתוב (תהלים קמח ו) 'ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור', כי רק כך יודעים הבריות איך ומתי לזרוע ולקצור, וכך נקבע היום למלאכה והלילה למשמה, אבל בלא הנהגת טבע לא מצינו ידינו ורגלינו שהרי לא ידעו מתי לעבוד, כי לפעמים יהנו מאור השמש ולפעמים יצטרכו להסתפק באור הלבנה, וכן בכל העניינים צריכים הברואים ל'סדר' בעולם, לפיכך קבע הקב"ה גבולות בעולמו. אולם כל הנהגה זו היתה עד ליל ה'סדר', אך מליל ה'סדר' והלאה נתחדשה הנהגת הבריאה - שהמתנהג למעלה מהטבע יתנהג אף הבורא עמו למעלה מדרך הטבע, ואין מעצור בעדו מלהיושע בכל מיני ישועות ורחמים.

כבני חורין - בשמחה וטוב לבב בכל מצב שהוא

כתב ב'סדר היום' בזה"ל, ראוי לכל אדם לענג נפשו וגופו בלילה הזה ולהראות חירות בעצמו, וירחיק מעליו כל דאגה וצער מאי שיש לו ממקום אחר, ואין

ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו 'א-ל מוציאם', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם בנזכר, עכ"ל. נמצא שאף אם יהא האדם בדיוטא התחתונה - כבני ישראל שהיו שקועים בתחתית המדרגה, בעמקי מ"ט שערי טומאה, יש בידו לצאת משם בדרך שהם יצאו, להתעלות ולהתרומם בלילה הזה.

ובן דייק הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (לפסח פב: ד"ה ליל שימורים) על הפסוק (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים, וז"ל. נכתב בלשון עתיד, שהוא עתיד להוציאם תמיד בכל שנה בשיבוא הלילה הזאת. 'הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם' - אף לדורות, כי בכל הדורות מוציא ה' את ישראל ממצרים בלילה הזאת.

כתב מהר"ל (הקדמה לגבורות ה') דכמו שיש 'סדר' לטבע כך יש 'סדר' לניסים (והיה מרגלא בפומיה דהחידושי הרי"ם זי"ע לחזור על דבריו הקדושים אלו, הובא באמרי הרי"ם פסח, ועיי"ש). ומבאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע דלכן נקרא

כה ביאר הגה"ק רבי חיים אלפנדר זי"ע (הביאו הגה"ק החיד"א בפני דוד תחילת פרשת בא) בלישנא דקרא (תהלים עד טז) 'לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמשי', שהנה מצינו במדרש (בר"ר ו ג) על הפסוק (בראשית א ה) 'ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה' - אמר רבי אלעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא אלוקים לילה אין כתיב כאן אלא ולחושך קרא לילה' (ולא נזכר מי הוא שקרא לחושך לילה). ולפי זה יש להקשות שהלוא מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם', והרי שנזכר שמו של הקב"ה על הלילה, אלא כי הלילה הזה מאיר הוא לישראל כמו יום. וזהו שאמר הכתוב לך יום - תמיד נקרא היום שלך, שהקב"ה מייחד שמו רק על היום, אף לך לילה שיש לך גם לילה אחד, הוא הלילה הזה לה', וטעמא מאי משום שאתה הכינות מאור ושמשי, שבליל זה הארת לנו כשמש בצהריים בתקופת תמוז.

בדרך דרש הובא לפרש בשם הגר"א מווילנא זי"ע בכוונת קושיית הבנים 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות', שהרי 'לילה' הוא לשון נקיבה, ואילו כעת 'הלילה הזה' בבחינת יום שהוא לשון זכר, ולא עוד אלא שרוב מצוות התורה מתקיימות ביום ולא בלילה, ואילו בפסח עיקר החיוב הוא דייקא בלילה, בליל הסדר [אכילת מצה ומרור, וסיפור יציאת מצרים], אך התשובה לכך היא, שאכן 'הלילה' נקרא 'הזה' בלשון זכר, כי הלילה מאיר כיום, ולכן לא חשוב 'לילה'.

וכך פירש ה'אור החיים' הקדוש (שמות יב ל) מאי דכתיב 'ויקם פרעה לילה', שרק אצל 'פרעה' ואומות העולם הרשעים נחשב ליל הסדר ללילה, אבל אצל כלל ישראל מאיר לילה זה באור יקרות וכזריחת השמש בצהריים. מ. וזהו עיקר העיקרים בליל הסדר להיות שמח בחסדי ה' שהוציאנו ממצרים, וכלשון הזה"ק (ח"ב מ;), הוא הזה"ק שרבים נוהגים לאומרו בתחילת ההגדה) **כָּל בֶּר נֶשׁ דְּאַשְׁתְּעֵי בִּיצִיאת מִצְרַיִם, וּבִהְיוֹת סְפּוּר חֲדֵי בְּחֻדָּה, זְמִין אִיהוּ לְמַחְדֵי בְּשִׁכְנִיתָא לְעֻלְמָא דְּאַתִּי דְּהוּא חֲדוּ מִכְּלָא, דְּהָאִי אִיהוּ בֶּר נֶשׁ דְּחֻדֵי בְּמִרְיָה - כל בן אדם שמספר ביציאת מצרים, ובאותו סיפור**

שמח בשמחה, מזומן הוא לשמוח בשכינה לעולם הבא שהוא השמחה מכל, כי אותו אדם שמח באדונו, ופוק חזי שם כמה פעמים נזכר הלשון חזון בפורקני, חזון בחדוה.

וענינו רואות, כי השטן מזמין ומסבב כל מיני תקלות שונות שאי אפשר לפורטם כי רבים הם... והכל בכדי להעכיר את שמחת היום טוב, ולהביא את האדם לידי צער ועגמת נפש, והחכם עיניו בראשו לעמוד על המשמר לדעת שאין זה אלא עצת היצר, ולברוח מן הכעס על עצמו או על אחרים כבורח מפי האש...

מעשה נפלא מסופר על הגאון הגדול רבי יצחק הוטנער זצ"ל שהיה מטבעו מסודר ונקי להפליא, באחת השנים בליל הסדר הזיו אחד מהמסובים את השולחן, ונשפך 'כוס יין מלא כברכת ה'" על הקיטל הלבן הבוהק של רבי יצחק עד ש'אזיל חיוורא ואתי סומקא', ללא כל שהות נענה בשלוות הנפש מופלאה, קיטל ללא יין הרי הוא כיום כיפור'דיגע מחזור (מחזור של יוה"כ) ללא סימני דמעות...

הנה נהגו ב'ליובאוויטש' להחמיר מאוד בזהירות בפסח מאכילת 'שרויה' (געבראקט"ס), ועד כדי כך הוסיפו בזהירות על גבי זהירות שלא להביא מרק לשולחן כל זמן שיש שם מצה. והנה, פעם אחת היה שם איש כפרי שלא ידע מחומרות אלו, והטביל את המצה בתוך ה'בארשט' (משקה העשוי מסלק מבושל), נבהלו כל המסובים, ואילו הרה"ק הריי"צ זי"ע ישב בניחותא ובשלווה כמי שלא אירע דבר, באמרו ואמר מוטב שהמצה תהיה אדומה (מהבארשט) מאשר שיאדימו פניו של יהודי...

ומלבד שיש ללמוד מכאן על הזהירות בכבוד הבריות שלא יבוא לידי בושה וכלימה, נלמד מכאן לקבל כל 'תקלה' בניחותא ובשלווה...

מא. ואף אם מרגיש ש'שערי אורה' ננעלו בפניו והרי הוא כעץ יבש בלא התעוררות הלב אל יפול רוחו בקרבו, אלא ידע כי אין לך חביב לפני המקום כ'לב נשבר'.

וכן הוזה מעשה, עני ואביון מרוד היה רבי שמואל מקארוב זצ"ל [מחשובי תלמידי הרה"ק ה'חזוה' מלובלין זי"ע], קבלה היתה בידו שלא לבקש סיוע ועזר מבשר ודם, ורק אם יבוא אי מי מעצמו ויעניק לו ממתת ידו יקח ויקבל. באחד השנים עמד ר"ש בערבי פסחים כשאין הפרוטה מצויה בכיסו, ולא מצא כסף לקנות אף לכזית מצה וארבע כוסות, ואעפ"כ לא הסכים לעבור ולהפר קבלתו, ואכן לא הלך לבקש מתנת איש, וכך התקרבו ימי החג כשביתו ריקם. בערב פסח בי"ד ניסן נכנס הגביר רבי שלמה קנסקיולי ז"ל אל ה'חזוה' לקבל ברכת רבו, ציוה עליו הרבי לשלוח תיכף את כל צרכי החג להחסיד רבי שמואל, מיד יצא העשיר ומילא עגלה גדולה ביין ומצות וכל טוב בהרחבה גדולה ושלחה אל בית החסיד. העגלה המלאה הגיעה אל ביתו של החסיד שעות מעטות לפני התקדש הליל, לנוכח הרחבה זה נתמלא ר' שמואל בשמחה גדולה ועצומה על שיזכה לקיים את מצות היום בדיצה וחדוה, וביותר היה שש ושמח שלא הוצרך לעבור על הקבלה שלו ולא ביקש נדבה מאיש. לאחר התפילה חזר לביתו מתוך התרוממות הרוח ושמחה, וכך ערך את ליל הסדר במוחין גדולים ונשגבים עד מאד, והרגיש בנפשו שמעולם לא זכה לערוך סדר כזה...

ויהי ממחרת - בליל שני של פסח, ויפל אלוקים תרדמה על ר' שמואל, ויפקח את עיניו סמוך לחצות לילה - כשהוא עומד לפני תפילת ערבית, כאשר התעורר בבהלה הוצרך למהר להתפלל תפלת ערבית ובאמירת הגדה ושאר סדרי הלילה כדי שיספיק לאכול את האפיקומן לפני חצות (כמנהגו להקפיד אף בליל יו"ט שני של גלויות לאכול אפיקומן קודם חצות), ומה מאד התעצב אל לבו על 'סדר' זה שערך בחפזון ומהירות.

ויהי אחר הדברים האלה בנסעו אל רבו ה'חזוה' ונכנס אל הקודש, פתח הרבי ואמר 'בואו נחשב ונראה את הסדרים שעשה רבי שמואל, הסדר הראשון היה במוחות גבוהים כשהוא משוטט בשמי עליונים - זה אינו התכלית. אולם בסדר השני שערך, אין בעולם מי שיוכל לערוך סדר קדוש ונעלה כזה...'. היינו, שה'סדר' שנערך בלב נשבר ובלא חשק נתקבל בשמים לרחמים ולרצון יותר מהסדר שנערך ברוח מרוממת.

ורבות יש להתעורר ולהתחזק ממה שמצינו ברש"י על הכתוב (שמות לד כט) 'ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו', וכתב רש"י, 'ומהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר (שם לג כב) ושכותי כפי', שהנה משה רבינו זכה לראות מה שאין הפה יכול לדבר ואין הלב יכול להשיג, וכמו שנאמר 'וראית את אחורי', וכן 'קשר תפילין הראה לעניו', אך מכל אלו לא זכה לקרני ההוד, אלא קרן עור פניו דווקא מאותו הזמן בו הניח הקב"ה כפו עליו שלא יוכל לראות, כי עיקר העלייה הוא מזמן ההסתר והחשכות ולא מהגילויים וההארות. מב. וכך אמרו לבאר בפסוק (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמץ', ולא יראה לך שאור', שלא תראה על פניו של אדם כל חמיצות (פארזויערקייט), רק יהיה תמיד מלא שמחת חיים, בכל מצב ובכל זמן.

צריך לומר שלא יעורר עתה מחדש שום קטטה והגדת לבנך - זמן השרשת האמונה בקרבנו וביוצאי חלציו ומריבה^מ, אלא הכל יהיה שלום והנחה^מ, ולא יתן מעיקרי מצוות היום הוא מצוות 'והגדת לבנך' - סיפור פתחון לבעל דין לחלוק^מ. עכ"ל^מ.

ונתנו רמז לדבר כי 'שמייכל' (חיוך) ר"ת לא יראה ימצא לך משהו שאור כלל... אמנם לזה אמרו חז"ל (פסחים ה:): 'שלך אי אתה רואה אבל של אחרים אתה רואה', כשיש לאחרים איזהו צרה או צוקה הגורמת לו להיות פארזויער^ט (בחמיצות, כלומר בסבר פנים מרות) 'אתה רואה' אותו, עליך לראות ולהבין את צערו, ועשה כל טצדקי להסיר מעליו כל כאב וצער ולהעלות על פניו שמחה ותענוג. שמעתי מנכד הגה"צ רבי בנימין ראבינאוויטץ זצ"ל חבר בד"ץ 'העדה החרדית' בירושלים עיה"ק ת"ו, שבליל הסדר הקפיד זקנו מאד על אכילת מצה של אפיקומן קודם חצות, כדעת הסוברים (עי' בטור ושו"ע סימן תעז) שמצוותה רק עד חצות, שנה אחת נתארכה אמירת ההגדה יותר מבכל שנה, ונטלו ידים לאכילת כזית מצה ראשונה כעשרים דקות לפני חצות הלילה, מיד קמו שנים מיוצאי חלציו ומיהרו אל המטבח להגיש את צרכי הסעודה בחפזון כדי שיוכלו להספיק אכילת אפיקומן לפני חצות, אך משהבחין בהם הגר"ב הורה להם לחזור תיכף למקומותיהם, והסביר להם, שהרי הרבנית הכינה ובישלה את מאכלי ביגיעה ובעמל, ויש לחשוש שמא תבוא הרבנית לידי צער בראותה שאוכלים אותם בחפזון ובחטף, ודבר פשוט הוא, שכל החומרות שנוהגים בליל הסדר אינן שוות מאומה כנגד אנחה אחת של יהודי...

מג. חידוש נפלא כתב הגה"ק רבי אליעזר נחמן פואה זי"ע, תלמידו של הרמ"ע מפאנו, בפירושו על ההגדה 'מדרש בחדוש' על מה שאמר רבן גמליאל 'כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח שהיו אוכלים אבותינו בזמן שביהמ"ק היה קיים על שום מה, על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים, שנאמר (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתיו הציל' [כי כפי פשוטו 'הציל' היינו מלשון 'הצלה', אך הוא מקשה שא"כ היה צריך לומר ואותנו הציל, ומדוע תלה את ההצלה בבתי, על כן מפרש] ש'הציל' הוא מלשון 'צהלה' ואורה, לפי שהשכינה נכנסה בבתי ישראל והאירה מכבודה בתוכם, ויהיה 'הציל' כמו 'להצהיל פנים משמן'. ולדין יאמר, שגם זה מדברי רבן גמליאל להצהיל את הבית ולהאירו ולשמחו, ולא להיפך ח"ו...

וכבר אמרו לדייק בלשונו של רבן גמליאל כל שלא אמר שלושה דברים הללו, שבכוונה נקט לשון אמירה שהיא לשון רכה, ולא נקט כל שלא דיבר שלושה דברים, כי הרוצה שייקלטו דרכיו והנהגותיו בקרב צאצאיו עליו להנחילים בניחותא, והדבר פשוט וברור, שאם חג הפסח ותהלוכותיו יהיו עליהם כמשא כבד ובאופן של היפך מניחותא הרי עתידם בסכנה וד"ל, על כן צריך שיאמר בניחותא ולא 'דבר'...

מן הבאר

וכך כתב החיד"א (מורה באצבע סימן ז) וז"ל. יראה לי, שהלילה הזו מאירה כשמש בתוקף באורות עליונים, ועל כן היצה"ר עושה לו פותחות ומבקש עילה ליכנס באחד מבני הבית או המשרתת (על ידי המחלוקת והכעס), והחכם עיניו בראשו שלא תנעל הדלת ויעביר הכל, מוציא מצה [מצה' מלשון מריבה, וכלומר שיגרש מאתו כל מיני מריבות] ומכניס אהבה, ואשריו, עכ"ל.

מד. סיפר הרה"ק ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע, שאצל אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע היה איש חסיד מורם מעם ושמו רבי בערצ'י ז"ל, בכל עניני חג הפסח היה ר' בערצ'י מחמיר בחומרות שונות, ובפרט באפיית המצות, שהיה הוא בעצמו שומר על החיטים משעת קצירה, וכן בהכנת היין היה משגיח על הענבים משעת בצירה לבל יגע בהם שום ספק ספיקא של חמץ, ואחר כל היגיעות הצליח לאפות כמה מצות שמורה כדי צורכו ויין לארבע כוסות, וכך יצא מביתו בערב החג שמח וטוב לב, כאשר היין והמצות היו ערוכים על השלחן אשר לפני ה'. בשעה שהיה רבי בערצ'י בבית המדרש עברה זוגתו (שהיתה אשה קשת רוח) ליד השולחן ונתפס השירצ"ל (סינר) שלה במפה, ומבלי משים גררה אחריה את המפה שעל השלחן, וממילא נפלו המצות ונשברו, היין נשפך, ואף הכלים נשברו. ולא ידעה האשה את נפשה מרוב צער, ומתוך מרירות עלתה על יצועה בלב כבד על בעלה.

כאשר חזר רבי בערצ'י מבית הכנסת שפכה עליו את זעמה, והתחילה לצעוק עליו בכעסה שהוא אשם בכל התקלה הזאת, שלא הניח את המצות והיין על מקומם הנכון ואיך עשה כדבר הזה, וברצונה שמיד לאחר החג יתן לה גט פיטורין וישלחנה לחפשי מאתו, כל אותו הזמן שמע החסיד חרפתו ולא השיב מאומה, ואדרבה פייסה בדברים באמרו, 'מה נפק"מ אם האשם תלוי בי או בך, הרי הכל מאתו יתברך', ובניחותא הרים את המצות והיין [הגם שנהג שלא לאכול בפסח ממה שנפל על הארץ, אעפ"כ לא שת לבו לזאת בידעו שלא עת עתה להרבות בחומרות כדי למנוע מריבה מתוך ביתו], והתחיל לערוך את הסדר בשמחה ודיצה. למחר נכנס הרה"ק מקארלין לבית המדרש, ומנה בפני התלמידים שסדר של צדיק פלוני האיר ופעל בכל העולמות, ומעשיו של צדיק פלוני בעולמות אחרים, 'אבל הסדר של רבי בערצ'י עלה על כולנה, כי איש לא השיג את מה שהוא השיג'...

מה. מסופר על אחד מבני ירושלים של מעלה שלא זכה לזש"ק, ואף הרבנית לא הייתה בקו הבריאות הנפשית, באחד מלילות הסדר חזר היהודי מביהמ"ד בלווית כמה בחורים שהזמינם להיות סמוכים על שולחנו בלילה קדוש זה, ויהי כהיכנסם הביתה נחרדו הבחורים לראות כי 'בעלת הבית' לא די שלא ערכה 'שולחן סדר' כראוי, אלא אף הפכה את השולחן - ראשו על הקרקע ורגליו זקופים ועומדים מלמטה למעלה, המצות והיין מושלכים על הארץ וכו'... אך 'בעל הבית' נשאר בשלוות נפשו, ונענה אל אורחיו הנדהמים, כאן תראו 'חג חרותנו' באמת, וכי 'חרותנו' הכוונה דווקא כשמגיע מביהמ"ד ומוצא שולחן ערוך בכל מטעמים, מפה פרושה עליה וכלי כסף וזהב לרוב, בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנו, הרי באופן זה אינו 'חירות' אלא הוא 'משועבד' למצב זה - שרק במצב כזה שמח הוא בה' אלוקיו, ואם לא אינו שמח. אך כאן בבית הזה שהכל להיפך ממש, זוהי 'חירות' באמת, חירות מכל שעבוד לענייני עוה"ז וכל שמחתנו רק בה' הוא האלוקים.

מו. מעשה היה אצל הסב"ק רבי שלמה אליעזר אלפנדרי זי"ע שסמוך לחג הפסח אירע גניבה בביתו ושדדו הגנבים סך מאתיים 'נפוליון' זהב שהיה סכום עתק ביותר, אין צורך לתאר את הצער והכאב שהביא מעשה הגניבה לבני הבית, כשנכנס הסב"ק לשולחן הסדר פתח ואמר, הן אמת שגנבו מעמנו מאתיים נפוליון, אך את הלב ואת המח לא גנבו...

לדידן ייאמר, על כל תקלה וצער שלא תבוא, זכור נזכור היטב, אף אם נשבר כלי וכיו"ב אך המח לא נשבר, הבה נזהר שלא לשבור את לבנו ושל בני הבית...

שמעתי ממקור נאמן מעשה שהיה לפני יותר ממאה שנים, בבית אחד שלט 'שר העניות' שלטון ללא מצרים... ושררו שם דחקות שאי אפשר להעלות על הדעת, והגיעו הדברים עד שבשב"ק היה כל מאכלם מעט מיני מזונות, כשכל ילד קיבל פרוסה זעומה מה'טארט' (עוגה, קעיק) שהכינה עקרת הבית.

בליל התקדש חג הפסח הסבו כל בני הבית לשולחן הסדר, הילד הגדול שהיה אז כבן י"ב שנים פתח פיו ודרש בדברי תורה מתוקים, וכשסיים את ה'דרשה' נעמדה אחותו הקטנה כבת חמש, ובטוב טעם ודעת החלה לתאר עד כמה ליבה מלא הערצה והערכה לאחיה הגדול השוקד על תלמודו יומם ולילה, ועל כן ברצונה להעניק לו מתנה ויצאה לחדרה להביא את המתנה, המה ראו כן תמהו, וכי איזה 'רכוש' יש לילדה קטנה זו, והרי הבית ריק כמצולה שאין בו דגים, לא חמץ ולא מצה... חזרה הבת ואמרה שכבר כמה שבועות היא 'חוסכת' מהעוגה שמגיע לחלקה בכל שבת ושבת, ועתה נותנת את העוגה ה'נכספת' לאחיה לאות הוקרה והערכה... והנה, באופן רגיל - ללא עבודת מידות וכיו"ב מצד האב, היה מתחולל באותו בית קולות וברקים, גערות ונזיפות, כשמעלים על השולחן בליל הסדר חמץ גמור... אכן האב לא איבד עשתונותו ומיד התחיל להללה ולשבח על גודל אהבת התורה הבוערת בלבבה הטהור שמחמת כן 'הקריבה מדם הנפש' ממש... והמשיך להסביר לה על איסור חמץ בפסח, וקיים את ההלכה לכפות כלי על החמץ, ושוב הפליג בשבחה, וסיים בברכה שבגין כך תזכה להינשא לתלמיד חכם, ואכן כשהגיעה לפירקה זכתה להקים את ביתה עם הגאון הגדול רבי משה פיינשטיין זצ"ל.

ועתה בואו חשבון, אילו היה האב בוער באש 'לשם שמים' על המכשול הנורא של חמץ בפסח, הרי בזעמו הגדול היה כופה עליה את הכלי בזעקות על מה שעוללה... ובזה היה פוצע את נפשה וגורם לה נזק שלא יוכל לתקון, עד שהיא היתה רוצה להינשא לבעל הדומה לאביה... ועתה כאשר שלט על עצמו כפה את הכלי על החמץ ולא עליה... והצליח לשמור על טוהר לבבה, וזכתה להיות 'אשת חבר'.

הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל היה מחמיר שלא לאכול מצות זולת הכזיתים שחייב האדם לאכול מן התורה בליל הסדר (יש 'יחידים' המקפידים על כך- בחששם לחימוץ במצות, כי אם אין משגיחים עליהן כהוגן בעת האפיה קרובות הן מאד לבוא לידי

באר הפרשה - פסח

- ליל גילוי שכינה, מתגלה ביותר אור האמונה חיים לכל השנה כולה^{מט}, וזו היא עבודת הלילה וכל המהורה^{מח}, ולילה כיום יאיר וכבוד ה' עלינו זורח חג הפסח להשריש בנשמתו ונפשו, בכל רמ"ח אבריו להאיר כל מחשכים שבלב. והזמן גרמא ומסוגל ביותר ושם"ה גידיו, ובבניו אחריו, את קנייני האמונה לטוב להשריש בלב 'אמונה תמה ושלמה', וממנו תוצאות לו כל הימים.

(חימוץ), והיה משגיח מאד על אותן מצות שאכל בליל הסדר למצוות היום, כשהוא עצמו עומד על גבי עושי המלאכה שיתעסקו בעבודת הקודש כתיקונה, ומשעת קצירה עד אחר אפיה היה בוחן ובודק שיהיה הכל בתכלית השלימות בכל פרטיה ודקדוקיה.

שנה אחת בערב פסח אחר חצות היום רעבו ילדיו לאכול, ולא מצאה המשרתת מאכל כדי שביעה להשקיט בו רעבונם (כי כבר שרפו את החמץ), לפי תומה ראתה את ה'מצות' ונתנה אותן לילדים, משהבחינה בכך הרבנית נבהלה מאד, שהרי ידעה כמה יגיעות טרח הרב לאפות את המצות כהלכתן, ומהיכן ישיגו כעת מצות מהודרות כאלו, ומתוך שחששה ופחדה מקפידת בעלה החליטה לברוח מן הבית ולחזור רק לאחר שישב מבית הכנסת, וכך עשתה, אולם כאשר חזרה הביתה קיבלה בעלה הרב במאור פנים, הבינה האשה שאינו יודע מאומה מן המאורע, לכן פרצה בבכי וסיפרה על המצות שנאכלו בטעות על ידי הילדים, מששמע כן הגאון השיב בפשטות ובניחותא, 'מה לך כי תבכי, וכי אין בבית מצות אחרות'.

הרה"ק מסאטמאר זי"ע היה מספר מעשה זה בהתפעלות, והיה מוסיף ואומר, שעיקר החידוש הוא ה'פשטות' שהיתה בתשובתו, כי ברוב אמונתו בהשי"ת בתכלית השלימות, לא עלה בדעתו כלל לכעוס ולהתרעם, לא על הילדים ולא על המשרתת ואף לא על זוגתו שאולי לא הצניעה את המצות בשמירה מעולה, שהרי על האדם לעשות רצון קונו, ואם כך נזדמן לו שהאכילו את הילדים במצות אלו בוודאי שכך היה צריך להיות, הרי כך היה רצון ה' - שיקיים מצוות הלילה במצות אחרות, וממילא לא היה לו קפידה כלל, ולא ראה שום מקום ופתח שיגרום לו לכעס.

שנה אחת באמצע עריכת הסדר של כ"ק אדמו"ר רבי יוחנן מטאלנא זי"ע נכנס אחד התינוקות עם בקבוק ביע"ר (בירה) בידו, ותהום כל העיר - כיצד אירע שמצאו חמץ גמור בליל הסדר, אך כאשר הבחין הרבי בדבר, קם תיכף ממקומו בנחת והורה לילד להניח את הבקבוק על הארץ, נטל קערה וכיסה בה את החמץ, ופרס מפה לבנה על הדלי לכבוד יום טוב, ופנה אל הילד ואמר לו בחיבה 'הנני מודה לך על שזיכית אותי לקיים מצות חז"ל (פסחים ו.) 'כופה עליו כלי', וכי נאמרה הלכה זו לגוים, בוודאי שהדברים אמורים לישראל, וברוך המקום שזכיתי לשמוע בקול חכמים... ונוראות יש ללמוד מעובדא זו, דלא מיבעיא שלא איבד עשתונותיו להאשים את פלוני ואלמוני, ולכעוס על התקלה הגדולה שאירעה בביתו, אלא אף הודה לקטן שזיכה אותו לקיים את ההלכה של 'כופה עליו כלי'.

מז. סיפר הגאון רבי אליהו לופיאן ששמע בקעלעם מת"ח ושמו רבי בצלאל, שהיה אצל סבו בעל ה'מלבושי יו"ט' בליל הסדר, לפני ההגדה ישב על מקומו כמה רגעים נרגש ונפעם, לאחמ"כ הגביה קולו ואמר, הנה כמו שאנו עורכים את ה'סדר' אנו ובני משפחתנו כך עורכים אותו כל בני העיר - כצורתו וכמתכונתו, וכיו"ב עורכים כל בני המחוז וגם כל בני המדינה, ואף כל בני העולם עושים כן - במצה ומרור וכל ההגדה. התדעו היכן ראינו 'סדר' זה, אצל אבותינו, והם ראו זאת אצל אבותם וכן חוזר לדורות הקודמים אחרונים וראשונים, ולפניהם הגאונים האמוראים והתנאים, וכל קודמיהם עד דור מקבלי התורה... ועליהם נאמר (שמות יט ד) 'אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, וברש"י, לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. ומשסיים החל באמירת ההגדה בהתרגשות ובאמונה - קדש ורחץ וכו' - בהמחשה זאת רצה להכניס את כל המסובים למצב שיראו בעיניהם את יציאת מצרים כמו שאירעה עמהם בזו העת (הגדת 'חיים שיש בהם').

מח. רימז לה הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע ('ח"ב עמ' רפד) בלשון הכתוב (תהילים צב ג) 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות', שלכאורה קשה מדוע נקט ברישא 'בוקר' בלשון יחיד ומסיים 'לילות' לשון רבים, ולא 'אמונתך בלילה', אלא רמז יש כאן על ב' לילות בשנה, ליל הסדר וליל שביעי של פסח, שעיקר גילוי השכינה בהם היה בלילה, בליל שימורים - ועברתי בארץ מצרים, ובשביעי של פסח - בקריעת ים סוף, ועל כך נאמר ואמונתך בלילות, כי ב' לילות אלו הם בבחי' ראש השנה לאמונה, ועל ידי שיתחזק בלילות אלו ב'אמונתך' יזכה 'להגיד בבוקר חסדך' בכל השנה כולה.

מט. מעשה נורא ציוה החיד"א זצ"ל לספר כל שנה ושנה בליל הסדר, פעם היתה אשה שנטפל אליה 'דיבוק', ובצר לה הלכה אל האר"י הקדוש זצ"ל שיסיר ממנה את הנשמה שנדבקה בה, שלח האר"י את תלמידו המובהק

ושדרו כל אשר להם, ויזעקו בני ישראל אל ה', והתגלה מלאך אל גדעון בן יואש, ואמר לו גדעון 'ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתנו בכף מדין' (פסוק יא), ופירש רש"י, פסח היה, אמר לו, אמש הקרני אבא את ההלל, ושמעתיו שהיה אומר 'בצאת ישראל ממצרים' (תהלים קיד א), 'ועתה נטשנו', אם צדיקים היו אבותינו יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו, בשם שעשה להם נפלאותיו 'חנם' בן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו. הקשה הגאון רבי חיים שמואלביץ זי"ע, הרי האיש המדבר הוא גדעון גדול הדור ושופט ישראל, אשר זכה להישלח מפי הקב"ה בעצמו להושיע את ישראל (במבואר שם) עד שאין לנו קצה השנה בגדלותו וקדושתו הטמירה, ופשיטא שהיו לו 'השגות' וגילויים, אם כן מדוע הוצרך לומר אמש הקרני אבא

וכבר אמר הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע (לפסח ד"ה יכול מראש חודש) שאף שבכל השנה מצווים אנו לזכור יציאת מצרים, ואם ישאל הבן את האב עליו לספר לו סיפור יציאת מצרים ושאר עיקרי האמונה, מכל מקום פעמים שלא יתיישבו הדיבורים בלב הבן, כי לפעמים אינו מוכשר לקבלם. אבל, בליל הפסח מתעורר בלבם אור גדול המסייע להם לקלוט את האמונה כיתד בל תמוט, יש אז בח ביד האב לנטוע את האמונה בלב בנו, ועל האב לדבר אל בנו כפי כוחו והבנתו, וכלשון המשנה (פסחים י ד) 'ואם אין דעת בבן אביו מלמדו', כי בעת בזאת יחרטו הדברים על לוח לבו ויעשו עליו רושם דקדושה לכל ימי חייו.

הנה מובא בנביא (שופטים ו) באריכות שנתן ה' את בני ישראל תחת יד המדינים, והציקו להם מאוד

הגה"ק רבי חיים וויטאל זצ"ל כדי שימצא תיקון לנשמת הדיבוק, ואכן מהרח"ו עשה מה שעשה והלך לפגוש את ההיא איתתא, אך בבואו אליה החזירה מיד פניה לאחוריה, ונימוקה עמה שאין רשע יכול להסתכל בפני צדיק, שאל רבי חיים וויטאל את הנשמה איך הצליחה להיכנס אצל אשה זו, השיבה הנשמה, שפעם אחת נטלה האשה שני אבנים ושפשפה אותן זו בזו כדי להוציא מהם אש, ובתוך כדי מלאכתה נפלו האבנים, וזה הביא אותה לידי כעס גדול כאשר מתוך כך פלטה מפיה לשון קללה על עצמה שתלך לכל הרוחות, ובאותה שעה הצליחה לשלוט עליה. תמה מהרח"ו, מדוע נענשה האשה בעונש כזה בשביל שנכשלה פעם אחת במדת הכעס, וכי זו עבירה וזו עונשה, השיבה הרוח, שבודאי לא זו היתה סיבת העונש, אלא שהשטן מקטרג בשעת הכעס ולכן הצליחה אז להיטפל אליה, אך הטעם והסיבה שנענשה ביסורים אלו הוא בגלל שאין תוכה כברה, ובליל הסדר כאשר כולם סיפרו והאזינו לסיפור יציאת מצרים היתה היא מפקפקת באמונתה, ולכן נגזר עליה עונש זה, מיד התחילה האשה לבכות ולהתוודות על הרהורי אפיקורסות שמנקרים במוחה, וביקשה לחזור בתשובה מכאן ואילך ולהתקרב אליו יתב"ש, באותה שעה פנה מהרח"ו אל האשה, ושאל אותה אם היא מאמינה באמת בסיפור יציאת מצרים, וכאשר השיבה האשה בחיוב יצאה תיכף נשמת הדיבוק ועזבה אותה לנפשה.

נ. בעיר מאנטשעסטער התגורר יהודי זקן ושמו רבי יעקב יוסף ווייס ז"ל, הלה עבר את מאורעות הנוראות ב'מלחמה', ונפטר בשיבה טובה זקן ושבע ימים, מדי שנה בשנה בליל הסדר היה מספר, שבאותם ימים קשים היה לו חבר טוב שנשלח יחד עמו למחנות, והוא היה מחזק תמיד את חברו לבל יפול ברוחו ולא יתייאש מן הרחמים, כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ואם חפץ השי"ת להצילם אין מעכב בעדו, אך הלה לא היה יכול לשאת את היסורים הקשים שהעבירו אותו על דעתו רח"ל, ותמיד היה מקנטר בדברים שקשה מאד להאמין באלוקים חיים בעת שבני ישראל למשיסה וזדים שולטים בהם, ואעפ"כ לא איבד רי"י את אמונתו בהשי"ת, וחזר ואמר לו שוב ושוב שבסייעתא דשמיא עוד ניצל מגיא צלמות ונצא מאפילה לאור גדול.

לימים ציוו הרשעים על כל הקבוצה להיכנס לתאי הגזים, באותה שעה פנה חברו אל רי"י, ובמרירות שאלו מה יש לו לומר עכשיו, אך רי"י לא התפעל, וחזר על משנתו שגם בתוך ההסתרה נמצא השי"ת, ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. לא עבר זמן רב והחייל הרשע הגיע לסגור את הדלת ולא יכול מרוב ההמון ששהו בחדר, וכיון שרי"י היה בעל בשר משכוהו חוצה, ורק אח"כ נסגרה הדלת ומתו כל האנשים שהיו בפנים, ונשמתם עלתה בלבת אש קודש השמימה לפני כסא הכבוד, הי"ד. ואילו הוא ניצל ממות לחיים ברגע האחרון. והיה מסיים ואומר, שאמונה תמימה וחזקה זו נשתרשה אצלו כאשר היה סמוך על שלחן אביו בליל הסדר, שאז היה מעורר במסובין את האמונה בבורא כל עולמים.

כי בלילה הזה מחויב כל אב למסור לבנו את ניסי השי"ת, שכל אמונת ישראל תלויה בזה, וכדי שיעשה כן בשלימות ילבש 'קיסל' שהוא בגד לבן הדומה לתכריכים, ובכך יזכיר לעצמו את יום המיתה - ואם לא עכשיו אימתי^נ, וישים אל לבו שעליו להקים דורות שימשיכו בדרך ה' מתוך אמונה פשוטה, וימסור ביתר שאת את כל גבורות ה' ונפלאותיו לדור אחרון^נ.

ולקחתי אתכם לי לעם - ההתקרבות שבין הבורא לבני ישראל בלילה זה

כתב ה'מהר"ל' (גבורות ה' פ"ס) שהנה נקרא החג בשם 'פסח' - על שום שפסח על בני ישראל במכת 'בכורות', וצריך ביאור מאי אולמיה (תקפו) של מכת בכורות יותר משאר ה'מכות', והלא גם בשאר המכות היה הפרש והבדל בין מצרים ובני ישראל, ובגון

את ההלל, ושמעתיו שהיה אומר 'בצאת ישראל ממצרים', וכי לא ידע זאת מעצמו מהמפורש בפרשיות התורה, או ממה שהשיג ברוח קדשו, אלא אך ורק ממה שאמש הקריאו אביו את ההלל ושמע שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים.

וביאר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע, כי אדרבה, עיקר האמונה היא ה'אמונה הפשוטה' העוברת במסורת מאב לבן עד סוף כל הדורות, וליל הסדר הוא הזמן המסוגל ביותר להעביר את אור האמונה ולנטוע אותה בלב הבנים, ועל כן אמר גרעון אמש הקרני אבא את ההלל, כי אף שידע זאת בהשגותיו הנעלות, אך עיקר האמונה הוא כי אמש הקרני אבא, כך קבלתי מאבי, והוא קיבל מאביו עד לאותו הדור של יוצאי מצרים^{נא}.

יש מביאים בשם הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע שנתן מעם למנהג ישראל תורה שלובשים 'קיסל' בליל הסדר,

נא. ולמדנו מכאן על כוחו של כל 'אב' בישראל להחדיר את האמונה בבניו בליל הסדר - אפילו אם גרוע שבגרועים, וראיה לכך, שהרי 'יואש' זה היה עובד עבודה זרה (כנאמר בהמשך הפרק שם), ומכל מקום הוא הקריא את בנו את ההלל וסיפר לו יציאת מצרים עד שנבלעה האמונה בכל קרבו ונפשו של גדעון.

לאידך גיסא, אין לך מי שיכול להשתמט ולומר מה אעשה שבני זה כבדו אזניו משמוע וד"ל, שהלא מצינו ביצחק אבינו שרצה לברך את עשו, והיה זה בליל הסדר, והרי שאפילו בן רשע כעשו ל"ע גם הוא מוכן לקבל את כל הברכות בלילה קדוש זה.

גם נלמד מכאן שסיפור יציאת מצרים מעורר ניסים והשפעות טובות, שהלא זו היתה טענתו של גדעון למלאך 'כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו'.

נב. מעין הדברים ביאר גם ה'חתן סופר' (בהגדה ד"ה ושאניו יודע לשאול), כי לבישת הקיסל באה להזכיר לו לאדם כי לאחר מאה ועשרים... יהיה לבוש ב'לבנים' וכבר לא יוכל להוסיף לעצמו זכויות, אלא יצטרך לבניו שיאמרו קדיש לעילוי נשמתו ויעשו מצוות עבודו, ומוכרח הוא לחנכם כדבעי ולהשפיע עליהם לילך בדרך התורה והמצוות, והזמן מסוגל לזה ביותר בליל הסדר.

גם הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל ביאר על זה הדרך, שהנה פעמים הרבה מזהיר האב את בניו לעשות דבר פלוני אך הבן מרגיש באביו שאינו מדבר אלא מן השפה ולחוץ, ואין פיו וליבו שווים, אמנם כשהאב מצווה מחמת מיתה אין ספק בדבר שדבריו נובעים מן הלב, כי אין אדם מנחיל שקר לבניו בשעת מיתה, על כן נהגו ללבוש קיסל בליל הסדר, שהוא ליל השרשת האמונה בזרעו אחריו, להיות דומה למי שלובש תכריכים, וכמי שאומר לבניו 'הנה אנכי הולך ל...', וזה צוואתי ורצוני האמיתי שתהיו מאמינים בכל לב ונפש באבינו שבשמים.

נג. כיוצא בזה הוי מעשה אצל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שבשנה אחת טרם פשט את ה'קיסל' פנה אל המסובים ואמר 'היום לובשים את ה'קיסל' ואחר הסדר פושטים אותו, אך דעו נא - יבוא יום שמלבישים בגדי לבן ואין פושטים אותם עוד'...

וכבר אמר הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, כי אילו היו מחזירים 'מת' מהעולם העליון להאי עלמא לכמה שעות בלבד, הרי אין כל ספק שהיה 'המת' - החי' ממחרת כל עוד רוחו באפו לבית המדרש ומנצל כל רגע ורגע בריבוי תורה ומעשים טובים, ולא היה מבזבז אפילו רגע אחד לשוח עם חבריו משכבר הימים ב'חדשות' ובשאר דברים בטלים... כן הוא הדבר גם בליל שימורים, אשר קודש הוא לה' וכל רגע ורגע בו יחשב להון יקר אשר לא יסולא בפז, ובכדי שלא נבזבז אותו על דברי שטות וכדומה התקינו ללבוש קיסל, כדי שנצייר לעצמנו כאילו שלחו אותנו מעולם העליון למשך כמה שעות ספורות...

ואף מי שמרגיש בנפשו כי הוא 'מגורש' מן הקדושה [כדכתיב אצל אדם הראשון (בראשית ג כד) 'ויגרש את האדם', ואמרו (בר"ר יט ט) שנתן לו הקב"ה גט פיטורין והיה דינו כאשה מגורשת], הרי כליל הסדר חוזר לברית נישואין על ידי אכילת מצה, בקרבת אדם הראשון קודם החטא, והדברים נשגבים.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (מנחם ציון ד"ה ורחץ) מבאר את ענין חציית המצה ביחץ, שהוא ככריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, וזל"ה"ק 'ותהי חציית העדה את האפיקומן כמו בריתת ברית - בשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחת לשנים, וכל אחד לוקח החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראנו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו'.

ונראה לבאר עומק הרעיון בדרך משל, לשני אוהבים שהוצרכו להיפרד זה מזה, וכדי שלא ימוש זכרם זה מזה הם לוקחים דמות תמונת דיוקנם, חוצים את התמונה לשנים וכל אחד לוקח לעצמו חלק אחד - שכאשר יפגשו בשנית ישלימו את התמונות בצוותא חדא. והכי נמי בחציית המצה, הננו כורתים ברית עם הקב"ה, מחצית המצה נותנים לו יתב"ש, והחצי השני שומרים אצלנו, וכאשר יתקרב האדם אל בוראו בשאר ימות השנה יוכה על ידי זה להשלים את התמונה ולקיים הברית י"ה.

במכת דם כשישראל וגוי שתו מכוס אחד - זה שתה מים חיים וזה שתה דם, לאלו שרצו הצפרדעים בתנוריהם במשאותם ובחדר משכבם, ואילו לבני ישראל לא נגעו ולא פגעו הצפרדעים כלל, וכיו"ב בשאר מכות, א"כ צ"ב, מה נשתנה נס דמכת בכורות לקרות על שמו את החג - 'פסח', יותר משאר הניסים.

ומבאר המהר"ל, דבכל המכות ליכא חידוש כלל שלא שלטה המכה בבני ישראל גבוהים יותר במדרגה על ידי מלאך, וכיון שבני ישראל גבוהים יותר במדרגה מן המלאכים על כן לא היה להם שליטה עליהם, כי איך ישלטו על מי שנבזה מהם, אמנם הא דבמכת בכורות לא שלטה בהם המכה, זהו דבר חידוש, דהא כתיב (שמות יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים' שהקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בארץ מצרים והרג את הבכורים... אלא, מכיוון שבני ישראל הם 'חלקו' של הקב"ה, וכביכול עמו כחשיבה אחת - לכן לא הויקה להם המכה, וזהו עיקר השבח שעל שמו נקרא החג - פסח, וענין זה מתעורר שוב בכל שנה ושנה כליל הסדר, שהקב"ה מנשא ומגביה את ישראל להיות בביכול חשיבה אחת עמו.

והנה מצינו במהרי"ל (סדר ההגדה ג) שכליל הסדר הוא כביכול 'נישואין' בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו ש'כלה בלא ברכה אסורה לבעלה' (מסכת כלה פ"א), כך ב'נישואין' הללו - מברכין כליל הסדר 'שבע ברכות' קודם אכילת מצה (עיי' בהערה אלו הם שבעת הברכות) י"ד.

נד. ולכן נמי אמרו בירושלמי (פסחים פ"י ה"א, הובא בתוס' פסחים צט: ד"ה לא) שהאוכל מצה בערב פסח קודם זמנה 'כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו', כי אין ראוי להקדים לאכול את המצה טרם ברית הנישואין.

וב'מעשה רב' (אות קצא) להגר"א זי"ע מפרט את שבע הברכות, שלש בברכת קידוש [בופה"ג, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו], הרביעית בעת נטילת 'ורחץ' [שלשיטת הגר"א מברכים על נטילה זו], בופה"א על ה"כרפס", ברכת 'אשר גאלנו', ובורא פרי הגפן על כוס שני. זהו לשיטת הגר"א שנוטלין ידים בברכה בעת נטילת 'ורחץ', ולדידן שאין מברכים - עיין ב'לבוש' (סימן תעא סק"ב) שברכת 'על אכילת מצה' היא הברכה השביעית.

נה. כתבו המקובלים (ראה ביסוד ושוורש העבודה שער ט פרק ו) שראוי לכל אחד להוציא מפיו את הסימנים 'קדש, ורחץ' עד 'נרצה'. צדיקים נתנו טעם לדבר, דהנה קיימא לן (ב"מ כז.) המוצא אבידה חייב להחזירה לבעליו על פי 'סימנים', והנה במשך השנה לפעמים אפשר שיאבד האדם מדרגותיו הרוחניות מחמת כוח היצה"ר שמתגבר עליו חדשים לבקרים, וסגולת ליל הסדר שיחזירו לו את האבדות שאיבד - על ידי שיאמר את הסימנים בפיו.

מענין לענין, פעם נשמע הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע אומר לעצמו בריש ה'סדר' את כל סדר הסימנים (קדש ורחץ כרפס וכו') ואח"כ התחיל קדש כסדר. יש שביארו לרמז דלפעמים 'מתעורר' האדם ב'נרצה' שהיה יכול לנצל את הלילה - ב'קדש' ב'נוצעק' וכו', חבל על דאבדין, על שלא ידעתי ולא חשבתי, לכן מיד בתחילת הסדר אמר את כל הסימנים, לאמר, ראה עוד מעט מגיעים כבר ל'נרצה' ואל תהיה בחינת שוטה המאבד מה שנותנים לו...

אפילו אנשים העבים והגסים פחותי ערך, כל אחד יכול ליקח בפי ערכו, וחייבים להאמין בזה ולעורר את הלב בתשובה כדי להתקרב אליו יתב"ש, עכ"ל.

ואפשר לתת רמז לכך מן הכתוב (שמות יט ד) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', שהמשיל הקב"ה את הגאולה להעלאה על גבי הנשר - אף שהוא עוף טמא, כי אדרבה, ללמדנו בא, שאף מי שנמא בעוונות יכול להתקרב אליו יתב"ש, וידו פשוטה לקבל שבים.

וכן אמר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לפסח תק"פ, בתחלתו) וז"ל. והנה כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמו כן חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא היה מעובדי עבודה זרה 'ועכשיו' קירבו המקום לעבודתו. והיום בלילה התחיל לעבוד את ה' בתחילה במצוות הנהגות אותו הלילה, עכ"ל.

ובזה מבאר החתם סופר הטעם שמברכים ברכת 'אשר גאלנו' בסוף 'מגיד', אף שבכל המצוות קי"ל שצריך לברך עליהם עובר לעשייתם, כי מצינו גם בנר שמברך לאחר הטבילה, והיינו טעמא כי קודם לכן אינו יכול לברך שעדיין נכרי הוא, וכך אנו נדמים לגר שמתגייר עתה, ורק לאחר סיפור יצי"מ הרי אנו נחשבים כיהודים ויכולים לברך (ומיישב בזה עוד כמה קושיות, עיי"ש).

בצאתי ממצרים - אף הפחות שבפחותים מתעלה בלילה הזה עד רום המעלות

כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (הגש"פ יא) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע, דאין לומר שה'רשע' של ההגדה ('רשע מה הוא אומר') הכוונה לרשע גמור, אלא הכוונה למי שנזנח מהתשובה, ומדמה בנפשו כי אברה תקוותו, וכבר אין לו חלק ונחלה בכלל ישראל, ועל זה אמרו שהוא בופר בעיקר - כי מוציא את עצמו מכלל ישראל, וצריך לענות לו - 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים' לכל יחיד ויחיד, כי גם במצרים היו בני ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה ואעפ"כ גאלם הקב"ה והוציאם מאפילה לאור גדול, וכן עתה מחויב כל איש ישראל להאמין ולומר 'בעבור זה עשה ה' לי דייקא', כי גם כהיום - בלילה הזה יוצאים מאפילה לאור גדול אפילו מי שמשוקע ונמצא בשפל המצב".

ואל ידמה האדם בנפשו דהני מילי לצדיקים נשגבים, אבל לדין לא שייך כל זה, כי זה אינו, וכמו שכתב ב'בית אהרן' (לפסח עמוד פה:) וז"ל. 'היוצא לנו מזה, שמי שעובר את ה' באמת יכול ליקח מלילות הללו של סדרים הרבה והרבה, הן ברוחניות והן בגשמיות, ולא דוקא אנשים גדולים יקרי ערך, אלא

נו. סיפר החסיד הישיש רבי משה בויס ז"ל שעוד זכה להסתופף בצל קדשו של הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע, כי בחצר אלכסנדר היו כל החסידים כולם משתתפים בעריכת הסדר של האדמו"ר ('קיטל' מיוחד היה להם שבו תפריים כיסים גדולים עבור המצות והיין), ומידי שנה בשנה כשנכנס ה'ישמח ישראל' לערוך את הסדר היו פניו חוורות כמראה הסיד, וחרדת אלוקים נפלה על כל העם - חרדה שאי אפשר לתארה, כך ניגש אל ראש השולחן, הניח הקערה והחל זועק בקול גדול ליל התקדש חג, ליל התקדש חג, שוב ושוב עד שפניו בערו כלפידים בשלהבת אש קודש, ואמר א איד וואס גלייבט נישט, אז אין דעם נאכט גייט מען ארויס פון די נידעריגסטע בחינה ביז צום עכסטן מדרגה, איז ער דער רשע וואס די הגדה מיינט [מי שאינו מאמין שניתן לעלות ולצאת בזה הלילה מהשאל תחתית הנמוך ביותר עד המדרגה העליונה ביותר הוא הרשע המוזכר בהגדה], ופניו החוורים נהפכו לאדומים כאש ודפק בחזקה על השולחן עד שכל הכלים נרעדו מחוזק ההכאה.

וכבר העירני חכם אחד, כי ביתר עומק מצינו עוד לימוד נפלא בדבריו, שגם השרוי בשאל תחתיות עדיין אינו מכוונה 'רשע' שבהגדה, מתי יקרא כן - רק המתייאש ממצבו ואינו מאמין שבידו לצאת משם בלילה כזה, הוא הוא ייחשב כ'רשע' שבהגדה.

איתא ב'ישמח ישראל' (לשחז"מ ד"ה הנה אמרו חז"ל), שהנה בשבת חול המועד פסח מפטירין מענין ה'עצמות היבשות' שהחיה יחזקאל הנביא, וב'טור' (או"ח ת"צ) כתב כי איתא מרב האי גאון שבפסח תהיה 'תחיית המתים'. ומבאר הישמח ישראל דקאי על אלו האומרים נואש לעצמם, וז"ל יבשו עצמותינו ואבדה תקוותינו - אין לנו עוד חלק ונחלה מאבינו שבשמים. אבל באמת אינו כן, אלא עצמותו של כל יהודי חי וקיים, אין לו אלא להחיותם... ומבאר שם, שהחג הקדוש הזה מסוגל לזה כמו שאנו אומרים (פיוט לפר' החודש) אמיץ לעורר מרדם ישינים.

והיינו 'הבן שואל' יכול כל איש מבני ישראל הנקראים 'בנים למקום' לבקש בקשותיו מאביו שבשמים. וכך איתא ב'בית אהרן' (ע"ט:) אבי זצוק"ל (הרה"ק רבי אשר מסטאלין ז"ע) אמר כאן הבן שואל, פירוש שואל הוא מלשון שאלה ובקשה, ר"ל כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך, ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זה. ע"ל זה. עכ"ל.

וביותר אפשר לפעול על חשוכי בנים שכבר יפקדו בזרע של קיימא^ט, וגם זה בכלל 'הבן שואל' - לבקש על הבן.

והרי זה עיקר משמעות של שם החג 'פסח', מלשון דילוג וקפיצה, ללמדנו שביד כל אחד לקפוץ מדרגות רבות^נ, הרבה יותר ממה שבכוחו לעלות בכל השנה כולה^{יח}.

הבן שואל - עת רצון למלא משאלותיו וביותר לזש"ק ופתיחת הלב בתורה

שנינו בפסחים (קמז.) 'מזוגו לו כוס שני וכאן הבן שואל', ופירשו צדיקים שנרמז בדבריהם הקדושים כי בגשת האדם לשאלת 'מה נשתנה' נעשה 'עת רצון' בשמי מרום, ואפשר להתפלל ולבקש כל משאלות לבו,

נז. ונרמז זאת ב'כרפס', שכל השנה הריהו טמון באדמה, ורק ה'עלים' יוצאים מלמעלה, ואעפ"כ בליל פסח מוציאים אותו מעמקי האדמה ומתהפך להיות חפצא של מצוה - לעלות על שלחן מלכים זה שלחן הסדר, וכיו"ב ביד כל אחד להתעלות מבירא עמיקתא לאיגרא רמא למעלה למעלה.

והכי הוה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית ישראל' ז"ע על ה'צנון' הנלקח ל'כרפס' (לפי כמה מנהגים) - 'כל השנה ביסטו געווען ווערד א רעטיך', פירוש היית שוה כצנון [בשפת האידיש מדמים דבר שאינו שוה כלום 'ער איז ווערד א רעטיך'] ועתה זכית להתעלות ולהיות על שולחן הסדר, כמו כן לדידן, אף מי שאינו שווה אלא 'רעטיך' - בידו להתעלות בלילה הזה.

נח. כתבו ה'ראשונים' (רשב"ם פסחים צט:) דחז"ל תיקנו לשתות ארבע כוסות של יין בליל הסדר, שהוא זכר לארבע לשונות של גאולה שהבטיח הקב"ה לישראל במצרים, והוצאתי והצלתני וגאלתי ולקחתני,

וידועה קושיית ה'מרדכי' (פסחים לד: מדפי המרדכי) דמכל מקום צריך לתת טעם מדוע תיקנו לקחת דווקא ארבע כוסות של יין, ולא אמרו שיקחו ארבע מצות וכדו', ומבאר הנצי"ב (פרשת וארא) שביציאת מצרים נשתנו בני ישראל למעליותא, ועלו ונתעלו ממדרגה למדרגה, וכנגד זה תיקנו זכר לזה בשתיית יין, שהרי המוסיף לאכול עוד מצה ועוד מצה אינו משתנה בעצמיותו, ורק השותה 'יין המשכר' הרי בכל כוס וכוס נעשה 'אדם אחר', כך בני ישראל נתעלו עד לאין ערוך בצאתם ממצרים, ממדרגה הנחותה ביותר לגבוהה ביותר, מעלה מעלה.

באופן דומה אומרים משמו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, כי בשתיית היין הרי בכל כוס נעשה השותה 'אדם אחר', כמה ששתה יותר יתבשם וישמח טפי - ממילא אף הודאתו לה' וסיפור הנפלאות תהיה כ'פנים חדשות'... וכלומר, שזאת היא הכוונה, שעל האדם להיפך להיות 'אדם אחר' - בריה חדשה, מכח ליל הסדר וסיפור ההגדה ולהתעלות בדרגא בתר דרגא.

נט. גם מצינו ב'אור החיים' הקדוש (פרשת בא) על הפסוק (שמות יג ח) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, ומאי 'לאמר', ובאחד הפירושים מפרש 'להיות שאמר 'והגדת לבנך', תינח אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד לומר 'לאמר', שעל כל פנים צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו, ואם תאמר כיון שעכ"פ הוא צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו אם כן למה אמר 'לבנך', ואולי שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכהו ה' שיגיד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דווקא, לזה אמר 'לאמר' [ויש נוהגים ללמוד דברי ה'אור החיים' הקדוש אלו אחר ליל הסדר, כסגולה לזכות לזש"ק, והרבה מעידים שנפקדו בדבר ישועה ורחמים אחרי שלמדו דבריו הקדושים אלו. זאת ועוד, שמעתי מדיין חשוב שבנו עמד כארבעה שנים אחרי נישואיו ועדיין לא נושע בזש"ק, בחודש אלול בפרשת כי תבוא כשבא לומר את ה'שיעור הקבוע' שהוא מוסר בליל שישי בספר 'אור החיים' הקדוש, הגיע לפסוקים של 'ארמי אובד אבי' ושם נזכר מהסגולה ללמוד דברי האוה"ח אודות הפסוק 'והגדת לבנך ביום ההוא', ובטעות היה נדמה לו שגם פסוק זה נכתב בפרשת כי תבוא, חיפש ולא מצא, עד שנזכר שזה בפר' בא. מיד למד את הענין מפרשת בא, וכעבור עשרה ירחים נולד לבנו בן למזל"ט, והרי שלימוד דברי האוה"ח הק' הללו מועיל אף 'שלא בזמנה', וכ"ש בליל הסדר].

מעלה עומדים סביבו ומביטים בעבודתו, ואהבת האב על הבן מתעוררת באותה שעה, וכל שערי רחמים פתוחים לפניו, ולכן אם יבקש ויתפלל בודאי ישמע ה' שוועתו^{סב}, וימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה. וכך מצינו במהרי"ל (הלכות ההגדה) שלכן נוהגים לאכול ביצה בליל הסדר, כי בלשון ארמי קוראים לביצה ביעא שהוא גם מלשון תפלה [כדתרגם אונקלוס (בראשית מה כב) 'בחרבי ובקשתי - בצלותי ובבעותי'], 'דבעא רחמנא בן ופרקינן', ויש בזה כדי להזכיר לאדם לנצל שעת הכושר זו ולהתחנן לפני מלך מלכי המלכים שיפדה אותו מכל צרותיו.

ובן מבואר ב'דרכי משה' (תע"ג סק"ב) הנותן טעם למה נוטלים את הידים קודם אכילת כרפס, וז"ל. 'אפשר לומר, דסיפור ההגדה הוי כמו תפלה, שאנו מספרים כבוד הא-ל ושבחיו יתעלה, לכן צריך כאן נמילה', והיינו שעצם נוסח ההגדה הוא תפילות (תחנונים ובקשות), ובידו לפעול נשגבות.

ובפרט בענין הפרנסה, יתפלל שיזמין לו השי"ת די מחסורו לו ולכל בית ישראל. ואף בכל ימי

ואף מי שכבר זכה לבנים, יקיים 'הבן שואל' - לשאול ולבקש על הבנים, שילכו בדרך הישר והטוב^ס, ויפות הן התפילות בליל הסדר שבוקעות רקיעים ובכוהן להפיל כל המחיצות המפרידות בין ישראל לאביהם שבשמים^{סא}.

עוד יש להביא בסגולת אמירת 'מה נשתנה' וכמו שכתב ה'ויגד משה' (להנאון רבי משה יהודה כ"ץ מסערהדאהעלי, סכ"א אות י"ג) וז"ל. ראיתי בכתב יד הרב הגאון בעל המחבר ספר שו"ת 'משנה שכיר' וז"ל שכתב שבספר 'כורסיא דאליהו' ממקובל קדוש מירושלים, הביא בשם בעלי מקובלים דע"י שאילת מה נשתנה גורמין פתיחת הלב לתורה, ועל כן נהגתי בביתי שכל המקובצים אצלי בליל הסדר כל אחד ואחד שואל 'מה נשתנה' - ומתפלל שיהיה לו לפתיחת הלב, ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה, עכ"ל.

ונצעק אל ה' - הזמן גרמא ומסוגל לקבלת התפילות לפעול בו כל מיני ישועות

אחר שביארנו כי 'אוצרות שלין נפתחין ביה' הרי הזמן מוכשר ומסוגל מאד להתפלל על כל המצטרך לו, בבני בחיי ומוזוני, שהרי הקב"ה וכל הפמליא של

עוד טעם להא דסגולת הלילה להיוושע בזש"ק, דהרי מפתח של חיה לא נמסר למלאכים ואינו אלא בידי הקב"ה בכבודו ובעצמו (תענית ב.), ונמצא שבשעת הכושר זו שהקב"ה עם הפמליא של מעלה יורדים כביכול לביתם של ישראל יכול כל אחד מישראל לשאול מלפניו, ולפעול עבורו ברכת טוב של זרעא חייא וקיימא.

עובדא ידענא באברך בן טובים שעברו עליו שנים ארוכות אחר נישואיו וטרם נפקד בזש"ק, אתא ובא לפני אחד מצדיקי דורנו ותינה בפניו את צערו, הציע לו הצדיק, שילמד היטב את נוסח 'הגדה של פסח' עם 'מפרשים' על בוריו מרישא ועד גמירא, ואכן עשה הלה כדבריו, והתחיל ללמוד את ה'הגדה' עם פירושי הראשונים, ותוך זמן קצר נתבשר בדבר ישועה ורחמים, למותר לציין שתיכף מיהר אל הצדיק כדי לבשר לו על הבשורה הטובה שגמל עמו הקב"ה על ידו, אך הרבי השיב לו בפשטות 'אף אני לא ידעתי עד כמה גדול כוחה של סגולה זו...!'

ס. וכך נהג הרה"ק ה'עקידת יצחק' מאלכסנדר זי"ע ושאר הצדיקים לבית אלכסנדר, לומר בכל שנה 'וכאן הבן שואל', דא קען מען בעטן אויף קינדער און אויף גוטע קינדער (כאן אפשר לבקש על בנים ועל בנים טובים).

סא. חסיד בר אוריין ציפה שנים רבות לזרע של קיימא, שנה אחת בעת שהלך רבו הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע לשאוב 'מים שלנו' לאפיית המצות, ניצל את שעת הכושר ובכה לפניו בדמעות שלישי על שהוא הולך ערירי, וברצונו שהרבי יפעל עבורו ישועה, נענה הרבי ואמר, 'הלא אמרו צדיקים שביליל הסדר קודם 'מה נשתנה' אפשר לבקש על בנים, כמרומז בלשון קדשם 'כאן הבן שואל', על כן איעצך ויהיה אלוקים עמך, תקרא אל ה' בחזקה באותה שעה ובודאי תזכה לישועה...!', אולם בשעת מעשה היו לו כמה טרדות בעת עריכת ליל הסדר, כי מיהר מאד כדי להספיק להיות נוכח אצל רבו בעריכת הסדר שלו, וזה גרם לו ששכח לבקש ולהתפלל על בקשתו, ויהי בסיום הסדר כאשר נכנס האברך אל בית רבו כדי להשתתף ב'סדר', קראו הרבי, ושאלו בצער 'מדוע שכחת לבקש...?', מיד התעשת החסיד וניצל את השעות שנשארו לו מאותו לילה לבקש רחמים ותחנונים לפני המקום, וזכה בשנה הבאה להיפקד בדבר ישועה ורחמים.

סב. אך 'למודעי אני צריך' כי אין הכוונה להפך את ליל הסדר ל'עצרת זעקה'... אלא כל התפילות והבקשות יהיו מתוך שמחה והודאה כי עד הנה עזרנו רחמיק, ואל תטשינו ה' אלוקינו.

לא רמות לי מזה כלל ולא בקשת על הפרנסה, 'וגם אנכי לא שמעתי' גם ב'שבועות' בעת קריאת התורה ב'עשרת הדברות' המתחילים באנכי, לא שמעתי בקשה על כך, 'בלתי היום' זה ר"ה שנקרא היום ורק אז התפללו על הפרנסה, ומזה בא חסרון הפרנסה^{סג}.

יש שרמזו לתפילה על הפרנסה בפסח, בדברי חז"ל (עירובין יח:) 'יהיו מזונותי מרורין בזית', שצריך לבקש על הפרנסה 'והמזונות' כאשר אוכלים 'בזית מרור' למצות היום.

וביותר, עת זמן לפעול דבר ישועה ורחמים בעת אמירת 'ונצחק אל ה' סד', וכמו שכתוב ברשימות שכתב חסיד אחד מה שראה אצל רבו הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע בליל הסדר, שבתוך הדברים

החג הקדוש הזה מסוגלת התפילה על הפרנסה להתקבל כי כן שנינו (ר"ה מז.) - 'בפסח נידונים על התבואה', על כן הוא זמן ראוי להפיל תחינה על שפע הפרנסה.

הרה"ק ה'אהבת שלום' מקאסוב זי"ע (ראש השנה ד"ה והוכיח) היה דורש כמין חומר מקרא שכתוב (בראשית כא כה) 'והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך', שאברהם הוא הצדיק פונה בביכול אל מלך מלכי המלכים הנרמז בתיבת 'אבימלך' (אבי העולם, מלך העולם), וטוען לפניו יתב"ש על אודות 'באר המים' אשר גזלו המקטרגים שלא יושפע שפע לישראל כפי צרכם, 'ויאמר אבימלך' משיב השי"ת, 'לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה' לעכב את הפרנסה, אולם 'וגם אתה לא הגדת לי' - בשעת אמירת ההגדה

סג. כיו"ב אמר גם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, אך בשינוי קצת - 'בלתי היום' איני שומע מכם דבר כי אם - 'היום' דהיינו דיבורים על עניני היום כל אחד שואל האיך אשיג פרנסת יומי, וכל שיח ושיג הבריות נסוב אודות מצב השווקים ('היום' הדולר עולה או יורד וכיו"ב), ועל כן אין השפע מגיע אליהם, כי במקום להתפלל על הפרנסה הינם עסוקים וטרודים בהבלי הזמן - על עניני היום.

סד. נוראות מתאמרא בשם הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (עיי' פרי צדיק ויצא אות ט) דלכן 'מתחיל בגנות' את ההגדה של פסח ופותח בפרשת ארמי אובד אבי, כי על זו הפרשה כתיב במדרש (תנחומא ריש פרשת תבא) וז"ל. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא, בוא וראה כמה מתחטאין, וכמה יש להן פתחון פה לעושי מצות, אדם יש לו עסק אצל מלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך. כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה שאלתו, ספק לא עושה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא יורד אדם לתוך שדהו, ראה אשכול שביכר, תאנה שביכרה, רמון שביכר, מניחו בסל והולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל, שנאמר, השקיפה ממעון קדשך וגו'. ולא עוד, אלא שהיה אומר, איני זז מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה (כחוני המעגל בשעתו), וכתוב אחריו, היום הזה ה' אלוקיך מצוך לעשות... אמר רבי חייא בר אבא, כמה מתחטאין עושי מצות לפני הקב"ה, שהקב"ה גוזר גזירה, וצדיקים מבטלין אותה, שנאמר, באשר דבר מלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה (קהלת ח ד). מי הוא (האומר לקב"ה מה יעשה, ה"ה-) שומר מצוה לא ידע דבר רע (שם שם ה), זה ממחה על ידו של הקב"ה, עכ"ל המדרש. ומרמזים לאדם - אף שאין ביכורים בזמן הזה, אבל כוחן של מביאי ביכורים יש כהיום הזה לכל איש ישראל בלילי פסחים, כי הוא כחוני המעגל בשעתו שהיה מתחטא 'כבן המתחטא לפני אביו' - שהרי עתה יושב הוא על שולחן אביו, ויכול כל יהודי לומר לקב"ה איני זז מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה והוא מבטל כל הגזירות. סיפר הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ה'שרף' ממאגלניצא זי"ע מעשה שהיה עם רבו ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע, וכך הוה, יהודי תמים, שהיה חוכר 'בית מזיגה' מן הפריץ כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתו, מחמת איזה סיבה לא היו לו מעות בכדי לשלם לפריץ במועד הנקוב לו - שחל בעיצומם של ימי הפסח, והנה הפריץ שלח להזהיר את היהודי כי אם לא ישלם את דמי החכירות במועדו במקומו וכהלכתו רע ומר יהיה עונשו. ויהי כאשר קיבל היהודי את ההודעה הזאת נפלו עליו אימה ופחד, כי בהבל פיהם היו השליטים הללו חורצים את גזר דינו של אדם לחיים ולמות, וכ"ש כאשר היה הדבר נוגע למשפטו של יהודי שאז לא היו מגזימים כלל, ולא על כגון דא נאמר (תהלים קמד ח) 'אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר'.

בצר לו שם פעמיו לאפטא, אך מכיוון שלא היתה הפרוטה מצויה בכיסו הוכרח לילך רגלי, ומלאו מנעליו וכל בגדיו רפש וטיט מביצות הדרכים, בערב שבת הגדול הגיע אל העיר אפטא, ומיד מיהר אל חצר הקודש, הגבאי שראה את ההילך מלוכלך ומטונף לגמרי לא נתן לו להיכנס הביתה והודיעו שלא יוכל להקביל את פני הרבי קודם

שב"ק, בלית ברירה נשאר לשבות באפטא כדי להיכנס אל הקודש אחר השבת, ויהי בשבת אחה"צ עלה ה'אוהב ישראל' על הבימה ודרש דרשת שבת הגדול בקול חוצב להבות.

'כפרי' זה לא הבין אפילו דיבור אחד של הרבי, לאחר דרשתו החל הרבי לדרוש ב'הגדה של פסח', בהגיעו ל'ונצעק' כבר היה בדביקות גדולה, והתחיל לעורר את העם ואמר (בלשון אידיש - שלכן הבין הכפרי את דבריו) שלא ידמו בנפשם שזהו 'מעשה שהיה' פעם אחת במצרים, רק זה יכול להיות גם היום, כי בכל שנה בליל החג 'הזמן גרמא' ומתעורר שוב אור זה - וכל איש הנמצא בצר ומצוק שצריך לישועה ורחמים אם יצעק אל ה' בלילה ההוא, הן מי שצריך להפקד בבנים, הן בפרנסה, הן מי שיושב כבר בבית האסורים או מי שירא שלא יצא גזר דינו לבית האסורים, והן מי שצריך לשלם לאדונו ואין לו במה לשלם - 'כולם כולם' יושעו אם יצעקו לה', כי רק בצעקה תליא מילתא... כשמוע היהודי התמים את דברי הרבי, הבין בנפשו, שבוודאי הייתה כוונת הדברים אליו, לכן לא התמהמה כלל אלא מיד במוצש"ק חזר לביתו והודיע לבני משפחתו שקיבל הדרכה ברורה מן הצדיק, והוא כבר יורה לה בבוא העת כדת מה לעשות, ואכן בליל הסדר כאשר הגיעו לפיסקא 'ונצעק אל ה' אמר לאשתו כאן תצעקי ונוושע, והחלו לצעוק הוא והיא, וכך צעקו וצעקו ולא ידעו אימתי לפסוק... עד שהכה אחד בחלון, ופסקו מצעקתם בכדי לשמוע מי הדופק בחלונם, וראו כי הוא ערל אחד ממכיריהם, ויפתחו לו את הדלת, והנה הוא נושא ב' חביות, ויספר להם כי השתכר היום, והכה את אשתו עד שמתה תחת ידו, והוא חושש ומפחד שמא יודע הדבר לאדון ויענישו בעונש מוות, על כן הוא מוכרח לנוס על נפשו, וכאן יש בידו שתי חביות מלאות אדומים, ואינו יודע מה לעשות עמהם, ומכיוון שראה כי בביתם עדיין אור הוא, על כן בא אליהם, ואמר להם - קחו שתי חביות הללו, ובאם אחזור לעיירה כאן תתנו לי אחת מהם, והב' תישאר בידכם, במתנה גמורה, הסכים היהודי והורה לו היכן להניח את החביות. מיד בחולו של מועד הלך היהודי אל הפריץ וסילק את כל חובו בשלימות, וקיבלם הפריץ בסבר פנים יפות, ואמר לו מכיוון שאיש נאמן אתה יהא ה'ארענדע' (שכירת בית המזיגה) לך עד עולם.

אחר החג נסעו להעיר להלביש עצמם ולהנעיל את עצמם בדרך הכבוד, גם סוסים ופרים קנו להם, ונסע לאפטא כדי להודות על הנס שנעשה עמו, אך מיד בכניסתו אל הקודש אמר לו ה'אוהב ישראל' בפשטות 'אין לך מה להודות לי על הנס, כי אתה המשכת עליך ישועה בעת שצעקת באמירת 'ונצעק'...' (הובא בתורת השרף ממאגלניצא מתוך 'שארית ישראל' עמ' 208).

ויש סיפורי ניסים כאלו למאות ולאלפים מאנשים שנושעו על ידי שקיימו בנפשותם 'ונצעק' בליל הסדר, ולא ניזול כי רוכלא לפרט את כולם, וחדא מינייהו הווה ביהודי שעברו עליו יותר מעשר שנים מנשואיו ועדיין לא זכה להיפקד בפרי בטן, באותה שנה החליט יחד עם בני ביתו לערוך את הסדר בינם לבין עצמם, כדי שיוכלו לשפוך שיחם אל ה' באין מפריע, ואכן כעבור שנה זכו להיוושע בדבר ישועה ורחמים, (ובוודאי שאין בזה הוראה כללית להתבודד בעת הצעקה, שהרי העיקר הוא התפילה היוצאת מקירות ופנימיות הלב, והקב"ה יקבל תפילתנו לרחמים ולרצון).

שמעתי מידיד נאמן איש צדיק וחסיד, לפני כמה שנים נחרב ביתו ומשפחתו כשהוכרח לתת 'גט פיטורין' לנוו"ב, אז עלה לארה"ק וישב בה באחד הערים כאיש בודד, וכה מספר הצדיק, כשבוע לפני פסח החילותי להרגיש יסורים נוראים בגבי, יסורים חותכים כמו סכין, וכבר הוכרחתי לבקש עזרה בהליכה... הרופא ערך לי בדיקת סי טי וחיכיתי לתשובות...

מאחר שהייתי בודד הוצרכתי להכין לבד כל הפסח, ומתוך היסורים הללו עלה הדבר בקושי עצום, ויהי בערב החג, כאשר הגיע כבר זמן שריפת חמץ התקשר אלי הרופא שעשה את הסי טי וביקש לדעת מי 'רופא המשפחה' שלי... אחר כמה דק' התקשרתי בעצמי לרופא המשפחה, והלה גילה את לבי שיש חשש לגרוע... וקבע עמי שאבוא אליו ביום הראשון של חוה"מ, רק זאת אמר לי באותה שעה, שאמעט ככל הניתן מהליכה ברגליים.

חזרתי לביתי, בקושי רב ובלב כבד מאד הכנתי את שולחן הסדר, הכנתי לכוסות יין טוב שיוציאני מעט מה'מצב' שהנני שרוי בו. בליל התקדש החג הלכתי לביהמ"ד כשהנני 'יודע' (חושב ומדמה) שזה ה'פסח' האחרון בחיי... באמצע אמירת 'הלל' בתפילת ליל החג החילותי לתפוס את הנעשה עמדי, ובהגיענו לפסוק 'לא המתים יהללו י-ה' החילותי לזעוק את הפסוקים בקולות וברקים... כל המתפללים הסתכלו עלי כמו ש'נפלתי מהירח'... אבל אני את שלי עשיתי, בכיתי והתפללתי, שפכתי נפשי לפני אדון כל. כשבכל אותו הזמן עדיין הנני מרגיש יסורים נוראיים.

אחר התפילה באתי 'יחידי' הביתה, שבור ורצוף, אמרתי, רבש"ע אין לי כלל חשק לערוך סדר... כשהנני עומד ונוזר היכן הייתי אך לפני כמה שנים, מלך בגדוד, אב למשפחה ברוכה, יושב בראש שולחן הסדר, בני כשתילי

זיתים סביב לשולחני... והנה עתה, נהפך הגלגל, איכה ישבה בדד... אבל אין עוד מלבדך כאן, אנא ראה נא בעיני, וקבל את הסדר לרחמים ולרצון. החילותי ב'קדש', ומשם להא לחמא עניא... בהגיע ל'כאן הבן שואל' פרצתי בבכי טהור לפני אבי שבשמים אשר רק אני והוא עמי בבית, אוי, רבוש"ע, אין לי לא 'בן' ולא 'כאן'... מה אירע עמדי, אבל, אתחזק לשאול, אני אשאל אותך 'אבי' שבשמים - מה נשתנה הלילה הזה מכל לילות סדר בשנים עברו, אנא, אני אשאל מה נשתנה מתוך ברען (התלהבות), ואתה תענה לי גם בברען, וכך המשכתי בכל הסדר. מה אומר ומה אדבר, בהגיעי ל'ונצעק', קיימתי בעצמי את ה'ונצעק' כדת וכראוי, מקרב לב בקעו הזעקות, וכ"כ זעקתי עד שלאחמ"כ כמעט לא יכולתי להוציא הגה מפי... בהגיעי אל 'צפון', שוב נפתחו סכר דמעותי, ובקשתי מקרב לב עמוק - רבוש"ע שלח לי את ה'צפון', אותו השידוך (השני) הצפון ונסתר ממני אשר אני ממתין לו בכליון עינים.

ע"כ פרק א' - סיפור הקושי והצער. אמנם מכאן ואילך נפתח לפני פרק ב' - פרק הישועה. בחוה"מ נכנסתי אל הרופא כשהנני חושש לגרוע, ומיד שאלתי אותו מתי הוא 'יום המיתה' שלי, אמר הרופא, למה תדבר כך... במשך החג תשב על מקומך, אחרי החג תפנה לבית החולים רמב"ם, שם יושב חבר טוב שלי (במרפאות חוץ) והוא 'מבין' טוב על כל המעשה הלזה. באסרו חג הגעתי לרמב"ם, הלה בדק ועיין היטב, ונענה בשלוות הנפש, אינני יודע מה אמרו לך, אבל אני, אינני רואה כאן מאומה, רק משהו קטן, אתן לך אנטיביוטיק' רגילה, עשה נא 'צילום' נוסף וחזור הנה, מששבתי אליו בשנית, אמר לי הכל נקי לחלוטין, הנך בריא ושלם בתכלית. ואחרי 3 חדשים באתי בקשרי אירוסין... והכל נתהפך לטובה ולברכה.

וזה תוכן מכתב נפלא מאחד מבני החבורה שליט"א, והוא כי באמת תמיהה שבתמיהות תמהתי מאוד עד לב השמים, על מה שנשתרש בשנים האחרונות לעשות את ליל הסדר שהוקבע לסימני חרות וכבני מלכים לזמן תפילה וזעקה, ולכאורה יפלא מה מקום כאן לתפילות וזעקות והרי בגמ' ובראשונים כן בהלכה לא מצאנו שנקבע זמנה לתפילות וזעקות, והנה ראיתי בשו"ת דברי יציב (אבן העזר ס"ס פ"ג) דמוכיח שם להדיא שהג' תפילות שאנו מתפללים בכל יום שחרית מנחה וערבית תקנום האבות ביום א' דפסח, כמו"כ מביא שם דעה מהגמ' ומהמדרש שלידת יצחק ועקידת יצחק היו בו ביום, ושוב הראו לי בליקוטי מוהר"ן תורה ר"א וזל"ק מרומז בתרגום (איכה ב') שבפסח צועקין בתפילה כמובא על פסוק 'קול נתנו בבית ה' כיום מועד' כקל עמא דמצלין בחגא דפסחא, ולפי"ז הפלא ופלא מה יש מקום וזמן יותר מתאים לתפילה וזעקה מלילי פסחים בהן מצאו אבות האומה לתקן סדר תפילה, עד כאן לשון המכתב.

סיפר הגה"צ רבי יוסף משה מייזליש אב"ד לאסק שליט"א מב"פ, מעשה ששמע במעונות הקיץ של המוסדות העומדים בנשיאות גיסו הגה"צ אב"ד קראסנא שליט"א, במחנה הקיץ דשם עבד בחור ושמו 'מאניש', מאניש זה מן התמימים בעם היה, כחד מתמימי דקמאי... ומשהגיע הלה לפרק 'האיש מקדש' לא קם ולא זו שום שידוך (מכמה סיבות), וכבר היה נראה כי 'מה שהיה הוא שיהיה', ולא במהרה יקים הלה בית בישראל. יומא חד בשבתם יחד (כל השלשה דלעיל), פתח אב"ד קראסנא וסיפר לגיסו כי 'מאניש' שכבר היה כבן כ"ח שנים בא בקשרי שידוכין, ותיהום כל העיר... פתח מאניש לספר סיפורו, בהאי שתא בליל הסדר ישבתי עם 'הגדה של פסח' המוסברת ב'עברי טייטש' (פירוש העשוי לפשוטי עם בשפה המדוברת), ושם ראיתי כתוב בסמוך לקטע של 'ונצעק' כי מעשה היה בימי הרה"ק מאפטא זי"ע, ולאחד ה'מושקע'ס (כינוי לחוכרים היהודים) לא היה לשלם דמי חכירותו לפריץ - דבר שהיה כידוע כרוך בסכנת נפשות, ושמע מושקע מהאפטער רב שאם יצעק ב'ונצעק' יושע, וכך הווה.

והנה ב'סדר' אצל אבי שליט"א הסבו כל בני המשפחה, והחל מאניש לפרט בפרוטרוט את כל המסובים אחי ממאנסי והאחות מלעקוואד וכך האריך כיד... הטובה עליו, בהגיענו לקטע של ונצעק, השתקתי את כל הציבור ונעניתי בקול אל אמי, מה יהיה... מה יהיה הסוף.... כשל כח הסבל, אפס כוחי מלשבת כך מבלי לבנות בית, האם שהכירה היטב את בנה ואת מצבו נענתה ואמרה, מאניש יקירי, וכי מה בידינו לעשות עוד, הרי יודע הינך שאנו מדברים כסדר עם שדכנים, ובעזהשי"ת יבוא היום והכל ייגמר בכי טוב. נענה מאניש ואמר - כל המסובים כאן ישמעו היטב לדברי, כי ראיתי כאן ב'עברי טייטש' שב'ונצעק' יש ביד כל אחד להרים קול זעקה אל ה' האלוקים ולהושע בכל מילי דמיטב, אין מצוקה שאי אפשר לצאת ממנה. על כן כל אחד מהמסובים כאן (ושוב פירט אח פלוני, ואחות פלונית וכו' וכו') - כולם יזעקו אל ה', וישאלוהו כל המסובים מה נצעק ואיך נצעק, נתלהב מאניש ואמר בתמימות ובפשטות, זעקו ג' פעמים אל ה' - כבר אין בכוחו של מאניש לסבול ולהמתין יותר. מאניש מוכרח כבר לבוא בברית האירוסין... ואכן הכל חרו אחרי ואמרו ג' פעמים באותו נוסח שנצטוו ממאניש. וכבר רצה האב להמשיך בעריכת

הסדר, אך שוב החריש אותם מאניש, ואמר, ומה יהא עם אחי יעקב אשר אף הוא כבר בן כ"ו שנים, וכי מן היושר להמשיך בעריכת הסדר מבלי לסדר לו את זיווגו, על כן זעקו כולכם בשנית ג' פעמים אל ה' - כבר אין בכוחו של יעקב לסבול ולהמתין יותר. יעקב מוכרח כבר לבוא בברית האירוסין... ואכן הכל החרו אחריו ואמרו באותו נוסח.

וראה זה פלא, מיד ביום א' דחוהמ"פ הציעו לשניהם הצעות שידוכים, ונתגלגלו הדברים במהירות עצומה, כגלגל הנופל במורד הר גבוה, עד שכבר עמדו שניהם בפני גמר ביום שלאחמ"כ, אלא שאז נתעורר להם ספק כדת מה לעשות - אם מותר לגמור ב' שידוכים לב' אחים באותו יום מחשש לעינא בישא, ושאלו את כ"ק האדמו"ר מוויז'ניץ מאנסי זי"ע שפסק להם שיגמרו למאניש ביום ג' בשבוע, ולאחיו 'הקטן' ביום ד'. ובעזהשי"ת הצליח מאניש מאד בכל דרכיו, בנה בית נאמן בישראל, לשם ולתפארת, ומוכר הוא מאד בעירו כאיש מצליח בעזהשי"ת.

לדידן ייאמר, כי כל ה'חכמים' אשר בקרבנו, אם אך ישימו עצמם כ'מאניש' בתפילתם, ויתפללו ויזעקו אל ה' האלוקים כמאניש זה אשר לא ידע מ'חכמות', אלא בתמימות עצומה התפלל וזעק, וזכה לקרוע שערי שמים בתפילתו, אף אנו בגשתנו אל התפילה בתמימות ללא חכמות נקרע את שערי השמים.

עובדא ידענא מכלי ראשון, באחד שלא מצא זיווגים הגונים לבניו, השנים נקפו וחלפו כאשר בניו מתבגרים ועיניו רואות וכלות, שנה אחת כשנטלו הבחורים 'ברכת פרידה' מרבם הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע טרם נסעם אל אביהם לחג הפסח, אמר להם בצחות לשונו 'הלא הבן שואל בליל הסדר, תשאלו את האב מדוע עדיין אינכם חתנים...'. הבחורים היו בטוחים שבודאי כוונת הרבי שישאלו ויתפללו אל אביהם שבשמים מדוע לא הגיע זמן ישועתם, אך בליל הסדר החליט אחד הבחורים לקיים דברי חכמים כפשוטם, ושטח בפני אביהם את שאלתם החזקה, מה נשתנה חלקם שעדיין לא מצאו את זיווגם מכל חבריהם שכבר בנו בתים נאמנים בישראל, ויהי כשמוע האב המיוסר את שאלת בניו המיוסרים, נתעוררו רחמי האב על הבן ופרץ בבכי תמרורים וגרר אחריו את בניו המבוגרים, ועלתה צעקתם אל ה' בתפילה ובתחנונים שיזכו כבר להיוושע מצרתם, וכה בכו במשך זמן עד שאמם התאוששה וצעקה עליהם שיש לשמוח בחג ואסור לבכות ולהצטער, מיד קיבלו כולם על עצמם להפוך את הדאגה לשמחה, והמשיכו לומר את סדר ההגדה בהתלהבות, ורק בתום הסדר הציע האב לומר הספרים רביעי וחמישי בתהילים ושפכו לבבם כמים לפני השי"ת, ובתוך פרק זמן קצר באו כולם בברית הארוסין.

סיפר בעל המעשה הרב עראקי שליט"א מעי"ת אלעד יצ"ו, אשר הינו בידידות קרובה עם הרב נ"ג ואף מארח אותו על שולחנו מפעם לפעם בשבתות ובימים טובים, לקראת ליל הסדר תשפ"ב הזמין את הרב נ"ג עם נוו"ב להיות אורחיו, כמה ימים קודם החג נסע ברכבו עם אחד מבניו הגדולים, ובדרכם שמעו מפי 'בעל דרשן' את המעשה עם הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע אודות הסגולה הגדולה והנפלאה לערוך 'ונצעק' בליל הסדר, בשעה שאומרים 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו' בסדר ה'הגדה', אמר לו בנו, מן היושר שהשנה נעניק את ה'ונצעק' עבור האורח ר' נ"ג שכבר עברו עליו יותר מט"ז שנים מיום נישואיו ועדיין ביתו ריקם, והגם שכבר דרש ברופאים הגדולים ביותר עוד לא נושע, סבר וקיבל ואף הודיע לבניו ביתו 'להיות עתידים ליום הזה', ואכן כאשר אמרו את ההגדה של פסח והגיעו ל'ונצעק' קמה שם 'צעקה גדולה', ואין הכוונה לצעקות בקולות וברקים שישמעו מקצה העיר עד לקצה השני... אלא היתה צעקה גדולה מקירות הלב, כמה רגעים בהם זעקו והתחנונו לישועת ה' כשעין לא נשארת יבשה, עד שהרגישו ש'כיוונו את השעה' וכיוונו לעת-רצון ופעלו את הישועה. תיכף לאחר עריכת 'הסדר' אמר לו בנו הקטן כבן שבע שנים, לשנה הבאה יהיה לנו עוד ילד במשפחה, כי אני התפללתי ב'ונצעק' עבורנו... אני רוצה שיהיה לי עוד אח קטן...

ועתה הטו אזנכם לדבר פלא, בערב פסח אשתקד - שנת תשפ"ג, נסעו המארח ה"ה הרב עראקי וב"ב לבית החולים, ואף החלו שם לערוך סדר פסח כהלכתו, ובאמצע הסדר נולד להם בן זכר... וראו בחוש איזה רושם בשמי מרום עשה ה'ונצעק' של ילד קטן 'תמים'... והנה באור ליום רביעי פר' תזו"מ כ"ז ניסן נולד בן זכר לאורח הרב נ"ג לאחר המתנה של י"ז שנה... ואכן ה'ונצעק' פעל את פעולתו הן לגבי האורח והן אצל המארחים ושניהם נפקדו בדבר ישועה ורחמים בחודש ניסן שישועות בו מקיפות, ולא עוד אלא שכל המתפלל על חברו הוא נענה תחילה... שמעתי מאחד מחשובי בני החבורה, כי אשתקד 'ישבו' ב'סדר' אצל אביו שני בנים ובת אשר הגיעו לפרק השידוכין מזמן זמנים טובא (ולא נוכל לפרט אך היתה 'סיבה' לדבר), וכשהגיעו ל'ונצעק' - צעקו מקירות ליבם, ואכן ה'צעקה' לא שבה ריקם, ובמהלך השנה כולם מצאו את זיווגם למזל טוב...

ממזריו וישתבח מצבו בגשמיים וברוחניות כלילה הזה. וכך מבארים את הנאמר 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח' שה'מספר' עצמו נעשה משובח ומשתנה למעלותא, והתנא מבטיח לנו, אף שנתחיל בגנות עב"ז על ידי הסיפור נתעלה ונעשה משובח^{סח}.

וכה כתב הרה"ק ה'נועם אלימלך' זי"ע (בא ד"ה ולמען), היות כשהקב"ה ברחמיו עושה נס לישראל פעם אחת ונוקם להם מאויביהם אז נתעוררו הרחמים ומועיל אפילו לעתיד בכל דור כשישראל צריכין להנקם מאיזה שונא העומד עליהם להכבידם בעול שררה או מלך אז הקב"ה עושה נקמה בו כיון שכבר נתעוררו אותן הרחמים בענין כזה. והוא ולמען תספר בו אשר התעללתי במצרים, וכשתספרו זאת תעוררו אותם הרחמים וינקם לכם מאויביכם לכל יוכלו היצר לכם כלל, עכ"ל^{קסט}.

ובזה פירש הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (קדושת לחנוכה, קדושה שניה) בלשון שאומרים בהגדה 'כל המרבה לספר הרי זה משובח' - הרי זה משובח בחסדים, כיון שיוצא מפיהם של עמו בני ישראל סיפור הגדה והאותיות של חסדי המקום לבית ישראל אזי אלו האותיות מעוררין חסדים לכל העולמות שתמיד יעשה עמנו הא-ל נסים ונפלאות לטובה.

אמר, דהנה העולם טועים וסוברים, שמה שאנו שונים מדור היוצא ממצרים, כי אין לנו 'משה רבינו' שיוציאנו ממצרינו - כל חד וחד בדיליה, אך אין זה נכון^{סח}, כי כל מה שזכו בני ישראל בהיותם ממצרים שהקב"ה ישלח את משה רבינו להושיעם היה אך ורק בזכות 'ויזעקו', והבי נמי בימינו אלה, אם נקיים כראוי 'ונצעק' אזי מיד נגאל מכל המצוקות, ואף נוכל לפעול שבוא יבוא ברינה משיח צדקנו במהרה בימינו.

כל המרבה לספר - סגולת סיפור יציאת מצרים

אמרו חז"ל 'כל המרבה^{סו} לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'^{סז}. נראות איתא מהרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, ח"ב רנב. לשבח"ג שנת תקצ"ד ד"ה הא לחמא), וז"ל. כי מובטחים אנחנו אפילו בגלות החיל, בשעה שאנחנו יושבים לספר יציאת מצרים לבנינו, להשריש לבותם ביראת ה', אזי שפע אלוך עלינו כמו בצאתינו ממצרים, עכ"ל.

הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (אות נו) מפרש מה ששינינו (פסחים קמז). 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', היינו דאף אם כאשר התחיל לספר ביציאת מצרים היה במצב של 'גנות' מכל מקום על ידי הסיפור מתעלה הוא עצמו להיות 'משובח', והיינו שעל ידי הסיפור יצא

סה. מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, שלכן לא נזכר שמו של משה רבינו בכל נוסח ה'הגדה של פסח' [אלא רק בדרך גרר 'רבי יוסי הגלילי אומר וכו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו'], ללמדנו שכדי לזכות לגאולה שלימה אין בני ישראל זקוקים למנהיג גדול וקדוש כמשה רבינו ע"ה, רק 'צעקה ותפילה' המקרבת את הגאולה, כמו שזה גרם לגאולת ישראל ממצרים שנאמר (שמות ב כג) 'ותעל שועתם אל האלוקים'.

סו. בא וראה עד כמה צריך 'להרבות' בסיפור יציאת מצרים, שהנה נאמר גבי קרבן פסח 'ואכלתם אותו בחפזון' (שמות יב יא), וביאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ת"מ בא ד"ה ואכלתם), כי בא הכתוב לרמז להאריך בסיפור יציאת מצרים בשעה שמצה ומרור ופסח מונחים לפנינו עד שלבסוף הזמן שמותר בו באכילה יהא בהול ונחפז לאכול הפסח קודם שיעבור הזמן. ולדידן ייאמר שיש להאריך בסיפור יצי"מ עד שתהא אכילת המצה והסעודה בחפזון... וכמו שמסיים שם החתם סופר 'והנסיין מוכיח'...

סז. הבטחה גדולה כתב ב'יסוד יוסף' (פפ"ה) בהאי לישנא וכל האומר שבח ויציאת מצרים והסיפור של ההגדה בחזרה ובשמחה, בלי שום לב רגז ובלי עצלות בדמיון משא ח"ו, אלא בכוונה ושמחת הלב, זה הוא אשר כנפי השכינה פרושות עליו תמיד להצילו בכל מקומות ובכל דרכים, וזוכה להיעשות לו נסים.

סח. בדרך רמז פירשו בלשון 'מגיד' שהוא מלשון 'המשכה' (כמו 'גוד אחית'), שעל ידי אמירת 'מגיד' 'נמשך' האדם כלפי מעלה...

סט. ובדרך זה ביאר עוד הרה"ק ה'נועם אלימלך' זי"ע (ראה ד"ה א"י ראה) בלשון הכתוב (תהילים קמה ז) 'זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו', כי 'ביעו' הוא מלשון מבעבע, וכמו כששופכים מים על האש המים מבעבעים, וכשרוצים להזכיר רב טובך - להמשיך ישועות לעולם, הדרך הוא על ידי שמבעבע באיתערוותא דלתתא, והוא ע"י וצדקתך ירננו, כשמרננים ומשבחים להשי"ת על כל צדקותיו וחסדיו.

תאכלו מצות - מעלת המצוה

נוראות מצינו בדברי המהרש"א (פסחים קטז. ח"א ד"ה מצה) בגדולת מצוה זו, וז"ל, אבל אכילת מצה בערב הוא מטעם אחר, כמפורש סודו בקרבן מנחה שאמר 'מצות תאכל במקום קדוש' וכו', וזהו טעם אכילת מצה בליל פסח כדמיון המנחה לגבי כהן, וכו', ולמדנו מדבריו שאכילת מצה היא כאכילת 'קדשי קדשים'.

ואכן צדיקי הדורות היו משתוקקים בכל השנה כולה לאכול מצת מצוה בקדושה ובטהרה, ובקדושתם ערכו הכנה דרבה טרם קיימו מצוה רבה זו בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה". אמנם, אף לאנשים הפשוטים ביותר אמרה תורה 'בערב תאכלו מצות', כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו לומר שרק אם הכין את עצמו כראוי נחשבת המצווה כמצוה ראויה, אלא, כל אחד יכין עצמו כפי כוחו והשגתו ודי בזה.

כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ח"מ סימן קצו), וז"ל. 'מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח - והיא יחידה שנשארה לנו מכל מצוות אכילה שבכל התורה, ואין לנו לא פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצוה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא תועילה בידנו בשלימות, הייטב בעיני ה' חלילה וחלילה, עכ"ל.

בכללות כתב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל ב'מכתב' ('מכתבי רעק"א' יב) וז"ל. 'בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצות שזיכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור, וד' כוסות ואמירת הלל, עכ"ל.

ואכן השל"ה הק' כתב (מסכת פסחים נר מצוה אות לט) שחסידים ואנשי מעשה נהגו לנשק את המצה בעת שהגביהו אותה בליל הסדר"א.

וכך איתא מהרה"ק ה'אגרא דכלה' זי"ע (פרשת עקב) עה"פ (דברים ז יז) 'כי תאמר בלבבך' וגו', דהנה ידוע לנו מצדיקי דורותינו בקבלה מבעלי רוח הקודש, שכאשר יצטרך אדם לאיזה ישועה, כגון לרפואה ולהצלחה ולעבור במצולות ים בלי מכשול, אזי יזכור במו פיו מעין אותם הנסים בכיוצא בזה שנעשו לצדיקי הדורות לרבים או ליחיד. ועיי"ש שמפרש עפ"י למה יעצו להמן להמית מרדכי דוקא על ידי תלייה על עץ, כיון שמעולם עדיין לא ניסו לעשות כזאת לישראל ועדיין לא נושעו מזאת הצרה, וממילא לא יוכלו לספר את נס ההצלה מהעץ, ולא יוכלו להמשיך את הישועה. עוד ביארו בזה, כי כשהאדם מודה ומשבח להקב"ה על רוב חסדיו הרי הוא ממשיך בזה על עצמו עוד השפעות טובות כהנה וכהנה, ובזה פירשו צדיקים בלשון הכתוב (שמות טו ב) 'עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה', שהזמירות לא-ל הטוב הם ממשיכים את הישועה'.

ע. וכבר זעק הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע שנה אחת קודם אכילת מצה מתוך געגועים עזים 'רבש"ע, אדער דו אין מיר אריין, אדער איך אין דיר אריין...' (או שאתה קוב"ה תשכין את שכיתך בקרבי, ואם לאו אכנס אני בקרבך כביכול). מפורסם היה הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע בגעגועיו העזים ובהשתוקקותו הנפלאה לקראת מצוות אכילת מצה, ומתחילת השנה היה מדבר ומזכיר מענין אכילת מצות בערגה, מידי שנה בשנה לקראת חג הפסח היה פוקד את הציון של התנא האלוקי רשב"י במירון, והיה מתפלל שם שיזכה לאכול כזית מצה מתוך דעת, וכל שכן בעת אכילת המצה גופא היו פניו בוערים כלפידים בהתלהבות אש קודש, אשר אי אפשר לתארה, אשרי עין ראתה זאת. ממעט היה הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע באכילתו, והרבנית היתה תמיד מפצירה בו שיאכל באומרה הכנתי לך מעדנים ואינך טועם מזה... אבל הוא היה אומר על מאכלים מעין אלו דאס אדז'עט מיר (כאומר איני מוצא בהם כל טעם, ולהיפך), אולם כשהגיע ליל הסדר לאחר אמירת ההגדה ברוב השתפכות כדרכו בקודש, ניגש לאכילת מצה בתאבון גדול כמצוותה בהידורה. ובעיני זוגתו הצדקנית היה נראה הדבר כ'רעבתנות' יתירה, והעירה לו בדרך כבוד ושאלה 'וכי נהיית בעל-תאוה'ניק', נענה הרה"ק בזה"ל, 'בכל ימות השנה כאשר אין לי טעם באכילה מפצירים בי לאכול, ואילו כאשר פעם אחת בשנה כבר הנני מרגיש טעם באכילתי אומרים עלי שאני 'בעל תאוה'ניק'... אך תדעו כי כך היא האמת, המתאפק בכל השנה כולה מתאוות אחרות, זוכה לתאוה גדולה בעת אכילת מצה... עא. כתב ב'בארות המים' (ליום א' ש"פ) שהרה"ק מרימנוב זי"ע אמר, שאם לא היה חושש מפני המון העם היה נוטל את המצה לבית הכנסת, והיה עושה נענועים כמו הלולב והאתרוג.

ב'תפארת שלמה' (לשבת הגדול ד"ה א"י מצות תאכל) מוסיף עוד, כי מעלת מצוות 'אכילת מצה' היא כי בשונה משאר המצוות הנעשות בחוץ לגופו של אדם - שהרי זו נבלעת בקרבנו, ולכן יש בה כח לרפאות את האדם 'רפואת הנפש' ברוחניות, ומסייעת לו לעקור מעצמו את כל הרע שבקרבנו להיות דבוק באלוקים חיים.

עוד איתא בזה"ק (ח"ג רנא:) שאכילת מצה מזככת את נשמת ישראל מכל לכלוך ופגם, ולא רק על חטאים של העבר אלא היא גם מסוגלת לטהר את הנפש על להבא. וכן איתא ב'ישמח ישראל' (להגש"פ אות נו) כי המצה מעוררת אותנו ל'אהבת ה' - וממילא כאשר נהיה בריאים על חולי הנפש אחר אכילת המצה - מיכלא דאסוותא, לא נכסוף לשום דבר זולת השי"ת תורתו ומצוותיו, כי תגדל האהבה אליו, לאהבה את ה' אהבה שאין לה תכלית וסוף על כל אהבת עוה"ו, והו' 'אפיקומן' שהוא נוטריקון 'אפיקו מיני מתיקה', שיסיר מעליו כל הנאת עולם הזה, להיות דבוק באהבת השי"ת ע"י.

גם מצינו בזה"ק (רנא:) לבאר הטעם שנקראת מצה בשם זה, וזל"ק (בלה"ק) משום שהיא משרדת ומבריחה לבל צדדים רעים ועושה קטטה ביניהם, כדוגמת שם ש-ד-י שבמזוזה המברית את השדים והמזיקים שבשער, כך המצה מברחת אותם מכל משכני הקדושה ועושה מריבה וקטמות בהם וכו'.

על מרורים יאכלוהו - מתיקות המרור

דברים נוקבים כותב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (מכתבי רעק"א יב) וזל"ק 'בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצות שזיכה ה' אותנו

בונה ראשונה שיש לאדם לבזון בעת האכילה היא לקיים מ"ע שציונו הבורא 'בערב תאכלו מצות' (שמות יב יח). והם 'זכר ליציאת מצרים' ככתוב (פסוק למ) 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עוגות מצות כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם'. ומאד יזהר שלא לאוכלם במצות אנשים מלומדה ומתוך רגילות שכך אכלו אבותינו בצאתם ממצרים ואחריהם נהגו כן בכל דור ודור - ממצרים ועד הנה... אלא יבזון לעשות רצון אבינו שבשמים, ולזכור על ידי האכילה את הניסים שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים.

נפלאים דברי ה'רוקח' (הלכות פסח אות רצא) שהאוכל מצות בשבעת ימי החג כהלכתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וראייתו מהפסוק (שמות יג) 'מצות יאכל את שבעת הימים', 'שבעת ימים' אין כתיב כאן, אלא 'שבעת הימים' בה"א הידיעה, ללמדנו שנעשה שותף בבריאת שבעת ימי הבנין.

מצות תאכל - סגולת המצה

סגולת אכילת מצה רבה היא מאד, וידועים דברי הוזה"ק (ח"ב קפג:) דהיא מיכלא דאסוותא [מאכל רפואה] ומיכלא דמהימנותא [מאכל המשריש אמונה בלב האדם].

ומבאר הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (רמזי פסח ד"ה נחזור לענין) את דברי הוזה"ק דתרווייהו חדא נינהו, דמי שחסרה לו מידת האמונה הרי נחשב הוא כחסר רפואה, אמנם סגולת המצה לרפאות את אלו שיש להם חסרון באמונה, כי על ידי אכילת מצה זוכה האדם להכיר במי שאמר והיה העולם ע"י.

עב. ב'ישמח ישראל' (להגש"פ אות עח ד"ה כל דכפין) כתב 'ואף חכמי אומות הרופאים מסכימים, שמצה הוא רפואה להראש, אך המה מתנבאים ואינם יודעים מה מתנבאים', כי אכן, על ידי מצה זוכה לאמונה ומתקן ומטהר בזה את המוח שהוא בראש. ואילו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (מנחם ציון דרושים לפסח, ליום ה' אחרון של פסח) אמר, שסגולת אכילת מצה מועילה לבטל כל תאוות רעות מנפש האדם.

עג. ומכל מקום אין דברי הוזה"ק יוצאים מידי פשוטן, שאכילת המצה מביא לאדם גם רפואת הגוף בפועל ממש, וכמרומו בשמה 'מצה' - שהוא ר"ת מ'כל צ'רה ה'צילני.

ולכן יש הנוהגים לשאת באמתחתם בכל מקום מעט ממצת אפיקומן לשמירה. הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע נהג לחלק ממצות שמורה במוצאי שביעי של פסח, שהרי אמרו (סוכה לח.) 'שיירי מצוה מעכבין את הפורענות', וכן נהגו הרבה צדיקים.

בתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה התגורר בראמניא (רומניה) אדם גדול ושמו הגה"צ רבי צבי קינסטליכער זצ"ל אב"ד הערמנשטאט-סעבען [אחר המלחמה היה דר בירושלים והיה קרוב מאד אל הגרי"מ דושינסקי זי"ע, הרה"ק רבי יהודה הורוויץ מדזיקוב זי"ע היה מסתופף הרבה בצלו], שנה אחת בחודש ניסן הרגיש ביסורים נוראים

בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור, וד' כוסות ואמירת הלל, אך בתנאי שצריך ליהרר שיאכל בזית מצה ברווחה ולא בצמצום, וכמו כן במרור כל אחד [אשר] יחסר מעט מוזהר הפסיד המצוות, ולדעתי מי שיש לו מוח בקדקדו ומאמין בתורת ה', איך לא יחוס על נפשו, ולא יהא מתיירא שמצווה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה ומי יודע אם יחיה, יהיה נפסד בידו, ודי לנו בעו"ה במצות הרגילין כמו תפילין וברכת המזון שאין אנו מדקדקים בה ולמה נעשה כזה במצות אלו ר"ל, ואף במרור, מה גם שקשה לו קצת, הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ה' בכל נפשנו, ולמה נקפיד בצער מועט כזה, אני מבטיח באמונה, במי שיעשה מצוה בחשק, ויחשוב בשמחה בזו הרגע 'אני מקיים מצות בורא' כמעט לא ירגיש מרירות כלל, עב"ל ע"ד.

במקום הקיבה, ונסע לעיר קלויזנבורג כדי לדרוש אצל רופאים מומחים שימצאו מזור למחלתו, ואכן את אשר יגור ממנו בא, כי אחרי בדיקות חוזרות ונשנות הודיעו לו שמחלה קשה מקננת בתוך גופו, וחייבים תיכף לנתחו כדי לעקור ולרפא את המחלה. משקיבל הגר"צ את הבשורה הקשה 'לא יכולתי להסכים ע"ז להיות בבית החולים במשך ימי החג, ובטחתי בה' שלא אעבור על 'בל-תאחר', ובאתי לביתי', בלית ברירה הסכימו הרופאים לדחות הניתוח אך התרו בו מאד לבל יאכל שום דבר זולת חלב וביצים ומיץ תפוזים, וכ"ש שלא לאכול פת ולחם. את ליל הסדר ערך כדרכו ברוממות הרוח והתלהבות הנפש מתוך שמחה וחדוה, ובעת אכילת מצה החליט לעבור על דברי הרופאים ואכל כזית מצה שרוי בחלב בשני הלילות, 'וחסדי ה' כי לא תמנו, כי בליל שני אחר הסדר סרו היסורים לגמרי, וכאילו לא היו, ולא הרגשתי שום כאב ב"ה'.

בשבת אחרי פסח עלה לבימה, והודיע את צערו לרבים, שעליו לעבור ניתוח מסוכן ושיתפללו בעדו ויבקשו עליו רחמים, ומסר לפניהם דברי פרידה בדמעות שליש שמא לא יזכה חלילה לקום ממיטת חליו, כי מי יודע מה יגזור עליו השי"ת. לאחר כמה ימים נסע שוב לקלויזנבורג אל הרופא, הרופא חזר לבדקו טרם הניתוח, ומה גברה תדהמתו בראותו שהמחלה נעלמה כליל, ולא מצא שום חסרון במקום הקיבה. והיה בטוח בדעתו שבינתיים ביקר אצל רופא מומחה שריפא את מחלתו, ומרוב התפעלות ביקש שיגלה לו מי הוא הרופא שהצליח לרפאותו רפואה שלימה, והשיב הגר"צ שלא היה אצל שום רופא, רק אכל בליל הסדר את הכזית מצה מיכלא דאסוותא, ועל ידי כך זכה לרפואה שלימה, 'וענה [הרופא] ואמר, שנס גדול נעשה לי, והודה שידיעת וחכמת הרופאים הוא כאין נגד רצון הבורא ית"ש'. בעל המעשה עצמו כותב את כל השתלשלות הדברים אל ידידו ומחותנו הגה"צ רבי ישראל וועלץ זצ"ל, ומסיים שם 'נא למסור תוכן המכתב לבני שיחי', שידע גם הוא להודות ולהלל לשמו יתברך על כל החסד אשר גמלני, ויברך ברכת שעשה ניסים לאבותינו' (המכתב נדפס במלואו ב'באר צבי' חלק האגרות, מכתב לב), וגם עדי שמיעה היו מספרים בערגה, איך היה הגר"צ מתאר להם איך הרגיש שהמצות פעלו להסיר ממנו את כל מכאוביו.

מעשה כיו"ב אירע בשנת תשע"ז, איש יהודי הדר בעי"ת לעיקוואד ושמו הרב צבי לאפה שליט"א נהג ברכבו בערב הפסח ולפתע אירע לו תאונה (עקסידענט) קשה ונוראה, כשרכבו מתהפך וארבעת גלגליו עמדו בזקיפה ממעל הרכב, דפנות הרכב נמעכו ונמחצו לגמרי עד שארך לאנשי ההצלה כמחצית השעה לנסר ולחתוך אותם כדי לחלצו, מיד הובילוהו לבית החולים כשכולו פצוע וחבול, ומבדיקות וצילומי הרופאים עלה כי יש לו דימומים (Internal bleeding) בראשו (סביב המוח) ופציעות קשות בצווארו, כך שעליו לעבור כמה וכמה ניתוחים במשך החדשים הקרובים. ויהי בליל התקדש החג, ישבו היהודי ובני ביתו בחדרו שבבית החולים וערכו 'סדר' כהלכתו ככל משפטיו וחוקותיו, באמצע עריכת הסדר נכנס הרופא ו'תפסם' כשהם עורכים סדר באכילת מצות ומרור, ושתיית ד' כוסות, הביט בו הרופא כמי שהשתבשה דעתו וגער בו, הרי למחרת היום עליך לעבור 'ניתוח' כיצד תעיז לאכול עתה (כי לפני ניתוח על המנותח להיות בצום), אם תאכל עתה נהיה מוכרחים לדחות את הניתוח הנחוץ לך ב'פיקוח נפש', אבל זה האיש באמונתו התמימה המשיך בעריכת הסדר כמי שיושב בביתו ללא כל פגע במוחו וצווארו... וראה זה פלא, ויהי ממחרת, הובילוהו לבדיקת C.T. (Cat-scan) ונמצא מוחו וכל גופו נקי לחלוטין ומיד נשתחרר לביתו, הרי לך רפואתה של המצה עד היכן מגעת, שיצא האוכלה מסכנת מות לחיים טובים בבריאות השלימה.

עד. הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע הגיד פעם, שאינו מבין מדוע נקרא 'מרור', והלא טעמו מתוק כל כך... והיינו כדברי רעק"א זצ"ל, שהמשכיל ומתבונן שעל ידי אכילתו זוכה לקיים מצוות הקב"ה בוודאי לא ירגיש כלל בטעמו המר של המרור. עוד נראה בעומק כוונתו, שעל ידי אכילת המרור מבטלים את כל המרירות והדינים,

שביעי של פסח

גדול כדי שלא יפול מדרגתו, ועל כל בעל נפש לחשוש שמא יפול חלילה, ויתאמץ להתקשר את עצמו ב'משיחה קטנה' כדי שלא יפול מדרגתו, 'והנה המשיחה קטנה היא האמונה השלימה', וזה היה דוד המלך ע"ה מבקש מילדותו (תהלים ל ז) 'ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם' - שמיום היותו לאיש עד זקנתו לא ישב בשלוח והשקט, ונתיירא תמיד שלא יסוג אחור, אשר לזאת בעל נפש יחוש לעצמו להתאמץ בכל כחו טרם נפלו, ולהיתלות באילן גדול אפילו במשיחה קטנה כדי לעלות בהר ה', נמצא שהאמונה היא הכלי להחזיק את כל המדרגות ועבודת השי"ת.

הבט וראה מה גדלו מעשי האמונה, עד שכל רגע ורגע של אמונת האדם בעולם הזה חשובה וחביבה מאד בעיני הבורא יתב"ש. וכן מצינו ב'אבן

ויאמינו בה' - סגולת היום לבוא לידי אמונה בהקב"ה בספה"ק האריכו רבות כי יום שביעי של פסח מסוגל לקנות בו אמונה באלוקים חיים ע"ה, וכפי שהביא הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע ב'מנחם ציון' (סעודת ליל ה', אחרון של פסח) 'שמעתי מגדול אחד, מתלמידי מורי [הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע] זכר צדיק לברכה, שאמר בשם רבו, שהעת המסוגלת לזה [לזכות לאמונה שלימה] היא בליל ז' של פסח, ויתחזק עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בצדיקים הקדושים, לזה היא תועלת גדולה וסגולה אמיתית, שביום זה נאמר (שמות יד לא) 'ויאמינו בה' ובמשה', שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה'.

זכותב עוד, שאף המקיים מצוות ומעשים טובים כל ימיו זקוק ל'משיחה' (חבל) קטנה להיתלות באילן

וכמו שידוע מצדיקים ש"מרור" עולה בגימטריא כמנין 'מות' (446-), ובא זה ומבטל את זה, ונמצא שרק תחילתו מר אך סופו מתוק.

עה. מן הענין להביא שב'מנהגי מהרי"ל' (סדר תפילה אות ה) מביא שיש הנוהגים לומר זמן שמחתנו בתפילות העמידה של 'שביעי של פסח' (במקום 'זמן חרותנו' הנאמר בכל ימי הפסח).

עו. גדולה אמונתם של בני ישראל באותו היום יותר מהאמונה שהאמינו בצאתם ממצרים, ומבואר בדרשות הר"ן (דרוש י"א), כי בהיותם במצרים היה להם מקום לספקות, מדוע ציוה הקב"ה לגנוב לב פרעה ולומר לו שכביכול הם יוצאים רק לשלושת ימים, הרי לאחר מכת בכורות שפרעה בעצמו חשש על נפשו היה משלחם אף לצמיתות, ומדוע ציוה להערים על המצריים 'לשאול' מהם כלי כסף וזהב, והרי לאחר עשרת מכות עצומות כאלו היה בידם לתבוע בפה מהמצריים 'הבו' לנו כל כסף וכלי זהב, אמנם בהגיעם לים סוף וראו שהים נבקע ובני ישראל הלכו בו בתוך הים ביבשה ולאחריהם נכנסו המצריים וטבעו בים, אז הבינו כי הכל היה רק כדי להביאם לתוככי הים, כי אילו לא היו 'מערימים' על פרעה והיה משלחם מאימת המכות וכיו"ב, בוודאי לא היה מעיז לצאת לרדוף אחריהם אחרי ג' ימים, מה גם שלא היתה לו סיבה לרדוף אחריהם אחרי שהוא בעצמו שילחם לחפשי, ורק מכיוון שהיה נראה לו ש'ברח העם' יצא אליהם, וכך ייאמר גבי כל המצריים, שאילו לא היו שואלים בני"י מהם כלי כסף וזהב לא היו הכל יוצאים לרדוף אחריהם, ואכן ביום ההוא 'ויאמינו בה' - לדעת שהכל בחשבון, ואף הנראה להם כ'קושיא' אינו אלא בחשבון נפלא מן השמים, ונסתלקו מהם כל מיני ספיקות באמונה, זהו תוקף אמונת האי יומא.

עז. גם ייאמר לאידך גיסא, כי האמונה תריק עלינו שפע ניסים ונפלאות, כי כל קריעת הים היה בזכות האמונה כמו שאמרו חז"ל (מכילתא פ"ג) כדאי היא האמונה שהאמינו בי (שהלכו אחרי משה בארץ לא זרועה) שאקרע להם את הים.

וזהו כל תכליתו וייעודו של האדם בהאי עלמא להאמין באמונה פשוטה בבורא עולם, כמו שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע, הנה עם בני ישראל ראו על הים התגלות נפלאה, עד שאמרו 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואתו' (מכילתא שירה, ג'), ועם כל זה עדיין לא הגיעו למדרגה הראויה ביותר, עד ש'ויאמינו בה' ובמשה עבדו', כי כל החזיונות ('וירא' ישראל) אינם נחשבים כחשיבותה של אמונה.

באר הפרשה - שביעי של פסח

כלל ישראל מרוב בטחונם בהקב"ה שבוודאי יבקע להם הים כמאמר חכמינו ז"ל, וכפירוש רש"י בפסוק היתה יהודה לקדשו כו', שמרוב בטחונם ירד נחשון לתוך הים קודם הבקיעה. וכיון שהיה בטחונם גדול כל כך שבוודאי יעשה השם יתברך תשועה להם וכפירוש רש"י בפסוק מה תצעק אלי, כדאי האמונה שהאמינו בי... הרי שהאמינו שבוודאי השם יתברך יעשה להם תשועה, א"כ, עלתה בלבם מיד לומר שירה קודם התשועה, כי מי שדבוק בה' ובטוח בו שבוודאי יושיע לו אומר השירה על התשועה קודם התשועה כמו דוד המלך עליו השלום כנ"ל.

וזה פי' אז ישיר, לשון עתיד על שעלתה בלבם לומר שירה קודם התשועה, וכמו שפירש רש"י שמשום שעלתה בלבם לומר שירה נאמר ישיר, ובוה מובן שכוונת הכתוב כך, ויאמינו בה' ובמשה עבדו - אז ישיר משה ובני ישראל פירוש אז קודם התשועה האמינו בו שבוודאי יעשה עמהם ניסים ונפלאות, ובאותו זמן שקפץ נחשון לתוך הים ובא עד צוארו קודם שנבקע הים כבר עלה במחשבתם שיעשה להם נס וישירו שירה, ולכן מובן תיבת 'השירה הזאת' שאיננו מובן, כלומר באותו זמן קודם שנבקע הים במחו שיעשה האל נס ויבקע הים ואז במחו שישירו שירה הזאת על הנס.

ומסיים הקדו"ל - ולכן אם אדם בטוח בה'. שהשם יתברך יעשה לו כל צרכיו גם למעלה ממלאין לו כל משאלותיו. אבל אם אדם דואג תמיד על פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו אזי גם למעלה יחסר פרנסתו. ולכן אשרי איש שלא ישבחך ושם בטחוננו בה', כי אז ה' צלך ומבין פרנסתו כמו שהוא בוטח בה' שהאל עושה כל צרכיו כן האל נותן לנו כל צרכינו, ע"כ מתוך לשונו הקדוש.

עזרא' (פירוש הארוך) על הפסוק (בשלח יד ה) וידעו מצרים כי אני ה', דלכאורה צ"ב, והרי 'מצרים' הללו עומדים כעת בתוככי הים והנה רגע קט וכבר הם טובעים בים, ומהו 'וידעו מצרים'. אלא ביאורו, דקאי על המצריים שנתרו במצרים, וגם על אלו הנמצאים בים - וידעו מצרים כי אני ה' - באותם הרגעים קודם שימותו. מעתה, פוק חזי כמה שידד הבורא מערכות שמים וארץ, והכל בכדי להחדיר אמונה בה' באותם כופרים נאלחים אף לרגע אחד.

אשירה לה' - מרוב בטחונם החלו לומר בעת הצרה ועי"ז נושעו

הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע מאריך בספרו (פרשת בשלח) במתיקנות נפלאה, שעיקר נס 'קריעת ים סוף' היה ע"י שהיו מאמינים בעת צרה בבורא יתב"ש שבוודאי יושיעם, וכבר אמרו שירה בטרם באה להם הישועה, ועי"ז נושעו באמת, וכדברי רש"י בתהילים (יה ה) 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אוושע' - שדוד המלך מרוב בטחוננו בהקב"ה, על כל צרה שבאה עליו היה אומר שירה קודם התשועה, לפי שהיה בטוח בה' שוודאי יושיע אותו והיה אומר שירה על התשועה קודם בואה אליו.

וז"ל, וכן היה בקריעת ים סוף אשר נחשון בן עמינדב מחמת שבטח בחדשי השם יתברך ובנפלאותיו שיעשה לעם ישראל נס ולא היה ספק כלל אצלו, וקפץ לתוך הים מתוך שבטח בהשם יתברך שיעשה ניסים ונפלאות ושיאמרו ישראל שירה על הנס... וכמו שכתב רש"י ז"ל על פסוק 'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן', מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה יעשה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים, וכן

כה ביאר הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע (נפ"ח שער א סוף פ"ט, דרשות מהר"ח שה"ש א ט, עיי' נועם אלימלך - ליקוטי שושנה ד"ה לסוסתי) וז"ל. ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל בדדיהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים 'סמוך לבם לא יירא' מעוצם בטחונם שבוודאי יקרע לפניהם, אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם. וזהו 'לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי' (שה"ש א ט) - ר"ל כמו בסוסי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס. ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו כמשרז"ל (שהסוס הנהיג את בעליו לתוככי הים), כן דמיתך והמשלתך רעיתי ע"ז האופן ממש, שאף שאני רוכב ערבות, עכ"ז כביכול את מנהיגה אותי ע"י מעשיך. שענין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים. וזש"ה רוכב שמים בעזרך. וכן משרז"ל העבודה צורך גבוה, עכ"ל. וכלומר שכל יהודי מנהיג כביכול במעשיו בזה העולם את אשר יעשה בעולם העליון.

ויושע ה' ביום ההוא - בכל שנה ושנה מתחדשת שוב קריעת הים

בה אמר הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע (הובא בסוף ספר נהר שלום עמוד פא לנכדו הרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין זי"ע), כי ב' פעמים בשנה מתעורר שוב הנס דקריעת ים סוף וכל הנרמז בו (זיווגים פרנסה וכו') - בשביעי של פסח ובשבת שירה, ונרמז בלשון הכתוב 'אז ישיר משה' 'אז' נוטריקון אל"ף זי"ן, 'אלף' היינו בשבת שירה - כי 'אלף' לשון לימוד (כמו"ש איוב לג לג, 'ואאלף חכמה'), והוא כשקוראים בסדר הפרשיות פרשת בשלח, וזיין - זה שביעי של פסח, שהוא הזמן שאמרו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ובזמנים אלו 'ישיר משה' ובני ישראל וגו' לשון עתיד וחווה, פירוש בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים, נתעורר מחדש ענין השירה, ומחדש ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'.

ומוסף ה'חווה', וזה פירוש אמרם ז"ל (שבת נא): 'וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר', פירוש 'בעלי השיר' הם משה ואהרן ומרים וכל הדור דעה, בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים הנ"ל שקוראין את השירה, המה יוצאין מן ערן העליון בשיר, ונמשכין לזה העולם בשיר, 'ומזין עליהן' פירוש שממשיכין השפעות ומזונות על הממשיכין אותם, 'וטובלין במקומן' פירוש בעת שהולכים חזרה למקומן צריכים טבילה בנהר דינור.

ארדוף אשיג - סוף דבר נתגלה שגם היסורים היו לטובה ואם ב'אמונה' עסקינן, יש להמליץ ולרמוז כדמיון 'השירה' שכל שיר בנוי מכמה מיני קולות, שמתחיל בשקט ומסיים בקול גדול, עולה ויורד, וחוזר חלילה כידוע לבעלי מנגנים, ובלא ה'ירידות' אין שמו ניגון ושירה כלל וכלל, כך ידע האדם ויאמין שכל עליותיו וירידותיו פעמים מצבו שפיר ופעמים... הכל לטובתו השלימה, וזאת השינוי בני ישראל ביום זה - שהבינו שישעבודם למצרים וצירופם בכור הברזל היה הכל לתכלית ולטובה, ובסופו של דבר יצא מזה 'ניגון' ושירה לשם ולתפארת, ובעל כרחם היו זקוקים לעליות וירידות כדי להשלים הניגון, ע"כ 'אז ישיר משה ובני ישראל' ע"ה.

ומטעם זה הזכירו בני ישראל בשירתם (שמות טו ט) 'אמר אויב ארדוף אשיג, אחלק שלל תמלאמו נפשי, אריק חרבי תורישמו ידי', ולכאורה צ"ב, מדוע הזכירו דבר זה שלא במקומו, שהרי הם עומדים בהודאה על הניסים שעשה עמהם הקב"ה, ומה ענין לכאן - 'אמר אויב ארדוף אשיג', והרי אין זה חלק מן הנס אלא מן הצרה שקדמה לנס, ומה ענינה ל'שירה' וזמרה'. וביארו צדיקים, שבאותה שעה נתעלו בני ישראל להבין שגם המרור והגלות לטובה היו, ולכן היו משבחים להקב"ה גם על מה שאמר אויב 'ארדוף אשיג', כי מאתו לא תצא הרעות ע"ה.

עח. כבר ביארו קמאי בפסוק (שמות טו כ-כא) 'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה... שירו לה' כי גאה גאה'. מדוע לקחה אותה הצדקת דייקא תוף להלל עמו לה' יותר משאר כלי זמר ככינור ועוגב או חליל. אלא, כי אופן הוצאת קול הנגינה מהתוף הוא על ידי הכאה, שמכים בו בחזקה ויוצאת ממנו שירה וזמרה בנעימה. כיו"ב באה מרים הנביאה ללמדנו ארחות חיים, שנדע כי דייקא ממקום ההכאה - ההסתרה, משם נשמעת שירת האמונה, אם אך יאמין האדם (המוכה) שהכל לטובתו השלימה. ושירה זו חשובה לאין ערוך אצל אבינו שבשמים. וכן פירש הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש' סוף דרוש טו ד"ה ודע) לגבי 'כלי שיר' - הכינור, דכתיב (תהלים מט ה) 'אפתח בכינור חידתי', ולא מצינו שום חידה במזמור זה, אלא, ה'חידה' הסתומה היא הקושיא שכל איש מקשה על ה'פעקעלע' שלו (על חבילת היסורים שלו) מדוע נגזר עליו לסבול כל כך הרבה יסורים ומכאובים, ע"ז אמר 'בכינור חידתי', כי נודע בכינור כאשר ידחק בנימא ישמע קול, ויותר אשר דופק באצבעו בנימא ודוחקו - יותר משמיע קול, וכן הדבר בבן אדם, יותר שסובל דוחק וצער ויגון, יותר ריחו נודף ומאיר נשמתו, ככינור המשמיע קול ערב ונגוני ביותר דוחקו ודופקו, ולכך אמר בכינור חידתי, עכ"ל.

עט. מתאמרא בשם 'הנצי"ב' זי"ע על דברי חז"ל (מכילתא בשלח ג) בפסוק (טו ב) 'זה קלי ואנוהו', שהיו מראין באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, ולכאורה, מניין שגם השפחות זכו לגילוי שכינה, אולי מדובר מהצדיקים שבאותו הדור, שהם שבחו ורוממו 'זה קלי ואנוהו'. אלא ביאורו, כי האומר זה קלי ואנוהו - אשבח ואפאר את הקב"ה רק בעת האורה, כשבידי להראות באצבע 'זה קלי', אינו אלא בדרגת 'שפחה' גרידא, כי העובד ה' מאמין בה' אף כשאינו נגלה בפניו, וגם כי אשב בחושך ה' אור לי' (מכילתא ז ח).

באר הפרשה - שביעי של פסח

איתא מהרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע (בספרו פר' בשלח), דהנה אמרו חז"ל (שמו"ר כא ו) 'ויבקעו המים, אין אומר 'ויבקע הים' אלא 'ויבקעו המים', מלמד שכל המים שהיו בכל המעינות ובבורות ובכל מקום נבקעו, ולמה עשה ה' ככה, והלא כלל ידוע הוא (עי' דרשות הר"ן דרוש ח) 'לא עביר קוב"ה ניסא למנא', אלא, שבעת ההיא היו בני ישראל בצרה גדולה מאד ולא ידעו מאין מקום מוצא הנס, ופתח ה' שער עליון להושיע את ישראל ויבקעו המים. ועל ידי זה נפתח פתח שבכל זמן שישראל יהיו ח"ו בצרה יהיה שורש להוציאם, והנה 'מים' רומזים על צרות ויסורים, וכמאמר הכתוב (תהלים סט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', וכאשר

מיד יונה בשנה מתעורר ענין קריעת ים סוף לבני ישראל בשביעי של פסח^פ והרחמים הגדולים שנתעוררו בימים ההם על בני ישראל^{פא} שבים להתעורר בזמן הזה. כתב הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בפירושו 'עטרת צבי', וז"ל. כי נפתח אז בנס קריעת ים סוף הישועה לדורות עולם, הן לרבים הן ליחיד, הן בכלל או בפרט, כל אחד הנם אם יסתמו ויסגרו שערי שפע הפרנסה, או הזיווג ח"ו... (ע"ד שאמרו (פסחים קיח). קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף^{פב}, קשה זיווגו של אדם כקרי"ס) יבקש על עת רצון הנפתח בעת קריעת ים סוף... כשם שנפתח אז (בעת קרי"ס), ויושיע את ישראל בעת שועם אליו, עכ"ל.

פ. פעם בשביעי של פסח פנה הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע אל בנו הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע ואמר לו 'אילו היית שומע שבמרחק כמה 'מייל' נקרעו מי הים, האם היית ממחר לראות את המחזה הגדול הזה, ועוד הוסיף לשאול לו 'אם היית שומע שבמקום קרוב מאד נקרע הים, האם היית הולך לראות את הנס', הבן השיב בחיוב, או אז הגיב הרש"ב ואמר 'דע לך, שבכל שנה ושנה בשביעי של פסח נקרעים מי הים בפועל ממש... נענה הרי"ץ והשיב בהצטדקות 'מה אפשר לעשות, שכל יושבי תבל הם עיוורים וחרשים...', כלומר שעל ידי החושים הגשמיים שלנו איננו מסוגלים לראות קריעת הים, ולפיכך עבודה קשה היא לנו להאמין בכך באמת, השיב לו אביו ואמר 'הוא הדבר אשר דברנו, כי ניסי קריעת ים סוף חוזרים בכל שנה ושנה, ואין החסרון תלוי אלא באדם עצמו, ואם היה מקדש אבריו וגידיו בשלימות היה זוכה לראות את המחזה בפועל ממש'.

פא. כמפורש הדבר בזוה"ק (ח"ב נב:) 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי - תאנא [למדנו] בספרא דצניעותא, 'אלי דייקא [אין לך לצעוק אלי, כי תשועה זו אינה תלויה ביד, אלא] בעתיקא תליא כלא [כל תשועה זו תלויה בעתיקא], ביה שעתא אתגלי עתיקא קדישא [באותה שעה נתגלה עתיקא קדישא, היינו סוד התגלות מצח הרצון המכניע כח הדינים], ואשתכח רעוא בכלהו עלמין עלאין' [ואז נעשה שעת רצון בכל העולמות העליונים - מתוך מדבש].

ואף אם אין לנו עסק בנסתרות אלו, אך אנחנו מאמינים בני מאמינים שיש בחינות גבוהות ודברים נסתרים למעלה מהשגת שכלנו הדל, וחז"ל גילו לנו שהם מתגלים ומתעוררים במועדים וזמנים טובים. בענוותנותו אמר פעם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע בסעודת ליל שבת קודש - סעודת 'חקל תפוחין', שהוא אינו זוכה להבין מאי 'חקל תפוחין קדישין' ובקוצר שכלו אינו יורד לעומקם של דברים, 'אולם דבר אחד אני יודע, שאבי [ה'דברי שמואל'] זי"ע היה מתלהב בעת אומרו תיבות אלו, ומכאן שאוצר גדול מוטמן במילים אלו והנסתר רב מן הנגלה.

פב. גבי כל השנה נאמר גבי 'פרנסתו של אדם' כי אין האדם יודע מנין תבוא ישועתו, יעשה את שלו והקב"ה כבר ימצאהו להשפיע עליו שפע פרנסה וימלא אסמיו טובה, וכך רמז הרה"ק הר"ב מפשריטא זי"ע (הובא בשפתי צדיק פסח עו) במאמר חז"ל (פסחים קיח). 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', כי ב'קריעת הים' אמר הקב"ה למשה (שמות יד טו) 'מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו', ומבואר ברמב"ן (שם) שהיו כמה כיתות בין בני ישראל שהציעו 'עצות טובות' כדת מה לעשות באותה שעה, יש מהם שאמרו להילחם עם המצרים, ואחרים אמרו לחזור למצרים, עוד כת אמרה להיכנע תחתיהם עי"ש, ולכן אמר להם קוב"ה ויסעו - עזבו נא כל תחבולות ועצות אשר בידכם והשליכו ייבכם רק על הבורא יתב"ש, ממילא תזכו לניסים ונפלאות - שיקרע הים - מה שלא היה לעולמים עד היום. כעין זה נמי ב'פרנסתו של אדם', כאשר יפסיק האדם לתת עצות כביכול לבורא יתב"ש (ומדובר אף במי שמאמין כי מפתח הפרנסה ביד ה') - הנה אעשה ביזנעס פלוני ומשם יתן לי השי"ת כך וכך מעות, ומעסק אחר יתן לי כך וכך... אין לו אלא להשתדל' ולישא עיניו למרום בתפילה שיצליח ה' דרכו, אז יראה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו, ויקבל שפע רב מידו הרחבה הפתוחה והמלאה.

זיווגו של אדם. וברשב"ם (ר"ה בקריעת) מפרש וז"ל. כלומר נס גדול עושה לו הקב"ה למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מינה למבעי רחמי. היינו שבכל השנה כולה צריך להרבות בתפלה ותחנונים כדי להיוושע בדברים אלו, אבל בשביעי של פסח הזמן עצמו מסוגל לכך, וכפי שכתב הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (חודש ניסן, מאמר יג אות ב) 'שמעתי מפי קדוש מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב וצוק"ל, דהנה ההיתר למלאכת אוכל נפש ביום טוב כתבתו התורה בפרשת שביעי של פסח, שנאמר (שמות יב טז) 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם',

נבקע הים בשביעי של פסח - נבקעו כל מימות שבעולם, להורות שהבנים הקב"ה בטבע הבריאה שיהא ביד ישראל לצאת מכל המיצרים והצרות בכל דור ודור^{פג}, ובפרט באלו שנמשלו לקריעת ים סוף, כגון זיווגו של אדם (סוטה ב.), פרנסה, ענייני הלידה ושאר דברים הנאמרים במס' פסחים (ק"ה), לבקוע את ים הצרות^{פד}, ולפעול כל הישועות^{פה}.

במה דברים אמורים להלכה ולמעשה בדורנו אנו, הנה בפסחים (דף ק"ה) מנו חז"ל כמה דברים שקשים לאדם כקריעת ים סוף, ובכללם, פרנסתו של אדם,

פג. ובזה פירשו בכפתור ופרח, שלכן כתיב בתורה לשון בקיעת ים סוף, כמו שנאמר (שמות יד כא) 'ויבקעו המים', ואילו חז"ל בגמרא קוראים לנס זה (ברכות נח. ועוד) 'קריעת ים סוף', ומאי שנא.

ואפשר לומר, כי לשון בקיעה קאי על דבר שלם, כלישנא דקרא בקהלת (י ט) 'בוקע עצים', כי העץ היה בתחילה גוש אחד והאדם בוקע אותו לשני חלקים, אבל 'קריעה' שייך בבגד, שמתחילה עשוי על ידי תפירת חוטים דקים שנצטרפו יחדיו, ובקריעתו מחזיר את הבגד לקדמותו ולמצבו הראשון. והשתא אתי שפיר, כי בפעם הראשונה 'בקע' קוב"ה את הים, אך מאותה שעה ואילך נחשב הים כמחולק העומד בחיבור לעת עתה. ואפשר לבני ישראל לחזור ולקרוע את הים - להינצל מכל מיני מים הזידונים, ובכלל זה מה שמצינו שהיו תנאים שעברו בחרבה בתוככי ימים ונהרות (חולין ז:).

פד. ויכניע עצמו כי רק כשהגיע נחשון למצב סכנה - ששקע עד למעלה מצווארו במים זעק 'הושיעני א' כי באו מים עד נפש' אז נבקע הים, אמור מעתה כל הזקוק לישועה כקריעת ים סוף אם בפרנסה אם בזיווג אזי אם יגיע עד למעלה מצווארו במים ויזעק מעמקי לבבו הושיעני א' כי באו מים וכו' יושע בכל מיני ישועות, אמנם זה המהלך 'מיט ד'נאז ארויף' (כשאפו למעלה - מלשון גבהות וגאווה) הרי עדיין נשימתו 'מסודרת' ועדיין לא באו המים עד נפש - כיצד יושע...

פה. כדי להבין יותר דברות קדשו יש להביא דברי הגמרא בחולין (דף ז:). 'רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויים, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה [לנהר] 'גינאי, חלוק לי מימין ואעבור בך' [גזור לי מימין ותיווצר יבשה, ואוכל לעבור שם], אמר ליה 'אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה [שמא לא תצליח לאסוף מספיק מעות לפדות השבויים] אני ודאי עושה', אמר ליה 'אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם', חלק ליה, לפי זה מקשים העולם, מה היה החידוש הגדול בקריעת ים סוף, הלא אם רפב"י בקדושתו היה יכול לקרוע את גינאי נהרא מדוע לא יוכל משה רבינו רעיא מהימנא לעשות כמעשיו, ותירצו גדולי ומאורי הדורות [ראה באוהב ישראל פרשת בחקותי, ויסוד הדברים נזכר בסוף ליקוטי שושנה להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, עה"פ (תהלים סו ו) 'הפך ים ליבשה'] שרבי פנחס בן יאיר יכול היה לעשות הנס רק אחרי שנעשה בעולם דבר דומה לזה, ובפעם הראשונה נפתח השער שיוכלו לעשות כיוצא בזה לאחר שנים, ולכן קבעו רק אז זכר לנס, ועתה יובן ביתר שאת, כי אחר שנבקעו מימי ים סוף בפעם הראשונה לא התאחדו עוד לעולמים להיות שוב גוש אחד, ולכן יכלו הצדיקים בקדושתם להפוך את הים ליבשה.

על פי הדברים האלה מבאר הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע את דברי רבי יוסף שם בחולין, 'כמה גדול איש זה יותר ממשה רבינו ושישים רבוא, דאילו שם נבקע רק פעם אחת, וכאן ג' פעמים', ובדרך הפשט הכוונה, דממה שקרע רפב"י את הים שלש פעמים נראה שהיה גדול יותר ממשה רבינו ושישים ריבוא שלא זכו לקריעת ים סוף כי אם פעם אחת, אולם הרבי ר' אלימלך הוציא דבריהם מפשטן, והכי קאמר 'כמה גדול איש זה ממשה רבינו ושישים רבוא' פירוש שכוחו של רפב"י בא מכוחו של 'משה ושתין רבון', דעל ידי שנבקע הים בימים ההם עי"ז הצליח אחר כך רפב"י לקרוע את הים.

באר הפרשה - שביעי של פסח

והכלה עצת שלום ביניהם, וגם האבות מתפייסים ומכניסים אותם לחופה, וכל הקרואים שמחים ונשכח כל המסיבות והשטנה, [ומה] שהיה כבר היה, ואח"כ מבקשים הקרואים יינות, שמנים ומיני מתיקה, ובעל ברחם נותנים להם כל משאלותם.

ממשיך הרה"ק מרימנוב, וז"ל. 'תדעו ותבינו מוסדות הארץ, כי מבשרי אחזה אלוך, וכל מנהגי העולם הזה הם להורות לנו דוגמא של מעלה, התנהגות השכל בעולם הבא, ואפריון עשה לו המלך המרומם והמתנשא, והיינו הך', היינו כי שבעת ימי הפסח דומים ושווים לשבעת ימי המשתה, ולכן מקבלים ישראל את פני השי"ת בערב פסח וביום ראשון של פסח במצוות רבות מתוך שמחה וחדוות הלב, והקב"ה מצד עצמו אינו מדקדק אחר מעשיהם של ישראל מרוב חיבתו אליהם, אך המקטרגים בודקים בתכשיטי הכלה אלו בני ישראל, כמאמרם (זוה"ק ח"ג צו): 'כנסת ישראל כלה קרויה', ומשמינים לפני ה' שחסרים תכשיטים לכלה, ומזה נעשה בחינת חול המועד 'שהשמחה נתחללה קצת, שיש ירידה בחול המועד', אך בכל זאת בזמן המיועד מוכרח החתן לשמוח עם הכלה ולהעלים עינו מן הקטרוג, ועל כן ביום השביעי הוא משתה ושמחה יום טוב^{פז}.

ומיניה ילפינן לכל המועדים, ובכוונה תחילה נאמרה הלכה זו דוקא בשביעי של פסח ללמדנו כי ביום ההוא אשר מסוגל לנס גדול קריעת ים סוף, בקלות הוא יצו חסדו קדוש יעקב לגזור פרנסה טובה לישראל, אפילו ח"ו אין בידם זכות כל כך, ע"כ. ובוודאי הוא הדין לשאר הדברים, שהממתינים לזיווגם בידם לקרוע רוע גור דינם ולפעול שימצאו זיווגם בקרוב^{פי}.

הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע מבאר בספרו 'מנחם ציון' (השמיטה מפר' בא) ענין ימי הפסח, ובתוך דבריו מבאר, שבשביעי של פסח ממלא הקב"ה כל משאלות האדם לטובה ולברכה.

ומסביר שם בדרך משל, לשמחת חתן וכלה שכולם ששים ושמחים בשמחתם, והנה אם אבי החתן הוא חכם ובר דעת לא ידקדק בדברים טפלים וקטנים שאינם מוצאים חן בעיניו, ויעלים עינו אם לא תתעטר הכלה עם תכשיטיה בכל פרטיה ודקדוקיה. ואף אם אבי הכלה לא יתן לה את הכלים הראויים שתוכל להתקשט בהם ג"כ יסיה דעתו ולא יתרעם על כך, 'ואולם כמה פעמים רמו בה תיגרא, שדודו של החתן מקטרג לפני אבי החתן, וגחין לחיש ליה, למה תעשה כזאת, ומדוע תשתוק לזה, ואבי החתן מתקצף בעבור זה ומתקושט עם צד הכלה, ומכל מקום בין החתן

פו. וכך היתה דרכו של הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע להורות לבחורים שהגיעו לפרקם, וכן לישועת הפרנסה ורפואת הגוף, לסיים ולומר כל ספר תהלים בשביעי של פסח כסגולה לישועתם השלימה.

שמעו נא למעשה פלא, אשר הגיע לידינו ב'אגרת' מידי בעל המעשה, וכה מספר על עצמו, שבשביעי של פסח תשפ"ג עמד ב'הפסקה' שבין תפילת שחרית לקריאת התורה בין קבוצת בחורים אשר מכבר הגיעו לפירקם, ולפניהם עמדו שני אברכים ונדברו ביניהם על ה'סגולה' לגמור ספר תהלים בהאי יומא רבא אשר פועלת גדולות ונצורות בפרט בעניין זיווגו של אדם הקשה כקריעת ים סוף. והחל 'בעל המעשה' ביחד עם חברו בדומה לו ללעוג על כל ה'סגולות' המתחדשות לבקרים... אך אחד מהאברכים התאזר כנגדם בדברי אמונה וחזיון במעלת היום המסוגל לעניינים הקשים כקריעת ים סוף, עד שאמר להם 'בחנוני נא בזאת'... שניכם 'עלטערע בוחרים' (בחורים מבוגרים), מובטחני כי מי שיתגבר על עצמו ויגמור את כל התהילים קרובה ישועתו לבוא, ועוד בזאת השנה יושע... ובזאת נסתיימה שיחתם מאחר שנכנס רבם לביהמ"ד לקראת קריאת התורה.

נכנסו הדברים בליבו של הבחור כארס של עכנאי... כי הגם שצחק מקודם, אך מי יודע... כולי האי ואולי... שמא עתה הוא עת רצון, 'די ישועה שטייט אונטערן טיר' (הישועה מחכה מתחת לדלת) ולא יהיה שוטה המאבד מה שנותנים, אלא 'יקפוץ' על ההזדמנות, ובכך יפעל ישועה לו ולדורותיו אחריו... עד שגמר בדעתו ביחד עם חברו לעזוב את כל ה'ליצנות' והקריירות... ולגמור את כל התהילים. ואכן אמרו כל ספר התהילים בכוונה מתוך הכנעה ואמונה בגודל הזמן ובכוחם הגדול של התהילים להחיש ישועה. מה נאמר ומה נדבר... ימים ספורים לאחר חג הפסח כבר מצא את זיווגו בשעטומ"צ, ואילו רעהו נהיה 'חתן' שבוע לאחר החג...

פז. ובזה מבאר נוסח התפלה (יעלה ויבוא) 'ובדבר ישועה ורחמים חוס וחנו ורחם עלינו והושיענו', כי מצד הדין אסור לומר שום תחינה ביום טוב, וזאת כדי שלא ליתן מקום לבעל דין לחלוק ולומר שכל מטרת בני ישראל

הנה כתב ה'חרדים' (פרק ע"ג) דכמו שב'רפואת הגוף' ישנם 'רפואות' אשר ירפאו את האדם בדמים יקרים בייסורים אשר יכאבו למתרפא בהם, לאידך, יש רפואות סגוליות שאינם עולים לכדי דמים יקרים, וגם ירפאו את החולי ללא כל כאב. כיוצא בזה ממש יש בענייני התיקון לנפש החוטאת, יש תיקונים כתעניות וסיוגופים המענים את הגוף ומזככים אותו ולשיטה כבראשונה, לאידך, יש עניינים 'סגוליים' אשר כל העוסק בהם מתכפרים לו כל חטאיו. ומונה ה'חרדים' כמה וכמה מאותם המצוות הסגוליות שיש בהם לכפר עוון, ואחד מהם (בר"ה הסגולה השלישית) לאמר שירת הים בשמחה כאילו הוא יצא עתה ממצרים, שעל ידי זה מתכפרים לו כל עוונותיו.

ומוסיף ה'חרדים' טעם לדבר, דאיתא במדרש (ילקוט' שרד) על הפסוק (טו כב) 'ויסע משה - שהסיעם מעוונותיהם' שנמחלו להם העוונות על ידי השירה, שכל מי שנעשה לו גם ואומר שירה מוחלין לו על כל עוונותיו. 'והנה אחר שציונו ה' לומר שירה זו בכל יום כדכתיב (שם א) ויאמרו לאמר, שיאמרו השירה לדורות עולם, וכדכתב רשב"י (וה"ב נד:) שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה בשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולתה כל יום בשעה ראשונה^{פס} (וכוחה של אמירת השירה כבר נתבאר בוה"ק בפרשת בשלח נד: ועיי' מדרש תהלים פ"ח)^ג.

והיינו דקאמרה תורה (שמות יב טז) 'וביום השביעי מקרא קודש', כלומר שיש ביד בני ישראל לבקש כל משאלותיהם והקב"ה ימלא להם רצונם, 'שהרי מנהג העולם הוא כך, שבעת שמחת נישואי חתן וכלה שואלין הקרואים [-מבקשים המוזמנים לסעודה] כל משאלותם ומחוייבים ליתן להם, כמו כן עתה יהי לכם כל משאלותיכם שאתם צריכין, בריאת הגוף וחיים טובים וארוכים, ופרנסה בהרחבה, הכל כאשר לכל, כל צרכיהם - לא יבצר דבר, עכ"ל.

או ישיר - אמירת שירת הים בשמחה ובכל כוחו
הבטחה ברורה כתב ה'בית אהרן' (בסוף דבריו לפסח, ויש להדגיש, שלא איירי דוקא בשביעי של פסח אלא בכל השנה כולה) 'כי בשירת הים יש הכל, מה שהיה ומה שעתיד להיות, וכל הגאולות וכל הענינים שצריך האדם הכל נכלל בשירת הים, ואם יאמר האדם שירת הים בכל לב ובמסירת נפש, כל אחד לפי מה שהוא, יתקן כל עניניו בגוף ונפש'.
למדנו מדבריו כי בכדי ש'יתקנו כל עניניו' צריך לומר את השירה 'בכל לב ובמסירות נפש' פירוש בכוונה שלימה, אמנם לאידך למדנו, כי אין הקב"ה דורש ומבקש מן האדם שיעשה יותר מכדי יכלתו, אלא 'כל אחד לפי מה שהוא', ואם יעשה את שלו ה' יגמור בעדו^{פס}.

בשמחת החג היא עבור צורך עצמם, שהרי מיד הם צועקים 'הב הב', ואם כן היכי לידיינו דייני להאי דינא, דאי אפשר שלא לבקש רחמים כלל דהא צרכי עם ישראל מרובים 'ואי אפשר בלא הרחבת עיני עולם הזה', וגם לבקש אי אפשר מפני קטרוגם של המשטינים, על כן מבליעים בקשה זו באמצע תפלת שמו"ע שכולה שבח והודאה להקב"ה, 'כמו שני אוהבים שמתעלסים באהבים, ומספרים יחד, ובתוך הדברים אומר לו בעבור אותו דבר הידוע שאני צריך, בוודאי אל תמנע ממני', והיינו כוונת הבקשה 'ובדבר ישועה ורחמים' ואין אנחנו מפרטים מהי הבקשה, ובכך מבליעים את התפלה ואומרים 'חוס ורחם עלינו' על הדבר שגלוי וידוע לפני יתב"ש, כי אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים.

פח. נוראות כתב הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הובא ב'ליקוטי יהודה' בשלח ד"ה אלוקי אבי) לדעת מה פועל האדם קרוץ מחומר במרומים על ידי השירות ותשבחות שהוא אומר בהאי עלמא, דכתיב בשירת הים (טו טז) 'עם זו קנית', שהקב"ה קנה את כלל ישראל, והרי לא מצינו שעשה בהם הקב"ה אחד מדרכי הקנינים של הגבהה או משיכה, וביאר הרה"ק, עפ"י מה שאמרו (קידושין כב:) 'הגביהו הוא לרבו קנאו' שאם העבד מגביה ומרים את רבו הרי הוא נכנס ברשות אדונו להיות קנוי לו בקנין חזקה, והכי נמי כתיב בפסוקי השירה (פסוק ב) 'אלוקי אבי וארוממנהו', היינו שעל ידי השירה גרמו כלל ישראל להרים כבודו של הקב"ה כביכול, והיו כאותו העבד המגביה את רבו, ובזה נקנו להיות לו יתב"ש לעם סגולה, ראה נא עד היכן הדברים מגיעים.

פט. ומתאמרא בשם הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, שלכן לא חטאו הנשים בחטא העגל כי הן אמרו את שירת הים בתופים ובמחולות ובשמחה יתירה כדכתיב 'ותקח מרים את התוף בידה' (שמות טו כ), ולכן ניצלו מהחטא.

צ. ויאמר השירה מתוך התלהבות אש קודש כמו שאמרו בני ישראל על שפת הים, וכמו שדייק הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע מפסוקי השירה, דבין הניסים האמורים ב'שירה' פסקו ואמרו - 'מי כמוכה באלים

באר הפרשה - שביעי של פסח

ביום השביעי מקרא קודש - קדושת היום

אִתָּא ב'בית אהרן' (דף צג:) 'אבל האמת הוא, כי הששה ימים (של פסח) הם הכנה ליום השביעי, כי העיקר הוא שביעי של פסח^א, כי הוא השלימות - שבו אמרו שירה'.

ובך איתא ב'קדושת לוי' (פרשת בשלח) לפרש הפסוק (שמות יד ל) ז"ל. 'ויושע ה' ביום' ההוא - שיש ימים שהקב"ה משפיע טובו לעמו ישראל ומגלה להם אהבתו, והיום היותר מסוגל לזה הוא יומא דפסחא, וזהו 'ביום ההוא' דייקא, עכ"ל. היינו שהסגולה תלויה ביום עצמו.

והנה אמרה תורה (שמות יב מז) 'וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש', ולכאורה יש לבאר מדוע נקבע ז' של פסח לז"ט האסור במלאכה - כי איזו מעלה יש בזה היום יותר משאר ימי הפסח - והלא בשעת הציווי עדיין לא יצאו בני ישראל ממצרים ועדיין לא נקרע להם הים, אלא יש לומר, שעיצומו של יום היה מעיקרא עת מוכן ומזומן לישועת ישראל, לכן נקבע כז"ט האסור במלאכה.

ה' מי כמוך נאדר בקודש נורא תהילות עשה פלא' (פסוק יא), ולכאורה אינו ענין לא לפניו ולא לאחריו, דקודם לכן כתיב 'צללו כעופרת במים אדירים', ולאחמ"כ 'נטית ימינך תבלעמו ארץ', ששניהם עוסקים בפירוט ה'נס', ומה ענין 'מי כמוכה' שהוא שבח להקב"ה בכללות בין שני הפסוקים.

אלא ביאר הרה"ק שכאשר עמדו באמצע השירה התעוררו ברוחם אהבה ותשוקה אל ה', ומרוב התלהבות לא עצרו רוחם בקרבם ונזדעקו מי כמוך באלים ה'... ועלינו להשתדל לזכות לנגיעה כל שהיא בשירת הים כזו, וכשם שעשה להם ניסים על הים כך יעשה לנו בימים ההם ובזמן הזה.

אגב אורחא, פעם הורה מרן ה'בעל שם טוב' זי"ע לאחד מגדולי תלמידיו שיסע לעיירה פלונית וימסור בשמו פריסת שלום ליהודי המכונה 'רבי בערל', נסע התלמיד לאותה עיר וחפש את רבי בערל, ולא מצאו - כי הכל אמרו לו שאין בעיר איש בשם כזה, אולם הוא לא התייאש, וחפש בחיפוש אחר חיפוש היכן גר יהודי ששמו רבי בערל, עד שבסוף הגידו לו שיש מלמד דרדקי ששמו דוב בער (שלימים נתפרסם כהרה"ק רבי דוב בער המגיד ממעזריטש זי"ע), ואולי כוונתו אליו, מיד סר התלמיד אל ביתו ושמע אותו לומד עם תלמידיו, ובתוך דבריו ביאר להם מה שכתוב בפרק ברכי נפשי (תהלים קג כד), שפסק באמצע הענין באמירת 'מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך', ולכאורה אין כאן מקומו כי אם בתחילתו או בסופו, שהרי הוא מפרט מה שברא הקב"ה בעולמו, ומדוע פוסק באמצע ואמר 'מה רבו מעשיך ה'', הוא מוטיב לה והוא מפרק לה, שתוך כדי שמנה דוד המלך את כל פלאי הבריאה נתלהב לבו בקרבו, ומרוב דביקות והשתוקקות לא עצר בעצמו ונזדעק מה רבו מעשיך ה'... ולאחמ"כ חזר לענינו הראשון, על פי דרכו פירש גם הרה"ק משינאווא את הפסוק בשירת הים כמבואר בפנים.

צא. הנה אמרו חז"ל (ר"ה טז:) 'חייב אדם לטהר עצמו ברגל', וביותר בערב שביעי של פסח, וכפי שכתב הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע בצוואתו לבניו, שיקפידו ביותר על הטבילה במקוה טהרה קודם שביעי של פסח, כי הוא יום גדול ונורא.

והטעם, משום מעשה שהיה, בשביעי של פסח האחרון לחיי מרן הבעש"ט זי"ע, יצא הרה"ק מקאריץ לדרך כדי לשהות בצל רבו הבעש"ט, אך בדרך התעכב מחמת תקלות שונות והגיע למעזיבוז סמוך לחשיכה זמן קצר בטרם התקדש החג, ולא הספיק לטבול במקוה טהרה, ויהי כאשר קיבל את פני הבעש"ט נשאל על ידו אם טבל במקוה בערב יום טוב, משהשיב הרה"ק מקאריץ בשלילה נאנח הבעש"ט מאד, ולא ירד הרה"ק מקאריץ לסוף דעתו אך לא העז לשאול ולברר בסוד קדושים, אמנם לאחר פחות מב' חודשים כאשר נשבה ארון האלוקים בחג השבועות, ידע שיש קשר ושייכות בין אנחתו בשביעי של פסח להסתלקותו לגנזי מרומים, ולכן הורה לבניו ולזרעו אחריו להקפיד ביותר על הטבילה ביום הזה.

וכתב ב'ראשית חכמה' (שער האהבה פ"ח ו') שהלימוד לדורות מפרשת קריעת ים סוף הוא ענין מסירות נפש, ועי"ז יזכה לניסים ונפלאות, וכפי שלמדנו רז"ל כי דייקא לאחר שנחשון בן עמינדב קפץ ומסר נפשו עד שהיכו המים באפיו אזי נבקע להם הים. מכאן נלמד שכל הרוצה שהקב"ה יעשה לו נס למעלה מדרך הטבע, תחילה ימסור את נפשו ואת רצונותיו לה', ואחר שישבר את טבעו ינהג עמו הקב"ה שלא בדרך הטבע^{צב}.

אמנם כל זה בתנאי שיאמין שהכל בידי שמים, וגם זה למדנו מקריעת ים סוף, כי רק אחר שזעק נחשון 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש' זכה

ביד האדם להשיג אורות ומדרגות המתגלים במרומים על ידה באותה שעה, אבל בשביעי של פסח מתעלים בני ישראל למדרגה גבוהה כזו עד שאינם זקוקים לשום פעולה גשמית שעל ידה ישיגו את האור, כעין 'לעתיד לבוא'.

הושיעני כי באו מים עד נפש - על ידי מסירות נפש זוכה לניסים

איתא בגמרא (סוטה לו.) קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה, ועליו מפרש בקבלה (תהלים סט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', (ושם פסוק טו-טז) 'טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו' אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה'.

צב. ואמר הרה"ק הרבי העניך זי"ע (חשבה לטובה עה"ת, פסח), הנה בתורה מצינו בקריעת ים סוף, שהתורה אמרה 'ויבקעו המים', ומדוע כינו בגמרא ומדרשים את הנס 'קריעת ים סוף' ולא 'בקיעת ים סוף', הרי קריעה היא רבה היא יותר מבקיעה. אלא, שהקב"ה אכן ציווה על הים רק על בקיעה של מה בכך - שבתוך הבקע הקטן יעברו בני ישראל. אך בפועל משהגיעו ישראל לים סוף והים ראה וינוס - מה ראה, ארונו של יוסף ראה, ובראות הים את ארונו של יוסף, שהתגבר על הנסיונות בקדושה נעלית, וקרע את עצמו מעל לטבעו. מיד נקרע הים. כי זה הקורע את עצמו למעלה מטבעו הרי כל מוסדי תבל נקרעים לפניו.

וכן אנו אומרים במוצש"ק ב'זמר' איש חסיד היה (ומקורו לרבי ניסים גאון, בחיבור יפה מהישועה פכ"א) שלא היה לו מזון ומחיה ולא בגד ללבוש, יצא לשוק פגש בו אליהו הנביא וציווהו למכרו כעבד תמורת 'שמונה מאות אלף זהובים', משנמכר אליהו לעבד קיבל ע"ע לבנות 'לאדונו' בנין 'טרקלין ופלטריין' מפואר, שיווע בחצי הלילה ענני נורא עלילה - 'יזמתי ונמכרתי להעבידי לכבודך ולא לכבודי, בורא עולם בקנין השלם זה הבנין', אז ירדו מלאכי מרומים וכילו מלאכת הבנין למחרת שחרר האדון את אליהו הנביא, הקשה הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע את רבו הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, מדוע הוצרך אליהו הנביא להימכר לעבד ולקבל ע"ע לבנות הבנין - אם עלה ברצונו להעניק לאיש חסיד סך 'שמונה מאות אלף זהובים' מדוע לא נתן לו צ"ק (טשעק) ואפילו 'מזומנים' היה יכול להעניק לו... ויענהו, וכי נראה למע"כ שהרשות נתונה לו לאליהו הנביא לעשות נסים ונפלאות ככל העולה ברצונו, אף הוא אין בידו לשנות מערכות הטבע רק בכוחה של מסירות נפש, ואכן משנמכר לעבד אז ורק אז עלה בידו לערוך נס - לבנות טרקלין ופלטריין בלילה אחת.

וכך הוה מעשה בימיו של ה'חתם סופר' זי"ע, שהרב מפעזינג שלא היה מוסמך למול (מטעם השלטונות) מל גר שנתגייר, והחל לזוב דם רב מהמילה עד שלא יכלו לעצור את הדם, ולא ידע הרב לשית עצות בנפשו, שהרי ממה נפשך אם יקרא לרופא לעצור שטף הדם, ויתברר לרופא הערל שהרב מל ללא רשיון המדינה, ילשין בפני השלטונות ויהא בזה חשש סכנה לכל אחינו בית ישראל בני מדינת אונגארין (הונגריה), ומאידך אם לא יטפלו בו תיפח רוחו ויצא הקול שמת הגר, וזה עצמו נמי סכנה לכל בני ישראל שבסביבה.

בצר לו פנה הרב מפעזינג אל ה'חתם סופר', סיפר לו גופא דעובדא היכא הוי, בבקשה שיורה לו ה'חתם סופר' כדת מה לעשות, הורה לו ה'חתם סופר', שאין עצה ואין תבונה אלא שילכו יחדיו - הרב המוהל והגר אל שפת נהר הדונאי הזורם בפאתי פרעשבורג ויקפצו במסירות נפש למותם, ובזה לכל הפחות רווח והצלה יעמוד לשאר היהודים, קיבלו עליהם את הדין באהבה ויצאו אל עבר הנהר. בהגיעם סמוך לנהר וכבר עמדו ממש לקפוץ אל הנהר, עצרם זקן אחד ושאלם אנה פניכם מועדות, בתחילה לא רצה הרב לגלות לו את דרכו האחרונה אשר הוא עושה זה עתה, אבל לאחר שההלך הפציר בו רבות גילה לו את כל אשר אירע להם, אמר לו אותו זקן וכי עבור זה תפילו עצמכם לתוככי הנהר - הנה יש עמדי סממני מרפא אשר בכוחם לרפא שטף דם, ואכן ההלך נתן להם את סממני הרפואה, וישימום על גופו של הגר וחדל הדם מלזוב.

באר הפרשה - שביעי של פסח

ואין כל מלאך ובריה יכולים לשער גודל השכר שיקבל האדם על כל 'מסירת נפש' בהתגברו על רצונותיו ותאוותיו, וכפי שאמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע בשם ה'ספר חרדים' על הפסוק (במדבר כג כג) 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל' שהם מתפללים איך ברגעא חדא מצליח בשר ודם בעוה"ז להעפיל ולהגיע עד לכסא הכבוד, אך הקב"ה עונה להם - א-ל', סוד הוא ביני ובין בני ישראל - כי אך הוא יתב"ש יודע צפונות לב האדם ונסיונותיו, וכמה היה צריך להתגבר על טבעו.

והיינו כי המתגבר על תאוותיו גדול וחשוב יותר ממלאכים ושרפים, כי הגם שהם עושים באימה וביראה רצון קונם, אבל אין להם חומר המעכבם מלקיים מצוות ה', ולכן אין שום חידוש בעבודתם, מה שאין כן בשר ודם שמצד טבעו נמשך אל דברים גשמיים, והוא מתחזק ואינו שומע בקול יצרו, ומעורר את נפשו להיות צמא לא-ל חי, בזה הוא גורם נחת רוח להקב"ה ולכן מעלתו גבוהה יותר מן המלאכים צ"ד.

ומידה כנגד מידה, בשם שהוא מתעלה למדרגת מלאך (ויותר מזה) שהוא למעלה מן הטבע, כך יזכה

לישועת ה' בקריעת הים, וכן הגיד הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע (ליל שש"פ תר"ג, הובא גם בספר השיחות לרי"צ תש"ג) דשביעי של פסח ראש השנה למסירות נפש.

וכן מצינו במדרש (שוח"ט מזמור קיד) 'הים ראה וינזם - מה ראה, ארונו של יוסף יורד לים', והיינו דאמרן, כי כאשר ראה הים את יוסף הצדיק שעמד בנסיון באשת פוטיפר מיד נתבטל כל הטבע לפניו, ונקרע לפני בני ישראל צ"ג.

וכך כתב הר"ן (פסחים יז. בדפה"ר) על דברי הגמרא (פסחים נ:): רבא רמי, כתיב (תהלים נז יא) 'כי גדול עד שמים חסדך' וכתיב (תהלים קח ה) 'כי גדול מעל שמים חסדך', הא כיצד, כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא לשמה", ומבאר דבעושיין לשמה גדול מעל שמים חסדך, כלומר שהקב"ה מבטל ומשנה מערכות שמים בשבילו'. והן הן הדברים, דכשם שהוא עובד את השי"ת 'לשמה' שהיא למעלה מדרך הטבע, כך משנה הקב"ה את כל הבריאה והטבע עבורו, ולכן נמי נקרע הים בפני יוסף הצדיק, כי אין מציאות של 'ים' שהוא דבר טבעי בפני מי שהתנהג מחוץ לדרך הטבע.

בפנותם לחזור העירה, רצה הרב ליקח את ההלך בעגלתו לפרעשבורג, אך לפליאתו הרבה לא מצאו כי נעלמו עקבותיו, אז הבין הרב שאותו הלך לא היה כי אם אליהו הנביא זכור לטוב, אשר נשלח מן שמיא להצילם ממוות לחיים כפשוטו ממש.

בהגיעם העירה פנה הרב מפעזינג אל מעונו של ה'חתם סופר', ושטח בפניו את תמיהתו אם ביד הרבי לפעול שישלחו אלי את אליהו הנביא, מדוע היה הרבי צריך להוציא ממני את נשמתו, ולא שלח לי מיד את מלאך הברית אל ביתי ללא כל פחד המיתה והטביעה, נענה החת"ס ואמר לו בתמיהה, את אליהו התשבי רצית לראות, א"א לזכות לכך בחינם, רק לאחר שקבלת על עצמך למסור את הנפש על קדושת השם והצלת הכלל, שם קנית הודך והדרך להיות נמנה בין אותם שאמרו עליהם 'אשרי מי שראה פניו'.

צג. ויש להוסיף פרפרת נאה על פי דברי ה'שפת אמת' (פסח תרל"ה ד"ה וירא ישראל, ועוד) שתמה על מה שאמרו חז"ל (שמו"ר פרשה כא ז) שהיה קטרוג גדול אצל הים שהיו המשטינים טוענים 'הללו עובדי עבודה זרה והללו', משמע שהיה מקום להסתפק אם לקרוע את הים עבורם אם לאו, ולכאורה קשה איך יתכן לומר כדבר הזה, וכי משום כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים כדי שימותו על הים, וכי הלכה את מצרים בעשר מכות כדי שבסוף יתגברו על בני ישראל בים.

ומבאר השפ"א דזה היה ברור שיזכו בני ישראל להינצל בדרך נס והמצרים יטבעו בתהומות בלב ים, אמנם כל הדין ודברים היה אם יזכו בני ישראל לכך מצד הדין או רק מצד החסד ולפנים משורת הדין, ורצה הקב"ה לדחות טענת המשטינים כדי שמדת הדין תסכים לקריעת ים סוף, עכדה"ק.

ולפי מה שהארכנו בס"ד בפנים, שהמסירות נפש של בני ישראל גרמה לקריעת ים סוף, ועל ידי שראה הים ארונו של יוסף [זו קדושתו של יוסף הצדיק] הסכים להיקרע, נמצאנו למדין, שהמסירות נפש גורמת חסדים בעולם ומכניעה את מדת הדין שתסכים להשפיע שפע חסדים ורחמים לישראל.

צד. מעשה באשה אחת שהוצרכה לאיזה ישועה גדולה מאד למעלה מדרך הטבע, ובאת לפני הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע והזכירה עצמה לטובה, אמר לה הרה"ק היאך אוכל להושיעכם, וכי מלאך אני, אמרה לו האשה,

להנהגת ה' עמו מעל לדרך הטבע. וראיה לדבר, דהנהגה מעל לדרך הטבע, ותרווייהו חדא ניהו ותלויים הא בהא, כי אם יברח וינזק מן העבירה יזכה לניסים ונפלאות, וגמרא ערוכה היא בברכות (ב.) 'אמר ליה רב פפא לאביו, מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא, אמר ליה קמאי הו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם'.

בדברים האלו כתב הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דפרקא אות כ"ד) משמיה קדישא של הרבי רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע שכל הרוצה לפעול ישועה ונס בשינוי מדרכי הטבע, כגון זה שאינו יכול להוליד ורוצה להיפקד בזרע של קיימא, יש לו לעשות מצווה גדולה שלא בטבעו ועל ידי זה ישבר את כל המסכים המבדילים בינו לבין הישועה הנצרכת³.

הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע מביא משמיה דהרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע (בית אהרן לר"ה ניסן) בביאור הכתוב (שמות יב כז) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אם תרצו לזכות את היצר, פסח הוא לה' - פי' אזי תפסחו ותקפצו אל ה' (כי בזבחת היצר יעלה מעלה מעלה עד כסא הכבוד)³.

בטמא יצאו בני ישראל ממצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה ולא היתה זכות בידם כדי להיגאל מגלות מצרים, ועל כן נתן להם הקב"ה שתי מצות דם פסח ודם מילה כדי שיהיו ראויים לניסים, ולכאורה צריך לבאר מדוע לא ניתן להם איזה 'מצוה' על הים סוף יזכו לניסים ונפלאות עד אין מספר [וגדולים היו הניסים על הים יותר מן הניסים שהיו במצרים, וכמו שאומרים ב'הגדה', שבמצרים לקו ב'אצבע' אלוקים ואילו בים סוף לקו ב'יד הגדולה'], ואיך זכו לניסים אלו כאשר היו ערומים מן המצוות.

ותירין ה'אבני נזר' זי"ע, דשאני שביעי של פסח שקפצו בני ישראל אל הים מתוך מסירות נפש, וגדול כוחה של מסירות נפש לבטל ולהרוק את כל המחיצות והמקטרגים והמשטינים המבדילים בין ישראל לאביהם שבשמים, ונסתמו טענותיהם עד שלא היו זקוקים בני ישראל לשום מצוה כי מצד הדין היו ראויים לניסים (שם משמואל ש"פ תרע"ח).

וב'ספר חסידים' (אות קצו) נתן רמז על כך, כי בסדר האותיות נו"ן וסמ"ך סמוכות זו לזו, והנהגה ל'נס' יש שתי משמעויות ותלוי לפי הניקוד, כי 'נס'

לא, אלא שהרבי גדול ממלאך, נענה הרה"ק ואמר לה - 'דאס יא' (אכן נכונים הדברים), ופעל עבודה ישועה גדולה. צה. אימרה נפלאה שמעתי מכ"ק האדמ"ר מטשערנאביל שליט"א דב'חק יעקב' כתב שהמצה האמצעית שבה מקיימין את מנהג ה'יחץ' תהא גדולה משאר המצות, ורמז יש בדבר שה'שובר' עצמו הוא הגדול ביותר. ולא רק בענין הקדושה הדברים אמורים, אלא בכל ענין שהאדם 'משבר את טבעו', מעשה ביהודי שנכנס בערש"ק אחר חצות אל הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצוק"ל בביתו שבלאנדאן, וכה אמר לו 'איך בין א שיינער איד' (הנני יהודי נכבד ונשוא פנים) ואף קול ערב יש לי, מן הראוי שתכבדוני ב'תפילת מוסף' למחרת בבית מדרשכם... ענהו רבי אלחנן, הנה בית המדרש של בני הקהילה הוא, ולאחד מבני הקהילה יש יא"צ בשבוע הבעל"ט וה'עמוד' שייך אליו, גש נא אליו וטול רשות מאתו להתפלל לפני העמוד במקומו. מיהר ה'נכבד' אל היהודי הלז שהיה בעל בעמיו, וביקש מאתו כנ"ל. כי ברצונו לגשת ל'מוסף' אחרי שהוא יהודי נכבד וגם קולו ערב ונעים. היהודי התגבר על מידותיו (שלא להשיב לו גמולו כהעזתו) ומיד הסכים לוותר לו. ועדיין לא נרגע ה'נכבד', והוסיף לשאול, וכי מע"כ חושב שאעשה זאת עבורו בחינם, וכי אתפלל לפני העמוד במקומכם ללא 'תשלום' כנהוג לשלם לחזן נאה ומופלא כמוני... שוב עצר בעצמו היהודי, ובנחת שאלו - איזה סכום ירצה את הוד כבודו... ענהו הנכבד, שעל סכום הגון של מאתיים פונט יש מה לדבר. בעוז ותעצומות התגבר הלה על מידותיו, הוציא מאמתחתו מאתיים פונט טבין ותקילין ונתנם לנכבד... לא עברו אלא כב' שעות, ובהתרגשות פנה הבעה"ב לרבי אלחנן ושאלו האם הרב שלח אלי 'שליח ציבור', הנה וויתרתי לו על העמוד, ושתקתי על החוצפה, וראה זה פלא, מיד אחר שעה עלו המניות (סטאקס) אשר לי בכפליים... הרי לך כוחה של התגברות היצר, ובעיקר של עבודת המידות והמוותר משלו.

צו. והנה נאמר בפר' בא (שמות יג ד) 'היום אתם יוצאים בחודש האביב', ופירש רש"י 'וכי לא היינו יודעין באיזה חודש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צינה ולא גשמים', ואמרו צדיקים לרמז, שכאן לימדה תורה ש(בחדש הפסח) על האדם לעמול לשמור את מזגו שלא

ברוך המקדש שמו - מסירות נפש למען שמו באהבה

אמרה תורה (יד יט-כ) 'ויסע מלאך האלוקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם, ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם, ויבוא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל'. והקשה הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע דלפי פשוטו היה לו לומר 'ויבוא' בלשון רבים, דהרי קאי על מלאך האלוקים ועל עמוד הענן, שתמיד היו הולכים לפניהם ועתה עמדו ובאו מאחריהם, ומדוע כתב 'ויבוא' לשון יחיד.

עוד הקשה מהרי"ד שאמרו בנמרא (מגילה י:) 'אמר ר' יוחנן בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה', וקשה, מה טענה היא זו, הרי דייקא בשעה זו מן הראוי לומר שירה בדכתיב (משלי יא י) 'באבוד רשעים רינה'.

אלא מבאר המהרי"ד, ש'ויבוא' קאי על כל אחד ואחד מבני ישראל, פירוש, דבני ישראל עצמם האמינו והרגישו שהם עומד להיקרע בפניהם להושיעם ממצרים, אמנם בד בבד ידעו שיש קטרוג - 'הללו והללו עובדי עבודה זרה', וכל אחד מהם חשב שעליו הקטרוג, שהוא לבדו חטא ועדיין לא שב בתשובה שלימה, וממילא הוא יטבע בים ושאר בני ישראל יינצלו ויקרע להם הים, וזהו אומרו 'ויבוא' בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל - שכל יהודי הכנים את עצמו בין שני המחנות - שמא לא יינצל עם כל בית ישראל, ומכל מקום מאחר שציווה הקב"ה - 'דבר אל בני ישראל ויסעו', קפצו כולם לים על מנת למבוע כדי לקיים ציווי ה' במסירות נפש^{צז}.

וזוהו נמי אומרם 'אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה'^{צח}, מעשה ידי אלו בני חביבי

יבא לידי חמה או צינה שלא במקומם, כי מצד אחד צריך התלהבות ורשפי אש קודש בעבודת ה', ולאידך גיסא בעת ניסיון צריך להיות קר כקרח ולצנן את כוח התאוה אשר בוער בקרבו, והוא ענין של מסירות נפש להיות שולט על נטיות לבו ולהשתמש בהם כרצון השי"ת.

כיוצא בזה פירש הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע את הפסוק (משלי כב ה) 'צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם', שהמשכיל שומר את נפשו שלא להשתמש ב'צנים ופחים' אלו הקרירות והחמימות 'בדרך עיקש' ולהפוך את ה'יוצרות' חלילה, רק ישתמש בכל מדה בזמנה ובמקומה הראויים והמיועדים לה.

צז. בחג הפסח שנת תרל"ו לפ"ק היה הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע חולה וחלש מאד, והיה שוכב על ערש דוי בחליו האחרון קודם הסתלקותו [נלב"ע כמה ימים אחרי כן, ביום כ"ה ניסן], ומחמת חולשתו לא היה יכול לאכול והקיא כל מה שהכניס לתוך פיו, אך כאשר הגיע למצוות אכילת מצה נטל חתיכה גדולה של מצת מצוה כדי לקיים מצות אכילת מצה למהדרין מן המהדרין, והתחיל לאכול במסירות נפש, משהבחין בכך בנו הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע ניגש בהיחבא אל מקומו והוריד לו מעט מן המצה כדי שלא יתאמץ לאכול הכל, אך הרה"ק מצאנו הבחין בו ומיד קם ממקומו ונטל לעצמו עוד שיעור מצה ובמסירות נפש אכל את הכל. כאשר סיים לאכול אמר, שבכוונה תחילה אכל את המצה במסירות נפש כדי ללמד את בניו אחריו, שכדי לקיים מצות עשה מדאורייתא צריך מסירות נפש.

כמעשיו באכילת מצה כך עשה גם באכילת מרור, שנטל לעצמו שיעור גדול של מרור כדי לצאת ידי כל הדעות ואכל את כולו, ובתום האכילה הסביר טעמו ונימוקו, שברצונו ללמדם שאף כדי לקיים מצוה דרבנן [דהא קיימא לן (פסחים קכ.) 'מרור בזמן הזה דרבנן'] צריך מסירות נפש. ולא זו בלבד, אלא אף ב'כורך' נטל מצה ומרור בהרחבה ואכלם במס"נ, והסביר שברצונו ללמד שאף מנהג ישראל צריך לקיים במסירות נפש [שהרי כל אכילת כורך היא זכר למקדש כהלל, ועתה שאין לנו קרבן פסח אף הלל מודה שאין חובה לאכול ולכרוך מצה ומרור ביחד]. הצד השווה שביניהם, שכל דבר שיש בו זיק וקשר לעבודת ה' ומצוותיו נצרך להם מסירות נפש, וזו היתה צוואתו של הרה"ק מצאנו לדורות עולם.

צח. באופן אחר מתאמרא לפרש מאמרם זה משמיה דהרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע (הובא ב'מאור ושמש' רמזי שביעי של פסח, וכבר נמצא כן ב'חנוכת התורה' בשם הרבי ר' העשיל מקראקא זצ"ל), דאצל סנהריב אמרו חז"ל (סנהדרין צה:) שמתו כל חייליו בלילה אחד על ידי ששמעו מתיקות השירה שאמרו מלאכי השרת ולא יכלו עמוד מרוב מתיקות, כמו כן כאן רצו המלאכים לומר שירה שעל ידי מתיקות השירה תצא נפשם של פרעה וכל חילו, אולם לזאת השיב להם קוב"ה 'מעשה ידי טובעין בים' כלומר המצרים השליכו בים את בני שהם מעשה ידי, 'ואתם

ישראל להצילו מדבר עבירה בהיזכרו אשר הוא מוכן למסור נפשו בעבור ציווי הבורא. עכ"ל.

אל תאמר בלבבך מה לי ולדרגות עילאיות אלו של מסירות נפש השייכים לבני עלייה, כי באמת כל מחשבה זו מופרכת מעיקרה, שכן כל מהותה של מסירות נפש הוא דווקא במקום הקושי, ובוה דייקא חפץ הקב"ה, אבל ל"צדיק גמור" אין זה מסירות נפש כלל מאחר שאינו מתקשה בדבר...

והנה נאמר (קהלת י ה) 'אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח', ופירש בתרגום יונתן 'אין רוחא דיצרא בישא מתיל כך ומתגבר למיסק עלך אתרך טב דהות אנהיג למיקם ביה לא תשובך' (אם רוחו של היצר הרע מושל כך ומתגבר לעלות עליך, המקום הטוב שהיית נוהג לעמוד בו לא תעזוב). והכוונה כי עיקר כוונתו של היצר הרע לשבור את האדם על ידי שמפיל את רוחו בקרבנו על שנכשל בחטא, ושוב בא לידי ייאוש. ועל כך הזהיר שלמה המלך בחכמתו שאף אם היצר משל כך רח"ל עדיין לא תעזוב את מקומך, אל תט אחרינו לחשוב שאכן כבר אינך מה שהיית, אלא לא תעזוב את כל הנהגותיך הטובות.

יה"ר שנזכה לחוג את זמן חרותנו, ברוחניות ובגשמיות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ונזכה לעלות לרגל עם כל ישראל אחינו, וישמע שוועתנו 'כי באו מים עד נפש' ויושיענו בב"א.

- עם בני ישראל, טובעין בים - קופצים לתוך הים במסירות נפש לקדש שמי בעולם, ואתם אומרים שירה, איזו חשיבות יש לשירה שלכם לעומת 'מסירות הנפש' של ישראל, ופמה נחשבים המלאכים כלפי ישראל בעת שהם מוסרים עצמם להיטבע בים לקיים רצון ה' שאמר להם 'ויסעו'.

ובמו שביאר הרמ"ק השפת אמת (וישב תרל"ז ד"ה במדרש) מה דאיתא במדרש (בר"ר פו ה) על האמור ביוסף 'וימאן' צט (בראשית לט ה) - 'אמר לה למור הוא הקב"ה להיות בוחר מאוהבי בית אבא לעולה וכו', אשמע לך ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן', שבאו חז"ל ללמדנו, שיוסף לא זו בלבד שביטל רצונו אלא אף 'מיאן' בדבר וגירש את היצה"ר לגמרו ממנו שאף לא חפץ בעבירה, ועל כך ביארו מניין היו הכוחות 'למאן', אלא 'שיוסף מצא לו עצה איך לגרש כל התאוה עד שמיאן בה, מצד שחשב - הרי הנני מוכן ודאי למסור נפשי בעבור הקב"ה, שכן כל איש ישראל מוכן למסור נפשו בג' עבירות שמחויבין למות עליהם, והלא אם יצוה הבורא שיעלהו לעולה היה מרוצה וא"כ איך אשמע לעצת היצה"ר בדבר שאין בו סכנת נפשות'. כלומר, מה לו להיות קדוש על ידי שימית עצמו על קידוש ה', והרי ניתן להיות קדוש בעודו בחיים חיותו ולהיבחר להיות לעולה, ועוד יותר בחיים עלי אדמות. ומסיים השפת אמת וז"ל, ואמת כי חשבון זה מסייע לכל איש

אומרים שירה' - פירוש ואתם רוצים להרגם ע"י שירה, הלא צריך לעונשם במדה כנגד מדה, שכמו שהרגו את ישראל על ידי מים ידונו גם הם שיטבעו במי ים סוף. והשתא יבואר שפיר, דכל ההתנגדות היתה רק שימותו במים ולא ימותו מרוב מתיקות ודביקות בחי העולמים, אבל על עצם השירה לא היה שום עיכוב, ואדרבה ראוי לומר שירה בשעה שטוב וחסד לישראל, ולכן שפיר יכלו המלאכים לומר שירה.

צט. הנה ה'טעם' על תיבת 'וימאן' הוא שלשלת, ויש שפירשו שבא לרמז על הכח של יוסף לעמוד בנסיון בהיזכרו מקור מחצבתו מהאבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב ולא רצה לנתק את שלשלת הזהב. עוד פירשו כעין זה, שמכח העמידה בנסיון זכה לו ולכל שלשלת הדורות של כלל ישראל.

וממוצא הדברים למדנו כלפי הנסיונות של כל אחד ואחד באשר הוא, שישים אל ליבו את שלשלת הדורות אבותיו ואבות אבותיו עד האבות הקדושים ולאידך את כל הדורות העתידים יוצאי חלציו, ועל ידי זה יהא בו הכח להתגבר ושלא לנתק את השלשלת.

ישקו העדרים

בא וראה עובדא נוראה שבנוראות ממנו תלמד מה גדול כוחו של מעשה מצוה ובפרט אם באה במסירות נפש, וכה היה מעשה. לאחר שנות הדמים בהם עלו על מוקדה ריבי רבבות מאחינו בני ישראל הי"ד על אדמת אירופה, עלה הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זי"ע אל ארץ הקודש, התיישב בעיר בני ברק והקים שם קהילה קדושה, אשר רוב בני הקהילה היו אודים מוצלים מאש. ביום מן הימים נכנס ובא אליו אחד מבני קהילתו ושאלתו בפיו, ולשאלתו הקדים לספר עובדא נוראה שהיתה עמו בשנות הזעם.

וכה אמר, בשהותי במחנות העינויים, לפני בצריך אחד יחד עם יהודי אחד 'בנם של קדושים', איש מורם מעם. יומא חדא פנה אלי אותו בנש"ק ואמר לי, דע לך שהיום ערב פסח הוא, והנה צבאות ארה"ב כבר החלו לשבר ולהרוס את בניני צבא דייטשלאנד (גרמניה) ימ"ש ומפעליהם, ואך לפני כמה ימים הבריחו את הגרמנים מבית ייצור של טחינת חיטים לקמח, ועדיין יש שם שיירי חיטים וקמח לרוב, אנא ממך פנה נא לשם, 'ותגנוב' משם גרגרי חיטים, תכין מהם מצות לליל הסדר (על מרור אינני דואג כל כך שהרי יש לנו כאן במחנה 'שיעור גדול ומהודר של מרור), ונוכל לערוך 'סדר פסח' כהלכתו ככל משפטו וחוקתו.

הדבר היה כרוך במסירות נפש רבה, כי על כגון דא היו הרשעים רוצחים על אתר, אכן ה'בנש"ק' הפציר בי רבות עד שנענית לו, סכנתי בעצמי בהליכה לשם, והצלחתי לגנוב גרגרי חיטה, טחנתים באבנים עד שנתהוו לקמח, לאחר מכן שפכתי על הקמח ממעט מים שהיה לי, אפיתי את הבצק על גבי מתכת רותחת עד שבחסדי ה' היה לי שני כזיתי מצה. בשמחה רבה יצאתי עם המצות המהודרות כשאני מחיש פעמי לחזור אל המחנה, ואכן הגעתי עד שערי המחנה תוך כדי שהנני מטמין את המצות בתוך בגדי שלא ישזפום עיני הצוררים, אמנם כאשר

כבר עמדתי להיכנס אל אהלינו שבו שהינו הבחין בי אחד מהרשעים ימ"ש, משך את ידי שבה החזקתי במצות המוחבאות, והמצות היקרות - נפלו על הארץ, אותו רשע רמס את המצות ברגלו, לאחר מכן בעט בי עד שנפלתי על הארץ תוך כדי שהרשע מפליא בי מכותיו בחמת רצח, ולא הניחני לנפשי עד שמצא לו קרבן אחר - עוד יהודי, ופנה להכותו אז עזבני לנפשי. במהרה גחנתי על הארץ, אספתי מלא חופנים מפירורי המצות - שעתה כבר עלו רק לכדי כזית אחד, ונכנסתי האהלה בשארית כוחותי, שם התעלפתי מחוזק המכות וכמעט שלא פרחת נשמת, ואך בנס שבה אלי רוחי כאשר ידידי ה'בנש"ק' החיה את נפשי ועוררני מעלפוני.

אז החל הבנש"ק להתחנן על נפשו שאת הכזית מצה היחיד אתן לו באמרו הלא אני גיליתי את אוזניך שערב פסח היום, ואני הוא זה ששידלתי אותך לצאת ולהסתכן, על כן עלי לאכול מה'כזית'... אך אני עניתי כנגדו כי אין כל צדק בדבריו שהרי אני סיכנתי את נפשי ואף לקיתי מכות רצח מהרשע על כך, ומדוע אתן לך את הכזית... כך נמשכו תחנוניו של הבנש"ק בדמעות שלישי, בבקשת רחמים על המצה באמרו שארחם עליו כי לעיניו נרצחו זוגתו ושלשת צאצאיו הרכים, וגם אני עניתי כנגדו שכדברים האלו אירעו גם עמדי...

ישקו העדרים

עד שעשינו 'הסכם' שהיות והוא יודע בעל פה את כל סדר ההגדה ושיר השירים, על כן אני אוותר לו על כזית המצה, וכתשלום על זה יערוך הבנש"ק את הסדר עמי, ויאמר עמי מילה במילה את כל סדר ההגדה ושיר השירים, וגם זאת שהשכר על אכילת מצה וקיום המצוה שלי הוא.

כך הוה, בליל הסדר ישבנו בהיחבא וקיימנו את ה'סדר נאכט' ברוב התרגשות, ואכן הבנש"ק קרא עמדי את כל סדר ההגדה על בוריו, ואכל את הכזית מצה, ואילו אני שמחתי שלכל הפחות

שכר אכילת מצה אקבל בעולם העליון. ויהי ממחרת היום, יצאנו לעבודת עבודה ועבודת משא תחת הרשעים ימ"ש, ותוך כדי ה'עבודה' התפללנו את תפילות החג בלחש (היות וידענו שבאם הרשעים ישמעו מאתנו שאנו מתפללים ירצחונו נפש) בדמעות שליש, ובשארית הכוחות שבחנו את הבורא מתוך גיא צלמוות 'הקל בתעצומות עוזך הגדול בכבוד שמך הגיבור לנצח והנורא בנוראותיך', בבואנו להתחיל לקרוא את ההלל, לא יכול הבנש"ק להתאפק יותר, וברוב התלהבות דקדושה נזדעק בקול גדול 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקרוא את ההלל', ולא היה סיפק בדינו לענות אמן עד שאחד מהצוררים ירה בו, ואותו צדיק נפל על קידוש ה', ה' יקום דמו...

כל זה סיפר היהודי להרב אונגאר, כהקדמה לשאלה - בליל אמש בא אלי הבנש"ק בחלומי, והפציר בי היות וההסכם ביינו היה שהשכר מצווה יהיה שלי, אמנם כעת כאשר הוא 'קדוש' בשמים ממעל רואה הוא עד כמה יוסיף לו 'שכר המצווה' כל כך, לכן נפשו בשאלתו שאמחול לו על השכר מצווה... עתה שאלתי - האם עלי לוותר לו על כך אם לא... נענה הרב אונגאר ואמר, שאלה כזו יש לשאול לרבי ואני איני רבי, על כן גשה נא אל הרה"ק ממאכניווקע זי"ע המתגורר בסמיכות ושאל את פיו כדת מה לעשות, ולאחר שהוא יענה לך מה תעשה ומה תפעל, שוב נא אלי כי ברצוני לשמוע את אשר ענה לך. נכנס היהודי אל הרה"ק ממאכניווקע והרצה את דבריו אל מול פני הקודש, נענה הרבי ואמר 'מן היושר - שתוותר לו על שכר המצווה', שאל היהודי בסערת רוחו, בשלמא אם היה הרבי אומר 'שלפנים משורת הדין' יש לי לוותר לו, ניחא, אבל מדוע אומר הרבי שמן היושר עלי לוותר לו על כך, הרי אני סכנתי את חיי עבור כזית זה, ו'אף שלמתי מחיר הגון' עליה במכות רצח, הסביר לו הרבי ממאכניווקע, כי הנה רעך הבנש"ק נגדע באיבו

באמצע אמירת ההלל ולא זכה להקים דור ישרים מחדש, ולא עוד אלא שמני אז לא זכה לקיים אפילו עוד מצווה אחת, ואילו אתה זכית לחדש את ביתך ולהקים דור ישרים מבורך, וכמה וכמה כזיתי מצה אכלת מאז ועד היום, ומצוות רבות זכית לקיים, על כן אמרתי לך שתוותר לו שכר האי מצווה חדתא, והוסיף הרה"ק לשדלו עד שהסכים יהודי לך.

עתה אמר לו הרבי, קח נא מעמי את מפתחות בית מדרשי ואת מפתחות ארון הקודש, היכנס לביהמ"ד וגש נא אל ארון הקודש, התכבד ב'פתיחת הארון', הכנס את ראשך בתוך ארון הקודש והעלה בזכרוןך את כל אותו ערב פסח, בכל התלאה הרבה ומסירות הנפש שהיה לך, באפיית המצה ובאכילתם, במכות שנתן הרשע, באמירת ההלל שבו

ישקו העדרים

נרצח אותו צדיק, ולאחר מכן אמור בפה מלא 'הריני מוסר את שכר מצוות אכילת המצה לפלוני בן פלוני'. היהודי אכן קיים את הדברים, ואך בקושי עמד לבו בסערת נפשו כי רבה, בהזכרו במראות הדמים, ובבכיות עצומות זעק אל חלל הארון הקודש 'הריני מוסר ומוחל את שכר אותה אכילת מצה לפלוני בן פלוני', חזר לבית הרבי ובחוץ מצא את משמשו של הרבי, נתן לו את המפתחות ואמר לו, אמור לרבי שלמחרת עם שחר אתייצב אצלו, ומיד רץ אל ביתו שם המשיך בבכיו הרב, עד שנפלה עליו תרדימה, והנה בחלומו רואה הוא את הבנש"ק בפנים מאירים ושמחים, אשר בא להודות לו על השכר הרב טוב שמסר לו.

למחרת התייצב אותו יהודי אל מול הקודש וסיפר לרבי את כל המעשה עם דבר החלום, והנה ממעשה החלום לא התפעל אותו צדיק, אך מזאת התלהב הרבי ואמר, בין והתבונן, הרי אותו בנש"ק היה יהודי מורם מעם, עובד ה' במסירות נפש, ואף אם תאמר שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז כ), הרי וודאי הכל התכפר לו בייסורים המרבים שהיו נחלת

הכלל בשנות הזעם, ובוודאי נזדככה נשמתו בכור הברזל בעבודת פרך אצל הרשעים, ולא עוד אלא שנתעלה להיות 'קדוש' אחר שעלה השמימה על קדושת שמו ית', ומאז נמצא הוא זה שנים רבות בגן עדן, ועם כל זאת ירד אליך להתחנן בפניך כעני בפתח, כדל וכרש דפק את דלתיך, לבקש ממך את שכר עוד מצווה אחת של 'אכילת מצה', ומכאן נלמד כמה עלינו ליזהר לחטוף עוד ועוד מצוות ומעשים טובים שבהישג ידינו ולא לדחותם חלילה וחלילה... כי יקרה היא ביותר שכר כל מצווה ומצווה עד לאין ערוך...

זכר מאמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

חג הפסח תשפ"ה שנה י | גליון מס' 577

ת.ד 102 בני ברק | פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

פתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

את פתח לו

שאינו מבין את חשיבות הענין ואם מחמת אי נעימות, ועליה, המבין את חשיבות האמן, מטלת החובה: "את פתח לו!" הקדש מזמנה ועמד והצע לו: "יהודי יקר! אשמח לענות אמן אחר ברכותיה!"

בליל הסדר אנו מוסיפים בקשת "הרחמן" יהודית: "הרחמן הוא יגחילנו ליום שכלו טוב יום שכלו ארץ יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ויהי חלקנו עמהם". כאשר אנו מבקשים שיהיה חלקנו עם הצדיקים לעתיד לבוא, עלינו לזכר כי הדרך לזכות לכך היא בעגית אמן, וכדברי חכמים (שבת קט"ב): "כל העונה אמן בכל כחו - פותחים לו שערי גן עדן". אפשר לומר שלכך גם מרמזות המלים "את פתח לו": המזכה את מי שאינו יודע לשאל בעגית אמן, פותח בפניו שערי גן עדן.

זהו צו השעה! בכל בית כנסת, בכל מנין, חייב לקום איש אמונים, אוהב מצוות, שלא יעמד מנגד. אדם שמבין את גדל השעה, נוטל אחריות ומחולל מהפכה יומיומית בבית הכנסת שבו הוא מתפלל. אדם שאינו מחריש אלא מקים קול של עגית אמן, דורש את כבודה ויוצר שנוי מעצמה של איש אחד!

קורא יקר! אל תתעלם! גם אתה יכול! התחל עוד היום במשימה והצטרף לסגל הנבחר של אנשי אמונים, חליה בשרשרת ארפה של צדיקים שומרי אמונים מדורי דורות, אשר הקדישו מזמנם מדי בקר לעגית אמן, והאירו את סביבותיהם באור האמונה.

הצעד הזה לבטח ישנה את חייך לטובה ויהפך אותם לחיי שליחות נעלים ומלאי ספוק. את חיייהם של רבים הוא כבר שנה, הם כבר זכו למהפכות-ישועה מפלאות בכל תחום, ברוחניות ובגשמיות. גם אתה ראוי לכך!

בקריאת "את פתח לו!"
שבת שלום ופסח כשר ושמח,

278 213 ממונה

הסבה למצוקת הזמן היא מפנין שאינך משקיע מזמנה לעגית אמן? הלא היה הק' כותב (וילך רפה ב) ששפע טובה וברכה באים לעולם בזכות עגית אמן, ואם כן, המשקיע מזמנו בעגית אמן, ללא ספק נחשכות לו שעות רבות בעסוקים אחרים.

חשבתי למצא רמז לכך בדברי חכמים שאמרו (ברכות מז א): "כל המאריך באמן - מאריכים לו ימיו ושנותיו". מדוע כפלו חכמים בלשונם, גם "ימיו" וגם "שנותיו"? האם אין "ימיו" בכלל "שנותיו"? אלא, רמזו לנו בזאת כי כל המשקיע מזמנו לעגית אמן - "המאריך באמן", מאריכים לו לא רק את שנותיו, אלא אף את ימיו. הזמן שהוא משקיע בעגית אמן, חוסך לו זמן יקר שהוא נאלץ להשקיע בטרדות הזמן.

בשולי הדברים אציין שבחסד ה' זכיתי כבר רבות בשנים, לשרת בקדש מדי בקר דבר יום ביומו, בעגית אמן אחר המתפללים. זוכה אני לעמד בכל יום שעות ארכות על משמרת, ולהשלים את ברכות המתפללים בעגית אמן. זכות אמת גדולה ונשגבה נפלה בחלקי, ואין בפני מלים להודות לבורא על שזכני לכך.

על מעלתו של המקדיש מזמנו לעגית אמן נתן אף למצא רמז נפלא בהגדה של פסח. בסדר ההגדה אנו קוראים על ארבעת הבנים, וכיצד יש לספר להם את ספור יציאת מצרים. לכל אחד משלשת הבנים הראשונים נתנת תשובה בהתאם לשאלתו, אך ביחס לאחרון שבהם "שאינו יודע לשאל", מורה בעל ההגדה: "את פתח לו" - אל תמתין שישאל, אלא עמד מיזמתך וספר לו את ספור האמונה של העם היהודי לדורותיו - ספור יציאת מצרים.

אף לגבי אמירת ברכות השחר בחברותא, יש מי "שאינו יודע לשאל" - אם מפני

אחד ממכרי הגיע לאחרונה לבקור בארץ ישראל, וכשחזר שתף אותי בחוויה מיחדת שעברה עליו. כאשר הגיע לבית הכנסת שבו הוא רגיל להתפלל בבקוריו בארץ, הפתע לראות כי המתפללים מתיצבים עשר דקות לפני תחלת התפלה, כדי לומר ברכות השחר בחברותא. בבקוריו הקודמים, בתחלת התפלה בקושי היה מנין, ואלו עכשו התגלה לנגד עיניו מהפך של ממש.

הוא התבונן ימינה ושמאלה, וחפש גם הוא לפני מי לומר את ברכותיו, ופתאום... מפנת בית הכנסת מתקרב אליו יהודי יקר בצעדים מהירים, פניו מאירות ומחייכות, והוא מציע לו באדיבות: "אשמח לענות אמן אחר ברכותיה!"

לאחר התפלה בור אצל אחד המתפללים את הסבה לשנוי, והלה הסביר לו לתדהמתו כי המהפך כלו אינו אלא מכחו של יהודי אחד אשר לקח על עצמו לעורר את ענין אמירת ברכות השחר בחברותא. אותו יהודי נגש לאנשים ובקשם לומר בפניו את ברכות השחר ואט אט, איש אחר רעהו, החלו המתפללים להקדים ולומר ברכות השחר. איש אחד שחולל מהפכה בבית מדרשו!

אמנם בעבורי לא היה בדבריו חדוש, כי בחסד ה' אני מרבה לשמע ספורים נפלאים שכאלו, אולם זה עורר אותי לשוב ולכתב על הענין.

תאורו של ידידי ממחיש את מעלתם ואת השפעתם העצומה של אותם יהודים יקרים המקדישים מזמנם לעגית אמן אחר המתפללים. אף אחד לא יטיל ספק בכך שזו זכות נפלאה מאין כמוה, הכל יסכימו שעגית אמן היא מן "הדברים העומדים ברומם של עולם", ואולם עדין "בני אדם מזלזלים בה".

לאדם שטען באזני כי גם כך הבקרים צפופים ועמוסים, ואין הוא מסגל לטל על עצמו מטלה נוספת, השבתי "היא הנותנת, אולי

ברכות השחר כהלכה

במקור בבונה בחברותא

האמן שפתחה שערים

חמד אלמוני שבקש ממנו חברותא לברכות השחר.

ואז הן הגיעו, המלים הפשוטות, אף העצמיות והנוקבות כל כך, שנאמרו באזניו מפיו של ילד קטן. איך הגה אותו בהתלהבות, איך מנה אותו במתק!

והאור הזה הפך בו.

עד עתה, רגיל היה לברך "המלמד תורה לעמו ישראל" כברכה שגורה על לשונו, אף הוא מעולם לא שם לב לעשר הגלום במלים הללו. כמה היה רוצה שהברכה הזו תחול גם עליו - "והעבר נא!" לו יוכל גם הוא לחוש את ערכות התורה, להתענג עליה ולהתרפק על אוצרותיה עד אין קץ. שתהיה היא בעבורו לסם החיים, משיבת נפש! לו ישכיל להתאמץ במעט, יזכה לחוש בסיעתא דשמיא מיחדת, שהקדוש ברוך הוא בעצמו הוא שילמדו תורה.

לראשונה אחרי זמן רב הוא חש תחושת שכיחות. תחושת גאווה על היותו חלק מעם, מאמונה, ילד של הקב"ה. הוא שמע את עצמו עונה אמן - לא רק בפיו, אלא גם בלבו. היתה זו ההכרה שהוא מהווה חלקה בשרשרת מפארת של דורות, של יהודים בני מלכים אשר פתחו את יומם בברכת התורה. כן! גם הוא רוצה להיות שותף! גם הוא רוצה שתחול עליו הברכה! שיהיו גם הוא, וצאצאיו, וצאצאי צאצאיו, יודעי שמו ולומדי תורתו. הוא יתאמץ, ישקיע, אולי לא יהיה תמיד קל, אבל יהיה אמתי, נכון וישר! הלא! השתוקקות מחדשת מלאה אותו, תבעה ממנו להוסיף ולהמשיך.

שנים חלפו. אפרים גדל, התבגר, וזכה ב"ה לעמד בבית הארוסין. בסוף הקיץ הוא יזכה לבנות את ביתו ולהקים משכן לשכינה. במפגש אקראי הוא פוגש את אותו בחור משבת בבקר. הזמן שעבר הפך אותו להיות אברך ואב לחמשה ילדים.

אפרים לא זכר אותו, אף אותו אברך לא יכול היה לשכח:

"אתה בודאי אינך זוכר זאת, אף אני לעולם לא אשכח!" התרגש האברך. "נפגשנו בשבת בבקר בדרך לתפלה, עצרת אותו ברחוב ובקש ממני שאענה אמן על ברכותיו. לאחר מכן התעששת שאברך גם אני, ואתה תענה אמן אחרי."

זו היתה שבת מכוונת! היא החזירה אותי בתשובה, הדליקה בי שוב את הניצוץ שכמעט כבה והזכירה לי להיכן אני שייך ואיפה טמונה האמת. זו היתה אמן שפתחה בפני את כל השערים!"

אפרים ההמום התקשה להאמין לספור. הוא? ילד קטן? שנה לבחור את החיים? האברך שעומד כאן עכשיו מולו, אב לחמשה, נמצא במקום הזה בזכותו!?

זכות האמן היא זו שעמדה. זכות שרק אמן יכולה לברא. פניה תמימה אל בחור זר, שפצה גם דלתות געולות ושערי שמים... כל שונות לאפרים לעשות הוא לשלח לנו בהתרגשות את ספורו המיוחד.

אותי? אני רוצה לומר ברכות השחר. האם תוכל להקשיב לי ולענות עליהן אמן?"

הבחור מרים אליו עינים גדולות פעורות. נראה שהבקשה הפתיעה אותו. "אה... כן, בטח", הוא משיב בבלבול. גופו זע על מקומו באי נוחות הנעדרת מעיניו של הילד.

אפרים פותח את הסדור שהחזיק בידו ומתחיל לברך את ברכת התורה.

"ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל" - מסים אפרים בקול צלול, והבחור עונה אחריו אמן. אפרים ממשיך ומברך בדבקות את הברכות והבחור עומד כמסמר על מקומו, עונה אמן.

כך ברכה אחר ברכה, בעוד הבחור ממשיך להקשיב, ועונה אמן על כל ברכה וברכה.

אפרים מסים, סוגר את סדורו ונושק לו, ואז מציץ במפתיע:

"עכשו תורף! אתה תברך, ואני אענה אמן."

לרגע השתררה שתיקה מביכה. הבחור הצעיר הביט באפרים, ואז בקש ממנו את הסדור והחל לברך, מלה במלה. תחלה קולו מהסס, שבור מעט, כמתנצל על עצם קיומו. אט אט עולה הטון ונשמע בבור ברחוב השמים, שרק רוח של שבת מרחפת עליו בכנפיה. כל ברכה מסתיימת ב"אמן" צלול, טהורה ומלאה כונה של אפרים, ונצב ליד הבחור כאלו הפירו שניהם זה מכבר.

אפרים לא ידע, וכך גם אף אחד אחר לא - שהבחור שפגש עמד באותה שעה על פרשת דרכים. מערבלת של ספקות ובלבולים אימה להכניע אותו, להרחיק אותו מהשיבה, שבה לא מצא את מקומו, ולסחף אותו הלאה אל מחוזות אחרים...

זה תקופה ארכה שהוא מרגיש תלוש, לא שייך ולא מחבר.

החברים בישיבה

רחוקים ממנו, טעמו של הלמוד כמו פג. רוחו ולבו הלכו אט אט והתרחקו מהיכל - את כל אלה שמר בתוכו פנימה ולא העז לשחרר בהם איש.

מאבק איתנים התחולל בו באותם ימים, ולא ברור היה איזה צד יכריע לבסוף. הוא בחר לחזור הביתה לשבת, כזו שסופה יהיה גורלי ומכריע, בידיעה שיתכן ולא יחזור ביום ראשון לישיבה. אולי עליו להשאר בבית, לחשב את צעדיו מחדש.

אף אילו צעדים הם, אם הם אינם מכונים אל דרך ה'?

בדיוק בצמת הזה פגש אותו אפרים: ילד

קרנים ראשונות של בקר שטפו את היקום. שמש זרחה על הארץ. קול ציוץ הצפורים נשא למרחוק באין איש מפריע. שבת היום.

אפרים פקח את עיניו בבהלה, הוא מאחר לתפלה בבית הכנסת! אמן הוא רק בן עשר, אף על תפלות השבת במנין הוא מקפיד תמיד שלא לוותר. הוא מתלבש במהירות ומזדרז לצאת, בידיעה שהתפלה

זו היתה שבת מכוונת!
היא החזירה אותי
בתשובה, הדליקה
בי שוב את הניצוץ
שכמעט כבה והזכירה
לי להיכן אני שייך
ואיפה טמונה האמת.
זו היתה אמן שפתחה
בפני את כל השערים!"

כבר החלה.

רחובות העיר ביתר ריקים. רוח של שבת מלטפת את הפנים ומבדדת את הפאות. מחשבה אחת טורדת את מנוחתו של אפרים: הוא עדיין לא ברך את ברכות השחר, והוא תמיד משתדל לברך לפני מי שיענה אמן אחר הברכות.

בעקול הרחוב הוא פוגש בחור כבן שמונה עשרה המשרך את רגליו לעבר בית הכנסת. אפרים צעיר מכדי לזהות את המבע האדיש על גבול האטום שלו. הוא נגש אליו בבטחון ושואל:

"סליחה, האם תוכל לעצור לרגע ולשמע

כלנו יודעי שמך – בכל הויתנו

"אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבועים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז א): למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך – הימים, כל ימי חייך – הלילות. וחכמים אומרים: ימי חייך – העולם הזה, כל ימי חייך – להביא לימות המשיח"

כך באר הגר"א את שרש מחלקתם של רבי אלעזר בן עזריה וחכמים:

למלה "כל" יש שתי משמעותות: א. הכללת כלל היחידים, כמו, לדוגמה, בבטוי "כל הימים", שבו כונת המלה "כל" היא להכליל את כל הימים; ב. הכללת פרטי דבר מסים בשלמותו מבלי שישימש ממנו חלק, כמו בבטוי "כל היום" שבו "כל" בא להכליל את כל חלקי היום. בן זומא פרש את לשון הכתוב: "כל ימי חייך" במשמעות השניה – כל יום בשלמותו, ואם כן כונת ה"כל" לרבות את כל היום כלו – בשעות האור והחשכה כאחד, ועל כן רבה את חוב הזכרת יציאת מצרים בלילות. ואלו חכמים פרשו כתוב זה במשמעות הראשונה – "כל הימים", ואם כן כונת הכתוב היא לרבות את כל הימים, גם את ימות המשיח.

על פי זה פרש רבי מרדכי רוטנברג, רבה של אנטוורפן, את בקשתנו בסיום מסכת: "ונהיה כלנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה". מפני מה אנו כופלים "כלנו"? אלא שהמלה כלנו נכתבה כאן בשתי המשמעותות, ובפינו אפוא שתי בקשות שונות: ב"כלנו" הראשון אנו מבקשים שכל המפרטים להלן: "אנחנו וצאצאינו", יהיו "יודעי שמך ולומדי תורתך", ואלו ה"כלנו" השני מתפרש כבקשה נוספת: שכל מהותנו תהיה דבקה בה ובתורתו.

'באור הגר"א להגדה של פסח'; 'משנה שכיר' פרשת נצבים

בעולם האמת הכל יתגלה בטוב

"הרחמן הוא ינחילנו יום שכלו טוב, יום שכלו ארור, יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, ויהי חלקנו עמהם"

דרש רבי יעקב צבי אברהם, מרבני ברוקלין ניו יורק:

במסכת פסחים (נ א) אומר רבי אחא בר חנינא: "לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה – על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דין האמת. לעולם הבא – כלו הטוב והמטיב". ולכאורה, שרש החלוק בין העולם הזה לעולם הבא אינו בחיובי הברכות שבהם, אלא במציאות השונה בכל אחד מהם, אשר בעולם הבא לא יהיה רע כלל וממילא לא יתחייבו בו בברכת "דין האמת". אלא שאם כן, מדוע הדגיש רבי אחא בר חנינא את הברכות השונות בין שני העולמות ולא אמר בפשטות שבעולם הזה יש רעות וטובות, ואלו העולם הבא יהיה כלו טובה?

בבאור דברי הגמרא הביא הצ"ח (שם) בשם רבי אפרים רישר, המגיד דבראד, כי מה שאמר רבי אחא בר חנינא "לעולם הבא – כלו הטוב והמטיב", כונתו שלעולם הבא יתגלה לעיני האדם כי אף הבשורות הרעות שברך עליהן בעולם הזה "דין האמת" היו לטובתו, ולפי האמת היה לו לברך עליהן "הטוב והמטיב".

זהו שאנו מבקשים: "הרחמן הוא ינחילנו יום שכלו טוב", לעולם הבא שבו יבינו הכל ויכירו בטובה הגנוזה אף במה שבעולם הזה היה נראה לעין כרע, וממילא יהיו "הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה", מבלי שתהא טרוניה בלבם על הצרות שפקדו אותם בהיותם בעולם הזה (הגש"פ 'מעשי למלך' עמ' עט).

עטרות הצדיקים לעתיד לבוא

ה'חתן סופר' מפרש שדקדקו לומר בבקשה זו "ועטרותיהם בראשיהם" ולא "ועטרות בראשיהם", לפי שבעולם הבא מדרגות הצדיקים נחלקות לפי מעשיהם בעולם הזה, כפי שאמרו (בב עה א) שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לכל צדיק "חפה לפי כבודו", הינו בהתאם לכבוד המגיע לו על עמלו בתורה וקיום המצוות בעולם הזה. על כך מורה תב"ת "ועטרותיהם", כלומר העטרות שתקנו הם לעצמם בעולם הזה לפי איכות מעשיהם (הגש"פ 'חתן סופר').

ובאופן נפלא פרש זאת האדמו"ר רבי שמעון מיערוסלב: לעתיד לבוא, כשיזכה כל צדיק לקבל עטרה בראשו מהמצוות ומהמעשים הטובים שעשה בחיי העולם הזה, אזי יעביר הוא את עטרתו לרבו שלמדו תורה, באומרו כי לו נאה העטרה, שהרי זכה לעטרה בזכותו, וכך יהיו בראש רבו, נוסף על עטרתו, גם עטרת תלמידיו. אלא שאף רבו יעביר את עטרתו לרבו, ולמעלה בקדש, עד שכל הצדיקים ישימו את עטרותיהם בראש מלך המשיח הנקרא "ראשון", כפי שלמדו חכמים (פסחים ה א), מן הפסוק (ישעיה מא כז): "ראשון לציון הנה הנם ולירושלם מבשר אתו". זהו שתקנו לומר "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם" – שעטרות הצדיקים יהיו כלן בראשו של משיח הנקרא ראשון ('שער יששכר' מאמר אגדתא דפסחא אות קב).

"ויהי חלקנו עמהם" – לשם שמים

ה'מנחת אלעזר' מקשה על הבקשה "ויהי חלקנו עמהם", שנוראה לכאורה שאנו מבקשים שכל על מעשינו בעולם הזה, והלא כבר אמרו חכמים (אבות א ג): "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס"? ובאר על פי משל למלך רחום וחנון שעשה משה גדול, אשר כאשר הוא מזמין את שריו ועבדיו למשתה אין לו בכך נחת רוח ושמחה על מדת טובו, שהלא מן הדין הוא שזימנים אחר שבכל ימות השנה הם עובדים למענו, וזהו חלק מתנאי עבודתם. אף כאשר הוא מגדיל חסדו ומזמין לסעדתו גם אנשים דלים, שכל שיש להם הוא זכות אבותיהם ששרתו את המלך, בזה נעשה לו נחת רוח ולבו הטוב מתמלא שמחה.

והנמשל: הקדוש ברוך הוא רב חסד ומרבה להיטיב, ובכך ש"הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" אין נכר טובו וחסדו, לפי שבדין הוא שיטלו שכרם. אף כאשר "יהי חלקנו עמהם", מכת מדת החסד והרחמים, בזכות אבותינו הצדיקים, בהיותנו בני אברהם יצחק ויעקב, תתעורר שמחה רבה לפנינו, ולפיכך אנו מתפללים ומבקשים על כך ('שער יששכר' שם אות קג).

לילה של אמן

"עבדים היינו לפרעה במצרים"

"עבדים היינו לפרעה במצרים" - סופי תבות בגימטריה אמן; ללמדנו שגדול כחה של עניית אמן לפתח שיער ישועה בפני כל אדם הנמצא במצור, כפי שנושעו ישראל ממצרים. (לכו נרננה מאמר ד, בשם רבי גמליאל רבינוביץ)

למוד פונת אמן

"צא ולמד"

החזנה מלובלין אמר כי המלה צ"א היא בגימטריה של שני שמות הקדש הו"ה ואדנות המתחדים בעניית אמן, ונרמז כאן שעל האדם ללמד "לעשות היחוד של צ"א" (אמרי יוסף, דרושים להקפות, הקפה ג דרוש ו)

יציאת מצרים משרישה אמונה

"מעשה רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה"

בעל ספר החנוכה (מצוה כא) מסביר כי התורה צותה על ספור יציאת מצרים בליל פסח,

אמן מאחדת את שמות הקדש

"עמודי עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם" (שיר השירים ג י)

דרש רבי הירץ אברהם נפתלי שייער, רבה של מגנצא: ראשה וסופה של תבת "ארגמן" הם אמן. אמן כידוע משלבת ומרכיבה בתוכה את שמות הקדש, שכן היא בגימטריה של שמות הויה ואדנות, ולכך מרמז הכתוב "מרכבו ארגמן" - שאמן מרכיבה ומאחדת את שם הויה ואת שם אדנות. ולכך כון התיקוני זהר (קמב ב) בדרשו על הכתוב (שה"ש ו): "ודלת ראשך כארגמן" - ודא איהו סוד אמן' (תורי זהב' שיר השירים ג י).

כדי לעורר את לב האדם ולהשריש בו את יסודות האמונה. אף מצות ענית אמן, כמו מצות ספור יציאת מצרים, נועדה להשריש את האמונה בלב האדם (ראה רבנו בחיי, שמות יד לא). ומפליא לראות כי האמן נרמזה בשמותיהם של התנאים ש"היו מספרים ביציאת מצרים", וכפי שכתב החיד"א בפרושו 'פה אחד' להגדה של פסח, כי הערך הגימטרי של האותיות הראשונות בשמות התנאים אליעזר, יהושע, אלעזר, עקיבא, טרפון - שווה לגימטריה של המלה 'אמן'.

קדיש שלאחר ההגדה

"אחד מי יודע"

אם נצרך את כל מספרי 'מי יודע' זה לזה, מ"אחד" עד "שלושה עשר", התוצאה תהיה תשעים ואחת, בגימטריה של אמן.

יש לבאר את טעם הדבר על פי דברי הגמרא (סוטה מט א) שהעולם מתקיים בזכות "הא שמה רבא דאגדתא", כלומר עניית "אמן", היא שמה רבא בקדיש הנאמר לאחר דרשה בעניני אגדה. לפיכך אנו מסיימים את ההגדה בפיוט 'אחד מי יודע' שנומזה בו תבת אמן, כדי שיחשב לנו כעניית אמן אחר 'קדיש שלאחר ההגדה' (רשימא דאגדתא עמ' 252).

דברי פוסק הדור בעל 'תשובות והנהגות' שליט"א על גדל מעלת מנהג אמירת ברכות השחר בחברותא

ונראה שהמנהג לומר ברכות השחר בבית הכנסת בבת אחת, ולא בבית בעת עשיית כל אחת מהפעולות עליהן אנו מודים כדניא דגמרא (ברכות ס ב), מבסס על יסוד זה, שבכך שמברך בבית הכנסת לפני עוני אמן זוכה המברך לשמע ענית אמן על ברכותיו, וכך יש ביזו ברכות שלמות כדן.

אשרי חלקם של בני אמונים' שהתעטרו בכתר שם טוב בענין זה וזכותם גדולה. וחפץ ה' בידם יצליח להמשיך בפעולותיהם ביתר שאת, לפעל להחדיר את מעלת ענית אמן בכל מקום, ובמקומות ששמלים יותר השכר רב יותר. ברכה מיחדת לנושיא 'בני אמונים' הרב יעקב דב מרמורשטיין העומד בראש הפעילות הנפלאה, ולא יאמן כי יספר כמה פעילותו של אדם אחד יכולה לפעל בכל העולם כולו.

וכל המתחזקים והפועלים בענין ענית אמן יזכו באריכות ימים ורב טובה, כהבטחת חכמים (ירושלמי ברכות ח ח): "כל המאריך בענית אמן מאריך לו ימיו ושנותיו בטובה".

במהלך בקורו של נשיא 'בני אמונים', הרב יעקב דב מרמורשטיין שליט"א, במעונו של פוסק הדור בעל 'תשובות והנהגות' שליט"א, עוזד מרן את פעולות 'בני אמונים' וקרא להחזיק במנהג אמירת ברכות השחר בצוותא וחדא עם עוני אמן, להלן תכן דבריו:

נשיא 'בני אמונים' רבי יעקב דב מרמורשטיין במעונו של פוסק הדור בעל 'תשובות והנהגות' שליט"א

"כל אחד ואחד שיש לו שכיחות לתורה, מצוות וידישקות, יודע ומפיר בחשיבותה של כל ברכה. הברכה היא כתר לרבנו של עולם, ואנו מכתירים אותו בביכול באמירת כל ברכה וברכה. הברכות מהוות בעבורנו תזכרת תמידית שהעולם אינו הפקר - יש מלך לעולם ועליו לשמע בקולו.

כתבו הפוסקים (טור ושלחן ערוך או"ח קסז טז) שענית אמן היא מכלל הברכה, ואין הברכה נשלמת ומסתיימת כי אם בענית אמן אחריה. לפיכך חייב ענית אמן אינו חל רק על השומעים, אלא אף על המברך עצמו שעליו להשלים ברכתו באמן, והעונה אמן צריך לכוון להוציא את המברך ידי חובתו בענית אמן, כפי שפסק הרמ"א (שם ב).

וכל המרבה לספר

לראות הנהגתו בהסדר, ולשמוע פירושו בהגדה ובשיר השירים. [מעניין לציין כי בתשובותיו הנודעים של תלמיד רבנו ה"ה הגה"ק המהר"ם שיק (או"ח סימן רס"ד) מזכיר מה שראה מהנהגות רבינו בשיעור כזית מצה בליל הסדר]

כאשר נשאל לסיבת הדבר, השיב: בפסח יש מצוה לספר על יציאת מצרים, ולא עוד אלא שאנו אומרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. משום כן, בליל הסדר לא נכון לומר פירושים ודרשות, אלא צריך להתמסר לגמרי רק לילדים ולבני הבית ולספר להם על יציאת מצרים.

ואכן, כך היתה דרכו בליל הסדר. הוא היה יושב שעות ומספר לילדיו על יציאת מצרים, והיה מבאר להם פשוטם של דברים כל מילה בלשון קלה, כדי שידעו ויבינו היטב מה אירע לאבותינו בארץ מצרים.

פעם, אף הביא בנו בעל המכתב סופר בשם אביו הקדוש בעל חת"ס לבאר את חובת הצווי על האדם לזכור בכל ימות השנה את יציאת מצרים בכלל, ולספר בארוכה בליל התקדש החג – בפרט (מובא בספרו מכתב סופר חלק ראשון בדרשה לשבת הגדול): דהענין דיש לו לאדם לשום על לב בני ביתו וצאצאיו שלא יתיאשו חלילה בבוא חבלי משיח. "מי יודע מה יהיה בימים ההם מנסיונות גדולות כאלה אשר יתחמץ לב האדם עליהם בראותו כאלה וכאלה". על כן ראוי לשום על לב ימי צאתנו מארץ מצרים.

והרי כך גם וכתב רבינו לכתוב וחרט על דרשותיו (דרשות חת"ס בד"ה ואכלתם): ואכלתם אותו בחפזון – רומז שאריך בסיפור יציאת מצרים כל כך בשעה שמצה מרור ופסח מונח לפניו, עד שלבסוף יהיה זמן בהול לאכול פסח קודם חצות או קודם עמוד השחר – באופן שתהיה האכילה גפא בחפזון ובהילול – "והנסיין מוכיח".

("ספרא דמלכא" הספר החדש אמרות ועובדות חת"ס, מאת הרב שמואל צבי גנץ שליט"א, בהוצאת "עוז והדר")

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח. השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישוראל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין:

הגמ' במסכת בבא בתרא (ט, ב) אומרת: "ואמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות" וזה נרמז כאן: "הא לחמא" ה"א בגימטרי' שש שעל "לחמא" שנותנים לעני מקבלים שש ברכות. "עניא" באם עונה אחריו ומפייסו – "עני" י"א מקבל י"א ברכות.

"כל דכפין ייתי ויכול" בגמ' קידושין (פא, א) איתא שפלימו היה – רגיל לומר "גירא בעינא דשיטנא", ופעם אחת התגרה בו השטן והתחזה לעני וביקש שיכניסוהו, ולבסוף הציג עצמו כאילו מת ופלימו נבהל וברח. בא בעל ההגדה ואומר, שבבילול זה כל מי שרוצה יכול להיכנס ואין לחשוש שיצא מזה מכשול כיון שהוא ליל שימורים.

"השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישוראל" באם מכניסים – אורחים ונותנים צדקה, נזכה לגאולה שכן "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה".

"השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין" עפ"י הגמ' בבא בתרא (י, א), "וזה שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל: כדי שניצולו אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל: [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בביתאסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם

נעתיק לשון נפלא של רבינו ה'פנים יפות' בפרשת בא: "כי האור הגדול שנתגלה בלילה הזה כמש"ה הוא הלילה הזה שמורים לכל ב"י לדורותם, שבכל הדורות יכול האדם לפי הזדמנותו והתקדש א"ע לקבל אור גדול מן האור של הלילה שנגלה במצרים, והוא אור שאין לו סוף ותכלית, וזה שאמרו [בהגדה] בכל דור חייב לראות כאילו הוא יצא ממצרים, והיינו ראיית עיני השכל, וכיון שאור זה אין לו סוף. אפילו כולנו חכמים וכו' יצפה לאור גדול ומדריגה גדולה יותר בכל שנה ושנה, וז"ש כל המרבה לספר הרי זה משובח, פירוש שאין לו סוף ובכל פעם הוא משובח יותר עד לאין סוף, ע"כ צריך האדם לקשר מחשבתו באור עליון הנאצל בלילה זה, ולא יפנה מחשבתו לשום דבר כי אם בדביקות השי"ת וכו' וישפיע עליו כפי יכולת השגתו". ובביאור 'כל המרבה לספר' י"א שהכונה שמספר זמן ארוך יותר ויותר, וי"א שהוא מספר יותר עמוק, שמתבונן בפנימיות הניסים. בפנים יפות מפרש 'כל המרבה לספר' הרבה שנים, אחד מספר כבר ארבעים שנה, הרי זה משובח, ומי שהוא מספר שמונים שנה, הרי זה משובח לבחור בו שהוא יהיה המגיד, כי בכל שנה ושנה יש אור גדול וחדש. במטה אפרים יש תנאים מי יהיה חזן לסליחות, כאן יש תנאי מי יספר סיפור יציאת מצרים, מי שחי יותר שנים וסיפר יותר שנים את המעשה, לא שיש לו יותר חידושי תורה והברקות, אלא שהוא חי יותר עם המילים של הסיפור, בפנימיות לבבו.

כמה מרובה"ק מבארים 'כל המרבה לספר הרי זה משובח' היינו שהאדם מצד עצמו מרבה לספר, שבליל פסח הוא בוער ורותח במצות הסיפור בהתלהבות שלהבת קודש, וכלשון הגמ' 'מברכותיו של אדם ניכר אם הוא ת"ח', כך מהצורה של סיפור של האדם, ניכר אם הוא משובח או מגונה. אחד יושב אצל ההגדה ואומר דף אחר דף, בלי שום חיבור והתלהבות, אומר באדישות 'מורא גדול זה גילוי שכינה'. והרי לנו פירוש חדש 'כל המרבה לספר' היינו שמרבה באש והתלהבות באותו הסיפור, הרי זה האדם הוא איש משובח. וצריך להתחבר עמו בכל השנה. [חת"ס, אמרי שפר למהרש"ק, שפ"א, בסידור אוצר התפילות בפירוש עיון תפילה בשם קדמונים, ובמעניה של תורה בשם הגמ' רבי יצחק אלחנן מקובנא ז"ע] וכן העיד מרן הגר"ח זצוק"ל שתחילת כניסתו ליראת שמים היה ע"י מלמד שלו בתלמוד תורה חסיד וזיניץ שבפרשיות שמות וארא ובא לא היה יכול לשבת על הכסא, היה קופץ בהתלהבות ומספר להם על יציאת מצרים, אז היה ילד קטן כבן ד' שנה. וכך נכנס ליראת ה' בהתלהבות. ואם כל השנה כך, בליל הסדר בסיפור יציאת מצרים על אחת כמה וכמה

(הגרמ"י רייזמן שליט"א)

מצוה עלינו לספר

דרכו של רבינו בעל החתם סופר היה תמיד לומר דברי תורה רבים בכל סעודת שבת, עד שלפעמים הסעודה הייתה נמשכת שעות מרובות עקב הדרשות והפירושים הרבים.

שונים היו הדברים בליל הסדר. ליל התקדש החג – בשעת עריכת הסדר, ובפרט בעת אמירת ההגדה לא היה חת"ס אומר ואפילו לא פירוש אחד. את כל הפירושים היה שומר למשך ימי חוה"מ הבאים – לאחר מכן, אז היה יושב עם תלמידים ועם מקורבים, ולפעמים גם עם בני הישיבה, והיה משמיע בפניהם נפלאים ואף דרשות ארוכות בענייני הפסח.

וכך העיד תלמידו רבי שמעון סידאן בספרו שבט שמעון: מלבד תשעה באב לא עבר יום אחד, שלא למד ברבים. בליל שימורים באו תלמידיו

וכן מסופר בגור שהג"מ רבי גד'ל אייזנער היה נוכח שנה אחת בליל הסדר אצל האמרי אמת, אף שבדרך כלל לא הכניסו חסידים בליל הסדר, ובסוף ראה שבאמת לא היה צריך להיות שם, ומאז לא דחק את עצמו להיות אצל הרבי בליל הסדר. כי ענין 'למען תספר' הוא שהאב מוריד את עצמו לרמת ההבנה של הבנים הקטנים, [והפני מנחם זצוק"ל היה עדיין נער קטן] כמ"ש חז"ל 'לפי דעתו של בן, אביו מלמדו', לדבר כשפת התינוקות, הבנים והנכדים, וענין ההורדה הזו, אין החסידים צריכים לראות. כי מעמד ומצב כזה אינו מוסיף לתלמידים ולחסידים. [ובחצרות החסידים יש שנהגו להיות אצל הרבי, ויש שלא נהגו כן. אלו ואלו דא"ח].

(הגרמ"י רייזמן)

אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות וכו',

יראה לפרש עפ"מ"ש המפרשים שהטעם שיצאו ישראל מלפני זמנם, הוא לפי שגם הלילות נחשבו כימים, לחשבון השנים, ולכן מכת בכורות היתה בחצות הלילה לרמוז שיציאתם בחצי זמנם, וזהו "בחצי הלילה" כלומר הטעם משום הלילות, ונקדים עוד מ"ש המפרשים ז"ל משם הזוהר דאדם הראשון נתן לדוד המלך שבעים שנה מחייו, וגם מבואר שם דאברהם אבינו ע"ה ויעקב ע"ה ויוסף הצדיק נתנו משנותם לדוד המלך ע"ה, ולפי זה היה ראוי שיחיה ק"מ שנה, אמנם יען דוד המלך ע"ה לא טעם טעם מיטה ולא ישן מימיו כי אם שתין נשמי, ולא טעם טעמא דמותא ואיקרי חי, וא"כ מדת ימיו עולים לו בכפילו, כי לא נהג כדרך כל בני אדם, והיו חייו בין ימים ובין לילות ק"מ שנה, ע"כ לשון המפרשים ז"ל.

ואפשר דבזה פליגי ר' אלעזר בן עזריה וחכמים, דר' אלעזר בן עזריה סבר שהטעם שיצאו קודם זמנם היינו לפי שנחשבו הלילות, אבל רבנן חלקו עליו, ולשיטתם תירצו כשאר התירושים הידועים. ולכן פתח פיו ר' אלעזר בן עזריה ואמר "הרי אני כבן שבעים שנה", כלומר, כדוד המלך ע"ה אשר חי שבעים שנה, ורצונו כי הוא עומד בטעם יצ"מ כענין בן ע' שנה שהוא דוד אשר היה לו לחיות ק"מ שנה כי ע' נתונים המה לו מאדם הראשון ועוד ע' מהאבות והטעם אשר לא חי אלא ע' שנה היינו משום דלא ישן והלילות נחשבו לו כימים וא"כ גם בענין יצ"מ נמי נאמר כן דהטעם שיצאו לפני זמנם היינו לפי שנחשבו הלילות ג"כ ולהיות כי גם בענין דוד הע"ה אינו מוכרח טעם זה ויש לומר כמה טעמים דשנות אדא"ר נפגמו ועל כן הוצרכו האבות ויוסף הצדיק לותר מחייהם וכיצא לז"א ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות ו"שתאמר" מלשון "את ה' האמרת וה' האמירך" שהוא לשון שבח, והכוונה לא זכיתי שתשתבח יצ"מ בעבור הלילות, כי הן הם הגורמים לצאתם בחצי זמנם, ואתי כמאן דמפרש "ולא זכיתי" "ולא נצחתי" כמ"ש בהא זכניהו רבנן, וכונתו לא – נצחתי לרבנן שכולם יסכימו לשבח יצ"מ בעבור הלילות כי רבנן נטו לטעמים אחרים. עד שדרשה בן זומא דרחמנא אמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, לרבות הלילות, ומה טעם יש לזכור יצ"מ בלילות? אלא מוכח דעיקר טעם יצ"מ דהלילות נחשבו כימים, ומשום הכי חיובא רמיא עליה לזכור יצ"מ בלילות להודיע שהוא עיקר הטעם ודו"ק

(קבוץ חכמים" להגה"ק רבי עבדאללה סומך)

כנגד ארבעה בנים

כתב מהרש"ק בהגדת 'מעשה ידי יוצר', שבלייל הסדר מסוגל שאפילו בנים שלא נמצאים בבית כל השנה, ונתרחקו מדרכי אבות, מ"מ בליל הסדר הם חוזרים, ויש לאבא חלישות הדעת כשהוא רואה את מצב בנו ה"י, לכן מקדימים לספר מעשיות סביב הסיפור, כדי ליישב לב האב שפותח את עיניו ורואה איך הוא נראה, קשה לו לערוך את ליל הסדר בשמחה וחירות, לכן אומרים 'ברוך המקום ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דיברה תורה', אם כבר כתוב בתורה המצב הזה, אחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול, ואחד גם רשע, מזה לבד הוא מקבל מוחין ויכול לערוך הסדר בשמחה, כי אצל שלחנו של משה רבינו בליל הסדר, יש כזה יונתן.

וכ"ק מהרי"ד מבעלזא אמר שכל מי שיושב ומספר סיפור יציאת מצרים, הוא מקשר עצמו למשה רבינו, כי תמיד מתקשר המצוה למי שקיימה בראשונה, ומשה רבינו היה הראשון שסיפר לבניו, לכן סיבב הקב"ה שבניו של משה יהיו במרחקים כדי שיקיים מצוה זו. והנה המספר הראשון ישב לו בשלחן כזה 'נחת', ולכן מקדימים 'כנגד ארבעה

אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך, לא כועס עליו?! ואתם קרוין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים! אמר לו ר"ע: אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו, וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך, לא דורון משגר לו? ואנן קרוין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם!" הרי, שאם יש לישראל דין של "עבדים" אין הצדקה מעולה, ורק אם יש להם דין בנים אזי מעולה היא. וזה שאמר בעל ההגדה, שאם תקשה שאין הצדקה מעולה כיון שיש לנו דין עבדים, תדע שאינו כן, שרק כעת הננו נדמים כעבדים אבל לשנה הבאה בני חורין, וע"כ שאין לישראל דין עבדים.

(ברית אבות)

ליל שימורים הוא לה'

בשבלי הלפט כתוב שכן דרכו של הקב"ה מדה כנגד מדה, אם אתה מאמין בדבר, אתה מקבלו, ואם לאו לאו. וכמו שכתוב בהפטרות פ' מצורע שהשליש לא האמין שליום מחר יהיה סאה סולת בשקל וסאתיים שעורים וכו' בשער שומרון, אמר לו הנביא אלישע, תראה בעיניך ולא תאכל ממנו, וכן היה, וירמסו אותו העם בשער וימות.

כתב החיד"א בספרו 'שמחת הרגל' בשם חכם יוסף דוד נ"ע שמהר"ח"ו היה בתחילה בצפת ואח"כ נסע לדמשק, ונודע שעסק מהר"ח"ו כ"פ להוציא דיבוקים ורוחות מאנשים, פעם אחת נכנס רוח אחד בבת ישראל, ושאל מהר"ח"ו את הרוח איך היה לך רשות להכנס בה. והשיב לו הרוח, שהבת הזו בשעה שישבה בליל הסדר, לגלגה במחשבה על מנהגי ישראל ולא היתה מאמינה, לכן נכנס בה הרוח כשיצאו לרחוץ ידיים ב'רחצה', ואח"כ סבלה ממנו שנים רבות. והקשה מהר"ח"ו מהרוח, והרי הוא ליל שימורים? ותירץ לו דבר נורא, 'הלילה הזה הוא ליל שימורים רק למי שמאמין שהוא ליל שימורים'. כן מביא החיד"א. ולכן אומרים לרשע שאילו היה שם, לא היה נגאל.

(הגרמ"י רייזמן)

מעשה רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

כתב הגר"ח קנייבסקי, אבא זצ"ל כותב בספרו 'קהלות יעקב' ברכות סי' ד': מה שכתוב שהיו מסובין "בבני ברק", שהרי לרבי אלעזר בן עזריה הפסח נאכל רק עד חצות ולמה עסק בסיפור יציאת מצרים כל הלילה הרי אין המצוה אלא בזמן מצה ומרור? ואפשר, שבשביל זה מסופר כאן שהיה בב"ב, ובני ברק הוא אתריה דרבי עקיבא, ובמקומו של ר"ע היה צריך לנהוג כר"ע, ור"ע סובר שפסח נאכל כל הלילה וממילא גם מצות סיפור יציאת מצרים כל הלילה.

(דרך שיחה)

'מעשה וכו' שהיו מסובין בבני ברק עד שבאו תלמידיהם ואמרו רבותינו הגיע זמן ק"ש' (הגדה)

ראיתי בשיעורי הג"מ רבי אליהו ברוך פינקל ממגידי שיעורים דישיבת מיר, מעשה שהיה במיר שבא אחד הבחורים לשאול את המשגיח רבי ירוחם שיש לו הזדמנות להיות אצל החפץ חיים בליל הסדר, האם ילך אל הח"ח או יסע לבית הוריו. רבי ירוחם חשב זמן רב והכריע שיסע לאביו ואמו ואל ישתתף בליל הסדר של החפץ חיים. והוכיח מדברי רש"י בשופטים במעשה דגדעון שופט ישראל, 'אמש הקרני אבא את ההלל', אע"פ שאביו של גדעון היה עובד ע"ז, מ"מ בליל פסח יש ענין של 'למען תספר באזני בנך וכן בנך', [הגם שמנהג חסידים להסתופף בליל הסדר בצל הצדיקים, גם ענין זה אמת] אפילו החפץ חיים לא יוכל לתת לך את מה שאביך יתן לך

עפ"ז ביאר 'מעשה וכו' שהיו מסובין בבני ברק עד שבאו תלמידיהם ואמרו רבותינו הגיע זמן ק"ש', וצריך להבין היכן היו התנאים הללו כל אותה הלילה, שלא הספיקו לספר עד הבוקר. אלא שהיו משתתפים בליל הסדר של ההורים שלהם, והצדיקים עצמם ישבו לבדם בבית הוריהם, רק לאחר עריכת ליל הסדר נצטרפו כל אותם הצדיקים לספר ביציאת מצרים עד אור הבוקר.

בנים דיברה תורה, ויקדו העם וישתחוו אפילו על בשורת הבנים הרשעים ששואלים 'מה העבודה הזאת לכם'.

כן כתב מהרש"ק בהגדת מעשה ידי יוצר. אם הוא יושב בסיפור יציאת מצרים, סופו לשוב, אל דאגה. וכל מה שנעשה באמצע עד שישוב בתשובה, אלו הם בירורים שלמעלה מהשגתנו, וזה עיקר האמונה שקונים בלילה הזה, שאין אנו יודעים כלום מה שנעשה בעולם. יש אנשים שאין להם חירות בליל הסדר, במקום שהבנים ישאלוהו ארבעה קושיות, יש לו ארבעים וארבעה קושיות עליהם, ואם שמענו מדברי מהרש"ק שאפילו מבין רשע אל יחלש בדעתו, כ"ש שיש להודות להשי"ת על כל מיני בנים שונים.

(הגרמ"י רייזמן)

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוניו אתכם וכו' רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם.

נראה לפרש בעזה"י כי ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, ואדם המעמיק עצמו בתנ"ך מצות יראה כי אין אחד מהן ח"ו למותר (ועיין חולין ס' ע"ב אמר ר"ש בן לקיש הרבה מקראות שראויין לשרוף והן הן גופי תורה עיי"ש) כי יש מצוות עדות המורה על עדות הקב"ה ששורה בישראל וכדומה בכל אחת ואחת טעמים מתוקים מדבש, ואחר שהחכם מוצא הוא את כולם על מכונו ומקומו הראוי להם, אבל אם מתרחק מלהבין, א"כ רואה ריבוי שלא לצורך וכפילות וכל רבוי נחשב לעבודת משא וממילא יוצא לתרבות רעה ח"ו, והיינו חכם [ע"כ קורא אותו 'חכם' ולא 'צדיק'] שהשכיל בתורה, שואל על עדות חקים ומשפטים כי בכל מצוה ומצוה רואה טעם נכון ומסתבר, וממילא מצדיק דרכיו אבל רשע שלא יצא לחלק בזה ראה רק כפילות וממילא היא עבודה לו.

עוד יש לפרש את ההבדל שבין שאלת החכם לשאלת הרשע במשל לאדם הנכנס לתוך הבית שאם רוצה להתבונן בכל דבר אזי הוא מבין ומרגיש את מה שראו עיניו, ויכול אח"כ לספר ולהסביר את השינויים בין הדברים השונים שראה, משא"כ מי שנכנס בלי כונה להסתכל ולהבין, אם ישאלוהו אח"כ מה ראה לא ידע להשיב, רק שנכנס, ולא תפס מה שראה, כך מי שהוא רוצה להכנס לפני ולפנים מתורתינו ה', והוא אצלו בבחינת 'מילתא דרמיא עליה דאיניש' מרגיש את ההבדלים המתקנים, שיש עדות, חוקים ומשפטים וכו' אבל הרשע שאינו רוצה לשים לב אינו רואה שום דבר רק "עבודה אחת גדולה" כי לבו כל עמו.

(הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל - מבית לוי)

איכא למידק מה מצא המגיד עוול בשאלת הרשע יותר משאלת החכם דאי משום דאומרו לכם שהוציא את עצמו הלא גם החכם אמר אתכם שהוציא עצמו ולא אמר אותו ויש לומר החכם כלל עצמו בשאלתו שהזכיר ה' ואמר אלקינו, אבל הרשע לא הזכיר ה', ועוד, דלא אמר "לנו" אלא אמר "לכם", וזה כוונת הפסוק "ויתרון החכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך" כלומר שיש יתרון בדברי החכם על הרשע, הזכרת ה', כמו שיש יתרון בין אור לחשך דכתיב "ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה", הרי דבאור נזכר שם אלקים ולא בחשך. ודו"ק כי הוא דרך צחות.

("קבוץ חכמים" להגה"ק רבי עבדאללה סומך)

ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו

החת"ס והרב חיד"א זי"ע מבארים תיבת 'ועכשיו' לא אז אלא עתה ממש, בליל הסדר שנת ה'תשפ"ג נתגלה קרבה חדשה של יהודי להשי"ת. כמבואר בערבי נחל שבכל שנה ושנה מוציא אותנו הקב"ה משערי טומאה, ל' יום לפני הפסח יוצאים בכל יום משער טומאה אחד, ואם היה שקוע בט"ו שערי טומאה, יבא פסח וכבר יתעלה עד לשער הט"ו דקדושה. והרי שממש 'ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו'.

(הגרמ"י רייזמן)

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב.

במדרש אמרו שהבכורים הרגו זה את זה והרגו באבותיהם ולפיכך היה רבי יהודה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב והוא מדרש פליאה. ואמר אבא זצ"ל בשם ספר אחד או מגיד אחד שהנהגה כל המכות קריוות על שם המכה עצמה דם צפרדע וכו' והנה במכת בכורות נתן סימן של אות ב' וקשה כי הרי זה היה שם המוכה ולא שם המכה אבל כיון

שהבכורים הרגו במצרים שוב זה היה שם המכה עצמה ולפיכך היה ר"י נותן בהם סימנים של באח"ב.

(דרך שיחה)

חד גדיא

מנהגו של רבינו החתם סופר היה לספר בליל פסח סיפור שקיבלה מרבו המובהק הכהן הגדול רבי נתן אדלר זי"ע על הגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל. באחד מן הימים בתקופה בה הייתה החילוקי דעות בינו לבין הגאון רבי יעקב עמדין נסע הגאון רבי יונתן מביתו לעיר אחרת, והיה אחר ימי הפסח, ועל אם הדרך סר ללון בבית מלון אורחים, ופגע שם באנשים פחותי ערך אשר דיברו עליו סרה, והם לא הכירוהו ויחשבו אותו לעובר אורח פשוט, ויפנה אליהם בשאלה על הפיוט "חד גדיא", הלא החתול טרף את הגדי דזבין אבא בתרי זוזי, וא"כ טוב עשה הכלב שנשכו על עול בכפו, ולא טוב עשה המקל שהכהו, ויפה עשה האש ששרפו, ולא צדקו המים שכבו את האש, וטוב עשה השור ששתה למי, ולא טוב עשה השוחט ששחטוהו, וצדק מלאך המות שהמית להשוחט, ולבסוף בא הקב"ה ושחטו למלאך המות, והלא לפי החשבון צדקו דרכי המלאך המות, ויבינו מקושינו כי מתחפש הוא מהם ואדם גדול הוא, ע"כ הפצירו בו שיגלה להם התירוץ, ויען ויאמר להם אכן הגדי והחתול יש להם ריב ביניהם, מ"מ יסדרו הדברים בינם לבין עצמם, אבל מהכלב מי ביקש מידו משפט, ע"כ לא נכון עשה הכלב, וטוב עשה המקל שהכהו, ולא טוב עשה האש ששרפו, והמים צדקו שכבו להאש, ולא צדק השור ששתה למי, וטוב עשה השוחט ששחטו, ולא צדק מלאך המות בשחיתו להשוחט, וע"כ לעת"ל ישחוט הקב"ה למלאך המות הוא היצה"ר, והוסיף לאמר ומזה תבינו שאם שני גדולי תורה יש להם ריב בינם לבין עצמם, אתם אנשים פשוטים מה לכם להתעבר על ריב לא לכם, ויפייסוהו ושתקו ולא דיברו עוד, והגאון רבי יונתן נסע לדרכו לשלום.

("ספרא דמלאך" הספר החדש אמרות ועובדות חת"ס, מאת הרב שמואל צבי גנין שליט"א, בהוצאת "עוז והדר")

קריעת ים סוף

הנה בקריעת ים סוף מפורש בגמרא (סוטה לז, א) "כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם". ולמה היו רוגמים אותם? ביאר הגר"ח קנייבסקי שבפשוטו הוא על שחטפו להם שבט בנימין הצעיר מכולם את המצוה מיהודה החשוב, אבל יש יהודי אחד מרוסיה ר' זלמן לייב אסולין וסיפר שהיה בצבא הרוסי במקום שהיו בו מוקשים, והיו תמיד שולחים אותו לפני כולם לראות אם יש מוקשים בשטח כדי שהוא ירג, ואמר שאז עלה בדעתו פשט שלכן היו שרי יהודה רוגמים אותם באבנים כדי שלא יגידו שבנימין הלך קודם כי נשלח לראות אם יטבע אם לא אלא אדרבה גם הם רצו את המצוה...

(דרך שיחה)

כפר בעיקר

שמעתי מהג"מ הגרא"מ שך זצוק"ל ששמע מדודו הג"מ רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל שלכא'ו הלשון הפוך, והיה צ"ל 'לפי שכפר בעיקר הוציא את עצמו מן הכלל' שבגלל שהוא כופר בהשי"ת לכן הוציא עצמו מן הכלל. ונודע מה שאמר הג"מ הגר"ח מבריסק זצוק"ל על הבחורים המכשילים המשכילים שבאו לשאול קושיות על האמונה, שאינו עונה להם תשובה, כי יש לו רק תשובות על שאלות, ושאלותיהם אינם שאלות אלא תשובות על תאווה ועל תשובה אי אפשר להשיב. וזה שאומרים לרשע לפי שהוצאת את עצמך מן הכלל, לכן אתה כופר בעיקר. זהו כמו סניגוריה על הבר רשע, באמת אתה לא כופר בעיקר, ולכן אין אנו חוששים לייך נסך שאתה יושב כאן בשלחן ליל הסדר, כי באמת אתה לא כופר, כפירה כזו לאו מן חושבנא. מה שיש לך, זה היצר הרע הפשוט הידוע, אין לך שום מסקנות של כפירה, רק הוצאת את עצמך מן הכלל לעת עתה מחמת תאוותך המגושמות, אבל באמת אין אתה כופר, סופך להיות בעל תשובה גמור, מתוק ונחמד. כי תאות עוה"ז אינם משביעים את האדם, כמו מים מלוחים כמה ששותים צמאים יותר, ובסוף השקר מתפוצץ והוא חוזר אל

האמת באהבה. וכל ההחלטות והכפירות והקושיות של פעם, פרחו ונתבטלו, שכבר אין לו סיבות לאלו הקושיות.

(הגרמ"י רייזמן)

מאוצרות המגידים

מצות הסיבה

לפני שניגש לתירוץ 'עבדים היינו', נזכיר דברי החת"ס בדרשותיו על פסח. ונקדים תחילה מדברי הגמ' במסכת סוכה 'חטה ושעורה גפן תאנה ורימון - כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר', ואחד מהם הוא מפרשת השבוע, והבא אל הבית, והאוכל בבית יטמא, ודרשו חז"ל ששיעור השבייה בבית המנוגע צריך שיהיה פת חטיטין עם לפתן ומסב ואוכל, ופרש"י שהוא דרך האכילה, 'מי שהוא מיסב הוא עסוק באכילה ואינו טרוד בדברים אחרים'. כי בימינו כשאדם יושב ואוכל על כסא רגיל, ביד שמאל הוא מדבר בפלאפון, וביד ימין מסתכל בעיתון, הראש לא נמצא בסעודה כלל. בכל אחד משלושת הדברים אינו נמצא כלל, וכשהוא קם הוא מסופק אם אכל או לאו, ולכן הוא ממשיך לאכול כל היום, כי בשעת האכילה לא היה שם

ההסבה אינו דבר חיצוני אלא ביטוי פנימי שאינו מוטרד כעת משום ענין שבעולם

ונשוב לדברי רש"י במסכת סוכה שענין ההסיבה מורה שאינו טרוד בדברים אחרים, מי שהוא מיסב הוא סועד באמת, שאינו יכול להחזיק טלפון ביד שניה [בימינו יש כבר אוזניות קטנות בתוך האוזן, הכל אינסטנט, אוכל ואינו שבע, אחד מתוכחות תורת כהנים, ואכלתם ולא תשבעו, כי היה עסוק בדברים אחרים, ולכן כתב הראב"ה שאין היום מצות הסבה...], וזהו ענין ההסבה בליל הסדר, להורות על חירות ומלכות, וכמבואר בשבלי הלקט ש'עבדים היינו' הוא תירוץ רק על הקושיא הרביעית, שאני מסב משום שהינינו עבדים והוציאנו ה' ממצרים מעבדות לחירות, ענין ההסבה איננה רק צורה חיצונית אלא שחרור של ממש שאינו טרוד בדברים אחרים. בשעה שאוכל בהסבה אינו מוטרד משום שעבוד. כי מי שאוכל בלי הסבה כמו בערב פסח שאוכלים בין תנור לכיריים, אינו מיושב בדעתו בשעת האכילה מרוב טרדות דערב פסח, ההסבה בליל הסדר אינו רק ענין חיצוני, אלא ביטוי פנימי שאינו טרוד בדברים אחרים.

יצאנו ממצרים שהוא מקום הטבע וההשתדלות, אל המדבר בלי צדה, רק עם בטחון כגמול עלי אמו

ופנימיות הדברים כי ביציאת מצרים נתגלה הקב"ה שהוא משגיח בכל דבר, והוא עשה ועושה ויעשה כל המעשים, וכשאדם חי באמונה זו, אינו נטרד בענייני עוה"ז, אף שהוא עושה מה שצריך לעשות בעולם הזה, אינו טרוד בדברים אחרים. וזהו חירות עולם, אע"פ שכל אחד משועבד במה שצריך להיות משועבד, מ"מ אינו טרוד בהם, כי האמונה בהקב"ה שהוא עושה הכל, משחרר את האדם מלהיות טרוד בדברים אחרים. ולכן כולנו מסובין להראות שיצאנו ממצרים ע"י השגחת ה', והיום הזה אנו מתחזקים באמונה מחדש, שלא להיות מוטרד מכל מה שנעשה בעוה"ז, אף שצריך לשלם הון רב וכדו', אין נטרדים כלל, כמו שסיפר הח"ח על רבו רבי נחום הצדיק מהורדנא זי"ע שהיה צריך לשלם חוב גדול באותו יום, והלך במנוחה ושלחה, וברגע הנכון המציא לו השי"ת כל הסכום שהוצרך לו. וזהו בן חורין אמיתי כל השנה.

גם עני יוציא את כל הטרדות מלב

ויסב במכילתא נאמר 'ויסב אלקים - מכאן שעני שבישראל לא יאכל עד שיסב'. ועי' ספורנו מה שביאר בזה, ולכא' קשה מה ענין עשירות ועניות לענין הסבה, והרי בגמ' כתוב שיכולים להסב גם על ברכי חבירו, וגם כשהעני יש לו כסא פלסטיק בלי משענת ובלי ידידות, יוכל להסב על חבירו, זה לא עולה כסף, וא"כ מה שייך להורות לעני שבישראל שגם הוא יסב? אלא ש'עני שבישראל' היינו שהראש שלו אינו משוחרר מרוב טרדות ודאגות נשואי בניו. וזה שאמרו שאפילו הוא צריך להסב בליל פסח. כי ה' הוציאנו ממצרים ששם היו משועבדים לאלילי בשר, במצרים חשבונו שאדם מסתדר לבד, לי יאורי ואני עשיתי, הטעות הזו היו צריכים לעקור מן השורש לפני שנכנסים לארץ ישראל שאינה כארץ מצרים שהשקית ברגלך בפעולות השתדלות, אלא מאמין בחי העולמים וזורע. ארץ ישראל שהיא צמאה למים היא הרבה יותר טובה ממצרים שיש לה את הנילוס. כשטענו ישראל אמרו 'בשנאת ה'

הוציאנו מארץ מצרים' וכלשון רש"י משל לאחד שיש לו שני בנים, למי שהוא אוהב נתן שדה של בית השלחין שיש לה מעיין, והבן שאינו אוהב נתן לו בית הבעל. ועל זאת טענו איך הוצאתנו ממצרים והבאת אותנו לא"י, התשובה היא שאנו יוצאים מהשעבוד הפנימי שבלב, לא להיות עוד טרוד בדברים אחרים, רק לבא לארץ הקודש להאמין בהקב"ה שהוא עושה כל המעשים, ומתפללים אליו שיתן לנו טל ומטר לברכה. כך הם החיים הטובים. ונמצא שהחירות בהסבה אינו דבר חיצוני, אלא ענין פנימי מאד מאד.

רשבי"ע עם קב חרובין ומי מעיין הוא בן חורין אמיתי

וכתב החת"ס שהוציאנו ממצרים יש בה דבר פנימי, כי יש מלכים אדירים שמולכים בכיפה ולמעשה נפשם משועבדת לתאוותיהם, מפונק מנוער עבדו, מיהו בן חורין אמיתי, רבי שמעון בר יוחאי שיושב במערה ועוסק בתורה"ק, ויצא לו מעיין ועץ חרובים, מה טוב חלקו וחבלו. ולכן הוציאנו ה' ממצרים למדבר שממה, אפילו קב חרובין לא היה לנו, וכל זאת על מנת שלא ידאגו ולא יחשבו כלל על צרכי עוה"ז. וזהו עבודת יהודי בליל הסדר, לשבת בהסבה בלי שום שעבוד וטרדה. אם יש לו טרדות בלב אין דינו כמסב. וכתב עוד שהמעלה הזו היה לנו רק עד קריע"ס, וכמו שנאמר שלאחר קריעת ים סוף היה צריך משה רבינו להסיעם משם, שאמרו חבל על מרכבה פלונית שלא לקחתיה, כי רק ביום א' דפסח היה חירות עולם ממש, מתיקות כזו לצאת לארץ לא זרועה וגם צדה לא עשו להם, אין לך עונג גדול מזה, לצאת למדבר העמים בלי כלום, כמו התענוג של תינוק גמול עלי אמו, איזה חירות, איזה שחרור, תסתכל עליו כשהיה בן ארבעים שנה וירוצו בין הבנקים, מיהו בן חורין ומיהו משועבד?

אין בליל הסדר מקום ללחץ כלל, עדיף שלא יהיה מסודר כלום, מסדר מתוח ולחוצ

מכאן למדנו פנימיות מצות ההסבה. ויש להוסיף שגם אם הוא לחוצ ועצבני שכל ליל הסדר 'ידפוק' בשלימות, שהקיטל ישאר נקי, ואף אחד לא יצעק ולא יבכה ולא יפריע, והמצות ישארו שלמים, וההגדה לא תתרטב, נעביר הוא מסכן גדול, אע"פ שבחיצוניות הוא נראה כמלך בגדוד, יש לו קיטל עם עטרה של כסף ומיטת הסבה של עץ איטלקי, אבל הוא כשדה נעבד, לא איתנו כלל, אינו בן חורין, הוא משועבד ומוטרד, ומאידיך יש אחד עם כסא פלסטיק פשוט והוא בן חורין אמיתי. ובאמת שליל הסדר עושה לנו נסיונות בענין החירות, כי יש לכבד את השלחן בכלים יקרים, וללבוש בגדים לבנים ונקיים, אם הוא מתוח ולחוצ מכל אלו שלא ישברו ולא ייטפפו, אין זה חירות כלל. צריך לקבוע מתחילה שהקיטל לבן רק בתחילת הסדר, המצות שלימות רק עד עריכת ליל הסדר, אם יהיה 'חץ' בכל ג' מצות אפשר לסמוך על דעת הגר"א שאין דין לחם משנה בליל פסח, תהיה רגוע. ב"ה יש משפחות גדולות שיושבים ביחד ויש ילדים קטנים, לא הכל מסודר כמו שרצית, ומנסים אותך אם אתה מתבטל להשי"ת שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

גם עובדי ה' בל יתלחצו אם אין ה'מוחין' בשלימות

וכן יש לצאת מעבדות לחירות ברוחניות, תמסור את עצמך ליד הקב"ה, הוא גם עשה שלא הספקת ללמוד לפני פסח כל המהר"ל וכל כוונות האריז"ל, אל תהיה משועבד למוחין, גם מקובל גדול יכול להיות עבד ליחודים, כל מה שמטריד אותך מבטל ממך מצות הסבה, כן הגדרת רש"י [סוכה ו.]. 'מסב, אינו טרוד בדברים אחרים', אם יש לך טרדות אחרות, אין זו הסבה. על זאת מספרים לבנים מדוע אנו יושבים כולנו מסובין, כי הוציאנו ה' משעבוד מצרים, יצאנו לגמרי מדרכי הטבע, לא נשקה ברגלנו כגן הירק, הכל ביד ה'. הילד שואל אבא איך אתה שמח כשהקיטל התלכלך ביין וחרוסת, והאבא עונה ואומר, ב"ה בשביל זה יצאתי ממצרים. אבל אם הוא מסב וטרוד שלא יתלכלך הקיטל, הרי זה תרתי דסתרי, אם הוא מושך איתו יחד את הצלחת שלא יתלכלך הקיטל מהיין האדום, הרי אינו מסב כלל, שכל ענין ההסבה הוא פריקת עול חשבונות הרבים והטרדות הרבים. וצריך להשפיע ענין זה גם לבני הבית. יתכן שזהו הטעם שאין הנשים מחויבות בהסבה, מפני שאין להם יכולת לחיות באופן כזה. אבל בכל אופן צריך להאיר הארה זו גם לבני הבית, לצאת מכל שעבוד, נשבר כוס? לא נורא, אם יש לחץ מזה, עדיף כוסות פלסטיק בלי טרדה שמא ישבר. אל תניח כלים יקרים כדי שתהא עצבני כל ליל הסדר שלא ישברו. כי חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שם לא

מדלג אלינו, ופסח ה', מדלג על ההרים, כפי הנראה כל אחד מדגל חצי דרך ונפגשים באמצע.

בכל השנה הקב"ה אומר לנו 'פתחו לי ואני אפתח', ובפסח אומר לנו 'פסחו לי' תקפצו אלי, ואני אפסח אליכם. ת' מתהפך בס'.

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, מלבד דרכי הביאור שלמדנו לעיל, צריכים להבין פשוט הדברים, ונקדים מש"כ אביו של הערוגות הבושם, כמובא בקרן לדוד בשם אחיו ששמע מאביו שהיה אומר זה הפירוש בכל שנה בליל הסדר, 'כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', כי בליל הסדר יכולים לקיים מצוה זאת בשני אופנים, בענין הגוף ובענין הנשמה, כי במצרים היינו משועבדים בעבודת פרך, וה' ריחם עלינו והוציאנו משם, וזו היתה הארה נפלאה בנשמה, מלבד עצם היציאה לחירות שאין צריכים עוד לעבוד עבודת פרך, כמ"ש החיד"א בשמחת הרגל, שאם היה עיקר הפסח רק על היציאה משעבוד לעבודת פרך, היינו צריכים לעשות פסח בראש השנה, שהרי בר"ה כבר בטלה עבודה מאבותינו, ולכן עושים פסח בחודש ניסן, כדי להדגיש שעיקר השמחה אינו רק על זה שפסק השעבוד, אלא על שזכינו לצאת מטומאת מצרים ולקבל נשמה טהורה, בר"ה פסק שעבוד הגוף, אך בליל פסח היתה גאולת הנפש.

כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, פי' החיד"א דהיינו כשאדם יותר מדגיש את היציאה מטומאת מצרים, יותר ממה שיצאנו משעבוד הגוף, הרי זה משובח, שמספר על השמחה הגדולה שנטהרנו מטומאת מצרים. אמנם כשמדברים עם הילדים מספרים על השעבוד של הגוף בחומר ולבנים, זה מה שהם מבינים, אך בהגדה של פסח גם מזכירים שמתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

ומסופר בהגדה על רבי אליעזר וכו' שהיו מספרים ביציאת"מ כל אותו הלילה, והם לא סיפרו על החירות משעבוד הגוף, כיון שאבותיהם לא היו משועבדים במצרים בעבודת פרך, שהרי רבי אליעזר נכדו של משה רבינו שלא היה משועבד שם, כמ"ש במדרש כששמע משה רבינו שרבי אליעזר בן הורקנוס דורש 'פרה בת שנים', אמר 'יהי רצון שיהיה זה מיוצאי חלצ', הרי שר"א הוא נכד של משה רבינו. רבי יהושע היה לוי, רבי טרפון ורבי אלעזר בן עזריה היו כהנים, רבי עקיבא היה בן גרים. הרי שאלו הצדיקים לא היו צאצאים של עובדי עבודת פרך במצרים.

וזהו החידוש שאעפ"כ היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, כי עיקר הסיפור שלהם על הטהרה והאור הנפלא שזכינו לצאת מטומאת מצרים, ובחר בנו מכל עם. כי אפי' שבת לוי שלא היה בשעבוד הגוף, עכ"ז היה משועבד בשעבוד הנפש ובמ"ט שערי טומאה, כמפורש במדרשי חז"ל.

ולכן עיקר העסק בליל פסח הוא בהארה הזאת הרוחנית, ובזה נאמר 'כל המרבה הרי זה משובח'.

ובזה פי' האוהב ישראל וכ"כ באור החיים הק', 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', כי מעיקר שעבוד הגוף כבר יצאנו לפני אלפי שנה, וא"כ איך יראה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, הרי אין מכים בנו בערב פסח עם שוט על הגב, אילו היה ענין זה בשעבוד הגוף, קשה לקיים את זה, אלא שעיקר הסיפור הוא על חלק היציאה ממצרים, בזה יכולים לקיים הדבר כפשוטו, בכל שנה ושנה להתרומם מחומריות ומתאוות הגופניות של נפש הבהמית, כמ"ש האריז"ל שכל יהודי יש לו פרעה מלך מצרים, לא שמעביד אותנו בגשמיות אלא ברוחניות, פרעה אותיות הערף, עורף ולא פנים, שהתפילה והברכה היא בבחי' אחור ולא פנים, מדברים עם השי"ת דרך העורף רח"ל, כשאדם מברך בהמ"ז כך בבחי' אחור, גם הקב"ה כביכול מתנהג איתו כך, ואנו צריכים לחזור אליו בבחי' יחוד פנים בפנים, לצאת משעבודנו לפרעה.

וכ' האור החיים הק' שבכל שנה בליל פסח אנו יוצאים מבחי' פרעה שבתוכנו, ואפי' שכבר זכינו כמה וכמה שנים לליל הסדר, אך יש עוד חלק שעדיין אנו משועבדים מאד לפרעה, כי אין סוף ואין תכלית למדרגות שיש בקרבת ה'.

ובזה פי' הערוגות הבושם בפשוט בכל דור ודור חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, בבחינה הרוחנית. כי גם הגאולה הראשונה ממצרים היתה בעיקר ברוחניות, שהרי הגשמיות כבר נפסק השעבוד

היה שום דאגה וטרדה, כי גם צדה לא עשו להם'. כלל הדברים שעיקר מצות הסבה שלא יהיה טרוד בדברים אחרים. הביטוי החצוני הוא שהוא מסב על צד שמאל, אבל אם רואה שההסבה עצמה מטרידה אותו...

אם כעס בלי להסדר, אל יאכל אפיקומן, והעיקר שלא יכעס למה כעסתי כתוב ב'דרך פקודיך' ב'חלק הדיבור', שאם כעס אדם באמצע ליל הסדר, אל יאכל אפיקומן, כי כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, וכתוב כל בן נכר לא יאכל בו. וכזית אפיקומן הוא כנגד כזית מצה. ואם כעס אולי טוב לעשות תנאי, שאם כדברי הבני יששכר הרי הוא אוכלו שלא לשם אפיקומן... ומעכשיו אל יהיה עצבני על זה בעצמו שלא יהיה עצבני... רק חירות עולם, בלי שום טרדה לא גשמית ולא רוחנית. זה לא סתם דרשות אלא זהו פשוט מצות 'כולנו מסובין', כי הוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה וזרוע נטויה.

(הגרמ"י רייזמן שליט"א)

חג החירות

כתב הערוגות הבושם בהגדתו 'הלל נרצה' עה"פ בפרשת ראה 'שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלקיך כי בחוזה יד הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה', והקשו בספרי איך נכנס כאן תיבת 'לילה'? והנה זה הפסוק שמור את חודש האביב, ממנו לומדים שצריך להוסיף חודש אדר שני, כדי להשוות החדשים שיהיה חודש ניסן באביב, אך צ"ע מה שייך כאן תיבת לילה?

ונודע מכל ספה"ק שבחודש ניסן הוא זמן התקרבות להשי"ת יותר מכל השנה, כי בכל השנה צריך האדם לפתוח פתח כחודו של מחט, ואח"כ הקב"ה פותח לו שערי הלב, ואילו בפסח הקב"ה מדלג על כל המדרגות, ולא היה סיפק בידינו לעשות פתח כחודו של מחט, ואת ערום ועריה, והקב"ה ריחם עלינו והוציאנו באתערותא דלעילא, אפי' שלא הכינו חודו של מחט. וכמ"ש מהר"א אזולאי שבכל שנה ושנה הקב"ה מוציא אותנו משערי טומאה ומכניס אותנו בשערי הקדושה באלו הימים.

ובגמ' סוכה מט. אמרו: 'וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר (תהילים לג-ה) אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ, שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ, ת"ל (תהילים לו-ח) מה יקר חסדך אלקים (חסד ה' מלאה הארץ) וגו', יכול אף ירא שמים כן ת"ל (תהילים קג-יז) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו'.

פי' הרה"ק רבי ברוך'ל ממעוזבו', אם בכל השנה אמרו חז"ל שלא כל הבא לקפוץ קופץ, רק יראיו זוכים לחסד ה' מעולם ועד עולם, זהו הנהגה לכל ימות השנה, אך כשבא חג הפסח, כל הבא לקפוץ יכול לקפוץ להשי"ת. ואדרבה הקב"ה שומר וממתין לתקופת האביב, שנוכל לדלג ולקפוץ לה'.

ובזה פי' הערוגות הבושם 'ועשית פסח לה', היינו שתעשה פסחה ודילוג וקפיצה אל השי"ת. כי בדרך כלל כשיש קיר לפני האדם ואינו יכול לעבור, יש שני אופנים, אחד לפתוח את הדלת, והשני לדלג מעל הקיר. וכמו שאמר הרשב"י מלובאביץ יש אומרים שכשאי אפשר לעבור מתחת המניעה, מדלגים מעליו, ואני אומר לכתחילה אריבער, לדלג תיכף ומיד.

וכמ"ש הרבי רבי ברוך, שבכל השנה צריך זכיה מיוחדת לדלג ולקפוץ, אך בפסח כל הבא לקפוץ יבא ויקפוץ. ופי' הערוגות הבושם שזהו מהות ענין הקפיצה, כי בדרך כלל יש מחיצה בין האדם ובין ה', וכמ"ש בדגמ"א בפ' כי תבא ובפ' וילך, ביאור ארוך בענין המחיצה הזאת, וואנו צריכים להביא מפתחות של אהבה ויראה שנוכח להכנס אל הדלת. אך בפסח אומר הקב"ה, כל דצריך ייתי ויפסח, ופסח ה' על הפתח, אין צריך להביא מפתחות לפתוח את הפתח, קום ותקפוץ אל ה'. עזוב את ענין הרע, ותדלג על כל המפריעים, כל מה שהיה עד עכשיו, היה, ומכאן ואילך אני בפנים.

ולזה תמתין כל השנה, שמור את חודש האביב, שמור לשון המתן, כי בחודש האביב הוציאך ה' אלקיך לילה, אפי' בחשכת לילה בלי שום הכנה של אור, יצאנו ממצרים, וזוהי הבטחה נצחית לכל שנה ושנה בחודש ניסן, שנוכל לדלג על כל המפריעים, ואין אנו עוסקים בסור מרע, רק בעשה טוב, שאנו עוסקים במצוות, ושבים בתשובה של לכתחילה אריבער, וקופצים ומדלגים להשי"ת, אנו מדלגים אליו והוא

בראש השנה, ועיקר הפסח הוא על הגאולה הרוחנית, ובזה אנו נגאלים בכל שנה ושנה מחדש.

זה שאנו מתפללים 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו' ועיקר הכאב הוא 'ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך', ועל זה הגלות אנו מודים ומהללים בכל ליל פסח שאנו זוכים להגאל עוד ועוד חלק בנשמה, בכל שנה ושנה.

רבי חיים ברים סיפר שפעם אחת הקשיב לתפילת שמונה עשרה של המשגיח רבי יחזקאל אברמסקי, שהיה מדבר באידיש הרבה באמצע שמונה עשרה, [וכמו ששמענו מרבי משה מרדכי שולזינגר שגם הוא היה מקשיב לשיחות שהיה מדבר באמצע התפילה, כי לעת זקנה היה מתפלל קצת בקול כדי להשמיע לאזניו. והיה מדבר עם השי"ת בלשון אידיש במודים ובשומע תפילה, לפני 'ועל הכל' היה מוסיף באידיש להודות להשי"ת על כל החסדים שעשה עמו בזה היום, על כל החידושים שחידש, והישועות בגשמיות ורוחניות שנתן לו השי"ת] הדבר היה כמה ימים לפני פסח, לפני 'אלקי נצור' שמע איך שהוא מבקש 'רבונו של עולם תשלח לי קצת פסח על פסח...' ופי' רבי חיים ברים, שבדרך כלל אדם מבקש שהקב"ה ישלח לו מצות, יין ובשר על פסח, והוא מבקש קצת פסח על פסח, כי הפסח אינו רק כוסות ומצות, יש את הפסח בעצמו, שאנו צריכים לבקש אותו, כמו שאמר אחד הצדיקים, 'על פסח בוודאי יהיה לנו, איך לוקחים את הפסח בעצמו'. היינו שנוכח לדלג ולקפוץ אל השי"ת, ונזכה באמת לראות עצמינו כאילו אנו יצאנו ממצרים.

רבי שלום שבדרון סיפר משל שפעם אחת נולד אדם בבית גדול מוקף חומה, ומימיו לא יצא למרחב העולם, ונתגדל שם, וחישב בתמימות שהבית הגדול הזה, זהו כל העולם, עולם די גדול, עם חצר ופרחים, שם היה חי עשרים שנה ולא העלה על דעתו שיש עולם יותר גדול מזה הבית. זה היה כל ההשגות שלו.

כשהיה בן עשרים שנה, מצא סולם ועלה על החומה וגילה עולם חדש, מצד אחד יש בלבו שמחה גדולה על התגלות העולם הגדול, ומאידך גיסא יש לו צער נורא על העשרים שנה הראשונות ששרף בתוך הבית הזה, והיה נדמה לי שזה כל העולם, הוא ואין בלתו, הרי שיש בלבו שמחה וצער כאחד.

כמו אנחנו חושבים שמה שאנו מכירים זה כל העולם, מסין ועד קליפורניה ובאמצע יש כמה מדינות וארצות. ונדמה לנו שיש לנו השקפה אמיתית איך העולם נראה, הרי אנו סגורים בתוך בור כלוא, אין לנו השגה איך היו הצדיקים חיים בעולם, הם מצאו את הסולם ודגלו מעבר לחומות, וגילו עולם אחר לגמרי, אנו צריכים רק לצאת להתרומם מהחומות המעכבות, ונגלה עולם חדש. וזה נעשה בכל שנה שנה.

[רבי שמשון פינקוס מביא מספה"ק שכשהקב"ה ברא את אדה"ר היה שוכב, והיה אורכו מסוף העולם ועד סופו, ולאחר שקם על רגליו היה מהארץ ועד לשמים, ואמר בגמ' שמסוף העולם ועד סופו הוא שוה כמו משמים לארץ. והנה היצר הסקרנות של האדם להכיר את כל העולם, ליסוע ולטוס להכא ולהתם, זה היצר נלקח מאדם הראשון השוכב, שאז היה ראשו בסין, ידיו ביפאן, ורגליו בבבל, כך היה מתפשט בכל העולם, כמ"ש בגמ' סנהדרין. וכל דבר מתגעגע לשורשו.

אך אדם צריך להתגעגע לשורשו של אדם הראשון העומד, שאז היה ראשו למעלה והרגליים למטה, זה הרבה יותר מסקרן, שהרי הנוסח של האדם הראשון השוכב, יש לו סוף, שאם יתייגע וידע בעל פה מיהו הנשיא בסין ומה היה היום ביפאן ובקליפורניה, ולהיות בקשר חם עם כל הלסטים מזויינים שבכל הגוגל הגלובלי, הרי בסוף הוא מקיא מכל זה. משא"כ האדם הראשון העומד, שאינו שוכב כמו גולם על האדמה, אלא עומד וצופה מסוף העולם ועד סופו, גם בעולמות עליונים וגם בעולמות תחתונים, הרי ראייה זאת הרבה יותר מסקרן...]

כמו שאמר הרבי ר' אלימלך לעת זקנותו, שהוא עדיין יושב בפתח ועוד לא נכנס מעולם בפנים, כמו שאברהם אבינו יושב עדיין בפתח האהל, כי בכל מדרגא ומדרגא מתגלים עולמות חדשים, והשמחה מהולה בצער, המצה כרוכה עם המרור, שמחה על הגילוי החדש, וצער 'גואלד היכן הייתי עד עולם', איך מירר לנו הפרעה את שנת תשע"ח ולא נתן לנו לעבוד את ה', ומכאן ואילך נתרומם לצאת לגאולת נפשנו.

וכמו שביאר החתם סופר מתחילה עובדי עבודה זרה היו, היינו בשנה שחלפה, שנקראת אבותינו כלפי שנה זאת, ואז היינו בבחי' עבודה זרה כלפי ההתגלות החדשה של הפסח הזה, כמו שאנו ממשיכים ואומרים 'ועכשיו קרבנו המקום', עכשיו דייקא, ולא 'אז קרבנו', אלא עכשיו ממש. כי עבודה זרה אינו דווקא להשתחוות לצלם, אלא עבודות שהיא זרה לו, לפי מעלת נשמתו, לא היו השחרית והק"ש והבהמ"ז כמו שהיה צריך להיות. ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, לצאת מקטנות המוחין ומשעבוד לקליפת פרעה, וזהו האושר הגדול שהוא גאולה פרטית בכל שנה ושנה.

כתוב בספר מעשה איש להחזו"א, שפעם אמר בליל הפסח ש'אין רגע מאושר בחיי האדם כמו הרגע שהוא זוכה להכנע ולהתבטל להשי"ת', זהו הגאולה האמיתית.

ולזה צריך הכנת הנפש כמ"ש האוהב ישראל, דכפי הכנתו כך יזכה להגאל, ולזאת למדונו רבותנו שיכיר האדם את שפלות מצבו, כי כשיכיר מהו בחי' מצרים שלו, יצחק ויזכה להגאל משם בליל פסח. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

בהגדת 'הלל נרצה' לבעל הערוגות הבושם כתב חזקוני נפלא, יש יהודים שמכניס עצמם לקראת ליל הסדר, ויש שגם זוכים ללמוד מכתבי האריז"ל על כונת ליל הסדר, שיש שם גילויים נוראים ונפלאים, אך גם לאחר שהאדם מכין את עצמו, הרבה פעמים כשבא ליל הפסח עצמו, הוא נופל לחלישות הדעת, אם עכשיו נכנסים גדלות ראשון וגדלות שני, והנה אני לא מרגיש כלום, נשארתי אותו שפל כמו כל השנה, אני מקפיד על זה ועל זה וכו'. ובאמת מבואר בכתבי האריז"ל שבכניסת החג זוכים למוחין גדולים מאד, בתפילת ערבית ובהלל, אך אח"כ נעלמים כל המוחין, וצריך להמשיך את המוחין מחדש ע"י מצות היום.

זה שאנו אומרים הא לחמא עניא די אכלו אבהתא בארעא דמצרים, מה ראו חז"ל להקדים פסקא זו לפני סיפור יציאת מצרים? אלא ע"פ המבואר בספרי אמת גודל הבהירות שהקב"ה מאיר עיני כל חוכי לו בליל שימורים, עניינים נפלאים, אור מוחין דגדלות, וכששומעים פשוטי עם כל זה, מסתמא מכינים עצמם לכך, ובאמת אין מרגישים כלום, ולזאת תקנו דלחמא דידן נקרא לחם עוני, כך היה נראה בגאולת מצרים, לחם עוני, לכן אומרים בלשון ארמית בבחי' קטנות. ואנו מתחזקים שה' יעזור בשנה הבאה נזכה להשיג המוחין, כי עדיין משיח לא בא, והשתא הכא, השתא עבדי, ובגלותנו, כל מה שאנו לומדים בספה"ק הגם שבאמת הכל נעשה בפנימיות, אך כדי להיות מקושר לזה, צריך לזכות לגאולה. ולכן מקדימים זאת הפסקא כדי שלא ליפול לחלישות הדעת על שאינו מרגיש בלבו ונפשו את האורות הנפלאים שנמשכים בליל הסדר.

והחת"ס כתב שאם כואב לו, ומפריע לו לאדם על שאינו מרגיש את המוחין, הרי לא קיים מצות 'חירות', כי מצות החירות היינו שהוא בן חורין מכל מין עגמת נפש, אם יש לו עגמת נפש שאינו מרגיש מוחין דגדלות, לא קיים מצות חירות. גם מדאגות האלה צריך לצאת לחירות. כי הדאגה על המוחין גורם ש'ידי כוסות יצא, וידי חירות לא יצא' כלשון הגמ'.

(הגרמ"י רייזמן)

רבי שבתי יודלביץ זצ"ל

כנגד ארבעה בנים דברה תורה

בהגדה של פסח, קוראים אנו את תיאורו של בעל ההגדה המצייר את דמותם של ארבעה בנים ארבעה סוגי אנשים אשר דוגמתם ניתן - למצוא בכלל ישראל. וכך מלמדנו בעל ההגדה:

"כנגד ארבעה בנים דברה תורה: אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול. חכם מה הוא אומר? 'מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ד' אלקינו אתכם?' (דברים ו', כ'), ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. רשע מה הוא אומר? 'מה העבודה הזאת לכם?' (שמות י"ב, כ"ו), לכם ולא לו... ולפי - שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר, ואף אתה הקהה את שני - ואמור לו: 'בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים' (שמות י"ג, ח'), לי - ולא לו, אלו היה שם לא היה נגאל!'. תם מה הוא אומר? 'מה זאת?', - ואמרת אליו: 'בחזק יד הוציאנו ד' ממצרים מבית עבדים' (שמות י"ג, י"ד). ושאינו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר (שמות י"ג, ח'): והגדת - לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים."

הנה מוצאים אנו, כי לתורה ישנה שפה מיוחדת עבור כל אחד מארבעת הבנים, מארבעת סוגי האנשים הקיימים בעם ישראל: ישנה שפה מיוחדת עבור החכם, שפה שונה לחלוטין עבור הרשע, שפה המתאימה לתם, ואף שפתו של זה שאינו יודע לשאול. ואם רוצה אדם לידע מה טיבו של בנו די לו שיתבונן בסגנון השאלה, בנוסחה, ובכך - יוכל לתהות על קנקנו של השואל...

הבה נתבונן איפוא בשפה אשר ייחדה התורה לכל אחד מאותם ארבעה בנים, ונעמוד על הנקודות הדורשות הסבר.

אחד חכם

ובכן, הנה הילד החכם יודע מה עליו לשאול וכיצד עליו לשאול - זאת...

הוא שואל ברצינות, מתוך רצון אמיתי להבין ולדעת: "מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ד' אלקינו אתכם?". הוא יודע כי הקב"ה ציוה את אבותיו במצוות מיוחדות הנוגעות לחג הפסח, והוא מבקש לידע אותן על מנת לקיימן. לפיכך אף האב מצווה להשיב על שאלת - בנו ברצינות, ללמדו את הלכות הפסח, עד ההלכה האחרונה אשר - היא: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

והנה, משמעותה הפשוטה של ההלכה אודות הפטירה אחר האפיקומן הינה איסור לאכול מאומה לאחר סיום אכילת קרבן הפסח - בזמן שבית המקדש היה קיים, או לאחר אכילת מצת האפיקומן בימינו אנו שחורב בית מקדשינו ואין לנו זבחים ופסחים.

הסיבה אשר בגללה נבחרה דוקא הלכה זו בכדי לייצג את מכלול הדינים אשר מצווה האב ללמד את בנו הינה משום שזוהי אחת - ההלכות המתאפיינות בהיותן חותמות את הלכות הפסח, כאשר משמעות דברי בעל ההגדה הינה: אמור לבן החכם את כל הלכות הפסח, עד ההלכות האחרונות אשר עליהם נמנית הלכה זו: 'אין - מפטירין אחר הפסח אפיקומן'.

אכן, משמעות נוספת ישנה בדברים, והיא נוגעת לאופן בו מוטל על האב לחנך את בנו באופן כללי, לאו דוקא בכל הנוגע להלכות הפסח... שכן הלא טעם ההלכה על פיה אין לאכול מאומה לאחר אכילת האפיקומן הינו משום שרצון התורה הוא שטעם האפיקומן ישאר - בפיו של האדם. בה במידה, וכיוצא בזה בדיוק מצווים אנו גם לחנך - את בנינו, ללמד אותם את דברי התורה הקדושה בכזו מתיקות, בכזו נעימות אשר טעמה לא ימו שמפיהם למשך כל ימי חייהם! - זהו אופן החינוך הנרצה, וכאשר כך מחנך האב את בניו רבים הם - הסיכויים כי יגדלו הם לבנים חכמים, אשר יסבו לו רוב נחת ושמחה!

ואחד רשע

עמדנו איפוא על מהות התשובה ודרך החינוך הנרצית עבור הבן החכם, ועתה נעבור נא אל אחיו הרשע...

בעל ההגדה מלמדנו כי צורת השאלה המאפיינת את הרשע הינה: "מה העבודה הזאת לכם?", כאשר בדברי אלו הוא מוציא את עצמו מכלל ישראל, ומדגיש כי עבודת ה', הזכות הגדולה בה זכינו לעמוד לפני מלך מלכי המלכים ולשרתו עול הוא לגביו.

אלא שכאן עלינו לעצור ולשאול: מנין לנו כי כה רשע הוא הבן לזה? אולי אינו כופר בעיקר, ואינו חפץ להוציא עצמו מהכלל, ורק העצלות היא זו המדברת בתוך גרונו וגורמת לו לשאול את שאלתו בצורה בה היא נשאלת?

אכן התשובה היא פשוטה...

שכן אילו היה קם הבן הרשע הלזה בליל תשעה באב, פנה אל אביו ואומר לו: "אבא, מה העבודה הזאת לכם? מדוע צריכים אתם לחלוץ נעליכם, ולצום, ולבכות ולהתאבל? מדוע אינם יכולים לחיות חיים רגועים של שמחה?", אזי אמנם יכולים היינו לטעון כי מטען המצוות מכביד על כתפיו, ועצלותו או תאוותו היא המדברת מתוך גרונו. אולם מתי שואל הרשע את שאלתו?

הרשע שואל את שאלתו המוחצפת בליל הסדר, בלילה המרומם ביותר, בלילה בו יושבים להם כל היהודים כשהם מסובים סביב שולחנות ערוכים בבשר ודגים כבני מלכים, בלילה בו ערוך שולחנו של - האיש הישראלי בפאר והדר כאילו היה משועי ארץ! בדיוק בלילה

הזה - מוצא לו הרשע מקום לבוא ולהקשות: "מדוע עובדים אתם כל כך - קשה?".

לפיכך ברור כי לא עצלות היא המניעה אותו לבעוט ולמרוד, ואף לא תאוה, אלא רשעות לשמה! שכן איזו 'עבודה' בדיוק מטרידה אותו? באיזה קושי הוא מואס? הלא לילה זה רצוף הוא תענוג רוחני וגשמי! אם דוחה הוא הבן הלזה את מצוותיו של יום, את המצוות הללו אשר אינן עומדת כלל בסתירה לתאוותיו ולעצלותו אות היא ומופת - גמור לכך שאינו מדבר דברים של טעם, ואף אין הוא מוצא כל קושי בקיום המצוות, אלא כל רצונו רק למרוד באלוקיו ולהוציא את עצמו מן הכלל! מעתה, עבור "להכעיס'ניק" שכזה ישנה תשובה אחת ויחידה: - "הקהה את שיניו!"

העבודה הזאת לכם

אכן, עדיין שומה עלינו להתבונן בנקודה נוספת הנוגעת אל הבן החכם ואל אחיו הרשע. שכן הלא שאלתו של הבן החכם רמוזה בתורה במילים: "מה העדות, החקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם", ואילו שאלתו של הרשע הינה בנוסח של: "מה העבודה - הזאת לכם".

ומעתה, מה רבה היא התמיהה על אשר באים אנו בטענות כלפי הגן הרשע אשר הוציא את עצמו מהן כלל באמרו: 'לכם' 'לכם ולא לו', - ואילו אל הבן החכם אנו מתייחסים בכבוד על אף שגם הוא שאל את שאלתו באותו סגנון עצמו בהשתמשו במילה: 'אתכם' אשר אף היא - יכולה להתפרש באותו אופן: 'אתכם ולא אותו!' מדוע לא נטען אף - כלפי הבן החכם על אשר הוציא את עצמו מן הכלל? תשובה לדבר, נוכל למצוא במשלו של הדובנער מגיד, אשר אומר - היה כך:

משל למה הדבר דומה?

לאדם עני ואביון, אשר בדוחק מצא את פרנסת ביתו מעבודתו במשרדו של גביר העיירה. מידי חודש בחדשו, בראש חודש בדיוק - היה הגביר משלם לו את משכורתו, ומשכורת זו הספיקה לו בקושי לצרכיו הבסיסיים ביותר.

והנה, באחת השנים, כאשר משכורת חודש ניסן צרורה היתה באמתחתו עבר מיודענו האביון על פתחה של חנות שטיחים - וקרתית, ואת עינו צד שטיח נפלא מעשה רוקם, שטיח אשר עורר בליבו רצון עז לפאר בו את ביתו הדל...

מבלי לחשוב הרבה נכנס האביון אל החנות, בירר אצל המוכר את מחירו של השטיח, ומשהתברר לו כי די במשכורתו בכדי לשלם את תמורת המרבד החליט בו במקום לרוכשו, ויצא מן החנות שמח וטוב - לב...

אלא משהגיע הלה אל ביתו, הציג בפניו אשתו את הרכש החדש וסיפר לה כמה שילם תמורתו פקחה עליו זוג עיניים תמהות ושאלה - בתרעומת:

"אישי היקר, אילו היית גביר מבינה הייתי את הצורך אשר מצאת - בשטיח זה, ואף יכולה הייתי לקבל את ההשקעה אשר השקעת בו. אולם אם אינך זוכר, הרי הינך עני ואביון! לאחר שבזבזת את כל כספך על השטיח המיותר מהיכן תמצא מעות בכדי לרכוש את צרכי - הפסח? מהיכן נקנה יין, ומצות, ותפוחי אדמה, ובצלים, ושאר מצרכי החג? הא??"

למול תוכחתה המגולה של אשתו לא מצא מיודענו מענה, בפנים - כבושות הוא פנה אליה ושאל: "ובכן, מה אעשה כעת?", והאשה בהירה כי אין מוצא אחר מלבד להשיב את השטיח אל החנות ולבקש מהמוכר כי יאות להשיב את דמי התמורה אשר שולמה כנגדו...

"מקוה אני רק כי הלה יאות למלא את בקשתך!" הוסיפה האשה - בספקנות, אולם בנקודה זו היה בעלה רגוע לחלוטין... במוחו עלה רעיון גאוני...

בטרם יצא הוא עם השטיח אל החנות נטל האביון סכין מטבח - פשוטה, ובאמצעות קרע את אחד החוטים מהם עשוי היה השטיח... אל החנות הוא הגיע כשכולו אומר זעם מעושה, ובפנותו אל המוכר - החל צועק: "הכי צד לא תבוש? גזלת אותי! גנבת את כספי! שילמתי

כאשר הבן החכם שואל: "מה העדות והחוקים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם" בהחלט יש מקום לתלות ולומר כי הוא אינו מתכוון - להוציא עצמו מן הכלל, אלא שהלשון העברית המדוקדקת אינה שגורה על פיו, ולפיכך הוא ביטא את כוונתו במילים אשר אינן מדוקדקות כל צרכן... לעומתו, הבן הרשע, ה'מתקדם' והדקדקן בודאי שקל היטב כל - מילה אשר הוציא מפיו על פי כל כללי הדקדוק... כאשר הוא שואל "מה העבודה הזאת לכם" הוא בודאי מדייק בדבריו עד לקוצו של יו"ד, - ואין זאת אלא שהוציא הוא עצמו מהן כלל וכוונתו לרמוז: "לכם ולא - לי!"...

הקהה את שיניו

מכל מקום, אם בהקהיית שיניו של הרשע עסקינן, הרי שזה המקום להביא מעשה חביב אשר מסופר על אחד מגדולי ירושלים, תלמיד חכם גדול וצדיק מופלג אשר אף בחכמת הרפואה היה בקי גדול, סיפור העוסק במקרה בו הקהה הוא את שיניו של הרשע הקהה היטב...

שכן ביום מן הימים, נכנס אל חדרו של הרב אחד מפורקי העול אשר ביקש להתלוצץ מעט על חשבון הצדיק, וסיפר לו ברצינות תהומית כי סובל הוא משלש מחלות נוראות אשר אינן נותנות לו מנוח: "המחלה הראשונה" החל הלה מתנה את 'צרותיו' 'נוגעת' - - - לאמירת אמת... אינני מצליח בשום אופן להוציא דבר אמת מפיו, ובעל כרחי יוצאים להם השקרים בזה אחר זה!

"המחלה השנייה" הוסיף הוא וסיפר "נוגעת לחוש הטעם בו - - אינני חש... אינני מצליח לעמוד על טעמו של שום דבר מאכל או משקה, ועובדה זו ממררת את חיי שכן יכול כבוד הרב לתאר עד כמה קשה - היא האכילה מבלי לחוש את התענוג הכרוך בה..."

"ואילו המחלה השלישית" סיים הלץ "נוגעת לכת זכרוני... בזמן - - האחרון, לצערי, אינני מצליח לזכור כמעט מאומה... כל מידע חשוב אשר נקלט במוחי נעלם ממנו כעבור זמן מה, ובשום אופן אינני - מצליח לזכור את הדברים אשר עלי לעשות או לדעת!"

הרב הצדיק, אשר חכם מחוכם היה, הבין על אתר כי אין בן שיחו - סובל מכל מחלה, וכי כל מטרותיו אינה אלא להתלוצץ על חשבונות... אולם מאחר וכבר לימד החכם מכל אדם (משלי כ"ו, ה'): "ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו" החליט הוא ללמדו לקח אותו יזכור - לנצח...

ובכן, הרבה הרב רגע או שנים, ולאחריו פנה אל פורק העול ואמר לו: "שמע נא ידידי, בדרך כלל, מצליח אני למצוא תרופה למחלותיהם של בני האדם בו במקום. אני מכין מרשם והרוקח מכין את התרופה... - אולם מאחר ומגיע הינך לשלש מחלות קשות באמתחתך זקוק אני - לזמן מה בכדי להתיישב בדבר ולמצוא את התרופה המתאימה מכל, ואף להכינה בעצמי... על כן, שוב נא אלי בעוד חצי שעה, ובינתיים מתחייב אני למצוא תרופה אשר תרפא את כל מחלותיך ברגע אחד - והיו כלא היו!"

גיחך האפיקורס בליבו, בז לסכלותו של הרב כאשר סבור היה כי - האמין הוא לסיפורו, ויצא מן החדר על דעת לשוב אליו בעוד מחצית השעה בדיוק, ולברר מהי התרופה אשר מצא הרב ל'מחלותיו'.

והרב, מצידו, לא טמן ידו בצלחת... הוא הורה למשמשו לגשת אל דיר העיזים אשר בפאתי העיר, ולהביא משם כמה גללים מגלליהן של הבהמות הללו גללים אשר צורתם כידוע הינה צורת כדורים קטנים, - לצבוע את כדורי הרעי בצבע אדום על מנת שיראו כמו תרופה אמיתית, ולהניחם בצורה מסודרת על גבי צלחת נקיה...

ואכן, המשמש ביצע את ההוראות בשלמות, וכאשר חזר אותו פורק עול אל חדרו של הרב יכול היה כבר זה האחרון לבשר לו - בשמחה כי מצא עבורו תרופה מצויינת. "הרואה אתה את הכדורים המסודרים על גבי הצלחת? שאל הרב, והאפיקורס הנהן בראשו. - ובכן, טול לך ארבעה מן הכדורים הללו, הכניסם בבת אחת אל פיר, והחל ללעוס בחזקה עד שתבלעם!" סיים הרב, והלה מיהר לעשות - כמצוותו...

שניות בודדות חלפו בטרם עמד הלה על טיבם של הכדורים האדומים... שניות בודדות חלפו בטרם החרידו זעקותיו את הבית והרחוב... "רבי! הרי אלו גללי עיזים, הוא צעק, והרב חייך והסביר - בנחת:

לך טבין ותקילין תמורת השטיח הזה, ואילו אתה מכרת לי שטיח פגום אשר חוטיו קרועים!"...

הביט המוכר על השטיח, מצא כי הצדק עם הלקוח, ומיהר להשיב לו את כספו לשביעות רצונו המלאה... "הא לך, ושיהיו לך חיים ארוכים וטובים!" אמר המוכר, והעני יצא מהחנות שמח וטוב לב...

אך הנה זה יצא הוא ואל החנות נכנס אחד מעשירי העיר, - ואף בידו שטיח אשר רכש זה לא מכבר... אף הוא פנה אל המוכר בטרונאי, והצביע על כתם מכוער אשר נמצא בירכתי השטיח החדש...

אולם כאן, למרבה הפליאה לא מיהר המוכר להשיב את כספו של - העשיר... הוא בדק את הכתם היטב מכל צדדיו, ורק לאחר שהשתכנע כי המדובר בפגם מהותי ביצור השטיח ניאות לאפשר לקונה להחליף - את המרבד באחר...

אדם אשר עמד על יד פתח החנות, והבחין ביחסו השונה של המוכר לשני הלקוחות לא יכול היה להתאפק, ומיד כאשר יצא העשיר מן - החנות מיהר הוא להכנס ולשאל את המוכר לפרש הבדלי הגישות.

"מדוע לעני אשר השיב את השטיח בטענה כי חוטיו קרועים - החזרת מיד את כספו, ואילו כאשר הגיע אליך העשיר בדקת את - טענתו באופן יסודי וגם לאחר הבדיקה לא הסכמת אלא לאפשר לו להחליף את השטיח?" הקשה הלה, והמוכר מיהר להסביר:

"שמע נא ידידי!" הוא אמר לשואל "אולי אינני חכם מופלג, אבל במסחר אני מבין! כאשר הגיע אלי העני והשטיח בעל החוט הקרוע בידו הבנתי מיד כי מתחרט הוא על עצם הרכישה, אין לו כל צורך - בשטיח, ובודאי אף ענין של 'שלוש בית' יש כאן... הבנתי כי הוא זה אשר קרע את השטיח בכוונה תחילה, וכי מטרתו האמיתית הינה לקבל את כספו בחזרה!"

"מאחר וכך, הגעתי למסקנה כי אין כל טעם להחליף את השטיח באחר, שכן ברור לי כי בעוד יום או יומיים ישוב הוא לפקוד את חנותי והשטיח החדש בידו כאשר אף בו 'קרוע חוט'... העדפתי איפוא להשיב לו את כספו מבלי אומר ודברים, ולא להסתכן בכך שישחית הוא את כל סחורתי בכדי להצדיק את ביטול המקח..."

"לעומת זאת, הלקוח השני אשר הגיע ושטיח פגום מאמתחתו, הרי הוא אדם עשיר אשר באמת ובתמים חפץ בשטיח חדש. כאשר הוא הגיע להתלונן על פגם אשר נמצא בשטיח שרכש הרי שטענתו הינה - טענה עניינית, והתייחסותי אליו היתה בהתאם... בדקתי את הפגם, נוכחתי שהצדק עמו, ומאז וכך הצעתי לו להחליף את השטיח הפגום - באחר אשר ודאי ישיב את רצונו!"

כה היו דבריו של מוכר השטיחים שבמשל, ויש בהם כדי ללמדנו אף על אודות ההבדל שבין הבן החכם לרשע...

שכן כאשר מגיע הבן החכם, ושואל שאלות הגיוניות על סדר ליל הפסח אנו מתייחסים אל דבריו בצורה עניינית. מאחר וכך, יכולים אנו - להבין כי כאשר הוא משתמש במילה 'אתכם' אין הוא מתכוון להוציא את עצמו מן הכלל, אלא להגדיר את מקבלי הציווי הלא הם אבותיו - אשר עמדו לפני הר סיני ונצטוו מפי הגבורה בתרי"ג מצוות... לפיכך אף מצוים אנו להשיב לו תשובה הוגנת וברורה, אשר תשיב על שאלותיו עד האחרונה שבהן ותניח את דעתו.

כאשר מגיע הבן הרשע לעומת זאת, אנו מיד עומדים על טיבו... מיד כאשר הוא מתייחס אל סדר ליל הפסח הרצוף בתענוג רוחני וגשמי כאל 'עבודה', ומואס בה אנו יכולים להסיק כי רשע הינו, וכל מבוקשו - אינו אלא לכפור ולקנטר... על כן, מבינים אנו אף כי כאשר השתמש במילה "לכם" כוונתו האמיתית הייתה להוציא עצמו מן הכלל, ואף - מכירים בכך שיהא זה חסר תועלת להשיב לו תשובה עניינית, שכן הוא אינו מבקש באמת לדעת מאומה...

לא נותר לנו איפוא אלא להקהות את שיניו של הבן הלזה, להשיב לו תשובה המתאימה לו, וזאת מבלי לצפות כי דברינו יביאו תועלת כלשהי בכל הנוגע אליו...

זהו איפוא הסבר אחד. אכן הסבר נוסף יש כאן, על דרך הצחות...

על פי הסבר זה, מן הראוי להבדיל בין הבן החכם, תלמיד ה'חידר' מן 'הישוב הישן', אשר אינו יודע את כל כללי הדקדוק לאשורם לבין - הבן הרשע הלומד באוניברסיטה ובודאי השתלם בחוכמות חיצוניות, כאשר עליהן נמנית אף חכמת הדקדוק...

ההדגשה - היא על המילים: "עשה ה' לי" לי ולא לו! כיצד יכול אותו הפסוק - לשמש כתשובה לשני אנשים שונים?

אלא שלמעשה, היה עלינו להקשות כבר לעיל, בתשובה של האב לבן הרשע, מדוע אומר הוא: "לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל" -

בלשון נסתרת? הלא תשובה זו מיועדת לכאורה לבן הרשע המסב עם אביו בשולחן הסדר, והיה לאב אם כן להשיב לו ישירות בלשון נוכח ולומר לו: "בעבור זה עשה ה' לי ולא לך, אילו היית שם לא היית - - נגאל!"

אכן התירוץ הוא, שתשובתו של האב לשאלתו של הבן הרשע - כלל אינה מיועדת לו... כלפי הבן הרשע מורים אנו לאב הוראה ברורה - אחת ויחידה: "הקקה את שיניו!" איתו כלל אין מה לדבר! הוא הלא - אינו מעוניין לדעת, אלא לקנטר ולהכעיס, ומה יועילו לו תשובותינו והסברינו כולם?

תשובתו של האב על שאלתו של הבן הרשע מיועדת איפוא דוקא - לאזניו של הבן האחרון, זה שאינו יודע לשאול, זה אשר ישנו חשש כבד כי יושפע מדברי ההבל והאפיקורסות שמשמיע אחיו הגדול הרשע על שולחן הסדר! אליו פונה האב ואומר לו: "דע לך בני, כי בעבור זה - עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו לאחיק הרשע! שכן אילו היה - - שם אחיק הלזה לא היה נגאל!"...

נמצא אם כן, שהפסוק אותו מביא בעל ההגדה עבור הבן שאינו יודע לשאול הינו אמנם אותו פסוק עצמו אותו הביא לעיל בעקבות - שאלתו של הבן הרשע, שכן בשני המקומות הללו פונה האב אל הבן שאינו יודע לשאול, ובשניהם הוא משיב לו אותה תשובה עצמה! אלא שכאשר ישנו בן רשע בבית, והלה מטיל את ארסו בשאר הנוכחים - מחוייב האב להדגיש בבירור כי דרכו של הרשע הלזה אחריתה באבדון, ולחדד כי "אילו היה שם לא היה נגאל", ואילו כאשר נמצא ה'שאינו יודע לשאול' לבדו יכול האב להסתפק בתשובה האמיתית, הברורה, - "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים!" הפלא ופלא!

מכת ארבה

המכה הבאה, מכת ארבה מתוארת בתורה כך (שמות י', א' ו'):

"ויאמר ד' אל משה: בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, למען שתי אתתי אלה בקרבו. ולמען תספר באזני בן ובן בן את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בהם, וידעתם כי אני ד'. ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו, כה אמר ד' אלקי העברים: עד מתי מאנת לענת מפני? שלח עמי ויעבדני. כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך. וכסה את עין הארץ, ולא יוכל לראות את הארץ, ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד, ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה. ומלאו בתיך, ובתי כל עבדיך, ובתי כל מצרים, אשר לא ראו אבתך ואבות אבתך, מיום היותם על האדמה עד היום הזה, ויפן ויצא מעם פרעה".

משה רבינו מזהיר את פרעה כי אם ימאן לשלח את ישראל כמצוות ה' הרי שעתיד הוא ללקות במכת הארבה, אשר יכסה את עין הארץ - את אור השמש מעל פני האדמה, ויאכל את כל שארית גידולי הארץ אשר נותרו לאחר הברד.

והנה, נשאלת השאלה, מאחר והקב"ה מקדים ומודיע למשה כי מכביד הוא את ליבו של פרעה לבלתי הנח לו לשלח את ישראל עד אשר ילקה בכל המכות "למען שתי אתתי אלה בקרבו" אם כן מדוע - - היה כלל צורך לשלח את משה ולהתריע לפני המכה? מדוע הקב"ה היה צריך 'לחמם' את פרעה ולאחר מכן להקשות את ליבו? הוא הלא יודע - כי ליבו קשה הוא ואף אם יחפוץ לא יוכל לשוב בתשובה ולשלח את - ישראל!

בכדי להבין את הדבר עלינו להקדים הקדמה אחת, מעשה נורא - המובא בגמרא במסכת סנהדרין (צ"ה, ע"ב צ"ו, ע"א), וכך מספרת - הגמרא:

לאחר התבוסה המשפילה שנחל סנחריב בבואו לצור על ירושלים, תבוסה ניסית כאשר מלאך ממרום בא והרג בלילה אחד את כל מחנהו החליט סנחריב כי אין לו ברירה אלא לברוח ולהמלט על נפשו. מיד - כאשר קם בבוקר וראה את כל רבבות חייליו מוטלים מתים על פני

"הפלא ופלא! הנה כבר יכול אתה לראות בעצמך הכיצד התרפאת כלאחר יד משתי מחלותיך הראשונות! הלא בזה הרגע אמרת דבר אמת שהרי אמנם צודק אתה כי גללי עיזים הם אלו, ואף נוכחת לדעת כי - חש הינך בטעמו של המאכל אשר הכנסת לפיך!"...

"ובאשר למחלה השלישית" סיים הרב, "הרי שיכולני להבטיחך - נאמנה כי נרפאת ממנו לחלוטין... את טעמם של ה'כדורים' הללו, ואת הנסיבות אשר הביאו אותך לחוש בו אני מתחייב כי לא תשכח למשך - כל ימי חיך!"...

בשלב זה הודה אותו 'לץ' כי חכמתו של הרב עלתה על 'פקחותו' - שלו, והכריז בפה מלא: "רבי, נצחתי!... אולם הרב, הוא עדיין לא סיים את החשבון... הוא פנה אל אותו 'משכיל' ואמר לו: "דע לך, כי כאן בעולם קיבלת את הצואה כשהיא קרה... לעתיד - לבוא לעומת זאת, בעולם הבא תקבל את צואת העיזים כשהיא - רותחת... שם יעשו ממנה פשטידה עבורך... שכן כבר לימדונו רבותינו - (גיטין נ"ז, ע"א) כי 'כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה - רותחת'!"...

הנה לפנינו דוגמא נפלאה להקקה את שיניו, כאשר אנו מוצאים כי אכן זוהי הדרך בה יש להתייחס אל הרשע אשר כל מטרתו אינה אלא לקנטר ולהטריד...

ואחד תם

הבן הבא עליו מדבר בעל ההגדה - הינו הבן ה'תם'. וכאן, כאשר אנו - מציירים לנגד עינינו את הבן הזה אנו רואים אותו כשהוא פוקח עיני - עגל ושואל מתוך טפשות מופלגת: "מה זאת?"...

ולכאורה, יש מקום לתהות, מדוע מציג בעל ההגדה את התם בכזה אופן? הלא התמימות מעלה גדולה היא עד מאד, כבר נצטוונו בתורה - (דברים י"ח, י"ג): "תמים תהיה עם ה' אלוקיך", ואף יעקב אבינו, מעמיד כל זרע ישראל, עמוד התורה השתבח בתמימותו כאשר תיארה אותו - התורה הקדושה (בראשית כ"ה, כ"ז) כ"איש תם יושב אהלים!"

אכן התשובה היא, כי אמנם התמימות מעלה גדולה היא, אין - כמותה, אולם תלוי הדבר בעיתוי ובמקום... תמימות בזמנה ובמקומה - אין משובחת ממנה, אולם תמימות במקום הלא נכון ובזמן הלא מתאים הרי היא פתח לכל הרעות כולן!

ועל כן, יעקב אבינו אשר ישב בבית מדרשם של שם ועבר ועסק בתורה בתמימות אכן השתבח במיוחד בתמימותו, אולם הבן התם - הזה, היושב בשכנות לאחיו הרשע אשר הקדימו אך במעט הרי - בתמימותו מונחת סכנה גדולה לכל עתידו הרוחני, ובודאי שאין בה משום מעלה...

ואכן, לאחר שעמדנו על טיבו של התם המושפע השפעה יתירה - מסביבתו לטוב או למוטב, נוכל להשיב אף על שאלה נוספת, שכן לכאורה, הסדר הראוי של ארבעת הבנים היה צריך להיות: "חכם" - ואחריו "תם", שהרי התמימות היפך החכמה היא! מדוע אם כן - הקדים בעל ההגדה את הרשע והציבו מיד לאחר ה"חכם"?

אולם על פי המבואר נבין את הדבר בפשטות... שכן הרשע הלא - מבקש הוא להסית ולהדיח, לקלקל ולהשחית. מה עושה הוא איפוא? הוא מפריד בין ה"חכם" לבין ה"תם"... יודע הרשע היטב כי אם יהיה ה"תם" צמוד ל"חכם" יושפע הוא מהנהגותיו הטובות, ובכך הוא הלא - אינו חפץ! לפיכך הוא נעמד ביניהם, ובכך הוא 'מרויח' בכפלים... ראשית מנוע הוא מה"תם" את השפעתו הברוכה של החכם, ושנית - - באופן זה יכול הוא עצמו להשפיע עליו לרעה ולהדיחו מדרך הישר...

ואחד שאינו יודע לשאול

הבן האחרון - הינו זה אשר אינו יודע לשאול. זה היושב ושותק - כגולם, ומחכה עד שיפתחו ויסבירו לו דבר דבור על אופניו, מראשית ועד אחרית. הוא מצידי אינו מבקש לדעת כלום, ואף אינו מבין כי - חסר הוא ידע או חכמה... הפסוק אשר משמש כתשובה לבן האחרון הלזה, הבן שאינו יודע לשאול הינו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", שכן הוא ממצה - בתשובה קצרה וקולעת את מהותו של יום, הקב"ה הוציאנו מבית עבדים על מנת שנהיה עבדיו ונקיים את מצוותיו. - אלא שכאן עלינו לשאול שאלה עצומה: הלא פסוק זה, "בעבור זה עשה ה' לי" משמש גם כתשובה לבן הרשע, כאשר לגביו

השדה יצא הוא בודד למדבריות השוממים, וכך הסתובב לו, תועה - וטועה בדרכו.

אולם הקב"ה טרם כילה את נקמתו בסנחריב. החשבון עדיין נותר - בחובה, והפרעון טרם הושלם... לפיכך, בא כביכול הקב"ה אל סנחריב ונדמה לו כאיש זקן, ניגש אליו ונתן לו שלום עליכם.

"שלום עליך סנחריב!" אמר לו הקב"ה, ומיהר לשאול: "אמור נא - לי סנחריב, להיכן אתה מממהר? להיכן אתה מנסה להגיע? האם יכול אתה להכנס בשערי ארצך? הלא מיד כאשר תגיע הביתה יבואו אליך כל שריק ונכבדיך, ויתבעו ממך את נפש בניהם ובנותיהם! הם ישאלו אותך היכן הם ילדיהם, ואתה לא תדע מה להשיב להם!"...

אכן למעשה, סנחריב כבר חשב על הבעיה האמורה, ובדיוק מפניה הוא ניסה לברוח... הוא ידע כי לא יוכל לשאת פניו כלפי בני ארצו, ולפיכך ביקש למצוא מפלט מהבושה הצורבת במדבריות השוממים, - החפים מכל בן תמותה... "צודק אתה!" אמר איפוא סנחריב לאיש - הזקן הקב"ה כביכול, ובתחינה שאל: "אמור נא לי, מה אעשה? הלא - צודק אתה, ומכיר אני בצדקת טענתך!".

ואכן, להקב"ה היתה עצה מן המוכן עבור סנחריב... "הבה ואומר - לך מה תעשה!" יעץ לו בעודו בדמות האיש הזקן: "אל תבוא אל - ארצך בבגדיך ובתפארתך, אלא תתחפש באופן בו לא יכירוך, ואיש לא ידע כי שבת משדה המלחמה!"

העצה נכוחה היא וראויה בלי ספק, אולם בפני סנחריב עמדה - בעיה מעשית... "כיצד אתחפש כאן במדבר?" הוא פנה ושאל את - האיש הזקן, והקב"ה השיב: "אני אסייע בידך! הבא לי זוג מספריים, ואני אגלח את זקנך ואלבישך בבגדים מרופטים עד שאיש לא יוכל - לזהותך כמלך סנחריב הרם והנישא!"...

"מספרים? כאן? במדבר?" הקשה סנחריב, אולם הקב"ה הקדים - רפואה למכה... בסמוך למקום בו התרחש המפגש כבר הכינו מלאכי - השרת מראש מפעל לטחינת גרעיני תמרים, ואל המפעל האמור - שלח הקב"ה את סנחריב, כדי לבקש מהפועלים כי ישאלו לו מספרים לזמן מה...

ואכן, בלית ברירה נאלץ סנחריב לגשת אל מטחנת הגרעינים ולבקש מהפועלים מלאכי השרת כמובן כי ישאלו לו מספרים, - - אלא שהפועלים החצופים לא הסכימו בשום אופן לעשות את הטובה הזו בחינם... "אם רצונך במספרים תאלץ לעבוד עבורם!" הם אמרו - - לו... "אנו מוכנים להשאל לך זוג מספרים בשמחה, אולם לא לפני שתעבוד מעט עמנו, ותטחון כמה שקים של גרעיני תמרים!"...

נקל לתאר כיצד נראה סנחריב, המלך הרם כשהוא עומד לו וטוחן - גרעיני תמרים... עומק כזה של תבוסה הוא לא חזה אפילו בחלומותיו - הגרועים ביותר... אולם מה לעשות? לא עמדה בפניו דרך אחרת להמנע מהבזיונות הצפויים לו בשובו לארצו כי אם הדרך עליה המליץ הזקן: - להתחפש באופן בו לא ניתן יהיה להכירו! והתחפושות הלא מחייבת - גילוח! והגילוח הלא מחייב מספרים! ותמורת המספרים הלא עליו - - לעבוד ולטחון! ובכן, אין מה לעשות... מפשילים שרזולים וטוחנים!

אין ספק כי ביצועיו של סנחריב בתחום עבודת הכפיים לה לא הסכין מעודו לא היום מושלמים... אולי אפילו רחוקים מכך... הוא שם - עצמו בלי ספק ללעג ולקלס בעיני ה'פועלים' האחרים. ואלם מקץ שעה ארוכה של עבודה מייגעת הוא יצא מהמפעל וזוג המספרים הנכסף - בידו.

אלא שבינתיים, אדהכי והכי כבר שקעה השמש, הלילה פרס את - כנפיו, והחושי כיסה את הארץ... "בחשיכה שכזו" אמר הקב"ה - לסנחריב "אי אפשר לראות מאומה, ולא כל שכן שלא ניתן לספר - אפילו שערה אחת! אם רצונך שאגלחך עליך לשוב אל המפעל, - ולבקש כי יעניקו לך אש בכדי להדליק מדורה, לאורה אוכל לגלח את זקנך בשופי!"...

סנחריב תאר לעצמו מה צפוי לו בבית החרושת, הוא כלל לא - התלהב לשוב אל המקום בו ספג מנה גדושה של בזיונות זה לא מכבר, אולם כלום ברירה היתה לו?

מושפל ומורכן ראש הוא חזר אל המפעל וביקש מעט גחים, ושוב התנו הפועלים את מילוי בקשתו בכך שיסייע להם ויטחון עוד כמה שקים, ושוב נאלץ הוא שלא בטובתו לשים עצמו ללעג ולקלס בעודו

טוחן שק, ועוד שק, ועוד אחד עד אשר השלים את המכסה אשר - קצבו לו, כאשר סביבו עומדים ה'פועלים' המלאכים וצוחקים עד בלי - די..."

כאשר שב סנחריב והאש היקרה בידו סבור היה כי תמו תלאותיו - לאותו הלילה, אולם טעות היתה בידו... "כעת" אמר לו הקב"ה יש - צורך להבעיר את האש בגחים, ולשם כך יש להתכופף ולנשוף בהם בעצמה!"...

וסנחריב? הוא לא מתווכח... הוא נשכב במלא קומתו המלכותית על הארץ, נושף בגחים הרוחשות, ולפתע נתפס אחד הגיצים בזקנו, אשר עולה בלהבות על אתר... לתגלחת הזקן כבר לא נזקק סנחריב... - האש ביצעה את המלאכה על הצד היותר טוב...

את תיאור מסכת בזיונותיו של סנחריב מסכמת הגמרא באמרה: - "אם הנך רוצה לעשות ליצנות מגוי הבער את זקנו!", שכן משפט זה - ממצה ומסכם היטב את תמצית ההשפלה לה זכה סנחריב... אולם בכך טרם הסתיים הסיפור...

סנחריב המגולח, בעל הזקן השרוף ממשיך לצעוד לו בדרכו, עייף - ושבע תלאות, והנה לפתע הוא מוצא קרש עתיק. לא סתם קרש היה זה אלא קרש מתיבת נח, וסנחריב מיהר לאמצו לאלוה, באמרו בלבו: - "אם הצליחה התיבה להציל את נח מן המבול בודאי כוחה רב הוא עד - מאד!"

לאלוהיו החדש נדר סנחריב נדר, וכך הוא אמר: "אם תצילני - ותצליחני בדרכי נודר אני להקריב את שני בני לפניך!".

אלא שלצערו הרב היו מאזינים לנדרו אשר נדר... היו אלו שני - בניו, אשר שמעו את נדרו של אביהם, הבינו את תכניתו לגביהם, והן כלל לא מצאו חן בעיניהם... הם בהחלט לא חפצו לסיים את חייהם כשהם מוקרבים לפני קרש...

הפתרון אשר מצאו הם בכדי להנצל מהגורל המר אשר תכנן אביהם עבורם היה פשוט ביותר: הם קמו והרגו את סנחריב אביהם, ובכך - הביאו את פרשת גדלו ותפארתו לידי סיום, סיום מביש בלי ספק למלכותו של מלך רם ונכבד...

אמנם כבר הקדים רב אבהו בגמרא (שם) באמרו אודות סיפור זה כי "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו", וזהו הסיפור בדיוק כפי שהוא מובא בגמרא עד לסיומו הטראגי.

והנה, הבה נתבונן: סנחריב רואה כיצד משמיד הקב"ה את כל צבאו האדיר בלילה אחד, אולם הוא אינו שב בתשובה... הוא עדיין אינו מאמין במלך מלכי המלכים... הוא בורח, הוא מבקש להתחפש, ובלבו מחבל תחבולות בכדי לשוב למעמדו הקודם. והקב"ה מצידו מה הוא עשה? הוא מבזה אותו, הוא משפיל אותו, הוא מתלוצץ ממנו, הוא מכניע אותו עד לעפר!

ולכאורה, מדוע? מה התכלית בכל זאת? מה המטרה? מה היעד? לשם מה נחוצה היתה ההשפלה הזו? הלא הקב"ה יודע כי מאומה לא יעזור בכדי להשיב את סנחריב בתשובה! מה שלא עשתה השמדת צבאו הכביר בודאי לא תעשה עוד ליצנות אחת! -

אכן התשובה אחת היא, והיא נוראה עד מאד:

חז"ל מלמדים אותנו (גיטין נ"ז, ע"ב) כי "מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן אינון? שמעיה ואבטליון". מי הם בניו של סנחריב? הלא המה אותם בנים אשר ביקש הוא להעלות לקרבן לפני הקרש מתיבת נח, אותם בנים אשר קמו עליו ורצחוהו נפש! וכיצד יצאו מהם בנים משובחים כאלו כשמעיה ואבטליון? -

התשובה היא: כי בניו של סנחריב ראו כיצד מתלוצץ ממנו הקב"ה, והם ראו כיצד מתעלל בו האלוקים אחר שלא שב בראותו את הרעה אשר פקדה אותו, והמסר הזה חילחל לדמם ובער בעצמותיהם, עד שמבניהם כבר קמו צדיקים קדושים וטהורים, גדולי הדור, שמעיה ואבטליון!

הוי אומר, כי אותה ליצנות אשר התלוצץ הקב"ה מסנחריב אמנם - לא הועילה לו, אך היא הועילה לבניו, ולבני בניו, אשר זרעי החינוך שניטעו בעת אותה התלוצצות באביהם זקנם הנצו בהם פרי - - הילולים!

זו התשובה אשר יש לנו להשיב בבואנו לבאר את טעם התעללותו של הקב"ה בסנחריב, התעללות חסרת תכלית לכאורה, וזו היא אף

ואכן, החגיגה הראשונה התקיימה ברוב פאר והדר, העניים אשר הוזמנו אליה גדשו בהמוניהם את השולחנות הערוכים בכל טוב - הארץ, והיטיבו את ליבם בסעודה משובחת כיד המלך. כשפיהם מלא בדברי הלל ושבח לגביר הנדיב עזבו העניים את האולם בשעת לילה - מאוחרת, ופנו אל ביתם שמחים וטובי לב.

למחרת מיועדת היתה להתקיים החגיגה השניה, הסעודה - המפוארת אליה הוזמנו העשירים ונכבדי העיר. בשעה שנקבעה, כבר ניצב בעל הבית בפתח האולם נכון לקדם את פניהם של אורחיו - הכבודים, אולם מה רבה היתה הפתעתו כאשר גילה כי בטרם הספיקו הנכבדים להגיע כבר היו קרוביו העניים מסבים בנחת סביב - השולחנות עליהם נערכו מבעוד יום מעדנים מיוחדים ויקרים...

"מה לכם פה?" פנה הוא בשאלה אל קרוביו, "הלא רק אמש - סעדתם את ליבכם בסעודתי, שמחתם ושימחתם, ואף אני הסבתי עמכם והנעמתי את זמנכם! מה ראייתם איפוא לשוב היום ולהופיע?" כלום חשקה נפשכם לשמחני שוב בנוכחותכם?"

אולם נראה היה כי דבריו, אשר נאמרו במלוא העדינות לא נגעו - כלל אל אורחיו האביונים, אשר לרגע לא העלו בדעתם להבין את הרמז ולעזוב את המקום... תוך כדי שפיהם מלא וגדוש במזון הם השיבו - למארח, והסבירו בפשטות: "אתמול הגענו מדין 'עניים'... היום - לעומת זאת מגיעים אנו מדין 'קרובי משפחה', וסבורים אנו כי בודאי - תקדם בברכה את נוכחותם של קרוביך ביום שמחתך!"

זהו איפוא המשל, ועתה נפנה נא ונעבור אל הנמשל:

שכן לאחר שסבל פרעה נוראות בעת מכת צפרדע, כפי שהקדמנו ותיארו לעיל במאמר 'עשרת המכות' נקל להבין מה הופתע הוא - כאשר פגש לפתע ב'ידידיו' הללו גם במכת ערוב... הוא בודאי פנה אליהן ואמר להן: "צפרדעים יקרות, שלום עליכן! אבל אולי תוכלו להסביר לי: אם אינני טועה הלא כבר הייתן כאן זה לא מכבר! מדוע - מיהרתן לשוב?"

אלא שהצפרדעים השיבו כאותה התשובה אשר השיבו לגביר קרוביו העניים... "אכן, היינו כאן בעבר, אולם אז הגענו מדין 'צפרדעים'... כעת מממשים אנו את זכותנו כ'חיות', וככאלו אנו - מגיעים עם שאר החיות הפוקדות את ארצך במכת ערוב, ומכות בך בלי הרף עד אשר תמלא אחר רצונו של בוראך בוראנו, מלך מלכי המלכים - הקדוש ברוך הוא!"

הנה כי כן, לקה פרעה בצפרדעים פעמיים: לראשונה בעת מכת - צפרדעים עצמה, ואילו פעם נוספת בשעת מכת ערוב...

ומעתה, מבואר היטב סדר הפסוקים: ישלח בם ערב ויאכלם, וצפרדע ותשחיתם, שכן דוד המלך בא ללמדנו כי אותן הצפרדעים אשר פקדו את מצרים במכת צפרדעים, כידוע לכל ינוקא שבו בשנית - עם מכת ערוב: "ערב ויאכלם צפרדע ותשחיתם!"

(דרשות המגיד)

רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

יש אמרה נודעת. ודאי, דרך הלצה נאמרה, אבל אמת כה נוקבת טמונה בה! את ליל הסדר פתחנו בהכרזת: "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח". יושב הבן, ואינו מאמין למשמע אזניו. פותח ושואל:

אבא, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", אף פעם אינך מכניס אורחים, והלילה הזה אתה מזמינם? "אה", משיב האב, זה בגלל ש"עבדים היינו לפרעה במצרים", וממנו למדנו לומר דבר אחד ולעשות דבר אחר, להבטיח ולסגת. למצוא מוצא: "לכו נא הגברים", בלי הצאן והבקר...

בנובהרדוק ספרו על אותו עשיר קמצן, שחלה בטיפוס הבהרות. היתה זו מחלה קטלנית, ממנה איש לא קם. בצר לו הבטיח שאם יתרפא יתן חצי מיליון זלוטים לצדקה. הוון עתק. אבל הבטיח בלב קל, שהרי איש לא הבריא ממחלה זו. אז למא הבטיח, כדי שיהיה מה לומר בהספדו.

לא עזר לו, ונרפא לאסונו. מיד התיצבו העניים בתור ארוך, לקבל חלקם בחצי המיליון. חשכו עיניו, מה יעשה. לאשרו, היה יודע ספר. זכר את

התשובה אשר עלינו להשיב על שאלתנו באשר להתראות החוזרות והנשנות אשר שלח הקב"ה לפרעה ביד משה!

שכן הקב"ה ידע אמנם כי לא ישוב פרעה מדרכו הרעה בעקבות כל אותן התראות, היה זה ברור כי במקום בו נכשלו המכות הנוראות בעצמן לא יצליחו לפעול איומים בעלמא, אולם אף על פי כן שלח - הקב"ה את משה להתרות בפרעה ולהתל בו בכדי ללמד אותנו, ואת בנינו, ואת בני בנינו עד סוף כל הדורות מה עלה בגורלו של מי שאינו - מציית להוראותיו של הקב"ה ואינו שת ליבו לתוצאות הרוות האסון אשר עלולות לנבוע כתוצאה ממעשיו!

עבור פרעה לא היתה אמנם כל תועלת בהתראות, והן אף לא - נועדו בשבילו... ההתראות נועדו בעצם עבורנו, ובמישור זה הן - מביאות תועלת נצחית לדורי דורות!

ואכן, סיפר לי פעם חסיד, כי ניגש פעם אל רבו ושאלו על אודות אדם פשוט אשר הרבי מרבה היה לקרבו ולכבדו, "מדוע כה מכבד הרבי יהודי פשוט זה?" שאל החסיד בכאב, והוסיף: "הלא אנכי טוב - שבעתיים ממנו ואילו אותי אין הרבי מקרב כמותו!"

התשובה אשר קיבל אותו חסיד משקפת היטב את היסוד אותו - הצבנו בשורות הקודמות. שכן אמר לו הרבי:

"שמע נא בני: למען האמת צודק אתה, צודק במאת האחוזים... אתה בודאי טוב שבעתיים מאותו יהודי פשוט, ואילו הייתי שופטו על פי מעשיו לא היה ראוי הוא לשום מחוה של קרבה... אולם היודע - אתה מדוע מקרבו אני על אף כל זאת? הבה ואומר לך... אינני מקרבו בשלו אלא בשל ילדיו... אם אקרב אותו רבים הם הסיכויים כי ילדיו - יבחרו כל ימיהם בדרך הישר, ובכך אני חפץ!" סיים הרבי את דבריו...

צפרדע מדין ערוב

בתארו את מכת ערוב, כותב דוד המלך: "ישלח בהם ערב ויאכלם, וצפרדע ותשחיתם", כאשר בפסוק זה עלינו לעמוד מלבד על טעם הזכרתן של שתי המכות הללו אף על שינוי הסדר אשר נמצא ביניהן, - שכן כידוע מכת צפרדע קדמה בפועל למכת ערוב.

אולם כאן, נכנס לתמונה המגיד מדובנא, אשר נושא היה את משלו ואומר כך:

משל למה הדבר דומה?

לגביר עשיר, בעל בעמיו, אשר טוב לב היה וגם טוב עין, גומל חסדים בגופו ובממנו. כאשר הגיעה עת דודים, והוא ארס את בתו עם בן גילה, - בחור מופלג בתורה וביראה, ומתוקן בכל מידה טובה נמנה מיודענו - הגביר וגמר בליבו להזמן אל שמחת הנישואין את כל בני העיירה ואת כל קרוביו, כאשר הוא שם דגש מיוחד על העניים שבהם.

"עניים אלו, אשר זה מכבר לא באה ארוחה הגונה אל קרבם" - הרהר הוא בליבו "בודאי ישמחו עד מאד להשתתף בשמחה, כטוב - ליבם במאכל ובמשתה הם ירכו בליבם את הזוג הצעיר, והיה זה -

שכרי!"

וממחשבה למעשה. - כאשר תכנן הגביר את סעודת הנישואין הוא לקח בחשבון כמות - גדולה של משתתפים, ובהם כל קרוביו ובני עירו העניים והדלים, וגם שאר אביונים אשר ירצו ליטול חבל בשמחת המצוה.

אלא שמשעה שירד הוא לפרטים, והחל תר אחר מקום מתאים לערוך בו את החגיגה הגדולה גילה מיודענו כי בעיה חמורה עומדת - בפניו... הוא לא מצא מקום אשר יוכל להכיל את האורחים כולם, את מכריו וידידיו אנשי העסקים, את המחותנים ובני משפחותיהם, וגם את העניים הרבים אשר הוא ציפה לראותם משתתפים עמו בשמחתו...

"ובכלל" חשב הוא "הלא לא הרי המאכלים אשר יערבו לחיכם - של העשירים אניני הטעם, כהרי המאכלים אשר העניים ימצאו בהם כדי שבעם!"

ובכן, לאחר שישב וחשב שבעה ימים ושבעה לילות הצליח - מיודענו להגיע לכלל החלטה. הוא גמר בליבו לקיים שתי מסיבות, יום אחר יום, כאשר המסיבה הראשונה תהיה מוקדשת לעניים: תושביה - העניים של העיירה עם בני משפחתו האביונים, ואילו המסיבה השניה - תיועד בדוקא עבור העשירים, שועי ארץ עמם עומד הוא בקשר עסקי - רצוף.

ומה ענה להם? שגם החתול מכיר בטבעו, אלא שאוכל הוא מאכל שסגולתו להשכיח! ולעניינו: הרשע אוכל מאכלות אסורים, וסגולתם טמטום הלב (יומא לט ע"א) ועוות הישרות, אם כן, כל הדבורים לא יועילו, כי בשכרותו רואה הוא את כביש הסרגל כמזוגג. בתחלה "הקהה את שניו" מאכילת מאכלות אסורים, רק אז אפשר לדבר עמו. ויותר: אז יראה בעצמו!

קהיון השניים, באכילת פרי בוסר חמור וקשה (יחזקאל יח, ב). איזה פרי בוסר אוכל הרשע, במה מקהים את שניו? להבנת הדבר, נלמד פסוק: "ונשב בגיא מול בית פעור, ועתה ישראל שמע את החוקים" (דברים ג, כט). מה הקשר בין שני הדברים. מדוע, מכין שישבו מול בית פעור, אתה יש לשמוע אל החוקים. ואם לאו, כלום בני חורין אנו להפטר מהם חלילה?

אלא שהחוקים הם מצוות שאין טעמן מובן לנו, והיצר הרע ואומות העולם מסיתים בענין (רש"י במדבר יט, ב). ומה משיבים להם? אומרים: מילא אנו, סומכים לחלוטין על בוראנו ומקימים מצוותיו. אבל אתם, לשיטתכם, איך שטופים אתם בחוקים נבערים ומופרכים כל ימיכם. האפנה, אינה חוק? חוקי הנימוסים הנוקשים, אינם חוק? ומי מכתוב חוקים אלו! ועד למולך, ולמרקוליס, ועל לעבודה הזרה המאוסה והמקביסה של בעל פעור והמונים נפתים, ונוהרים! את זה אתה - אוכל, כוסס, שניך קהות ולא אכפת לך! חונט עצמך בבגדי אפנה, נוהג בכללי הטכס, ומשלים אתם

רק חוקי ה' לצנינים בעיניך, וכלפינו תתריס: "מה העבודה הזאת לכם"? כשאנו רואים את הנהירה לחוקי בעל פעור, מתחזקים אנו שבעתיים, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בשמירת חוקי התורה הקדושה. וכשאנו רואים את סגידת הרשע לחוקי החברה, מקהים אנו שניו: כסוס אתה את פרות הבוסר, והנח לנו את פרות גן העדן!

יום אחד אני הולך ברחוב, ושומע צפירה. טרוד הייתי בעניני, אף לא עמדתי על טיבה. לפתע פונה אלי בחור גלוי ראש: "עמוד! למה אתה הולך?"

תמהתי: "למה לעמוד?"

"זה יום השואה והגבורה, עומדים לזכר הנספים בשואה!"

ואנוכי לא ידעתי. "אה", אמרתי לו, "אבל אני לא דתי!"

"מה?" עיניו התעגלו: זקן ופאות, וכובע ופראק, ולא דתי? ובכלל, מה ענין דת לכאן?"

אמרתי לו: "אמור לי, כשאתה נוסע ביום ששי לפנות ערב בבני ברק ושומע את הצפירה המבשרת על השבת, אתה ממהר להחנות את הרכב ולרוץ לבית הכנסת?"

"לא", הודה.

"למה?" שאלתי.

"כי אני לא דתי", ענה.

"אם כך, הלא תבין: לך הצפירה היא לא אומרת כלום. מדוע שהצפירה הזו תחייב אותי? לך דתך, ולי דתי שלי..."

הפה הפעור שלו הזכיר מלכודת זבובים.

"יוחץ מזה", אמרתי, "אין מה להשוות! אתה תתבע ממני לכבד את זכר הקדושים? אני אבדתי שם מאתים בני משפחה! אז אני לומד לזכרם, אומר קדיש. מה הועלת לך בעמידתך בצפירה?"

איך נתנים החוקים להשוואה?

דרך נוספת להבנת: "הקהה את שניו", ונקדים את דברי המדרש (הקדמת אסתר רבה, יא): כל מקום שנאמר "ויהי", אינו אלא לשון צרה. "ויהי בימי אחז" (ישעיה ז, א), שאחז ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות. אמר: אם אין תלמידים אין חכמים ואין תורה. משל למלך שמסר בנו לפדגוג, והיה פדגוגו שונאו. אמר: אם אני הורגו הריני מתחייב מיתה למלך, אלא הריני מושך מינקתו ממנו והוא מת מאלי - לא מובן: אם יהרגו יתחייב מיתה למלך, ואם ירעיבו עד מוות וימנע ממינקתו להניקו לא יתחייב מיתה למלך?

אך כמה עמקו דברי חז"ל!

דברי הגמרא (סוטה מט ע"ב) שגדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, מפני שלושה טעמים. הראשון שבהם: שהצדקה בממונו, וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. הודיע שחצי המיליון עובר שדרוג: לא לצדקה אלא לקרן גמ"ח.

חשב שהועיל, איפה! התור התארך בכפלים, כי גם העשירים עמדו בתור להלוות גמ"ח.

אה, לכן ממשיכה הגמרא ואומרת טעם נוסף: צדקה בממונו, גמילות חסדים אף בגופו. הודיע לכולם שהחליט לשנות את היעוד: במקום להקצות כסף לצדקה, ומה הוא כסף, בסך הכל ממון, מוכן הוא לעשות הרבה יותר, לטרוח בגופו.

לא שער את התוצאה, אנשים התדפקו על דלתו בלא סוף: אולי מוכן הוא לסעוד את בנם החולה, אולי יאות ללוות את אביהם הקשיש, אולי מוכן הוא לעזור בנשיאת משאות. וכי בשביל זה הבריא, כדי לבלות ימיו בעזרה לזולת? חייב להיות לכך פתרון!

עייין, ומצא. ודאי, לפיכך נכתב הטעם השלישי: שהצדקה לחיים, וגמילות חסד בין לחיים ובין למתים. התנדב אפוא לחברא קדיש, ונשם לרוחה: אף אחד לא עמד בתור כדי להקבר!

אשריו, גם קיים נדרו וגם נשאר עם רכושו

תלמיד נאמן של פרעה, וממשיך מורשתו!

הקהה את שניו ואמור לו

לגעור ברשע, ניהא, אבל מדוע בלשון: "הקהה את שניו". אקדים ספור לתשובה. השכרות נפוצה מאד בפולין. אני זוכר שאמרו: "מי כעמך ישראל", מה ששותים היהודים כולם, "גוי אחד בארץ", שותה גוי פולני אחד! השוטרים עמלו קשות להוריד נהגים שכורים מהכביש.

מובן שהם טענו שלא שותו. כאבו להם השניים, והם שטפו את הפה בוודקה. כאב להם הגרון והם גרגרו קצת יי"ש, זה הכל. מה עשו, הביאום לתחנת המשטרה. היה שם כביש קצר וצר, ואמרו: "סע". אם נסע ישר, שוחרר.

הביאו נהג בגלופין, והורו לו לנסוע. מחה: "זו מלכודת! קודם תיישרו את הכביש..."

נו, כבר לא היו זקוקים למבחן הנסיעה.

כך זה גם בענין האמונה. אמונה היא ישרה ופשוטה. הבעיה היא בראש, שרואה את הישר כעקום. אין דבר קל מלהוכיח ישרותה, אבל לא לשכור.

ומה הוא ה"יין" המסחרר את הראש ומעקם את הישרות?

נעייין בקטע גמרא (הוריות יג ע"א). הגמרא מפרטת מאכלים שמועילים לזכרון, ויש שסגולתם להשכיח. כמו מאכל שאכל ממנו עכבר, יש להמנע מאכילתו.

ושאלו התלמידים את רבי אליעזר הגדול: מפני מה הכלב מכיר את קונו, נאמן לבעליו, ואין החתול מכיר את קונו?

שאלה מוזרה. מה זה מענינים, ומדוע אמור הרב להבין טבעי נפש חיות מחמד. ומדוע קבעו זאת בגמרא הקדושה, וכל הלומד מקיים מצות עשה של תלמוד תורה בכל מלה!

התייחס לשאלה, וענה: הלא דברים קל וחומר. אם האוכל ממאכל שגס בו עכבר שוכח, החתול שאוכל את העכבר עצמו על אחת כמה וכמה...

רבות חשבתי: מה כתוב כאן?! ודומני שעלה בידי פרוש אמתי. פלאי פלאים -

"ידע שור קונה", אומר הנביא, השור מכיר את בעליו, "וחמור" מכיר את "אבוס בעליו" (ישעיה א, ג). מוטבע בבריאה שבעלי חיים מכירים אדונייהם. נאמנותו של הכלב אכן חריגה, אבל התעלמותו של החתול מפליאה. מנוגדת לטבע הבסיסי.

ומובן שאין ענינם של התלמידים בטבעי בעלי החיים. הם בקשו להקיש ולרמוז לטבעי בני האדם: יש מי שדבוק בבוראו ונאמן באופן מוחלט, דוגמת הכלב הנאמן. רוב בני האדם יודעים ומכירים, מאמינים בבוראם, גם אם אינם כה כרוכים אחריהם. ואם רואים כופר בעיקר, חתול הוא. זה טבעו. ושאלו: מדוע, מה גרם לו!

אינם חסים, על חיי אחרים על אחת כמה וכמה!" והתחוללה מהומה רבתי, ונחשף פרצופם, ורבים נמנעו מלהסתפח אליהם! מצינו ספור בגמרא, קשה כל כך להבנה, וכך אמרו (שבת קטז ע"א): אמא שלום, כך שמה, אשת רבי אליעזר הגדול, אחותו של רבן גמליאל נשיא ישראל היתה. התגורר בשכנותם פילוסוף אחד, הוגה דעות. פרש רש"י: מין, כופר. הכופרים מתחזים כהוגי דעות, איפוא, לא הוגים ולא דעות. שהוציא על עצמו שם שאינו מקבל שוחד מבעלי הדינים הבאים לפניו. פרש רש"י: והיה מקבל בסתר, אלא מה. בקשו לשחוק בו. שגרה לו פמוט זהב ועלתה אליו. אמרה לו: "רצוני שיתנו לי חלק בירושת אבי".

אמר לרבן גמליאל: "חלקו את הירושה".
אמר לו רבן גמליאל: "בתורתנו כתוב, שאם יש בן אין הבת יורשת".
אמר לו: "מהיום שגליתם מארצכם נטלה תורת משה ונתנה תורה חדשה, ונאמר בה שהבן והבת יורשים בשווה".

למחרת, שלח לו רבן גמליאל חמור במתנה. באו לפניו, ואמר: "עיינתי בסוף הספר, ונאמר בו: 'אני, לא לפחות מתורת משה באתי, ולא להוסיף עליה באתי', וכתוב בו: 'במקום הבן, אין הבת יורשת'".

אמרה לו: "יאיך אורך כנר!" להזכיר את הפמוט ששלחה.
אמר לו רבן גמליאל: "בא החמור, ורמס את הפמוט".

פלאי פלאות. יושב לו שופט צבוע, מתחזה כנקי כפים, ונוטל שוחד בסתר. וכי אין לרבן גמליאל נשיא ישראל ענינים חשובים יותר ונחוצים יותר ודוחקים יותר, מאשר לשימו לעלע ולקלס! הן עומד הוא בראשות הישיבה, בית הועד לרבותינו גדולי התנאים, וכל משא הצבור על שכמו, ורוקם הוא הצגה עם אחותו, אשת רבי אליעזר הגדול, הלא דבר הוא!

ויותר מכך: נתאר לעצמנו, ה"חזון איש" זצ"ל, גדול הדור, ואחותו, הרבנית של הסטייפלר זצ"ל. והרבנית עולה ללשכת שופט חלוני ומבקשת לפסוק לה "ירושת הבת" שלא כדין תורה, היתכן?!

אכן, ברש"י מבואת גרסא בסוגרים: "והכל כדי שישמעו הנאספים שם נבלותו, ומי הוא".

יש לגלות את פרצופם האמתי של המינים, שלא יעריכו ולא יעריצו, אלא יבזו ויוקיעו!

יש מחלה, המכונה "חולי ירח". החולה בה קם מתוך שנתו, ומסתובב, אינו מודע למעשיו, ואין להעירו פן יבעת ויוזק. לשכנתו של ה"חפץ חיים" זצ"ל היה בן כזה, ונעורה בלילות להשגיה על מעשיו עד שעמדה לקרוס מעיפות וחולשה. אמר ה"חפץ חיים": הלא בין כה נעור אני בלילות ולומד. יישן בחדרי, ואשגיה עליו. הודתה האם נרגשות, סוף סוף תוכל לישון.

ישב ה"חפץ חיים" ולמד ולפתע קם הילד, מתוך שנה. נשא ה"חפץ חיים" ראשו ועקב אחריו. נכנס למטבח, ונטל סכין. ה"חפץ חיים" עוקב. ביתק בסכין את כריכות העור של ספרי הקודש. לבו של ה"חפץ חיים" נחמץ, רגשותיו התקוממו, ולא אמר דבר. "קטן, לאו בר מחילה". פגיעתו רעה. הוא שחבל פטור, ואחרים שחובלים בו חייבים. ישן הוא, אינו מודע למעשיו -

מתוך שנה פנה הילד לאחור, צעד לעבר חדר הילדים, ישנים שם זאטוטים. והסכין בידו. זאת לא! בעדינות אך בתוקף אחז בידו, חלץ - את הסכין, והילד התעורר בבעתה.

כי יש גבול, עד היכן.
לא, כשיפגע בילדים אחרים.

אז, אין ברירה, אי אפשר להתחשב עוד ברגשותיו. מקהים את שניו. באותו ענין: בשעתו, היתה בני ברק עירה קטנה, כולם הכירו את כולם, היינו 'היימיש'. עמדתי להכנס לבית מרן ה"חזון איש" זצ"ל, כשהרב אברהם יוסף וולף זצ"ל, שישד באותה שנה את הסמינר, יצא. שאלתי: "מה התחדש לך?" ועניי בהתפעלות: "החזון איש אמר לי, שאילו היה לנו כסף היה ממליץ לתלות בכול רחוב שלטי: זהירות, כלב נושך כדי שיפחדו ולא יעברו דרך רחובותינו, כדי שלא נראה אותם - ולא נושפע מהם!"...

היתה תקופה בה כהן הגאון הצדיק רבי יעקב ישראל לובצ'נסקי זצ"ל, חתנו של הסבא מנובהרדוק זצ"ל, כרבה של העיר ברנוביץ'. כמה פורקי עול העזו לפרוץ פרצות בחומת השבת, והיה עובר מחנות חנות ומוחה בקולי קולות, עד שנאלצו לסגור עסקיהם.
טענו כנגדו: "מה הכפיה הזו! האם לא ידעתם שתקופה חדשה הגיעה, תקופת זכויות הפרט וחירותו לעשות ככל העולה על רוחו!"

ודאי, אילו היה מרעיבו עד מוות, היה המלך הורגו. אבל הוא התחכם, האכילו ממתקים עד ששבע ומאן לינוק. אבל תינוק אינו יכול לחיות ממתקים, ומת. ולא מצאו הסיבה. מה יעשה, ולא רצה לינוק...

כך, התורה היא "חלב אם" עבורנו. מה עשה אחז ומה עושים תלמידיו, ממציאים תחליפים, ממתקים, וכך משביעים לכאורה - וממיתים!

רואים אנו תוצאות דרכם ושיטתם, הלא הם עצמם מיואשים ומקוננים לפרות חינוכם!

"הקהה את שניו". אין אנו זקוקים, ואיננו מעוניינים, במאכליו!
לתינוק חלב אם, וליהודי תורה!

הקהית השניים, למה. אמת, שאל בלשון שאינה ראויה. אבל ככלות הכל, התענין. למה לא נלמדו? אך לא -

שכבר אמר הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל שהרשע הריהו כלסטים, ואם יודע הוא ללמוד הריהו כשווד מזוין! כי ישתמש בידיעותיו לרעה לנגח ולקעקע, ללעוג ולהדיח!

מסופר על הרב שישב בבית הכנסת ולמד. הכל פנו והלכו לבתיהם, והוא שקוע בסוגיה עמוקה.

לפתע קלטו אזניו קול מוכר, תחינה נרגשת. נשא ראשו והטה אוזן היה זה הגנב של העיירה. בכל עיירה היו רב ודיין, שוחט ומוהל, והיו - רצען ונפח, חנווני וקצב. והיה הגנב המקומי. עתה עמד על רחבת ארון הקודש. הסיט את הפרוכת ופתח את הדלתות, טמן ראשו בין ספרי התורה וחנן קולו -

הרב נדרך: מה ארע? מישוהו חולה, יש לראות להגיש עזרה?

אך לא, קולו נשמע בברור: "רבונו של עולם, אל תשליכני מלפניך, ורוח קדשך אל תקח ממני!" -

צדיק חדש נולד!

"רבונו של עולם, אנא ממך, פקח עיני! חנני ברוח הקודש!" יבב בתחינה. הזדקף וסגר את הדלתות. השיק את פרוכת הקטיפה לעיניו הדומעות. שערי דמעות לא ננעלו, לב נשבר ונדכה אלקים לא יבזה.

"רוח הקודש למה לך", שמע קולו של הרב. לבו נתר, רק כעת השגיה בו. בעצם, אולי יגש ויקבל גם ברכתו: "הרב מבין, פעם ידעתי לאן לגשת. החביאו מתחת למזון, בתוך המצעים. בעיניים עצומות הייתי שולף. עכשיו נעשו מתוחכמים, וזה נעשה קשה יותר ויותר. אילו היתה לי רוח הקודש, היה זה קל כל כך..."

ובכן, רוח הקודש אינה עבור גנבים -

וידעת התורה אינה עבור הרשע: "ולרשע אמר אלקים, מה לך

לספר חקי!"...

חייבים להקהות שני הרשע, כדי שלא יחלקו לו כבוד, ולא יסחפו אחריו! זכורני, בשנת תש"ו, לאחר המלחמה, הגענו לחלק הכבוש על ידי האמריקאים. שמענו שהערב תהיה ארוחה, מלת קסם לנצולים. מסיבה לציון מרד גטו ורשה. במקום לקונן על מות הקדושים של ששה מיליון היהודים, ובתכם חצי מיליון יהודי גטו ורשה, בחרו לחגוג את המרד שדוכא בדם ואש ותימרות עשן, ולא הותיר נצולים. מי מארגן מסיבה זו? "עלית הנוער", לשכנע לעלות לקבוצים החלוניים.

ארגנתי כמה חברים, והגענו למסיבה. מובן שכל הדוברים היו חלונים, העלו על נס את גבורת המתקוממים, וקראו להצטרף אל החלוצים המתקוממים נגד השלטון הזר בארץ ישראל. חייבים היה לסכור פיהם. אבל איך, הרי לא יתנו לנו לדבר!

קמתי ואמרתי: "מי מכם היה בגטו ורשה?"

הבינו שהייתי בגטו, ואמרתי: "רצוני לדבר על הגבורה היהודית!"

הזמינו אותי לדבר. אמרתי: "מדוע לא מזכירים את הגאון רבי מנחם זמבא, ה' ינקום דמו, שנתן חסותו למרד?"

הבינו לאן הדברים נוטים, וגרשוני מן הבימה. הרכיבני אחד מחברי על כתפתי, וזעקתי: "יהודים, הלא תראו שהם מחללים את זכר הקדושים, ועל פי ההלכה עוד יותר גרועים מן הגרמנים, כי גדול המחטיאו יותר מההורגו!" מיד התנפלו עלי הבריונים והכוני מכות רצח, "על חייהם

עליתי לבית הכנסת ונשאתי דרשה. אמרתי: "כסבורים אתם שההתפקדות נובעת מחסרון יראת שמים - טעות בידכם! לא יראת שמים חסרה, כאב בטן חסר!"...

"הקדה את שניו" בתגובה חריפה וקשה, "ואמר לו", באמירה רכה (שמות רבה מב, ב) והרי זה תרתי דסתרי, לכאורה. תגובות סותרות מניה וביה!

אבל, באמת, יש לעיין: מה לשון הקהיית השניים. מדוע לא לסטור לוועו ולהצליף באחוריו. וכאן, טמונה התשובה.

כי מה רצון הרשע, מה טענתו? רוצה הוא ללכת בשרירות לבו, להסחף אחר יצרו הרע מנעוריו. "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), ואינו מבין מדוע דורשים שירסן עצמו ויבלום יצרו. "מה העבודה הזאת לכם", למה לעמול בעבודת ה', בתקון המדות, למה להשתפר ולהשתנות לטובה.

אף אתה אמור לו, באמירה רכה: אמת שנולדת עיר פרא, אבל כמו כן נולדת בלי שניים. והנה צומחות שני חלב, והמרת אותן בשניים קבועות. ומדוע, כי אדם משתפר ומשתנה, מתבגר וגדל. אם רצונך להשאר בטבעי הינקות והילדות עקור את שניך מפיך, כעולל -

ואף אתה הקדה את שניו, ואמר לו

כמה מרעיש פירושו של ה"חתם סופר" זצ"ל (חת"ס עה"ת, ויקרא לו): "ואף אתה", גם אתה אשם בכשלון הבן. ככתוב: "אבות אכלו בסר, ושני בנים תקהינה" (ירמיה לא, כח): בן המעז פנים, אשמת האב היא! ולכן "הקדה את שניו", כי אתה אכלת בסר!

ואנו חושבים: מסכן האב, מה רוצה ממנו ה"חתם סופר"! לא די לו בעגמת נפשו על התנהגות הבן ומרידתו, עוד בא להעציבו ולהאשימו? לא ולא. ה"חתם סופר" רצה ללמדנו מבט מקיף וכולל: לא לחפש אשמים, בכל שטחי החיים. תמיד, לערוך בקורת עצמית ולהשתפר, ואז נוכח כיצד המצב משתפר. הן זו רעה חולה: תמיד מוצאים אנו מי אשם במצב, ולעולם לא אנו

הלא נראה מה שאמרו (אבות דרבי נתן פ"ב, ג) באהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, וכשראה שניים שרבו, "הלך וישב אצל אחד מהם, ואמר לו: ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר: אוי לי, איך אשא עיני ואראה את חברי! בושתי ממנו, שאני הוא שסרחתי עליו! וישב אצל השני ואמר לו כדברים האלו, וכשפגשו זה בזה חבקו ונשקו זה לזה"

ותמוה, איך לא חשש שיתפס כשקרן, חלילה! אולי אחד מהם אשם במריבה ומכיר באשמתו, וידע שחברו כועס עליו בצדק!

ועל כרחנו שאין מציאות כזו, ולא היה כאן כל סכון! אין חשש שאחד הצדדים יחשוב, שהוא האשם!... ועלינו לשנות את המבט!

כן ספרו (מכות יא ע"א) שאריה טרף אדם במרחק שלושה פרסאות מרבי יהושע בן לוי, ואליהו הנביא לא התגלה אליו שלושה ימים! מה אשמתו של רבי יהושע בן לוי? הלא "אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לה כבהמה" (שבת קנא ע"ב). וכי אשם הוא שיהודי אבד צלם אלקים? אכן כן! חייב היה להקרין על סביבותיו, להשפיע עליהם, ולהתפלל לשלומם!

ומצינו (סנהדרין צד ע"ב) שחזקיהו המלך נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו! מאימתי חייבים מיתה על בטול תורה? אבל היה זה מצב מלחמה, סנהריב עלה על ירושלים לכבשה, וידע שכל זמן שקולו של יעקב נשמע בבתי מדרשות אין הידיים ידי עשו יכולות לנצחם (הקדמת איכה רבתי ב). התורה מגנה ומצילה, ורפיונה מסגיר נשמות לאויב. פקוח נפש הוא, ולהתרשל בלמודו דין ורודף!

אבל מדוע נעץ חרב בפתח בית המדרש? שם לומדים! את החרב יש לנעוץ בין יושבי הקרנות ומבלי עולם! והתשובה, שאם לומדי בית המדרש יגבירו שקידתם, יקרינו וישפיע על יושבי הקרנות לבוא ולהכנס בשערי בית המדרש!

לא נחפש אשמים, אלא נראה להשתפר ובכל תחום: אם האב ישפר יחסו לבנו ישתפר יחס הבן אליו, ולהפך. אם הבעל ישפר יחסו לאשתו ישתפר יחס האשה אליו, ולהפך! ובידענו שקהיון שניו הוא משום שאכלנו בוסר, ממילא נפנה אליו באמירה רכה: "ואף אתה הקדה את שניו, ואמר לו!"

(והגדת)

השיב כנגדם: "ודאי ידעתי, וזה הדבר העולה על רוחי לצעוק - ולמחות נגדכם ולסגור חנויותיכם..."

ומה יכלו לענות...

כן, הבן הרשע מסית וטוען: "מה העבודה הזאת לכם", מדוע מכריחים אתם את כולם לסב עמכם בסדר ככל חוקת הפסח. כל אחד חפשי לעשות כרצונו!"

"כך?" עונים לו, "אם כן, רצוננו להקהות את שניך..."

רב העירה היה מלמד שעור בגמרא. אחד המשתתפים הגיע במכנסים קרועים. מה ארע? כלב חוצות התנפל עליו ונעץ מלתעותיו במכנסיו, בקושי נחלץ משניו.

אמר הרב: "אתן לך סגולה. כשיבוא תאמר שבע פעמים את הפסוק: ולבני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. בדוק ומנוסה!" הודה, וישב ללמוד.

למחרת, הגיע במכנסים אחרים, אף הם שסועים. מה עתה? האם שכח את הפסוק?

"לא שכחתי. אבל עד שהתחלתי לומר, התנפל הכלב בניבים חשופים!" "אם כך", אמר הרב, "אין עצה אחרת, זולת אלה הכה תכה בכלב!"

למחרת הגיע, אלה בידו ומכנסיו שלמים...

כן, עם שלושה בנים מדברים, אומרים פסוקים. אבל יש אחד שאינו מעוניין בפסוקים וחושף ניבים. אינו מותיר בררה, אלא להקהות את שניו!

ארבעה בנים הם, כל בן ותשובתו, ואף הקהית השניים תשובה היא. ואספר לכם מעשה שהיה. ידוע שאני נושא בנטל החזקת מוסדות תורה. פנה אלי אחד מעובדי החברא קדישא, ספר שלמחרת היום, בארבע אחר הצהריים, תתקיים אזכרה ליהודי עשיר הטמון שם. המשפחה מבקשת אדם שישא דברים במעמד, וישלמו בעין יפה.

שאלתי: "הוא היה שומר תורה ומצוות?"

ענה: "אינו קבור בחלקת שומרי שבת..."

אז בשביל מה צריכים הם, לקשוט הארוע.

למחרת באתי. היתה זו הפעם הראשונה שהשתתפתי בכזה טקס, וגם האחרונה. הם הגיעו קבוצות קבוצות. המשפחה, החברים, השותפים, העובדים. כל קבוצה הביאה זר, עטור בסרט שחור. הניחה בטקסיות על המצבה וחזרה לאחוריה לשלב ידיים.

"כבוד הרב, בבקשה".

לא משניות, לא תהלים, לא קדיש.

החלטתי: כפרה על הכסף, כאן יש להקהות שניים!

פתחתי ואמרתי: "חשבתי לומר דברים בשם בני המשפחה, והחלטתי לומר דברים בשם הנפטר, אחד מן השניים: או שיש נשמה נצחית, שבפטירת האדם עולה למרום למסור דין וחשבון ולקבל שכר ועונש, או שאין נשמה, ומותר האדם מן הבהמה אין. אם אין נשמה, למה מביאים פרחים, הרי כלום לא נשאר. ואם יש נשמה, פרחים היא צריכה! הרי ביד מוקיריה להקל על ענשיה ולהרבות שכרה במרום. אם יאמרו קדיש, אם יקרא מזמור תהלים או ילמדו משנה! - משל למה הדבר דומה, לעני מזה רעב ולשונו נשתה בצמא, מתחנן לפרוסת לחם ולגימת מים, ומציעים לו... זר פרחים!

לא כנס זכרון הוא, אלא כנס התעלמות!"

איני צריך לומר, שתרומה לא קבלתי, אבל כעבור שנה וחצי פגש בי אותו עובד החברה קדישא ואמר: "לא תאמין, אבל השנה הם הביאו זרי פרחים, ואמרו תהלים, וחתמו בקדיש..."

איזו תשובה היא הקהית השניים? אבל באמת, אין תשובה כמוה! ספר לי הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, בעיר לוצק היה פוקר אחד שזולל בכל קודש. שבת, פסח, אף יום הכפורים, רחמנא לצלן. לעג והתלוצץ מהתורה ושומריה. לא לעולם חוסן, ויום אחד חלה במחלה חשוכת מרפא, טיפוס המעיים רחמנא לצלן. כל באיה לא ישובו.

אמרתי: הן סופו קרב, להספידו לא אספיד, אין מה לומר בשבח עוקרי תורה. וירננו, וילחצו, ויוקיע. אלך לבקרו, להראות שאין בלבי נגדו אישית, אבל דרכו הרסנית.

באתי לבקרו, ומצאתיו מתפתל ביסוריו. כיון שראני התיפח: "שהרב יתפלל עלי, שהיסורים ירפו מעט!"

הוא מבקש שיתפללו עליו?!

רבי שלמה לוינסטיין שליט"א "ומתוק האור" -
ובחנוני נא בזאת אמר ה' (הפסטר שבת הגדול)

מדוע דוקא בענין המעשרות נתן הקדוש ברוך הוא אפשרות לבחון אותנו? דבר זה באר המגיד מדובנא כדרכו על פי משל: אדם נכנס לחנות אריגים ובקש לקנות מאה מטר בד. אמר לו בעל הבית: בכל גליל יש עשרים מטר, ממילא עליך לקחת חמשה גלילים.

אמר הקונה: ברצוני למדוד קודם.

אמר בעל הבית: אבל לבטח אינך מתכוון למדוד את כל חמשת הגלילים. למה לא? - תמדוד מבין החמשה את הגליל שנראה הכי דק, ואם בו יש עשרים מטר, אזי באחרים בודאי יש עשרים מטר.

כך, אומר המגיד מדובנא, גם לעניננו: המצוה ש'עולה' לנו הכי הרבה כסף מכל המצוות, היא מצות המעשרות. יש לתת שני אחוז לכהן, עשירית ללוי, ועוד עשרה אחוז לעניים, או לאכול בירושלים, ויש גם לקט, שכחה ופאה. סך הכל מגיעים ליותר מעשרים אחוז של נתינה מתוך כל היבול.

אומר הקדוש ברוך הוא: קח את הגליל הדק, את המצוה הכי יקרה, מעשר, ותבדוק אותי בזה. והיה אם תראה כי ממצוה זו מתעשרים - שוב לא תזדקק לבדוק בשאר המצוות.

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות (הפסטר שבת הגדול) את הספור הבא שמעתי מידידי רבי נסים תשובה הי"ו שהוא יהודי יקר המשכיר דירה בתל אביב, בקומת קרקע, מזה שנים רבות. הדיירת האחרונה בבית, היתה אשה חלונית גמורה, ששכרה את הדירה לשנתים, אולם הבעיות התחילו מוקדם יותר, כבר לאחר מספר חודשים מעת תחילת השכירות, התקשרה האשה אל המשכיר והתלוננה על מכה של עכברים בדירה... היהודי דן לא ידע את נפשו... הוא משכיר את הדירה כל כך הרבה - שנים, ומעולם לא שמע תלונה מעין זו! אמנם הדירה בקומת קרקע, אבל עכברים? מעולם לא פקדו אותה!

אבל בכל אופן, הוא כמובן לא התווכח... אם הדירת אומרת שיש עכברים אז יש עכברים, והפתרון פשוט, מתקשרים לעיריה ומבקשים - שיבצעו הדברה נגד עכברים בסביבה...

ובכן, הוא פנה לעיריה, בקש לבצע הדברה, העיריה מלאה את הבקשה ושלחה מדביר מקצועי להדביר בסביבה, אך למרבה ההפתעה ההדברה לא הועילה כלל... חלפו מספר ימים, ושוב הדירת על הקו, - והתלונה המוכרת בפיה: בדירה יש עכברים!

לאחר שהדברה חוזרת לא השיגה תוצאות טובות יותר, ולאחר שבמשך מספר ימים נוכח המשכיר לראות בעיניו כיצד הדירת מוציאה מידי יום ביומו מספר עכברים שנלכדו במלכודות שהציבה בדירה הוא - הציע לה לבטל את חוזה השכירות מבלי שיחייב אותה בקנס כלשהו, אולם היא סרבה. היא העדיפה להשאיר בדירה, להתמודד עם העכברים ולהתלונן...

באחד הימים עלה בדעתו של המשכיר רעיון מקורי...

כשהתקשרה הדירת בפעם הבאה להתלונן על העכברים, הוא אמר לה שבמקורות היהודיים (ירושלמי דמאי ד, א) מופיע ספור אודות רבי פינחס בן יאיר, שבאו לפניו בני עיר אחת וספרו כי מכה של עכברים פוגעת ביבולם ומאימת עליהם בסכנת רעב. לאחר ברור שערך רבי פינחס בן יאיר, התברר לו כי בני אותה העיר אינם מעשרים את תבואתם, ועל כן יכולים העכברים לפגוע בה...

"אינני יודע אם זה יעזור, אבל בהחלט יכול להיות שאם תתחילי לתת צדקה יסתלקו העכברים!", אמר המשכיר לדירת, ומאותו היום - ואילך היא שוב לא התקשרה בנושא זה...

המשכיר מצדו כמובן לא התקשר מיזמתו לבר רמה קורה... כל עוד הדירת לא התקשרה להתלונן הוא העדיף לא להכניס את עצמו לצרות, ולא התקשר כלל... אולם לאחר מספר חודשים, התקשרה הדיירת ובקשה להעביר את השכירות לדירת אחרת, כאשר באותה הזדמנות היא מספרת על השנוי שהתחולל בחייה בעקבות אותה שיחה במהלכה הציע המשכיר את רעיון הצדקה...

היא ספרה שהיה לה סבא גדול, יהודי דתי, שחנך אותה תמיד שלא לסרב לבקשת יהודי... "אינך יכולה לדעת כמה מדורי גיהנום עבר אותו יהודי עד שהרהיב עוז לפנות אליך ולבקש את עזרתך! לכן, אל תסרבי אף פעם! מה שיש לך תני!", היה הסבא אומר. - ואמנם, בעבר, כך היתה נוהגת הדירת, עד שהגיעה לתל אביב...

כאשר הגיעה לעיר הגדולה, היא הכירה חברות חדשות, מהאוניברסיטה, והן החדירו לראשה רעיונות אחרים... הן גרמו לה להתייחס אל מבקשי הצדקה כאל 'פרזיטים', 'נצלנים', וכמובן, הסבירו לה כי אין כל מקום לעזור להם...

בהתחלה, היא לא הושפעה, אט אט חלחלו הדברים אל לבה והיא קפצה את ידה וחדלה לתת צדקה. מאותו היום ואילך הופיעו העכברים!

כאשר העלה המשכיר את רעיון הצדקה, לפתע נדלקה נורה אדומה במוחה של הדירת... היא שמה לב שאמנם, העכברים הופיעו בדיוק כשהפסיקה לתת צדקה... היא החליטה אפוא לחזור לתת צדקה כמקודם, וראה זה פלא: העכברים נעלמו כלא היו!

אולם הספור לא נגמר כאן... שכן במקומה של הדירת הנוכחית תפסה דירת אחרת, אשר לאחר תקופה קצרה התקשרה אל המשכיר והתלונה הכל כך מוכרת בפיה... כן... יש עכברים בדירה... הפעם, המשכיר כבר היה בעל נסיון... הוא ידע בדיוק כמה מועיל ההדברה העירונית, ולפיכך אפילו לא ניסה להתקשר ולבקש כי ישלחו מדביר לטפל בבעיה... הוא המליץ מיד לדירת להפריש סכום כסף לצדקה, תוך שהוא מספר לה את ספורה של הדירת הקודמת, וכמה צפוי: מיד לאחר שהפרישה הדירת הנוכחית סכום לצדקה נעלמו - העכברים כאילו לא היו!

הנה לכם שני ספורים אשר שניהם עוסקים באותה התרחשות בדיוק: עכברים שנעלמו כלא היו בעקבות מתן צדקה. הספור השלישי משלים את התמונה, בבחינת החוט מהשולש לא במהרה ינתק, - ומעשה שהיה כך היה:

את הספור אודות שתי הדירות בדירה בתל אביב, ספרתי באחד השעורים שמסרתי בבני ברק, שעור בו משתתפים בקביעות דתיים וחילוניים. באחד השבועות הבאים, לאחר השעור, נגש אלי יהודי וספר: הוא עצמו משכיר דירה בבת ים, לאשה חלונית לגמרי, בקושי מיחסת משמעות למוצאה היהודי. למחרת אותו יום בו ספרתי את ספור העכברים התקשרה אליו הדירת, ולא יאמן... היא מספרת על מכה של עכברים בדירה, ומבקשת כי יפנה לעיריה בדחיפות ויבקש הדברה...

אולם הלה, שקשר מידיית בין הספור ששמע בליל אמש לבין פניה של הדירת, לא מהר להתקשר לעיריה... לפני כן, הוא ברר אם הדירת הנכבדה מפרישה כסף לצדקה, ומשנענה בשלילה הבהיר כי לא יפנה לעיריה עד שתתקשר הדירת לספר לו כי נתנה צדקה.

ברגע הראשון, היא התקוממה... "למי בדיוק אתה רוצה שאתן צדקה כאן? כולם בסביבה אינשי דלא מעלי!", טענה, אולם הוא לא ותר, ולבסוף עלה בידו לשכנע. הגברת התחייבה לתת צדקה, והוא התחייב להתקשר לעיריה מיד לאחר שתתקשר ותספר לו שמלאה את הבטחתה...

ואמנם, למחרת היום התקשרה הדירת להודות... כן... היא נתנה צדקה, והיא גם רוצה להודות על כך שדבר עם העיריה... כאמת העכברים נעלמו כלא היו!

הרי לנו כחה של צדקה, ובפרט של מעשר אפילו לסלק בעלי חיים - שמאומה אינו עומד בפניהם! ענו במלוכה

מדת הענוה היא המדה הטובה שבכל המדות.

שאלו למגיד מזלוטשוב: אם אמרו שענוה שקולה כנגד כל המצוות, מה הטעם אין היא נמנית במנין המצוות?

השיב המגיד: מצוה יש לקים לשמה, וענוה לשמה פסולה...

ספרו לבעל שם טוב שבסביבתו גר כומר, שהוא ענו אמתי. עקב הבעל שם טוב אחרי מעשיו של הכומר ימים רבים ולא מצא שום דופי במדת הענוה שלו.

נפרד ממנו הבעל שם טוב בלב כבד, ואך פנה לדרכו קרא אחריו הכומר: ומה דעתו של מר על העניויות שלי?

בסדר, ענה הבעל שם טוב באנחת רווחה, ופניו צהלו...

רבי ישראל מפלוצק היה אומר: שנינו במשנה בפרק קנין התורה:

"ומלבושתו ענוה ויראה", ענוה ויראה צריכות להיות כמו מלבושים, לפעמים לובשים אותם ולפעמים פושטים אותם, לא גאוה לשמה ולא ענוה לשמה, אלא שהאדם שולט על המדות.

חזרו שניהם לרב. "למה הרב שלח אותי אלי?" תמה הממתין, "וכי יש לי 'ראש' בשביל עצות כנגד מס הכנסה?".
אמר הרב: "אתה לא יכול לעזור לו? טוב, תחזור תמתין לי ליד הבימה".
לאחר מכן נכנס אל הרב יהודי שעומד להשיא את שתי בנותיו וכסף אין. אמרו לו הרב: "תגש אל בית המדרש, שם עומד יהודי ליד הבימה. הוא יעזור לך".
נגש אבי הבנות אל היהודי שלנו והחל לפרט את סכומי הכסף שלהם הוא זקוק לצורך החתונה.

עצר אותו הממתין ואמר לו: "למה הרב שלח אותך אלי?"
נגשו שניהם לרב. אמר הרב: "אין לך כסף לעזור לו? טוב, תחזור אל בית המדרש ותמתין לי שם".
בינתיים נכנס אל הרב יהודי עם ראה של בהמה שיש עליה שאלה שהרב יפסוק.

שלח אותו הרב אל מיודענו ליד הבימה.
"מאיפה שאדע לפסוק לך?" תמה הממתין וגרר את היהודי לרב.
אמר לו הרב: "תפסוק לו לגבי הריאה, האם היא כשרה?".
"אני לא מבין כלום בעניינים כאלה, אני לא יודע מאיזה צד פותחים את ה'שלחן ערוך'".
"טוב", אמר הרב, "תמתין לי ליד הבימה".

נכנס אל הרב יהודי, עגלון, שעגלתו נתקעה בבוץ והוא נזקק לאדם בעל כח שיעזור לו לחלצה.

"אין בעיה", אמר הרב, "תגש ליד הבימה, שם עומד יהודי, תבקש ממנו".

שוב השתומם מיודענו על שהרב הפנה אליו אנשים לפתור להם בעיות, ונגש אל הרב: "רבי, עברתי נתוח לא מזמן, ובכלל אני יהודי חלש..." איך אוכל לחלץ את העגלה מהבוץ?".

או אז פנה אליו הרב ואמר: "שכל? אין לך? כסף? גם אין לך? הלכה? הרי אתה לא יודע מאיזה צד פותחים את ה'שלחן ערוך'; כח? שכחת מתי היה לך ואתה מחפש עצה כנגד גאווה? על מה יש לך - להתגאות?!!... (ומתוך האור)

בדרך הדרוש

כר"ע וממילא נסתרה סברתו שהיה סובר דצריך להזכיר יצ"מ בלילה, וזהו שאמר ראב"ע אחר מעשה זו דלא נצח לחכמים עד שדרשה בן זומא מריבויא דכל וא"כ גם לדעתם צריך להזכיר. וזהו שסמך בעל האגדה הני שני דברים זה לזה:

ואפשר לומר דעיקר פלוגתתם תלוי במחלוקת של המדרשים בזה דלא היו ישראל במצרים רק רד"ו שנה, דלהסוברים דהחשבון התחיל מלידת יצחק אם כן היה הגאולה בזמנה דנשלם כל הזמן, ולדבריו ס"ל דעיקר הגאולה היה ביום וכמו שכתבנו בפנים דאם הגאולה ביום הוא סימן דזה הגלות כבר נשלם והלך לו. אבל לדעת המדרש דהגאולה היה באמצע הזמן ועל תנאי שישלמו אותו כשיהיה עוד גלות ולדידהו היה עיקר הגאולה בלילה שהוא סימן שעומדים באמצע הגלות ולא נשלם והגאולה היא גאולה עוברת. ובוה י"ל דהרי בברית בין הבתרים נאמר (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וא"כ ר' אליעזר דאמר (בב"ב דף ק') המהלך בשדה לארכה ולרחבה קנאה שנאמר (שם ג') קום התהלך בארץ לארכה וגו' ורבנן אמרי דלא קנה והתם קאמר רחמנא לאברהם צא וכבוש הדרך לפני בניך, וא"כ לר"א דאברהם קנה קנין גמור את ארץ ישראל לא מצי ס"ל דחשבון הגלות התחיל מלידת יצחק דיצחק הרי כל ימיו היה בארץ ישראל והגירה היה בארץ לא להם וס"ל ע"כ דבאמת לא נשלם הזמן ומש"ה ס"ל בברכות (דף ז') דפסח נאכל רק עד חצות. ולרבנן דס"ל דלא היה קנין גמור לאברהם מצי סבר דהתחיל מלידת יצחק:

(בית הלוי)

דמצרים כשאמר להם פרעה קומו צאו מתוך עמי, ובמדרש (ילקוט תהלים רמז תתעב) איתא שאמר להם פרעה בלילה הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדים של הקב"ה, או עיקר הגאולה הוא ביום שעת יציאת ישראל ממצרים, וא"כ הא י"ל דראב"ע לשיטתו דס"ל דעיקר הגאולה היה בלילה מש"ה לשיטתו ס"ל דצריך להזכיר יצ"מ בלילה גם בלא ריבויא דכל דהרי ודאי דגם לרבנן החולקים על ראב"ע מ"מ ס"ל דהפסוק דכתיב בו למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך רק כל ימי, גם אינו מיעוט למעט לילות דהרי כמה פעמים מצינו בפסוק לשון יום וקאי על לילה והרי הא דכתיב והגדת לבנך ביום ההוא בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לכ"ע לא קאי רק על לילה לחודא וכדנפקא לן מדרשה דבעבור זה. רק דעת חכמים הוא דאע"ג דאינו מיעוט כיון דכתיב רק ימי אין לנו להביא גם לילה בכלל זה בלא ריבויא דקרא. וראב"ע לשיטתו ס"ל כיון דכתיב ימי ידעין מיניה כ"ש לילה דהיה אז עיקר הגאולה, ונקט הפסוק לשון יום להביא גם הימים בכלל זה. ור"ע ור"י לשיטתם דס"ל דעיקר הגאולה היה ביום לדידהו לא ידענו לחייבו גם בלילה אם לא ע"י ריבויא דקרא. ובוה מבואר המשך של בעל האגדה דבתחילה הביא הך מעשה דכל החכמים אלו ה' מספרים ביצ"מ כל הלילה עד זמן ק"ש של שחרית, והרי חיוב סיפור יצ"מ בליל פסח תלוי בזמן אכילת פסח וכמו שדרשו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך, וא"כ הם שהיו מספרים כל הלילה הרי קבעו אז ההלכה דאכילת פסח הוא כל הלילה, ואע"ג דגם ראב"ע היה שם באותה מסיבה מ"מ הרי רבו עליו וקבעו ההלכה

רבי ראובן קרלינשטין זצ"ל ספר על רבי חיים ברים זצ"ל, שפעם אמר דרשה בצבור וקרא אותה מתוך הכתוב. לאחר שסיים את דרשתו, שכח את הדף על הסטנדר. נטלו האנשים את הדף והתברר שהוא ריק. שאלו אותו לפרש הענין, ולאחר הפצרות הסביר, שהדרשן שדרש לפניו, הקריא את דרשתו מן הכתב. חשש רבי חיים שאם ידבר בעל פה יראה הדבר כאילו הוא דרשן גדול מן הקודם. מה עשה? נטל דף ניר ריק ועשה עצמו קורא מתוכו. "לחוס על כבודו של אדם".

רבי אהרן ליב שטינמן זצוק"ל התבטא פעם ואמר: "איזה נס שהקדוש ברוך הוא צוה להיות עניו. תארו לכם שאדם היה צריך להיות בעל גאווה. הייתי שובר את הראש ולא הייתי מוצא על מה להיות בעל גאווה. ענו זה יותר קל, אתה רואה שאתה מלא חסרונות, אבל להיות בעל גאווה?!!...".

ומסופר שכאשר מנהלי ישיבת 'ארחות תורה' של הרב שטינמן רצו לקנות מגרש ולבנות בנין, הודיע להם יהודי עשיר אחד מאמריקה: אין בעיה, אם הראש ישיבה יגיע אלי, אתן לו שלושה מליון דולר. אמרו זאת לרב והוא אמר: "כבוד גדול קבלתי כשהייתי לאחרונה באמריקה, קשה לי לעבור זאת פעם נוספת...".

ספר רבי ראובן קרלינשטין זצ"ל: בא יהודי אל הרב ובקש ממנו עצה כנגד הגאווה. "אין נפטרים מהגאווה?" שאל היהודי.

אמר הרב: "הכנס לבית המדרש ותמתין לי ליד הבימה, כרגע אני טרוד מאד. המתן לי שם, ועוד מעט אתפנה אליך".

אחרי כמה דקות נכנס אל הרב יהודי אחר ובקש ממנו עצה: "אנשי מס הכנסה פשטו על העסק שלי, ודורשים ממני סכומים שאין לי. מה לעשות?"

לך לבית המדרש, ליד הבימה נמצא יהודי שאמרתי לו להמתין, ותבקש ממנו עצה".

נגש אליו היהודי והחל לתנות את צרותיו עם מס הכנסה.

עצר אותו הממתין ואמר לו "טעית, אני לא הרב".

"אבל הרב אמר לי שאלך אליך ואתה נתן לי עצה ותפתור את בעיותי".

מעשה בר"א ור' יהושע וראב"ע ור"ט ור"ע שהיו מוסבין בבני ברק והיו מספרים ביצ"מ כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ב' ואח"כ מובא הא דראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות.

והנה הך מימרא דראב"ע הוא משנה סוף פ"א דברכות ולא קאי כלל על לילה ראשונה של פסח דבזה כ"ע מודים דהמצוה היא רק בלילה דכתיב בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. רק קאי על לילות של כל השנה שנחלקו ראב"ע וחכמים אם צריך להזכיר יצ"מ בלילה כמו ביום. ולכאורה לא ידענו מאי שייך להביאו כאן בהגדה של פסח ומאי שייכה הכא. עוד יותר קשה הא דקאמר ראב"ע שלא נצח לחכמים בדבריו דצריך להזכיר עד שדרשה בן זומא מריבויא דכל והרי הא גופא קשה קודם שדרשה בן זומא אמאי הוא היה סובר כן ואם גם הוא דרש ריבוי דכל א"כ מאי הוסיף בן זומא בזה ובמה נצח הוא יותר מראב"ע. רק י"ל דבמס' ברכות (דף ט')

נחלקו ראב"ע ור"ע במצות אכילת פסח אם הוא כל הלילה או עד חצות דראב"ע סבר עד חצות ור"ע ס"ל כל הלילה. ואמרין שם דהכל מודים דנאכלו בלילה, פי' דרשות ניתן להם מפרעה לצאת בלילה ויצאו ביום, לא נחלקו אלא על שעת חפזון דראב"ע סבר חפזון דמצרים והוא היה בלילה ור"ע סבר חפזון דישאל והוא היה ביום. ולפי הנראה פליגי בעיקר הנס אימתי היה העיקר אם העיקר היה חפזון

העלון מוקדש לאוקמי שכינתא מעפרא
ולעילוי נשמת מרת אימי דליה אפרת בת נעימה ע"ה

פני עין חמד

יוצא לאור ע"י בית הכנסת לכוונת "עין חמד" - מקהלת ציון

פְּרִשְׁת צו שַׁבַּת הַגָּדוֹל - אָמוּנָה בְּבוּרָא עוֹלָם

"וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ אִשׁ שָׁה לְבֵית שָׁה לְבֵית"
(שמות י"ב, ג')

הרב משה פורטמן שימש כעוזרו הנאמן של הרה"ג ר' יוסף שלמה כהנמן ששימש כראש ישיבת פוניבז'. הצדיק היה לווה כספים עבור ההוצאות של הישיבה - תשלומים לר"מים, אוכל לתלמידים וכו'.

יום אחד מספר אנשים תבעו מרבינו את החוב. הרב אמר שבעז"ה מחר הם יקבלו את הכסף. אחד הלווים אמר שהצדיק אמר זאת פעמים רבות. הרב אמר בצורה נחרצת שהוא מבטיח שמחר יקבלו את הכסף.

הרב משה ידע שאין לרב פרוטה. כשהוא שאל את הצדיק, **מִן עֵנָה לוֹ שִׁמְחָה יִרְאֶה שִׁישׁ אֶת הַסֵּכוֹם לְתִשְׁלוּם וְיֵשׁ לוֹ אִמוּנָה בְּבוּרָא עוֹלָם.** למחרת מן אמר לר' משה להזמין מונית. הנהג שאל לאן ורבינו אמר לו: תיסע לאן שאתה רוצה, לא משנה לאן.

הנהג התחיל לנסוע לכיוון תל-אביב ללא מטרה מוגדרת. לפתע מישהו סימן לנהג לעצור. היה זה אדם שפנה לרב ואמר כי עכשיו הוא עשה עסקה גדולה והבטיח להעביר את המעשר לישיבת פוניבז'.

הוא לא ידע איך להעביר את הכסף לרב והנהג הוא רואה אותו במונית. **הַסֵּכוֹם שֶׁנָּתַן הִיָּה מִסְפִּיק כְּדֵי לְכַסּוֹת אֶת כָּל הַחוּבוֹת לַלוּוִים כְּפִי שֶׁאִמַּר הַצַּדִּיק.**

בברכת שבת שלום
הרב אליהו חיים פנחסי שליט"א
רב הקהילה מבשרת ציון

שבת שלום

שבת	כנסת לבית	צאת לבית	ויכוח
י"ג	18:30	19:42	20:30
י"ד	18:48	19:41	20:27
ט"ו	18:50	19:43	20:29
ט"ז	18:49	19:41	20:28

הצלחה בגור"ר

יצחק אריאל בן טובה
שמואל אימן בן אסתר זרי
מאיר ישראל בן רחל ברכה-
ליאור יהושע סומך וב"ב
יהודה אריה בן רחל ברכה
רונן אברהם וב"ב
רחל ברכה בת פדילה דליה
נעם יצחק בן רחל ברכה
יוסף ליאור בן דליה אפרת-
שלמה ודנה דוד וב"ב
י.מ.ש כדורי
שולמית ומרדכי חיים דויטש וב"ב
עמית בן אהרון וב"ב
נתנאל בן ג'ניה

דיווג הגון וכשר במהרה

אורן חיים בן אלן אסתר
תרצה בתיה בת ימנה נינט
אילן בן ג'ולייט
אנאל חביבה בת שולמית
מיטל בת מלכה
טילה עדן אסתר בת שולמית
שירי ימנה בת שולמית
שושנה שירה בת סילביה
אברהם גורג'י בן דליה אפרת
סיון רבקה בת אלן אסתר

זרע קודש בר קיימא

גלית בת מסודי
אילנה בת רוחמה
סיון בת אסתר
דניאל בן שרה
נעמה בת יפה
אסף בן סופיה
לימור בת פרידה
אליהו נזרי בן ימנה
שמואל אימן בן אסתר זרי
רחל מרים בת יהודית
אושרית בת שושנה
דגנית בת שושנה
מיטל בת שושנה
דרור בן סופיה

רפואה שלמה

מאיר ישראל בן רחל ברכה
ימנה ניזרי בת סטה-
מרדכי ניזרי בן פרחיה-
סימית בת סוליקה
אורן בן אסתר
נעם יצחק בן רחל ברכה
שירה שילת בת אורי
לביא ישראל בן תמר חיה
מוריה בת רחל ברכה
יהודה אריה בן רחל ברכה
יפה בת שרה-הצלחה ורפואה
משה בן נדימה
רפאל משה בן רחל
רחל ברכה בת פדילה דליה
רונית בת סבירה
רפאל אבידן בן תקווה
בימיני בן ברכה
נעימה בת שרה
נעם אלימלך בן אושרית-
לימור בת פרידה
מאיה בת עדי
יהודית אסתר פראדל בת חיה-
ימים

יש טעמים רבים מדוע השבת נקראת 'שבת הגדול'. אחת הסיבות היא על הנס שאירע בשבת זאת. בתלמוד בבלי מסכת שבת (דף פ"ז ע"ב) מובא שיציאת מצרים היתה ביום חמישי. באותה השנה י' בניסן היה בשבת.

באותה השבת העבריים לקחו את השה לקרבן פסח לעיני המצרים. כידוע השה היה האלוהים של מצרים. **כאשר המצרים שאלו את העבריים מדוע הם לוקחים את השה, השיבו שהם הולכים להקריב את השה.**

השה שהעבריים התבקשו לקחת היה זכר תמים ובן שנה. החזקוני מסביר שהסיבה לכך משום שיש צורך להשתחרר מהפחד מהמצרים. **הכוונה היא שאם העברי היה לוקח ששה בעל מום הוא יכל להשתמט מהמצרי ולומר לו שאין זה ראוי להיות האלוהים של מצרים ואין להקפיד עליו.**

עוד החזקוני מסביר שהסיבה שיש לקחת את השה ארבעה ימים לפני השחיטה ולשמור עליו כדי שהמצרים יראו את יראתם קשורה וישמעהו צועקת ואין מושיע לה!

כאשר העברי יראה שהמצרים אין להם כח לעשות דבר, הרי שהוא מתנתק מהפחד מהמצרי שהוא היה אדונו ואמונתו בבורא מתחזקת.

העבריים שחטו את הפסח באור יום, בזמן שכולם באים ומתאספים ואוכלים אותו בחבורות גדולות ועוד עושים אותו צלי אש וכן אסור היה לשבור בו עצם. כולם הריחו את הצלי וראו כי מדובר בשה! **למרות כל זאת המצרים לא יכלו לעשות מאומה.**

להלן סיפור הממחיש את כוחה של אמונה:

זש"ק, פרנסה טובה ובריאות איתנה לאליהו ניזרי בן ימנה וגלית בת מסודי
להצלחת אברהם גורג'י בן דליה אפרת וב"ב לרפואת הנפש והגוף של יהודה אריה בן רחל ברכה
לע"נ פיבי בת מזל ע"ה ונועם בן אורנה ז"ל

העלון מוקדש לעילוי נשמת
משה בן גורג'יה ז"ל

לעילוי נשמת
אדי אדוניהו מזרחי בן שרה סרח

לרפואה שלימה
לנוריאל בן אסתר

לרפואה שלימה
לאיידה חיה בת אסתר
נועה בת אסתר
ולילד אורי חיים בן שלי

שואל ומשיב בהלכה – הלכות פסח

על מה יש להקפיד בפסח ובחול המועד?

שאלה: ?

תשובה: !

להלן סיכום ההלכה מפי ר' אליהו חיים פנחס, רבנות מקומית מבשרת מתוך ספרו 'הכשרות למעשה':

לגבי אכילת אורז או שאר מיני קטניות כגון פיצוחים בפסח. לשיטת הספרדים - אורז וכל מיני קטניות ובכלל זה אפונים, מותרים לאכילה בפסח ובלבד שיזהרו לברור את האורז היטב שלא יהיו בו חיטים או שעורים, לכן נוהגים לבדוק את האורז ושארי קטניות בתשומת לב רבה ובכובד ראש שלוש פעמים ובשעה שאין ילדים מסתובבים עם חמץ בידם.

ואילו האשכנזים נוהגים בזה איסור ולא אוכלים אותם במהלך חג הפסח. (עדיף לקנות תבלינים עם כשרות מוסמכת).

לאותן עדות בקרב הספרדים שמחמירות לא לאכול וכעת רוצים לשנות מנהגם- אפשר להקל על ידי התרת נדרים. מי שנהג איסור באורז בגלל שהיה סמוך על שולחן הוריו והם נהגו בו איסור וכיום נשא אישה ועומד ברשות עצמו, רשאי לנהוג היתר בלי התרת נדרים. לדעת בני אשכנז שהחמירו על עצמם- אין להקל, אלא אם מדובר בחולים או תינוקות.

יש להיזהר שלא לקנות בפסח בוטנים וגרעינים קלויים הנמכרים בשוק אם אין עליהם השגחה כדת מפני שלפעמים כדי לקלות אותם שמים קמח חיטה במלח שעליהם. בנוסף יש להיזהר מתערובת קמח חיטה בתאנים מויבשות. (שמים את הקמח כדי שיחזיק את המלח).

סיגריות- מכיוון שהתברר שיש תמציות מעמילן חמץ בסיגריות, יש שחששו לעשן בפסח שהרי על ידי העישון נמצא שנהנה מחמץ אבל יש מקילים מכיוון שתמצית זו נפסלה מאכילת כלב. המיקל להשתמש בהם ללא כשרות לפסח - יש לו על מה שיסמוך. בסיגריה חשמלית- אין חשש חמץ. מקורות: כן העלה באריכות בשו"ת מעשה חושב ח"ה (סימן יב). אבל במקום שיש לחוש שהם יוצרו בפסח עצמו, יש להחמיר שלא להשתמש בהם במהלך ימי הפסח.

טבק לנרגילה- אם יש בו טעמים שונים ונהנה ממש מהטעם שבו, כאשר אין עליו כשרות לפסח נראה שיש להחמיר.

עופות או בשר טריים או קפואים ללא כשרות לפסח מותרים באכילה גם בפסח. **הערה:** למרות שבעבר מצאו בזפק העופות חיטה גם לאחר שהעופות עברו שטיפה, כיום ההוראה למגדלי העופות היא שכחודש לפני פסח מאכילים אותם תערובת שאין בה חמץ. ראה שו"ת 'אור לציון' ח"ג (פ"ח אות יב).

בשר מעובד [על ידי מכשיר טמפלר] יש לבדוק שבחומר הכימי לא מעורב בו חמץ.

דגים מטוגנים - מכילים לפעמים גם קמח חיטה או תערובת שמנים שטיגנו בהם פירורי לחם.

דגים מעושנים - חייבים בכשרות מכיוון שהם מעובדים עם חומרים שונים, יתכן ויש חשש לעניין הכשרות בפסח.

אם אין הכשר מיוחד לפסח על גבי הדג אין לאכולו בחג מכיוון שיש שמעבדים את הדגים עם עמילן חיטה. **הערה:** ציבור המהדרין מקפיד ומשתמש בפסח בדגים טריים [עם קשקשים]. המדקדקים קונים את כל הדגים לפני החג. דג פילה, נסיכת הנילוס, סלומון ומושט הנמכרים ללא השגחה, לעיתים מעובדים בתוספת מים וחומרים שונים אשר לדברי המומחים עלולים להכיל חומרים עם חשש חמץ.

בטחון בבורא עולם

ישיבת נוברהדוק במזריטש במהלך המלחמה סבלה חרפת רעב. ראש הישיבה, הגאון רבי דוד בלייבר זצ"ל כיתת את רגליו בין הכפרים והעירות וניסה להשיג מעט מזון. בקושי רב ובמאמצים עצומים הצליח לכלכל את 200 תלמידי הישיבה ועוד תלמידי ישיבות סמוכות. חג הפסח קרב ובא ונוספה דאגה לדאגתו: מאין ישיג קמח למצות שמורות עבור כל הישיבה? לאחר מאמצים רבים הצליח ב"ה להשיג קמח בכמות נכבדה שתספיק לכל הפסח עבור בני הישיבה. לחם היה ניתן להשיג בקושי, אבל מצות מהודרות תהינה! ראש הישיבה הניח את הקמח היקר בעליית הגג למשמרת.

בלילה סערו רוחות חזקות וגשמי זעף ניתכו מלווים באבני ברד ששברו את הרעפים מעליית הגג והגשם חדר פנימה. הקמח בא במגע עם המים והוחמץ. אכזבתם של בני הישיבה היתה עצומה. הם כל כך השתדלו, קיוו ושמחו, עכשיו מה יעשו? ראש הישיבה אסף אותם ואמר: "רבותי, אני רוצה לשאול אתכם ארבע שאלות: מי ציווה עלינו לאכול מצות בפסח? נענו כולם: "הקב"ה!". "מי עזר לי להכין הקמח עבור המצות?", ענו: "הקב"ה! בוודאי". "ומי הביא עלינו את הברד ששבר את הרעפים?", ענו: "הקב"ה!". "ומי החדיר את המים והחמץ הקמח?", ענו: "הקב"ה!". ראש הישיבה סיכם: "הרי שהכל ממנו והוא יודע שאנו זקוקים לקמח. אם בורא עולם ירצה, הוא ידאג להביא לנו קמח אחר". שלוה ורוגע אפפו את כל בני הישיבה. בערב בדיקת חמץ הגיע דוור ומסר לראש הישיבה סכום כסף גדול עבור קניית קמח מהודר לאפיית מצות עבור כל בני הישיבה.... ללמדך כוחו של ביטחון בה'! (מעובד מתוך 'רבי יעקב אומר')

עושה אירוע שמחה באולם שמחות וברצונך להפוך אותו לכשרות "מהדרין-גלאט"?

צוות משגיחים תלמידי חכמים ידאגו לכך בכל איזור בארץ. ההשגחה החל מזמן אספקת הבשר ועד למנה האחרונה. בפיקוחו של הרב אליהו חיים פנחס שליט"א 052-6329144 (הנייד באישור ועדה רוחנית)

העלון נמצא בחובות גדולים. בעל בית-הדפוס העלה את מחיר ההדפסה בבת אחת ב-220 ₪ לכל הדפסה

מי שיוכל לעזור, תבוא עליו ברכת טוב. למעוניינים לעזור נא להתקשר 052-7652084 או לשלוח מייל PnineEH@gmail.com

קו לעניית 'אמן' ו'אמן' יהא שמיה רבה' לאחר שיעור תורה- בזמן אמת מספר פעמים ביום 02-313-7905

מינויים

לקבלת העלון חנים במייל מדי שבוע, יש לשלוח בקשה למייל PnineEH@gmail.com

הקדשת העלון

ניתן להקדיש את העלון לעילוי נשמה, רפואה שלמה, הצלחה, זיווג הגון, חזרה בתשובה וכו' נא לפנות לליאור בטל' 052-7652084 כתובת המערכת: עבור ליאור עצמון, רח' הבושם 26 ת.ד. 83375. מבשרת ציון. מיקוד 9076926

לשאלות בהלכה

נא לפנות לרב אליהו פנחס בטל' 052-6329144 (הנייד באישור ועדה רוחנית)

אם ראשונים כמלאכים- הגאון הרב שמחה מרדכי זיסקינד זיסל ברוידא זצ"ל

הגאון הרב שמחה מרדכי זיסקינד זיסל ברוידא זצ"ל- נולד ב-כ"ד אדר ה'תרע"ב (1912) בחצר שטראוס שבירושלים. בילדותו למד בת"ת של ישיבת 'עץ חיים', לאחר מכן למד בישיבת חברון. למד בישיבה עם הרב ראובן טרופ, בנו של הרב נפתלי ולימים ראש ישיבת היישוב החדש וראה אותו כרבו.

בשנות השישים התמנה לר"מ בישיבת חברון. לאחר פטירת ראשי הישיבה הוותיקים הגאונים הרב יחזקאל סרנא והרב משה חברוני רבינו התמנה לראש הישיבה יחד עם עמיתיו הגאונים הרב חיים סרנא והרב אברהם פרבשטיין.

מלבד עיסוקו בסוגיות התלמוד עסק רבות בפירוש הרמב"ן על התורה. במשך שנים רבות מסר שיעורים על פירוש זה. לימים יצאו השיעורים בסדרת ספרים 'שם דרך' על ידי תלמידו הגאון הרב יעקב יהודה זילברליכט.

משנת ה'תשל"ז (1977) שימש כחבר מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל. לאחר הקמת דגל התורה הצטרף למועצת גדולי התורה שלה והשתתף בדיוניה. נפטר ב-ט"ז ניסן ה'תש"ס (2000). חי כ-88 שנים. ציונו בהר-הזיתים בירושלים. שמו של חלק מ'רחוב הישיבה' בשכונת גאולה בירושלים הוסב לרחוב הרב ברוידא.

אביו: הגאון ר' אברהם (נכד הגאון הרב אריה לייב ברוידא, אחיו של ה'סבא מקלם').
אימו: מרת טובה (בת אחי הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור). **אשתו:** מרת גולדה מרים (בת הגאון ר' משה פינקל, בנו של הסבא מסלבודקה). **מרבתי:** הגאון הרב ראובן טרופ (ראש ישיבת הישוב החדש). **מתלמידיו:** הגאונים ר' אברהם זאב מלר, ר' דב יונה בקשט, ר' יעקב יהודה זילברליכט. **ילדיו:** ר' משה. מרת שרה (נישאה לגאון ר' שמואל סגל, נינו של הסבא מנובהרדוק). **מספריו:** **שם דרך**- על מסכתות התלמוד: שבת, פסחים, יומא, סוכה, מגילה, כתובות, קידושין, סוטה, בבא קמא, בבא מציעא. על מידות ויראת שמיים, על ענייני התורה ופירוש הרמב"ן, על מגילת אסתר, פורים וארבע פרשיות, על הגדה של פסח **חבר מאמרי התורה**- אסיפת מאמרים ושיחות על תורה ומתן תורה **שיעורי רבינו הגרש"ז ברוידא**- על מסכת סנהדרין.

כאשר רבינו אושפז בבית החולים, סמוך למיטת חוליו שכב אדם שהיה חולה קשה. לצד מיטתו של אותו אדם ישבה אשתו כל העת. מכיוון שלא היו להם ילדים שיכלו לשהות עם האבא במצבו הקשה, אשתו נאלצה לבדה לשאת בנטל. יומם ולילה ללא הפוגה אשתו ישבה על יד מיטתו. יום אחד רבינו ביקש שיקחו אותו למסדרון, שם פגש באחות האחראית על המחלקה.

רבינו סיפר לה אודות האישה שיושבת ליד בעלה ואין לה לאכול. הרב שאל אם אפשר לדאוג להביא גם לה ארוחה. האחיות התנצלה ואמרה שהיא אינה ממונה על התחום הזה. רבינו לא הרפה, הוא המשיך לתאר את הקשיים של האישה בפני אחיות אחרות. לצערו הרב כל מאמציו עלו בתוהו מכיוון שתקנון בית החולים לא אפשר להם לאשר מנת אוכל נוספת למי שאינו מאושפז בבית-החולים.

כאשר הגיעה שעת ארוחת צהריים והביאו לרבינו את המגש עם האוכל הוא הפריש לעצמו כמות מועטת מכל מנה. לאחר מכן הוא ניגש לאותה אישה עם המנה הכמעט מושלמת, ואמר שהוא בין כך לא אוכל את הארוחה שהוגשה לו. אולם אותה אישה סירבה. היא אמרה שלא עולה על דעתה לקחת ממנו את האוכל המיועד לו ושהיא בכלל לא רעבה. כאשר הפציר בה שוב ושוב הסכימה לבסוף לקבל ממנו את האוכל. מיד כשפנה ללכת למיטתו היא התחילה לאכול בתאבון רב.

רבינו הקפיד להיפרד מזוגתו הרבנית בכל פעם שהיה יוצא מביתו למקום כלשהו בברכת 'שלום וכל טוב'. אחד מתלמידיו שליווה אותו בהליכתו סיפר: "היה זה בשנותיו האחרונות של ראש הישיבה, כאשר ההליכה כבר היתה קשה עליו. היינו במרחק ניכר מביתו. לפתע הרב ביקש לחזור הביתה כי שכח דבר מה. שאלתי, האם אני יכול לחזור לביתו במקומו ולהביא את הדבר וחבל שהרב יטריח עצמו, אולם הוא התעקש וחזר כל הדרך לביתו. כשפתח את הדלת התנצל בפני הרבנית וביקש את סליחתה על ששכח לומר לה 'שלום וכל טוב'."

בשנתו האחרונה של רבינו התקיימה באחת השבתות שמחת בר-מצווה לבנו של אחד מתושבי השכונה. הקידוש התקיים בבית המשפחה. רבינו שכבר היה חלש וחולה ביקש מאחד התלמידים שיסייע לו לעלות לבית המשפחה ולאחל להם מזל טוב.

התלמיד ניסה להניאו מההליכה הקשה שכן השמחה בקומה השלישית והדבר כרוך בטרחה רבה מאוד, אולם ראש הישיבה עמד על כך שעליו ללכת ונימוקו עימו: "ערב אחד הגעתי לבית הכנסת 'חניכי הישיבות'. בסביבה היו מספר אנשים, אבל אף לא אחד מהם טרח לעזור לי בפתיחת הדלת של המונית, רק אותו ילד שכיום חתן הבר-מצווה רץ לכיוון המונית, פתח את הדלת וסייע לי להיכנס לבית הכנסת. כעת אני רוצה להכיר לו טובה על כך ולהשתתף בשמחתו ובהזדמנות זו גם לספר לאביו על טוב ליבו של בנו."

באחת הפעמים רבינו נשאל אודות בחורים שאינם נוהגים כבני ישיבה באורחותיהם, האם יש לסלק אותם מהישיבה? רבינו השיב: "אצלנו לא נהוג לזרוק בחורים כל עוד אינם מזיקים לאחרים", והוסיף: "לסלק בחור לגמרי מתוך הישיבה זו אחריות כבדה ביותר, שכן תמיד יש לקחת בחשבון את השיקולים מה יהיה עם אותו בחור לאחר מכן". בהקשר לכך סיפר עובדה מדהימה אודות הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל: היה זה בעיצומו של לימוד בו השתתפו גיסו הגאון רבי דוד פינקל זצ"ל ואחיו הגאון רבי צבי ברוידא זצ"ל יחד עם הגאון רבי איסר זלמן.

לפתע הם הבחינו שרוחו של הגאון רבי איסר זלמן נסערה מאוד והוא חש ברע. כל ניסיונותיהם להשיב את רוחו ולהציל מפיו מה אירע, עלו בתוהו. רק לאחר שלגם מכוס מים ונח כמה רגעים שבה אליו רוחו סיפר להם מה פשר החולשה הפתאומית שחש: הוא זכר לפתע כי לפני שנים רבות בעודו משמש כראש ישיבת סולצק הוא נאלץ לסלק בחור אחד מהישיבה. בשל כך תקפה אותו חולשה בהעלותו על מחשבתי מה עלה בגורלו של אותו תלמיד. (הסיפורים מעובדים מתוך 'נסיך ממלכת התורה')

"כַּרְטִיס הַזֶּהב"

כולל ברכת 'על נטילת ידיים' לסעודה מתוך הכתוב וכן את 'ברכת המוציא', כך לגבי כל שאר הברכות.

מה אנחנו מרוויחים בסגולה זו? הוא מסביר:

- א. מאחר וצריכים לקרוא את המילים בברכה מילה במילה, אז מכוונים יותר וזוכים בכך לברך את הקב"ה בכוונה עצומה.
- ב. התגברות על התאוה.
- ג. תיקון המידות.
- ד. דחיית סיפוקים.
- ה. סיפוק אדיר וחשק גדול להמשיך.
- ו. שמחים לברך וממתנים לכל ברכה בשמחה.

וכי יש סגולה שמקנה לאדם את כל המעלות הללו? **בשום סגולה אין את המעלות הללו.**

כל סגולה שתהיה, האדם עושה אותה בדרך כלל כמו תוכי, הוא נשאר כפי שהיה בהתחלה, לא פעל בו שום דבר לטובה וכל מטרתו היתה לפתור בעיה אישית שלו.

מניסיון בשטח, סגולה זו יש לה 100% הצלחה. עוד לא היה אחד, שהתחיל בזה, ולא הרגיש התעלות, הוא מרגיש אדם אחר, יש סיפוק, שמחים לברך את הברכות.

בורא עולם אומר, אם אתה מברך אותי כך, פשוט וברור שאני אברך אותך, לכן יש בסגולה זו 100% הצלחה.

בתים שלמים עם כל משפחותיהם השתנו לטובה, כל המשפחה מברכת ברכות הנהנין מתוך הכתוב. זו סגולה עצומה וגדולה למי שרוצה להרגיש קרבה לבורא עולם וכמובן גם לזכות לפרנסה, לזיווג הגון, לרפואה ולידה קלה ולשאר הברכות. זה בידיים שלנו להחליט אם לעשות או לא!

ר' ישראל שלום 'הרים את הכפפה' כדי לזכות את הרבים. לכן כדי להקל על הציבור, הוא החליט להוציא את 'כרטיס הזהב' (כי הוא באמת זהב).

מדובר בכרטיס קטן בגודל כרטיס אשראי רגיל אשר כולל בתוכו את כל ברכות הנהנין, כולל ברכת על נטילת ידיים, ברכת המוציא ועוד.

כרטיס זה אפשר להכניס לכיס ובכל פעם שצריכים לברך, מוציאים אותו בקלות ובפשטות את הכרטיס ומברכים את ה' יתברך מתוך הכרטיס. תנסו ותראו שתוך יומיים אתם מרגישים אחרת לגמרי, מה לא הרגשתם מעולם סיפוק כזה. בהצלחה.

מי שמעוניין לקבל את "כרטיס הזהב" בחינם לצורך זיכוי הרבים נא ליצור קשר 052-7143500 עם ר' ישראל שלום. לתגובות ניתן לשלוח למייל: 3500israel@gmail.com

הסיפור הבא יכול לשנות את כל חיינו מן הקצה אל הקצה. יום אחד הרב מיכאל גרינוולד שליט"א (הובא בקונטרס 'גודל מעלת הברכות') פגש אדם בגיל 110 שנים.

אדם בגיל כזה בדרך כלל, פשוט לנו שיש לו מכשיר שמיעה, משקפיים (מי יודע איזה מספר), מחלות כרוניות, כנראה שהוא גם סעודי ונזקק לעזרת הסובבים אותו. אחרי הכל הוא בסוף ימיו, בעזרת ה' יאריך ימים.

אבל הקשיש שהוא פגש אינו סעודי, הוא לא צריך מקל הליכה, אין לו מכשיר שמיעה וגם לא משקפיים, בקיצור אדם בריא לחלוטין וגם מתפקד לבד.

הרב כמובן התפלא וניסה להבין מה צריך לעשות כדי להגיע לכך. הוא שאל את הקשיש: "מה הסוד שלך סבא? עד גיל כזה, בלי עין רעה, כל אחד רוצה להגיע לגיל מבוגר בבריאות, מה אתה עושה?".

הקשיש אמר לרב: "שמעתי שאתה דורש דרשות על עניית אמן ואמירת ברכות, לכן אני רוצה לספר לך את סיפורי, אבל בתנאי שלא תגלה את שמי ושם מגורי". "בסדר", הרב אמר, "בלי נדר".

"בלי נדר זה לא מספיק לי", הקשיש השיב, "אני רוצה 'נדר מפורש' שלא תגלה את שמי ואת מקום מגורי". הרב תהה: "בשביל מה נדר, בסך הכל מדובר בסיפור?".

הזקן לא רצה ולכן הרב שאל את רבו האם מותר לנדר נדר במקרה הזה. הרב הורה לו, שלצורך זיכוי הרבים מותר לנדר.

הקשיש סיפר שמילדות יש לו **ארבע קבלות** שקיבל עליו:

א. לא לברך ברכות הנהנין כמו תפילת הדרך. הכוונה לפעמים אדם רעב וכאשר הוא מתחיל לאכול, הוא אומר את הברכות במהירות עצומה, לכן כל ברכה אני מברך במתינות, אחרי הכל אני מברך את מלך העולם, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

ב. כל ברכה אני מברך בישיבה ולא בהליכה.

ג. אני מברך את ברכת 'אשר יצר' מתוך הכתב מכיוון שהוא רופא כל בשר. לפעמים האדם אפילו לא זוכר אם בירך את ברכת 'אשר יצר' והוא נכנס לספק.

ד. אני מברך את כל ברכות הנהנין מתוך הכתוב.

הרב סיפר זאת כמסיח לפי תומו אבל את ר' ישראל שלום שהיה בשיעור תפסה אותו דווקא הקבלה הרביעית של הקשיש. לברך את כל ברכות הנהנין מתוך הכתוב.

זו סגולה שאין אחד בעולם שעושה זאת, לברך את ברכת שהכל, מזונות, עץ ואדמה, הכל אבל הכל מתוך הכתוב,

הרב יצחק בן תפאחה כדורי זצ"ל הרב שמואל בן שמחה דרזי זצ"ל וילד יחיאל בן יוסף ז"ל פואד אברהם בן רג'ינה ז"ל מאיר מורד בן שושנה ז"ל יצחק בן ברוך דב ז"ל יצחק בן רחל ז"ל זהבה בת שושנה רייזל ע"ה מאירה בת יפה ע"ה אברהם בן יונה ז"ל מרים בן דבורה ז"ל אקביל יוסף חיים בן נסכה ז"ל סעידה בת תופחה ע"ה ר' שאול בן סילביה זצ"ל צדיק חכם בן חזלה ז"ל מזל בת שמעון ע"ה שני בת אסתר ע"ה דוד בר חסיבה ז"ל יוסף בן מרים נוסרת ז"ל מסודי בת חביבה ע"ה חווה בת יעקב צבי ע"ה יעקב בן אסתר ז"ל אסתר בת גולה גאולה ע"ה יצחק בן מישא אסתר ז"ל אביגדור בן ג'ולי ז"ל יוסף בר סעדה ז"ל ברכה בת נעמי ע"ה מרים בן אסתר ז"ל שלום בן אסתר ז"ל יעקב בן נעמה ז"ל מרים בת שרה ע"ה אריה בן מרים ז"ל יעקב בן פרחיה ז"ל פייב מלכה בת השמת ע"ה גורג'יה בת נעמה ע"ה רחל רפאת בת השמת ע"ה אליון בן סעדה ז"ל אליון בן פרידה ז"ל נעמי בת כותן ע"ה אילנה (מחרזה) בת שרה ע"ה משה בן רחל ע"ה מאיר בן נעמי ז"ל שושנה בת נעמי ע"ה סעדה בת בסה ע"ה שרה בת פסיה ע"ה בניהם בן דב ז"ל סעידה בת תופחה ע"ה שרה גבריאל בת נאוה ע"ה חיים בן חיים משה גרשון ז"ל נעמה בת שרה ע"ה

לע"נ

תנצב"ה

הרב עובדיה יוסף בן גורג'יה זצ"ל הרב מרדכי צמח בן מזל אליהו זצ"ל רחמים בן רחל ז"ל אליהו אליאס בן אלגריה ז"ל חיים משה גרשון בן שלמה יחזקאל ז"ל ר' עוליאל ישועה בן סטה מקנין זצ"ל אביחי בן אסתר ז"ל יצחק בן פנינה ז"ל חיי זיזי בן קלרה ז"ל ר' יצחק בן מסעודה קדוש ז"ל אסתר בת נעמי ע"ה ר' דב בן בנימין אלתר ז"ל אורה בת נעמה ע"ה מישא אסתר בת זרהה ע"ה מסעוד בן יקוט ז"ל רחמה בת מסעודה ע"ה סעידה בת תופחה ע"ה אלהיו בן חיים משה גרשון ז"ל

דברי שי"ח

ממרח רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בס"ד

שישים המה ממלכות

לרגל הזכיה הגדולה בהוצאת שש מאות גליונות דברי שי"ח, שהיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד. אמרנו לעלות על הכתב בסימן מספר השש מאות, אודות 60 המסכתות שרבינו היה בקי בהם עד לאחת ולמדם חזור ושוב מידי שנה, בשנה. והבאנו על כל מסכת איזה ענין או עובדא מרבינו, או עצה למי שזקוק לישועה, והוא טיפה מהים הגדול. ותן לחכם ויחכם עוד. [השתמשנו הרבה בס' להדבק לנכדו הגאון ר"ג הוניסברג שליט"א] וכן כתבנו היכן נכתבו חידושי רבינו על מסכתא זו, וכמובן שיש להזכיר את הספר שיח השדה ח"ג שבו הערות על כל הש"ס, וכן ביאורו לירושלמי, וקונטרס על המהרש"א בכל הש"ס. וכן עוד ספרי תשובות, של כמה מתלמידיו שענה להם רבינו תשובות בכל הש"ס כגון חידושי מרח"ה הגר"ח קניבסקי על הש"ס שה"ל תלמידו הרה"ג ר' יצחק אהוב ציון שליט"א. וס' אריה שאג להרה"ג ר"א כהן, וס' לשיח בשדה להרה"ג רש"ד פרידמן שליט"א, וסדרת הספרים עזרת אליעזר על הרבה מסכתות הש"ס מתלמידו הרה"ג ר"א קרביץ שליט"א ועוד ועוד. וממסכת סנהדרין עד סוף הש"ס הבאנו בגליון 'דברי שי"ח' במשך השנים מדברי תורתו על סדר הדף היומי.

ונישא תפילה לבורא עולם עד עזרנו רחמין ולא עזבנו חסדך, ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח ונזכה עוד רבות בשנים להרבות והגדיל בתורת רבינו זצ"ל, וחכות תעמוד לנו ולזרענו עד סוף כל הדורות, אכ"ר.

חידושי על מסכת כלאים יצאו לאור בספר שערי אמונה.

שביעית

מרח רבנו זצ"ל רגיל לומר ולחזק בכל תקופה שלפני השמיטה ובתוך השמיטה ללמוד דיני שביעית ומסכת שביעית, ובזה רואה חובת היום, וזכות עצומה לינצל מהרבה צרות, ולראות ישועות גדולות.

*

חידושי על מסכת שביעית יצאו לאור בספר שערי אמונה. וכן ליקוט מכל ספריו יצאו לאור ע"י תלמידו הגרי"מ איזקוב. וכן ע"י תלמידו הגרי"ע ברנשטיין.

תרומות

רבינו היה לומד מסכת זו בחודש ניסן לע"נ ר' יעקב הלפרין ז"ל ובחודש אב לע"נ אשתו ע"ה מטעם הכרת הטוב ובחודש אב התחיל ללמוד מסכת תרומות ולומד כל יום שני פרקים והסדר הוא שלומד את כל המשניות לפי הסדר והיכן שהפסיק בניסן הוא ממשיך באב וכן הלאה ומניח דף בתוך המשניות כדי לדעת היכן הוא אוחז. ולדוגמא בסוף חודש ניסן הניח הדף במסכת תרומות ועי"ז ידע להתחיל בא' אב מסכת תרומות והוסיף רבינו שהיום ו' אב התחיל פרק י"א וי"ב מתרומות כסדר ב' פרקים ליום.

*

חידושי על מסכת תרומות יצאו לאור בספר שערי אמונה.

מעבירין על האוכלין זהו דוקא בכזית או אפי' בפחות. רבינו השיב לו זה ירושלמי מפורש, שאל איפה והשיב בדמאי. הביא ירושלמי דמאי שיראה בפנים. רבינו עיין כמה רגעים ולא מצא חיפש שוב ואמר זה צריך להיות כאן בירושלמי בפרק ג' חיפש רבינו חיפש וחיפש. אחר כרבע שעה נאנח רבינו ואמר אני לא מבין איפה זה נעלם, למדתי זרעים הרבה פעמים ואני זוכר איזה שורה זה צריך להיות ולמה פתאום אני לא מוצא צריך לחזור שוב על כל זרעים. ושוב מצא במסכת דמאי פרק א' סוף הלכה ב'. וראה עוד ס' שערי ציון בהקדמה או' ד'.

*

חידושי על מסכת דמאי יצאו לאור בספר שערי אמונה

כלאים

שמעתי מהחברותא של רבינו שלמד עמו מסכת כלאים כשהיו עושים החשבונות רבינו היה מחשב בעל פה והוא החברותא היה מחשב ע"ג דף לפי כללי החשבון. ותמיד היה תוצאת החשבון של רבינו יותר זריז ויותר מדויק.

סיפר הגאון ר' דב לנדו שליט"א שכאשר רבינו היה נער צעיר והוריו גרו עם מרח החזון איש זצוק"ל, רצה רבינו ללמוד למעשה את הלכות כלאים, ולקיים מצוות מתנות עניים, וזרע בחצר ערוגה עם כמה סוגי ירקות, ובא לשאול את החזון איש כמה עליו להרחיק בין סוגי הירקות כדי שלא יהיה כלאים, והורה לו החזון איש להרחיק טפח וחצי (51 ס"מ) בין כל מין ומין, (כפי שפוסק בספרו), ואמר רבינו שהסיפור נכון. (שמעתי מנכדו של רבינו)

*

ברכות

סיפר הגר"ג הוניסברג שליט"א שיום אחד בתשעת הימים בצהרי יום הלך רבינו לנוח וישן לא יותר משעה וכשקם ביקש שיביא יין, כי סיים מסכת ברכות. וחשב שהתבלבל ואמר לו עכשיו לא אוחזים בברכות. והשיב רבינו כעת בשינה סיימתי מסכת ברכות, ואח"כ נסתפק אם על סיום בחלום מותר לשתות יין בתשעת הימים ולבסוף רק שתה מיץ. [עי' בס' קניני חיים ערך בתלמוד]

פאה

בערב שביעי של פסח רבינו זצ"ל כבר מסיים את מסכת ברכות אותה החל ללמוד בערב פסח. בשביעי של פסח מתחיל רבינו ללמוד זרעים פותח ש"ס וילנא ומתחיל ללמוד מסכת פאה סופר שמונה דפים ומסתיים בפרק שלישי של דמאי, כנגד שמונה הדפים הללו צריך ללמוד ירושלמי המשמעות היא שביים אחד צריך ללמוד ירושלמי כל מסכת פאה ודמאי עד פרק שלישי לפעמים מדובר בארבעים דפים ירושלמי ביום, ולפעמים אף בחמישים דפים וזו עבודה שאי אפשר לתאר לכן אמר לי רבינו זצ"ל זה השבוע הכי קשה בשנה.

*

חידושי על מסכת פאה יצאו לאור בספר שערי אמונה - שמעתי מרבינו שרצה שיהיה חיבור כצורת מהרש"א על הו"ש והרמב"ם בסדר זרעים ולפיכך חיבר ספרו שערי אמונה, וכפי שביאר רבינו בהקדמתו לספרו שערי אמונה ע"ש.

דמאי

אחד מהנכדים שאל את רבינו האם מה שכתוב אין

עורך: יצחק גולדשטוף

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

מעשרות

אל רבינו הגיע אברך ואמר שבביתו יש עכברים ואינו יודע מה לעשות נגדם אמר לו רבינו האם אתה מקפיד על מעשרות וכתוב בירושלמי שעכברים באים בעוון שאין מעשרים השיב האברך אצלי תמיד מעשרים אמר לו רבינו אולי בכל זאת יש דבר שאין מעושר ענה האברך שוב אצלי הכל מעושר אמר רבינו אם ככה זה באמת פלא תבדוק שוב אולי משהו לא מעושר ואז פתאום השיב האברך שאכן לאחרונה הפסיק לעשר את הלחם כי מגיע מהכשר מהודר ענהו רבינו תעשר גם את זה והכל יהיה טוב וכך הוה.

*

חידושי על מסכת מעשרות יצאו לאור בספר שערי אמונה.

מעשר שני

שח לי הגר"נ ויספיש שליט"א ששלח פעם מכתב שאלות במעשר שני למרן זצ"ל, וכתב לו על שאלה אחת שאלת אותי את זה כבר, על אף שהוא עצמן לא זכר את זה, וגם עברו כמה שנים מאז.

ופ"א שבא אלי, אמר לו רבינו תבחן אותי בבקשה על מעשר שני.

*

חידושי על מסכת מעשר שני יצאו לאור בספר שערי אמונה.

חלה

הנה מצות הפרשת חלה קיבלה ע"ע הרבנית ע"ה ופירסמה זאת בכל העולם כולו כוח המצוה וסגולתה, ונביא ממה שסיפרה: בחודש תמוז הייתי צריכה ללדת וכ"כ פחדתי אמרתי אחרי שנה קשה כל כך מי יודע ח"ו איך יצא הילד הזה וקיבלתי על עצמי שאי"ה אם הכל יהי טוב והילדה תהי' בריאה ושלימה אני אופה חלות כל שבוע אז זה הי' דבר קשה כי היו צריכים ללכת כל שבוע לקנות קמח במאפית ויזניץ להכין בצק בבית וללכת עם התבנית לאפות בתנור של המאפיה וב"ה הלידה עברה בשלום. ומיד אחרי הלידה הי' נס וקבלתי מתנה לבית תנור אמנם קטן והאפיה היתה לוקחת בו בערך חצי יום וכל רגע צריך לבדוק מה קורה כשבעלי ר' חיים ראה שזה כ"כ קשה לי הוא אמר מותר לך מותר לך כי בעל יכול להפר נדרי אשתו ביום שומעו אבל אני לא רציתי לשמוע מזה אחרי כזה נס שנולדה בריאה רציתי לאפות לבד ולהפריש חלה.

וכשתלמידיו הרה"ג ר"י אוהב ציון שליט"א הקים בימי השבעה לפטירתה כולל לע"נ בבית רבינו, הורה רבינו שילמדו סדר זרעים ויתחילו במסכת חלה.

*

חידושי על מסכת חלה יצאו לאור בספר שערי אמונה. וכן ליקוט מכל ספריו יצא לאור ע"י תלמידו הגר"מ איזקוב.

ערלה

סיפר רבינו שאביו הקה"י שלחו לרב מטשעבין זצ"ל לשאול שאלה בענין ערלה והזהירו שלא יאמר מי הוא כי חשש אז לא ירצה לפסוק להם. ואחר ששאל אמר לו הרב מטשעבין שיענין בזה וישלח לו תשובה רק רוצה לדעת לאן לשלוח בחכמתו שע"ז ידע מי הוא וכיון ששאל אמר לו את שמו ואמר לו הא זה אתה ואח"כ כבר שלח לאבא מכתב בנידון.

*

חידושי על מסכת ערלה יצאו לאור בספר שערי אמונה.

ביכורים

נכחתי כשנשאל מרן הגר"ח קניבסקי כסלו התשע"ז באחד מבתי הכנסת בחו"ל לומדים בכל ערב שיעור משניות ועתה סיימו ללמוד ג' פרקים ראשונים של מסכת ביכורים ושואלים שראו שלפרק ד' בביכורים יש ב' נוסחאות איזו מהן ילמדו.

והשיב הרב ילמדו את ב' הנוסחאות.

*

חידושי על מסכת ביכורים יצאו לאור בספר שערי אמונה.

שבת

רבינו סיפר שהתארס בל"ג בעומר בירושלים אבא הסטיפלר היה אבל לא החזו"א ואמרתי שטיקל תורה הוא מודפס בשיח השדה ח"ג על מסכת שבת על דף צ"ג ד"ה תוד"ה ואמאי עמ' בספר נ"א רק הסבא הרה"צ ר' אריה לוינ' זצ"ל דיבר כמה מילים.

הבן הגר"ר יצחק שאול שליט"א מספר, כשנכנס ליש"ג פוניבז' אמר לו הסבא הסטיפלער זצ"ל דע לך שאבין שלמדו ביישיבה מסכת שבת למד וחזר מאתיים פעם על כל המסכת, וכשיספר זאת לאביו רבינו זצ"ל אמר לו זה לא היה מאתיים אבל יותר ממאה.

עירובין

סיפר רבינו שלמד עם אביו זצ"ל לפני הבר מצוה מסכתות קשות כמו עירובין זבחים מנחות חולין אך לא כל הש"ס, והשאר אבא רצה שאלמד לבד.

פסחים

סיפר רבינו על אביו הסטיפלר זצ"ל שלמד איתו בלילות שבת פרק כל שעה (פ"ב בפסחים). וכשיסיים ללמוד עמו את הפרק ידע זה כ"כ טוב עד שיכל לפלפל בזה עם רבנים גדולים, וסיפר שהחזו"א היה יושב בצד ומקשיב ואף העיר להם הערות

שקלים

כמה פעמים כשנשאל רבינו מה נקרא סיום הש"ס, משיב שמסתבר שצריך לסיים גם סדר זרעים טהרות ואמר אני לומד גם מסכתות קטנות כל מה שהודפס בש"ס ווילנא. וגם ירושלמי מסכת שקלים צריך ללמוד כפי שהודפס בוילנא עם ש"ס בבלי.

*

חידושי וביאורי רבינו על שקלים נדפסו ע"י חתנו הגר"ז שליט"א.

ראש השנה

אחד שאל לפני ר"ה במה להתכונן לר"ה? אמר רבינו ללמוד מסכת ר"ה.

*

מספר הגר"צ רוטברג שליט"א: כשהגענו ללמוד מסכת ראש השנה, הוא אמר שעכשיו נלמד לפני כן רמב"ם הלכות קידוש החודש, וכך למדנו את כל הרמב"ם במשך כחצי שנה. יש בו הרבה חישובים סבוכים כידוע, הוא היה מחשב את הכל בראש, ואני הייתי עושה על הדף, ותמיד הוא היה משיג, והיה צודק...

יומא

אחד שאל לרבינו איך להתכונן ליו"כ? אמר לו רבינו ללמוד מסכת יומא.

סיפר הגר"א מן שליט"א דבר נורא, ד' קרח כ"ח סיון תש"נ. אמר לי רבינו הגרח"ק זצ"ל כי אתמול, היה

צורך שמישהו יוציא בברכות התורה כי לא ישן כל הלילה, ואע"פ שעשה בלילה את כל העצות להירדם, לא איסתיע מילתא. ואח"כ ביום הצטער הרבה בעייפותו כדי להשלים את הלימודים הקבועים שלו.

שתק רבינו ולפתע המשיך לאמור, אני יודע לעניות דעתי [כלשוננו] מדוע זה אירע, כי בלילה, הנכד הממונה על קבלת קהל אמר כי לא יהיה קבלת קהל, כיון שהיה צריך לנסוע לשמחה משפחתית, ואז אמרתי לעצמי א"כ טוב הדבר שאספיק עוד ללמוד ולסיים את מסכת יומא - שאני אווז כעת בלימודה, לכן נענשתי, חשבתי שארוויח לכן הפסדתי. והנה הלילה, שכן קיבלתי את האנשים, ברוך ה' נרדמתי מיד.

*

מאות תשובות מרבינו על מסכת זו נדפסו בס' סוכת חיים על יומא.

סוכה

לאברך שבא אל רבינו לשאול שאין לו מקום בדירה וצפוף מאד לילדים אם יעבור דירה חדשה גדולה ומרווחת יותר. השיבו רבינו: למדת מסכת סוכה שם כתוב בגמ' שהילני המלכה היו לה שבעה ילדים וכולם היו בחדרים קטנים מאד, סוכה ב.ב. אם הם הסתדרו גם אתה יכול להסתדר. והיה רגיל רבינו לומר שבית קטן הוא סגולה להרבה ילדים. (סגולות חיים)

*

חידושי רבינו עמ"ס זו נדפסו בס' שיח הסוכות.

ביצה

הסדר שרבינו לומד את המסכתות בסדר מועד הוא ביצה תענית מגילה חגיגה מועד קטן כפי הסדר של הרמב"ם. שמעתי מרבינו שלומד בסדר לימודו מסכת שקלים ואח"כ מסכת יומא וכו' כמו סדר המשניות. והוסיף רבינו כי מה שמסודר בסדר הגמ' סדר אחר הוא משום שכל אחד סידר זאת איך שרצה.

תענית

סח רבינו בצעירותי נסענו לנוח בצפת בחודש אב יחד עם מרן החזו"א ולמדתי מסי תענית ובקשתי מהחזו"א שילמד איתי הוא הסכים ולמד איתי כמה ימים וחלק מהחידו"ת שנתחדשו לי ממנו כתבתי בשיח השדה ח"ג מסכת תענית.

עש"ק בלק גמר מסכת תענית, ושם סוף תענית אי' ת"ר יפיפות שבהן כו' מיוחסות כו' מכוערות כו' ובלבד שתעטרנו בזהובים אמר רבינו בשם הגר"ר ארי' לוינ' זצ"ל דהפי' הוא דמי שלקח יפיפות הי' לו חשבון בזה שלא יתן עינו באחרת ומי שלקח מיוחסות ג"כ הי' לו חשבון של יחוס ברם המכוערות הלא לקחום רק לש"ש בלי חשבונות ברם אם עי"ז היו נפטרים מנדוניא עדיין יש כאן ריווח ואי"ז כולו לש"ש וע"כ אמרו ובלבד שתעטרנו בזהובים ואז כולו לש"ש. ועי' מש"כ רבינו בס' טעמא דקרא החדש עמ' רט כע"ז.

מגילה

רבינו אמר לאחד ללמוד מסכת מגילה ביום פורים לישועה.

כמו"כ אחד שאל את רבינו שאין לו שמחה, א"ל רבינו שילמד מסכת מגילה מכיון שזה בעניני פורים שכולו ענין של שמחה.

*

חידושי רבינו למסכת זו נדפסו בס' שיח חנוכה ופורים.

ובקו' חידשיו הגר"ק לפורים.

מו"ק

אחד שאל לרבינו שמלמד מסכת 'מועד קטן' ועכשיו צריך ללמד פרק אלו מגלחין' וחושש לסכנה אמר רבינו שיתן עשר שקל לצדקה וזה כבר מועיל לכל התלמידים.

חגיגה

בש"ק בלק תשס"ז אמר לי רבינו שאוחז בגמ' במסכת תענית ומועד קטן לומד בסוף אחרי מסכת חגיגה לפני יבמות כיון דחוס' כתבו בסוף מו"ק דף כ"ח ב' ד"ה בלע המות כדי לסיים בדבר טוב משום דמועד קטן הוא סוף סדר מועד ומה"ט מתיר הרב רבי יעקב מאורליי"ש הא דאתחיל סדר נשים בט"ו נשים אע"ג דאתחיל בפורענותא לא מתחיל כדאמרין ביש נוחלין ב"ב דף קח ותירץ דסומכין פורענות דמועד קטן אצל פורענות דיבמות דסמכין פורענותא לפורענותא ונחמתא לנחמתא.

יבמות

שאלתי את רבינו זצ"ל מה לומר דבר חיזוק לציבור שאני אומר להם שיעור לפני שמתחילים לימוד מסכת יבמות. אמר רבינו זצ"ל יבמות זה לא קשה זה מסכת יפה יש בה רק קצת חשבונות. לאחר מכן הוסיף לי רבינו זצ"ל בחיך נו הרי הציבור שאתה אומר להם את השיעור הם הרי עושים חשבונות במשך היום.

עוד אמר רבינו זצ"ל אחרי הבר מצוה שלי לפני שהלכתי ללמוד בישיבת לומזא בפתח תקוה אבא מרן הסטייפלער זיע"א אמר לי עכשיו לומדים בישיבת בית יוסף יבמות בוא תלמד אצלי. למדתי את מסכת יבמות באותה שנה בישיבה וחזרתי על המסכת כמה פעמים ולא היה קשה וידעתי אותה טוב. אחרי זה אבא אמר לי לא טוב שאתה נמצא ליד הבית ושלא אותי ללמוד בפתח תקוה שם הייתה גם ישיבה גדולה.

כתובות

רבינו סיפר ששאלו לחזו"א בישיבת תפארת ציון אם לדלג עם בחורים דפים ממסכת כתובות ואמר שלימוד התורה לא מזיק.

*

חידושי תורת רבינו עמ"ס לוקטו בקובץ מיוחד ע"י ישיבת תפארת ישראל שבראשות תלמידו הגר"מ דרוק שליט"א.

נדרים

סיפר שלמד אצל מרן הגר"מ ליפקוביץ זצ"ל מסכת נדרים והספיקו ללמוד פעמיים כל נדרים בזמן אחד. שוב בהזדמנות סח רבינו כשהיינו בישיבה קטנה לימד אותנו רמ"י לפקוביץ הוא הספיק איתנו במשך זמן קיץ פעמיים את כל מס' נדרים. אמר א' לפני רבינו מה רבותא יש כאן הלא בנדרים אין תוס'. ענה מיד רבינו אדרבה הרי יש הרבה ר"ן והר"ן קשה יותר מתוס'.

סיפרו על הגר"ח נחום פרצוביץ שפילס דרכו לכיוון קדמת בית המדרש, ושנים מן הבחורים שעסקו באותה עת בשיחת חולין הבחינו בו שהוא קרוב ועומד לחלוף על פניהם. תיכף ומיד החלו מתנדנדים נוכח הסטנדרים ובהגיעו סמוך ונראה ממש למקום מושבם החלו מנגנים, תנו רבנן, אי אי אי, תנו רבנן. ורבי נחום סר אליהם ולוחש באזניהם אי אי אי, אבל בכל מסכת נדרים [שזה המסכת שלמדו אז] אין ולו פעם אחת תנו רבנן.

כשסיפרו עובדה זו קמיה דהגר"ח קניבסקי, והיה נראה בעליל שנהנה מהסיפור עצם את עיניו, וכמו העביר את כל מסכת נדרים מול עיניו, לפתע ננער ולחש אמנם כן אין 'תנו רבנן' בנדרים אבל יש 'דתנו רבנן'. מאן תנא להא דתנו

רבנן נדר לחמישה בני אדם והותר לאחד מהם הותרו כולן (בנדרים כז, א).

סיפרו בהתפעלות עצומה עובדה זו לרבנו, ואמר על כך רבנו מה אתם מתפעלים והלא זו המכולת שלו. וביאר דבריו בתוספת נופך: האם משהו מאתנו מתפעל מבעל מכולת המכיר את כל תכולת חנותו היכן מונח כל מוצר ומה מחירו המדויק בודאי שלא. וכל זאת למה כי הוא חי את המכולת שלו זה החיים שלו. ואצל ר' חיים הגמרא והמפרשים הוא הוא המכולת שלו, ולכן יודע וזוכר את התורה כי זה מה שיש לו בראשו, וזהו הדבר היחיד שמעניין אותו.

והוסיף ידידי הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א: אמר לי מרן הגר"ק שזו לא הסיבה אלא מכיון שחוזר הרבה על כל דבר לכן זוכר והוסיף ואמר הלאו ונזכור אחרי שאנו חוזרים. (הקדמה לשערי ציון או')

נזיר

שאלו לרבינו מה לעשות על נשירת שער לילדה. השיב שלימוד מסכת נזיר ונגעים.

כמו"א אנשים של"ע עוברים טיפולים וביקשו סגולה שלא ינשרו להם השערות הציע להם ללמוד מסכת נזיר. (סגולת חיים)

סוטה

על בחור שמתנהג כשוטה אמר רבינו שאביו ילמד מסכת סוטה.

*

על מסכתא זו יצא ספרו הגדול של רבינו נחל איתן על כל עניני עגלה ערופה.

גיטין

בערב ראש השנה מרן זצ"ל מסיים את מסכת קידושין ובאותו היום מתחיל בלימוד מסכת בבא קמא

בכל שנה בערב ראש השנה מרן זצ"ל מסיים לימוד חצי ש"ס ועבר פסח מסיים את לימוד כל הש"ס, כשמרן זצ"ל החל ללמוד את מסכת גיטין אמר לי ש"כבר מריחים את ראש השנה" כל התקופות ומועדי השנה נמדדים אצל רבינו זצ"ל לפי סדר לימודיו.

קידושין

סיפר רבינו שלמד בישיבת תפארת ציון רצו שכל אחד יקח על עצמו ללמוד במסכת קידושין בעל פה כל אחד לקח דף או שתיים והוא רצה ללמוד את כל המסכת. בסוף הצליח ללמוד חצי מסכת עד סוף פרק ראשון וחושב שצריך להשלים זה אלא דאז היה בגיל מסתמא לפני מופלא הסמוך לאיש וחושב לפעמים להשלים אבל זה יקח הרבה זמן אחד.

ב"ק

שאל שאחד צריך לסיים ב"ק ונמנם וחלם שאם יסיים ימות. השיב רבינו זה שטויות.

רבינו היה ממליץ למי שיש לו כאבי רגלים ללמוד פרק כיצד הרגל.

וכן היה ממליץ לכאבי שיניים ללמוד פרק הנ"ל כי מבעה זה השן. (סגולת חיים)

ב"מ

בזמן שפרץ מגיפת הקוראנה אמר רבינו לגיסו מרן הגאון הגדול ר' יצחק זילברשטין שליט"א ללמוד פ' איזהו נשך' ב"מ והסביר רבינו בטעם הדבר כי זה פרק קשה.

וסגולה לקניית בית או להרחבה וכדו' הציע ללמוד פרק הבית והעליה. (סגולת חיים)

ב"ב

סיפר רבינו שנה אחת רציני לבדוק אם אפשר ללמוד מסכת בבא בתרא ביום אחד ולמדתי בבא בתרא מהבוקר של יום ה' עד הערב. כשער"פ חל בשבת ורצה לעשות שוב סיום יום ו'.

בערך בגיל שש עשרה גמרתי הש"ס עם תוס' והמסכת שלמדתי מאוחר יותר אני זוכר עד היום פחות למשל ב"ב למדתי אחרון.

סנהדרין

לאחד שסובל מאבנים בכליות שילמד מסכת סנהדרין שמוזכר שם הענין 'וסקלתם באבנים'.

*

שו"ת מרבינו על פרק בן סורר יצא ע"י בנו הגרא"ש שליט"א בספר מוסר אב.

מכות

לפצעים קשים בגוף הורה רבינו ללמוד מסכת מכות.

שבועות

השיב רבינו השיא של החיים זה לדעת את כל התורה, סגולה לזכור הלימוד הציע רבינו שילמד מסכת שבועות.

ופ"א אמר לא' שאין לו ילדים, [לאחר שהציע לו כמה סגולות שעשאם] שיחבר ספר על תחילת מסכת שבועות ששם מדובר בעניני המבדיל על היין זוכה לבנים זכרים.

ע"ז

רבינו דיבר עם אחד מנכדיו על נושא מסויים במסי ע"ז ובאמצע שאלו לא למדת מסכת ע"ז? והנכד השיב עדיין לא אמר לו רבינו. בגילך כבר צריך לדעת את כל הש"ס אם היה לי כה הייתי לומד איתך.

בצעירותי הוסיף רבינו הייתי לומד כל שנה את כל הש"ס עם תוספות זה לא בעיון גדול אבל זה לחזור על כל הענינים ובכלל כדאי ללמוד כבר כל הש"ס בגיל צעיר אפי' שלא מבינים כל כך כדי שלא יהיו הענינים זרים לו.

הוריות

פעם אמר רבינו לאחד שסובל ממחלה בעיניו שילמד מסכת הוריות שמוזכר שם "עניי העדה".

ערוית

לאחד שביקש ברכה ואמר שקוראים לו עדי. אמר רבינו שילמד מסכת עדיות.

אבות

אמר רבינו שרק אחר כל המסכתות הקטנות שותה יין בסיום אבל אחר מסכת אבות דרבי נתן בלבד לדוגמא אינו שותה יין בסיום כיון דאינו מסכת רק ברייתא.

זבחים

סיפר רבינו שלמד עם אביו זצ"ל לפני הבר מצוה מסכתות קשות כמו עירובין זבחים מנחות חולין אך לא כל הש"ס, והשאר אבא רצה שאלמד לבד.

פעם אמר רבינו שחשב לכתוב חיבור מיוחד על כל עניני במה בתוך ספרו דרך חכמה ובמפח שיח השרה חי"ג על מסכת זבחים האריך בזה.

מנחות

סיפר רבינו שלמד עם אביו זצ"ל לפני הבר מצוה מסכתות קשות כמו עירובין זבחים מנחות חולין אך לא כל הש"ס, והשאר אבא רצה שאלמד לבד.

ליל ש"ק חיי שרה תש"פ סיפר רבינו שחלם שלמד מסכת מנחות וכתבתי ע"ז דרשה שלימה.

חולין

סיפר רבינו שלמד עם אביו זצ"ל לפני הבר מצוה מסכתות קשות כמו עירובין זבחים מנחות חולין אך לא כל הש"ס, והשאר אבא רצה שאלמד לבד.

החזו"א למד ביום אחד את כל מסכת חולין מדף לדף ע"י הרהור ביא"צ של אביו.

לפני לימוד חולין - עניני שחיטה אמר בשם החת"ס לתת פרוטה לצדקה

למי שחלה בדם, אמר ללומר פרק כיסוי הדם. (סגולת חיים)

בכורות

קיבל מחלת "קרון" במעיים מה יעשה מדה כנגד מדה? ילמד מסכת בכורות. א.ה. בתקופה מסוימת אמר רבינו על כמה מחלות בגוף האדם, שילמד מסכת בכורות ובתקופה שאחר כך אמר מסכת ערכין.

ערכין

רבינו זצ"ל סיים מסכת ערכין והלך מעט לנוח, כשהתעורר משנתו אמר אני באמצע מחלוקת, הבן שלי שאל איזה מחלוקת אמר לו רבינו רבי אליעזר ורבנן. (להדבק)

תמורה

סיפר רבינו למדתי חברותא עם הגאון ר' משה סולוביצקי זצ"ל מסכת תמורה ולא סיימנו וכשנסע להתחתן אמר שעוד נגמור בינתיים כבר נפטר אמר רבינו אולי נשלים אחר תחית המתים.

כריתות

רבינו עשה סיום על מסכת כריתות, נכנסו מנין ואמר רבינו קדיש והיה בשמחה גדולה לאח"כ אמר בקול מלא אושר היה סיום וחישב כמה זמן נשאר עד לימי ניסן שאז מסיים כל הש"ס רבינו התחיל לומר בקול יש עוד מעילה תמיד מידות קנים טהרות נדה בקול של אדם שמחזיק מרגליות בידו וסופרם לאט לאט.

מעילה

פעם למד רבינו את מסכת מעילה ביום ה' והתחיל אחר שעה אחד עשרה ובאחד וחצי כבר היה אחרי הסיום.

תמיד

שאלו לרבינו בדבר אם אפשר לעשות על מסכת תמיד שאין על הכל גמ' השיב רבינו שהחמירו בדבר שלא להסתמך על סיום כזה.

בסיום מסכת תמיד מידות וקנים אמר רבנו בהדרך - סליקא לה מסכת תמיד וכו' ולא אמר וסדר קדשים והסביר כי לא אומרים כך אלא בסיום הש"ס שם אומרים הדין נדה וכולי לתלמודא. (כל משאלותיך)

מדות

בהקדמה לספר ברייתא כותב רבינו: וצרפתי לזה ברייתא דמס' מדות אשר מדברת ג"כ מענינים אלו ופירשתי' בביאור קצר בס"ד [נוסח הברייתא העתקתי מהנדפס בניוירק תרפ"ח ומוגה ע"פ הנדפס בירושת"ו תרצ"ח]

קנין

לגדלת אמר רבינו ללמוד מסכת קנין. ובבית רבינו היתה הרבנית מחלקת מסכת קנין עפפי' ר"א גוטמאכר - קן מפורשת כסגולה ללימוד לכל המחלות.

כלים

שלמד עם בנו הגר"ש מסכת כלים, רבינו הוריד מהארון ספר מיוחד עם ציורים והראה לו כל דבר באופן מוחשי על מנת שיבין היטב.

אהלות

לאחד שסובל מניוון שרירים אמר רבינו שילמד מסכת אהלות ששם מדבר ממנין אברי האדם. ופ"א אמר שיש שם אהל זרוק. (סגולות חיים)

נשאל רבנו מהי המסכת הקשה בש"ס? והשיב אהלות.

נגעים

על אחד שיש לו פיטריה אמר רבינו ללמוד מסכת נגעים. על אחד שכבר יש לו גירודים שלש שנים שילמד מסכת נגעים.

פרה

שהראו לרבינו תצלום של פרה אדמה שנולדה באמריקה בזמן הזה. רבנו נהנה מאוד ומרוב צפיה לגאלה ביקש שיתחבו לו את זה בין דפי המשניות של מסכת פרה.

טהרות

רבינו אמר שסדר טהרות הוא גישמאק' אבל צריך ללמוד לאט.

בשכונה שהיו כמה צרות אמר רבינו שהגברים ילמדו מסכת טהרות, והנשים יאמרו תהילים

מקואות

ש במסכת מקואות משנה ב' מבואר שהתפילין הוא דבר שמקבל טומאה וצריך טהרה האם קלף של ס"ת ג"כ מקבל טומאה ויצטרך טהרה או קלף לא מקבל טומאה. והשיב רבינו יתכן.

נדה

בחור ששאל לרבינו בענין ללמוד מסכת נדה, הגיב למה לא גם אני למדתי מסכת נדה בתור בחור. התורה לא מזיקה.

לאשה המפלת נפלים, המליץ לעלה ללמוד פרק המפלת. (סגולות חיים)

מכשירין

בתנאים לא מצאנו שתי שמות זולת אבא דאינו עוד שם אלא תואר כבוד וכן אבא יוסי חליקופרי מכשירין פ"א מ"ג.

זבים

באו אבא ושני ילדים ואמרו שלמדו ששה סדרי משנה וחזרו ויודעים ורוצים להבחין שאל רבינו מה פ' יום או יומים אמר הילד מעת לעת ושאלו רבינו מנין לך השיב מרש"י בחומש. אמר רבינו זה כתוב גם במשניות זבים פ"ב מ"ג ואמר רבינו שצריך לחזור.

טבול יום

שאלו לפני רבינו: מעשה באחד ששלח את בנו להתגיין לצבא, ובהיותו משרת בצבא פרצה מלחמה ונשלח בנו לשדה הקרב, והאב בגודל דאגתו לגורל בנו, נדר, שאם בנו יחזור בשלום יתן סכום כסף מסויים לצדקה. ואמנם הבן שב בשלום משדה הקרב, אך רק שלם בגופו ולא שלם ביראתו ובדתו, שכן התקלקל שם מאוד ברוחניות והתדרדר מטה מטה לדיוטא התחנונה, ובא האב לפני רבינו לשאול האם חייב הוא לקיים את נדרו אשר נדר לצדקה כיון ששב בנו מהמלחמה, או שמא אין זה קרוי ששב בשלום מכיון שנתקלקל מאד.

והשיב לו רבינו, כי דבר זה תלוי במחלוקת תנאים מפורשת במשנה (טבול יום פ"ד משנה ז): התורם את הבור ואמר הרי זו תרומה על מנת שתעלה שלום, שלום מן השבר ומן השפיקה, אבל לא מן הטומאה, ר"ש אומר אף מן הטומאה. [ופירש הרע"ב: כשהתנה שלום סתם ולא התנה לענין מה, מסתמא לענין שבר קאמר, שעל זה אדם ירא בשעה שמעלה מן הבור, אבל לא מן הטומאה, לפיכך אם נטמא, תרומתו תרומה, ר"ש אומר אף מן הטומאה דכשאומר שתעלה שלום, שתעלה בטהרה קאמר]. אמור מעתה, ששאלה זו האם מחוייב לשלם את נדרו שנדר לצדקה אם יחזור בנו בשלום מן המלחמה, תלוי בשתי שיטות אלו, לדעה ראשונה שכשאמר על מנת שתעלה שלום, נתכון רק שלום מן השבר ומן השפיקה, ולא שלום מן הטומאה, גם כאן נומר שנתכוון האב שבנו יחזור שלום בגופו, והרי חזר ומחוייב לשלם נדרו, אך לשיטה שכאשר אמר שלום נתכוון אף מן הטומאה, נומר גם כאן שנתכוון האב שיחזור בשלום היינו שישאר טהור ולא יתקלקל, ולפי"ז אינו מחוייב לשלם נדרו. (שערי ציון בהקדמה או' ז')

ידים

סיפר רבינו שיש לדעת איך ללמוד ספר חזו"א שכן בזמן שכתבו את השונה הלכות ועסקו בהל' נטילת ידים ראו קטע בחזו"א בהל' נטילת ידים ולא היה מובן דהוא נגד גמ' רש"י ותוס' בסוגי' ואח"כ פתחו חזו"א על מסכת ידים וראו ששם כותב בהרחבה ביאור כל הסוגי' עם פירוש משלו והכל הובן שפיר.

לסובל מכאבי ידים, המליץ רבינו ללמוד מסכת ידים. (סגולות חיים)

עוקצין

כשבן רבינו היה בן עשר וחצי כשגמר ששה סדרי משנה עשו סיום בחיידר ורבינו הכין לו דרשה כתוב בסוף עוקצין לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום ויש לשאול למה דוקא שלום. ובגמ' בבא מציעא פרק המפקיד מ"ב א' לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין וכתוב תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם א"כ יוצא לפי"ז שהשלום מתרבה בעולם כל הזמן וא"כ אינו דבר מדוד לכך לא מצא כלי מחזיק ברכה רק שלום שרק בזה יש ברכה.